

**EL CARTULARI DE XESTALGAR:
MEMÒRIA ESCRITA D'UN SENYORIU
VALENCIÀ**

FUNDACIÓ NOGUERA

Col·lecció DIPLOMATARIS

Director tècnic: Josep Maria SANS I TRAVÉ

FUNDACIÓ NOGUERA

DIPLOMATARIS, 29

**El cartulari de Xestalgar:
memòria escrita
d'un senyoriu valencià**

per

Manuel PASTOR I MADALENA

BARCELONA, 2004

© Manuel Pastor i Madalena, 2004

Edita: Pagès Editors

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

Primera edició: desembre de 2004

ISBN: 84-9779-250-5

Dipòsit legal: L-1184-2004

Impressió: Arts Gràfiques Bobalà, S. L.

A ma mare.

ÍNDIX

	<i>Pàgina</i>
Pròleg	7
Introducció	17
Descripció del cartulari	22
Significació del cartulari de Xestalgar	28
Estudi de la documentació	37
El marc històric: Xestalgar dels Entença als Montcada	37
Anàlisi dels documents	51
La nostra edició del cartulari de Xestalgar	86
Criteris d'edició del document	86
Genealogia dels Entença.	90
Els senyors de Xestalgar (segles XIII-XVII)	91
Mapa de localització de les senyories valencianes relacionades amb la documentació	92
Documents.	93
Índex del cartulari	259
Relació dels documents segons l'ordre de còpia del manuscrit	263
Índex cronològic dels documents	265
Índex toponomàstic.	269

PRÒLEG

És un fet evident com va augmentant any rere any de forma molt considerable el volum de publicacions d'obres d'investigació d'història medieval, però, en canvi i malauradament, no és tan usual l'acurada tasca de publicació de fonts documentals. Fa l'efecte que l'accelerada carrera universitària obliga en certa manera a donar a la llum només «treballs de contingut», donant per suposat que amb les referències arxivístiques a peu de pàgina és suficient per deixar constància del valor informatiu de la documentació consultada. De fet, si parem atenció a part de les tesis doctorals dels darrers temps, constatarem com s'ha anat generalitzant la debilitat dels cossos documentals annexos.

També és cert que, de vegades, l'exhaustiva enumeració de dades i dates que afluïren en alguns treballs que podem llegir en congressos i revistes, al capdavant s'exhaureix en si mateixa sense arribar a assolir un discurs històric intel·ligible. Darrerament, amb la proliferació general de publicacions de tota mena, no és estrany trobar-ne casos freqüents de textos amb una total atonia d'idees. Es limiten a ser una còpia —si de cas, traduïda—, de l'estrictament contingut dels documents que l'autor ha triat, trobat o, simplement, reunit per tenir-ne alguna relació temàtica, però sovint defugen si més no la seua correcta edició i publicació. Potser perquè, evidentment, seria una simple duplicació de la informació.

Francament, no corren bons temps per a la pacient i imprescindible tasca de l'edició de fonts històriques. No és gens fàcil trobar avui en dia els joves llicenciats, els primerencs historiadors, disposats a dedicar una part notable del seu temps professional a la localització, transcripció i, no ho oblidem, correcta edició dels documents.

És clar que no és senzilla ni de satisfacció ràpida la lenta feina de l'escorcoll arxivístic, com no ho és tampoc, d'altra banda, el treball de camp o l'arqueològic, però pensem que el problema rau actualment més bé en les evidents deficiències del vigent model d'ensenyament universitari, les quals no permeten la correcta formació dels llicenciats en història i, més en concret, en història medieval.

La multitud i fragmentació de les assignatures, repartides sovint de forma paritària entre totes les àrees més enllà del valor de formació que puguen tenir, han acabat per marginar l'adequada preparació tècnica dels nous historiadors per a poder disposar i utilitzar les eines, els instruments de treball material de tot investigador: la paleografia, l'arxivística, la diplomàtica, simplement el llatí..., són en bona mesura absents de l'actual formació dels llicenciats, tal com pot constatar-se en més d'un curs de doctorat.

Així doncs, no és debades recordar aquest escenari ben real quan ens apropem a la consulta i lectura d'un llibre com aquest que ha preparat Manuel Pastor sobre el cartulari de la vila valenciana de Xestalgar. A despit de tot el que acabem de dir, aquí sí que podem trobar un bon grapat de les virtuts que hem d'exigir a les obres de base del coneixement històric. Una destacada col·lecció de documents coherents referents a la història d'una baronia senyorial valenciana baixmedieval; una pulcra i acurada transcripció per part de l'autor; una clara presentació i edició dels textos, i encara una extensa introducció que permet fer-se una completa idea dels trets materials del manuscrit, del context històric en què va redactar-se, el contingut dels documents i, fins i tot, les probables raons dels seus primers encomanadors: la família Montcada i/o el burgès valencià Vicent Nadal, comprador de la senyoria feudal l'any 1392. Com pot constatar el lector, només acabem de ressaltar allò que hauria de ser evident, però que, com dèiem abans, no és el més habitual.

El cartulari de Xestalgar és una peça documental ben interessant per la seua manufactura material, però encara més peculiar pel seu contingut. Per al País Valencià no és gens habitual l'existència de recopilacions documentals semblants, en les quals l'eix vertebrador sigui l'interès d'una família de la noblesa laica medieval. És veritat que els anomenats «llibres de privilegis» són més corrents, però la majoria dels coneguts corresponen a l'àmbit municipal: en tenim de publicats per a Castelló, Alacant, Borriana, etc. El fet, però,

és que tant el contingut com les raons de la redacció són diferents. El protagonisme municipal d'aquells és substituït, en el cas del cartulari de Xestalgar, per la primacia del poder senyorívol; si el fil conductor dels primers eren els drets i franqueses de la «universitat», de la col·lectivitat de veïns o ciutadans, al manuscrit de Xestalgar l'eix central són els drets, patrimoni i interessos individuals dels llinatges nobiliaris que se succeïren en la possessió de la baronia entre els segles XIII i XVII.

En canvi, sí que podríem trobar més acostat a la seua raó de ser el cas d'aquells altres manuscrits que arpleguen col·leccions de documents sobre els drets i concessions senyorívoles corresponents a institucions eclesiàstiques. Aquest seria el cas, per exemple, de l'anomenat «Llibre de bisbalia» de la catedral valenciana, o el dels diversos volums del segle XV —vora una desena—, coneguts com llibres de poblacions i privilegis de l'orde de Montesa, els quals resten inèdits en gran part.

Fins i tot en podríem trobar altres exemples al caliu administratiu de la pròpia corona. Sols per al Regne de València, la Cancelleria Reial va reunir durant el quatre-cents diversos volums de privilegis, manaments o legislació reial, sovint amb un caràcter temàtic. En podem parlar dels casos dels registres d'alienacions del reial patrimoni (Arxiu del Regne de València, Cancelleria, registres núm. 611 al 614), també dels coneguts com de les «Jurisdiccions dels barons» (ídem, registres núm. 493 a 495), i fins i tot d'aquells que reunien documentació útil sobre alguns dels oficis reials, com ara el «Llibre blanc de la Governació», o el «Llibre negre de la Batllia», per posar un exemple.

Però, tal com explica Manuel Pastor, a hores d'ara encara són ben migrats els manuscrits que coneixem d'aquesta mena procedents de les baronies laiques medievals, testimoni d'allò que podria ser qualificat, en certa manera, com d'una petita «memòria dels feudals» atenent l'entrecreuament de textos relacionats amb la possessió de la senyoria, el seu patrimoni material o els testaments nobiliaris. És justament per tot això, per la seua raresa i per la lògica temàtica del seu recull, la raó per la qual resulta tan rellevant i valuosa l'aportació històrica del manuscrit que ara s'edita.

Quant al contingut i l'aportació, volem subratllar especialment l'existència d'un fil conductor que relaciona en bona mesura el conjunt documental al voltant dels arguments legals de possessió dels drets feudals i jurisdiccionalis sobre una petita senyoria

valenciana en plena època de la crisi baixmedieval. La venda de les baronies de Xiva i Xestaltar efectuada per part de la família Montcada a un ciutadà de la capital valenciana, a les acaballes del segle XIV, sens dubte n'és la clau de volta de per què se'n va encetar la redacció. Com diu Manuel Pastor, fou la necessitat legal de justificació del poder feudal, la probable causa de recollir aquests documents. La necessitat de transmissió escrita de les proves de la possessió de la jurisdicció i els drets senyorívols a fi de garantir-ne la vigència al comprador, ja que no s'ha d'oblidar que era un burgès i no un noble.

Efectivament, són aquestes les qüestions que anem a trobar-nos en el contingut més pregon de la col·lecció documental: les successives vendes de la senyoria des de la donació primigènica del rei Jaume I fins als Montcada, passant pels comtes d'Urgell, complementada per testaments que permetien avalar la correcta transmissió de la propietat feudal. En paral·lel, hi trobem els textos referits a la possessió de la jurisdicció civil i criminal com el segon gran àmbit del poder feudal que convenia documentar i garantir als nous posseïdors. Finalment, i no per casualitat, hi foren copiades altres peces que igualment contenien temes relacionats amb dit poder baronial d'una manera més o menys directa com ara la probable reforma de la carta de poblament de l'any 1283, els plets sobre termes i jurisdiccions amb les senyories veïnes de Pedralba i Xulella, o la reivindicació de drets sobre el riu Túria al seu pas pel terme, siga per accedir a l'aigua per regar o per cobrar peatge a la fusta que hi circula.

Justament per totes aquestes qüestions, tampoc no és negligible l'apassionant context social d'aquesta venda de la baronia en la darrera dècada del segle XIV. El cap del llinatge, un noble Ot de Montcada endeutat fins a les celles en plena època de la crisi rural i senyorívola baixmedieval, maldava encara per recaptar els florins necessaris per acudir a les guerres mediterrànies del rei Martí l'Humà. Gairebé podríem afirmar que els «símbols externs de riquesa» de la classe feudal de l'època —anar a la guerra darrere el monarca, ben abillats i amb la host i servidors adequats a la seua posició en l'escalafó nobiliari—, eren un inevitable i indefugible compromís per a aquells barons, i més encara quan el llinatge gaudia de tan antiga nissaga com ara els Montcada.

El protagonisme dels feudals és, doncs, ben palès. Sense ells i sense la necessitat jurídica de provar materialment els seus drets

i poder feudal, no disposariem d'aquesta petita esclatxa sobre la història medieval d'aquesta família i d'aquesta vila de Xestalgar. Però també és la prova dels canvis de poder de la societat medieval tardana; eren temps en què l'honor feudal i les teories dels tres ordes medievals ja no eren la base sustentadora del domini sobre la resta dels homes. En aquella societat catalana i valenciana de la tardor de l'edat mitjana calien papers, proves notariales, perquè el jurament del feudal endeutat ja no valia més que la declaració dels burgesos creditors davant la cort del justícia urbà o del governador.

Malgrat, però, aquest protagonisme evident en el cartulari de Xestalgar, no vull oblidar altres protagonistes tot i que aparentment invisibles en la majoria dels documents aquí publicats. Es tracta de les famílies sarraïnes que vivien en aquesta localitat i que en foren expulsades violentament l'any trist de 1609. Els vassalls de la senyoria, més enllà de la seua religió i identitat col·lectiva, semblen en la majoria dels casos el rerefons de l'escenari d'aquests documents. No se'ls atorga presència més enllà de la prestació de l'obedient vassallatge de submissió, del seu ús utilitarista com a testimonis dels afers interessats dels respectius senyors de la població, i, evidentment, com a actors muts del pagament de rendes i impostos en benefici particular dels poderosos. Com és evident, sense aquells xestalgusins de peu, sense el seu treball quotidià explotat pels senyors de renda, pels brillants titulars dels documents del cartulari, no hi hauria hagut ni jurisdicció a transmetre, ni privilegis de cobrament d'impostos, ni testaments per a deixar el patrimoni.

Totes aquestes qüestions són les que giren, doncs, al voltant del manuscrit ara editat i que Manuel Pastor ha curat de situar, entendre i contextualitzar de manera ben reeixida.

Enric GUINOT RODRÍGUEZ
Universitat de València

INTRODUCCIÓ

La Biblioteca de Catalunya acull entre els seus rics fons documentals aquest preciós còdex que ofereix, entre altres virtuts, un magnífic estat de conservació.¹ El vam localitzar accidentalment regirant els fitxers de la secció de manuscrits i, amb la sorpresa lògica, ens vam gitar a conèixer-lo i analitzar-lo. A la raresa de la troballa, per tractar-se d'un tipus de documentació senyorial poc abundosa, s'afegí immediatament la rellevància dels texts que el constitueixen. Encara que no n'hem pogut esbrinar ben bé la procedència, podem suposar que, com que no forma part de cap llegat o conjunt documental identificat, es tracta d'un exemplar dipositat a la Biblioteca de Catalunya pels anys trenta del segle passat amb relació als esdeveniments desfermats arran de la insurrecció militar de 1936. El còdex apareix classificat a la Secció de Manuscrits de l'entitat, i és descrit genèricament com a part de la documentació dels comtes d'Alcúdia i Xestaltar i barons d'Albalat.² Es tracta del manuscrit ms. 2067 i, encara que el suport

1. Hem d'agrair ací l'estímul impenitent del catedràtic Dr. Flocel Sabaté i Curull, de la Universitat de Lleida, i el caliu amable del professor Dr. Enric Guinot, de la Universitat de València. Ha estat, com sempre, imprescindible per a mi, i en aquesta ocasió més encara, l'ajuda del catedràtic Dr. Francesc Gimeno, també de la Universitat de València, i he tingut una nova ocasió per gaudir dels arguments i les reflexions de Jaume Riera i Sans, arxiver facultatiu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona. Darrerament Josep Teodoro m'ha ajudat a resoldre dubtes sobre els textos llatins. La meua incapacitat per assumir totes llurs aportacions és l'única responsable de les mancances i insuficiències d'aquest treball.

2. També podem cercar una relació amb el fons Blanes-Centelles dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès) que inclou documentació dels barons de Xestaltar i dels comtes d'Alcúdia. Aquest fons conté un apartat provisional amb la part valenciana dels llinatges, entre els quals el dels Montpalau de Xestaltar.

físic no registra cap títol identificatiu, hi va ésser batejat amb el nom de «Cartulari de l'alqueria de Xestalgarr». El còdex romaní fins ara inèdit i només alguns dels documents que conté copiats ens eren coneguts per referències indirectes.

Al País Valencià, la documentació senyorial no és gens estranya, sobretot la produïda per les institucions eclesiàstiques. Una altra cosa cal dir, tanmateix, si ens referim a les senyories laiques, la documentació de les quals no resulta tan abundant i aquest fet ha condicionat severament les possibilitats de recerca dels historiadors, sobretot si la confrontem amb la immensitat del nombre de documents reials. Més enllà d'alguns grans estats senyorials associats als llinatges més fulgurants (Medinaceli, Cardona, ducat de Gandia...), i deixant de banda la documentació generada per les institucions eclesiàstiques, com diem, a penes coneixem uns quants conjunts documentals que hagin sobreviscut i, de retruc, que hagin permès d'estudiar les senyories «privades» del regne valencià medieval i modern. Només tenim notícia d'un recull documental amb característiques comparables al que ara presentem. Es tracta del llibre de la baronia d'Arenós, confeccionat al segle XVIII, que manca de còpies de documents medievals, ja que el període hi és representat per una crònica descriptiva en forma de narració, tot i que no podem descartar que el seu redactor en fes l'ús corresponent per tal d'enllestir el seu relat.³

Amb aquest treball ens disposem, doncs, a donar a conèixer l'anomenat cartulari de Xestalgarr, pràcticament desconegut fins ara.⁴ Intentarem també, a més de presentar i descriure el conjunt, analitzar els documents que el componen tractant d'esbrinar l'explicació adient i el significat de la seua constitució i pervivència; provarem de trencar, al cap i a la fi, el seu estat de tesaurytzació per tornar-lo a un renovat moment d'ús, recordant paraules del

3. Baronia d'Arenós, secció històrica de l'Arxiu Històric de la Diputació de Castelló, Castelló. POVEDA AYORA, Àngel, "Notas sobre la historia de Cortes de Arenoso", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, t. IX, quadern I, Castelló, 1987 (gener-març, 1984), pp. 89-96.

4. Cercant notícies sobre el cartulari i els seus documents vam comprovar que Amadeu J. Soberanas i Lleó se'n serví fa un quants anys per a publicar-ne un: el testament de Gombau d'Entença. L'autor s'interessà bàsicament pel vessant filològic atès que dos dels documents estan redactats en llengua aragonesa medieval: SOBERANAS I LLEÓ, Amadeu J., «Documents aragonesos medievals: El testament de Gombau d'Entença (1304)», *Anuario de Filología*, 4 (Barcelona, 1978), pp. 429-457.

professor Gimeno Blay en un article recent.⁵ Caldrà també, en conseqüència, escorcollar el context històric que el produí i repassar l'evolució dels subjectes històrics al·ludits. En referir-nos-hi farem servir la denominació creada pels bibliotecaris, encara que intentarem precisar les particularitats que s'han de considerar respecte del concepte més generalitzat de cartulari.

El cartulari de Xestalgar, doncs, conté un manoll de documents copiats de singular rellevància per a la historiografia medieval valenciana i en general, encara que puntualment, per al conjunt de la Corona d'Aragó com ara els testaments de personatges tan representatius com Teresa d'Entença, esposa de l'infant Alfons, fill segon de Jaume el Just (futur Alfons el Benigne), o el del seu pare Gombau d'Entença, important cavaller del seguici reial i procurador del regne valencià de les primeries del segle XIV. També podem trobar-hi el testament de Jaume, comte d'Urgell i fill d'Alfons el Benigne i Teresa d'Entença. Aquest darrer romaní, fins ara, perdut i ni tan sols es coneixien disposicions a través de fonts indirectes. Tots tres, Gombau, Teresa i Jaume, naturalment, van ésser titulars successius de la baronia de Xestalgar.

Un altre document de particular rellevància és la carta de poblament de Xestalgar. Es tracta d'un document de mitjan segle XIII desconegut i que creiem ben interessant i profitós per enriquir els debats historiogràfics relacionats amb aquesta mena de documentació.⁶

Una mica estranya és també la conservació de cartes nupcials i el nostre cartulari ens ofereix el pacte signat per Teresa d'Entença i l'infant Alfons dins el projecte matrimonial que, entre moltes altres conseqüències, incorporava el vell comtat d'Urgell, ara definitivament, als encontorns de la monarquia catalanoaragonesa.

Particulament generosa es mostra la documentació referida a l'efímer domini dels Montcada sobre la baronia i, més concretament,

5. GIMENO BLAY, Francesc, «Conservar la memoria, representar la sociedad», *Signo, Revista de Historia de la Cultura Escrita*, 8 (2001), Universidad de Alcalá, pp. 275-293.

6. Curiosament, Soberanas, al seu article anunciava la pròxima publicació del segon document en aragonès dins la mateixa revista i no sabem per quina raó aquell important text restà tranquil·lament a les prestatgeries de la Biblioteca de Catalunya. Es tractava de la carta de poblament de Xestalgar. La publicació de l'Anuario es va interrompre dos anys després i reprengué l'any 1990, amb un format renovat i dividit en seccions, amb el nom d'*Anuari de Filologia*.

al procés de l'adquisició i, precisant encara molt més, de la venda del senyoriu al tram final del segle XIV. Cal, també, destacar la importància d'un acord de la segona meitat del segle XVI protagonitzat pel titular de la baronia de Xestalgar d'aleshores, Gaspar de Montpalau, i els habitants d'un senyoriu on pervisqué la població musulmana amb una continuïtat insistent.

DESCRIPCIÓ DEL CARTULARI

La col·lecció documental, el cartulari, està composta sobre 90 folis d'un total de 159, que formen un quadern lligat amb cobertes de pergami, que podem considerar com les cobertes antigues. La resta dels fulls roman en aquell blanc impossible dels papers vells i savis. El conjunt presenta encara un embolcall clarament posterior, amb cobertes rígides de fusta revestida de pell, que conté cinc claus disposats en aspa sobre la coberta anterior i amb el llom reforçat. S'hi observen restes de gafets dels quals conserva els mecanismes a la part posterior i que només han deixat una petja, ben evident, a la coberta principal. L'exterior no presenta, doncs, cap altre signe important. Només un paperet adherit al centre superior de la coberta anterior permet llegir les restes del que podem considerar com una vella marca d'arxiu per tal de classificar el còdex. Disposat en dues línies sobre un tros de poc més d'un parell de centímetres quadrats llegim: «A. n.º 1./n.º 9». Finalment, l'interior de la contraportada que podem considerar com la vella encuadernació (full de guarda?) registra un altre text al cantó superior dret: *Nos dominus M[iquel] de Monpalau, dominus loci de Xest Algar ac miles qui hec omnia confirmo et loc[...]*. L'original no permet identificar amb claredat l'onomàstica i la manca de dades per a reconstruir amb precisió la nissaga ens impedeix assegurar de qui es tracta i la cronologia de l'anotació.

Hi observem una foliació en numeració romana al cantó superior dret del recto de cada foli i una altra de moderna en xifres aràbigues. La numeració antiga apareix cancel·lada i comença al foli que conté el primer document ja que degué ésser realitzada al moment de redacció de l'índex, que remet en les seues entrades al corresponent foli atenent amb precisió a aquesta numeració. Aquesta foliació es desplega, així, des del quinzè foli del quadern, sobre un total de 80, havent quedat els dos darrers (fols. LXXIX i LXXX) sense utilitzar.

El primer full de la vella numeració romana correspon al número 13 d'una foliació moderna escrita amb llapis i en xifres

aràbigues feta amb posterioritat arran d'una restauració del paper, tal com hom pot comprovar, ja que sovint fan servir les zones reparades als cantons superiors drets de cada foli. Les xifres modernes recullen la totalitat dels fulls escrits a partir de l'índex, que recorre els dos primers folis d'aquesta recent foliació, obviant així els dos primers fulls en blanc que el precedeixen. A continuació d'aquest índex hi ha deu fulls en blanc per la qual cosa el primer document és al foli número 13 (fol. I de la vella numeració, com ja hem comentat). La foliació moderna s'enceta al primer full escrit (el tercer del quadern) i s'estén fins al 90, ocupat pel darrer document, menyستنint els dos següents, marcats encara per una foliació antiga que, tanmateix, no hi va ésser perdonada ja que les cancel·lacions, que suposem de la mateixa mà que el renovador de la foliació, encara pessiguen aquell parell d'innocents fulls en blanc per als quals no hi va haver prou documents per copiar. Afegim, encara, que als darrers fulls aprofitats es reconeixen les línies verticals que marquen els límits laterals dels marcs d'escriptura dels texts i que aquests senyals s'estenen cap als set folis que segueixen el darrer document copiat. Les restes d'aquell disseny deuen ésser obra, creiem, del copista responsable del segon document afegit, és a dir del doc. 28, inclòs a finals del segle XVI, ja que les línies marginals apareixen precisament al foli on comença la seua intervenció.

És aquesta foliació moderna la que fem servir en el nostre treball.

Vegem un petit esquema descriptiu del cartulari: sobrecoberta rígida i coberta de pergami, 159 fulls:

<i>Ús</i>	<i>Foli</i>	<i>Foliació antiga</i>	<i>Foliació moderna</i>
Blanc	1 i 2	-	-
Índex	3 i 4	-	1 i 2
Blanc	5 al 14	-	3 al 12
Documents	15 al 92	I al LXXVIII	13 al 90
Blanc	93 i 94	LXXIX i LXXX	-
Blanc	95 al 159	-	-

Quant als vint-i-nou documents copiats ens hi referim a partir de la numeració proposada al nostre catàleg de regests, on fem servir un ordre cronològic que hem aplicat igualment a l'edició del conjunt

documental. És per això que hem decidit incloure un altre índex amb una doble numeració que relaciona l'ordenació cronològica amb l'ordre de còpia al manuscrit i que inclou les datacions tòpiques i cròniques.

El còdex presenta clarament dues parts diferenciades. Una primera que abasta la major part dels texts i que podem identificar com el conjunt primitiu, o millor encara primigeni, que reuniria els vint-i-sis documents primers amb l'índex i que tot plegat representa un mateix projecte que tractarem de justificar, i una segona part, constituïda pels tres darrers documents afegits successivament i individualment al bloc primigeni, i aliens, per tant, als objectius inicialment previstos.

Atesa aquesta divisió, veurem ara el que podríem anomenar com a «cartulari primitiu» que estaria format per un índex amb vint-i-sis assentaments i els seus corresponents vint-i-sis instruments. Hi podem advertir, en primer lloc, una significativa harmonia gràfica, tot i els matisos que cal analitzar, que ens confirmen que som davant d'un projecte perfectament definit.

Els folis tercer i quart del quadern registren l'índex propi del cartulari (els folis 1 i el 2 de la foliació moderna) ocupant el recto i el verso del primer i el recto del segon. Els assentaments anuncien els vint-i-sis documents antics i s'hi incorpora una entrada afegida amb posterioritat, que representa i anuncia un, només, dels documents afegits. Aquest nou assentament, el vint-i-setè, l'hauria realitzat el mateix copista del text del document en qüestió, encara que correspon realment a l'instrument ubicat en la vint-i-vuitena posició per tal com el cartulari contenia ja un altre document copiat amb anterioritat, que no havia merescut la corresponent entrada a l'índex. De manera semblant, constatem que el darrer document del cartulari tampoc no va ésser ressenyat a l'índex.

Quant a les tintes, s'hi distingeixen diverses tonalitats que poden respondre a diferents efectes del pas del temps sobre diferents composicions químiques i és aquesta dificultat d'apreciació la que ens impedeix parlar amb seguretat de coloracions diferents. No sembla, però, que l'alternança d'eixes diferències pugui atestar una jerarquització clara. En tot cas, s'hi aprecien alguns matisos que cal advertir.⁷ En primer lloc, les primeres rúbriques han estat fetes

7. Al seu comentari citat, Soberanas diu que és tot escrit amb tinta negra, sense més consideracions. Tampoc no es refereix a les intitulacions i decoracions o altres marques.

amb una tinta més rogenca fins al novè document, a partir del qual esdevé negra. Al títol del tercer, però, s'aprecia clarament un estrany canvi de tinta en afegir amb una coloració més negra les dues darreres paraules del text: *de Xestalgat*. De semblant manera, el títol del doc. 14 es va completar afegint amb tinta negra: «de Muncada». Contrasta, així mateix, la negror del títol i el text del doc. 17 amb el rogenç de l'anotació afegida entre ambdues parts, que es refereix a un document que ha d'ésser lliurat pel venedor al comprador de la baronia.⁸ Altres canvis en l'ús de les tintes afecten a aspectes menors com ara la numeració dels documents, la realització de petits dibuixets als marges per cridar l'atenció sobre determinats passatges... Tot plegat, insistim, revela en primer lloc un mínim intent de jerarquització inicial, clarament abandonat amb una posterioritat imprecisa i, en segon lloc, l'existència de diferents moments d'intervenció sobre els documents, sense trencar mai, però, la unitat funcional del conjunt.

Més evident resulta, tanmateix, la decoració que presenten les rúbriques, que reflecteixen dos processos diferents. Els 26 títols s'han embellit amb una línia lateral obliqua, quasi vertical, a l'esquerra del text, i un punt entre aquesta marca i el títol. Aquesta decoració es va oblidar al doc. 24 a partir del qual, i fins al darrer del bloc antic, a l'ornament s'afegeix una mena de semicercle que abraça el text per l'esquerra. Quant als documents afegits, tots tres tenen la seua intitulació: el primer un escarransit *Iesus Christus*, un petit, senzill i descurat text el segon i un de cal·ligràfic i formal el darrer.

La majoria dels textos presenten, finalment, un seguit de marques de diversa factura, destinades a assenyalar diferents passatges dels texts. Hi podem observar, per exemple, unes ratlles verticals laterals al marge esquerre abraçant unes línies o unes petites mans dibuixades al mateix marge amb el dit índex estès i apuntant a la línia que es vol destacar. En altres ocasions el text són destacats amb la utilització de subratllats i, a l'últim s'observen, sempre al mateix marge esquerre, un reguitzell de dibuixets menuts, unes traces no figuratives (rodolins, estrelles...) que sovint es repeteixen damunt de la paraula que pretenen remarcar. En molts casos, els copistes han cercat d'imitar els *signa* de les subscripcions,

8. L'anotació és al fol. 48r.

circumstància que ens porta a pensar que van treballar davant dels originals.

Ja hem comentat l'harmonia gràfica que es percep al conjunt originari del nostre cartulari, que revela amb claredat que les intervencions que puguem registrar-hi s'han de entendre integrades en aquest projecte comú. En tot cas, al bloc primitiu podem identificar la presència de dues o tres mans diferents, que segurament van actuar d'acord amb el següent procés. Un primer escriptor hauria copiat, molt probablement amb els originals a la vista, els vint primers documents curant de deixar un espai suficient per poder traçar posteriorment la corresponent intitulació. Aquesta pràctica es va descurar, però, al començament dels folis 13v i 65v, on comencen sengles documents, per la qual cosa els títols hagueren d'afegir-s'hi per damunt de la caixa d'escriptura. La segona mà es va encarregar dels sis següents, tot ampliant una mica la caixa, i l'artífex de la tercera hauria compost l'índex primitiu, les entrades del qual reproduïen, amb petites diferències, els encapçalaments que ell mateix degué escriure dels vint-i-sis documents copiats fins aleshores. Ell ha d'ésser també el responsable, lògicament, de la vella foliació amb xifres romanes que remet els texts corresponents als assentaments de l'índex del cartulari. No podem descartar de cap manera que el treball de composició de l'índex i de realització de les intitulacions fossin obra del primer copista fent ús, això sí, d'algunes peculiaritats relacionables amb les característiques d'aquesta feina, és a dir, la utilització d'un cos de lletra més gran, una realització més acurada... encara que hi podem advertir alguns errors, correccions i, fins i tot, algun afegit.

Les grafies minúscules cursives cancelleresques que identifiquem les podem atribuir a finals del segle XIV o principis del XV, no gaires anys després de la datació crònica interna del document més tardà inclòs en aquest primer bloc, fet en gener de 1392 (doc. núm. 26).

Quant al segon bloc documental, és a dir els documents que podem considerar com a afegits, trobem la intervenció de tres copistes successius que s'ocupen, cadascun d'ells, dels tres restants instruments. Pel que fa al primer, recordem ara que, curiosament, el copista que havia obviat l'índex encapçala el seu document amb una pietosa invocació en lloc de la rúbrica que presideix tots els altres documents copiats. Només el segon d'aquest grup d'afegits

s'entretingué a reflectir el seu document a l'índex del cartulari bé que, estranyament, en fer-ho a continuació d'un altre que havia descurat aquest detall, n'alterava la funcionalitat. Aquest escrivà, responsable del segon dels tres documents afegits, palesa unes habilitats gràfiques descurades de manera que la lectura del text esdevé difícil en molts paràgrafs i es troba plena d'errades que expressen mancances importants: tot fa pensar que no era un oficial especialitzat. D'altra banda, cal remarcar que diversos passatges del text, alguns ben llargs, han estat barrats amb una insistència estranya. La pobresa del resultat gràfic, les errades i les correccions neguen cap possibilitat que estiguem parlant d'un document copiat. Potser caldria parlar d'un text assajat (i, si se'm permet, infringit) sobre el quadern.

La darrera intervenció és la corresponent al doc. 29, afegit amb força posterioritat, probablement en la segona meitat del segle XVII.⁹ Aquest és el moment en què cal imaginar que el còdex prengué el seu aspecte actual, amb la sobrecoberta rígida que descrivíem.

El llatí és la llengua emprada en la majoria dels texts, llevat de l'índex i el darrer document, que estan escrits completament en català i els docs. 9, 19, 18 i 28, que empren ambdues llengües per tal com enclouen documents dins dels seus corresponents texts. Els documents 5 i 10 estan escrits en aragonès; es tracta respectivament de la carta de poblament de Xestalgar i del testament de Gombau d'Entença. El doc. 27 n'és l'únic redactat en castellà/aragonès¹⁰ i no està registrat a l'índex del cartulari, tal com s'esdevé amb el darrer, com ja hem comentat per a ambdós casos.

A partir del cinquè, els documents presenten una numeració amb xifres romanes al marge esquerre, a l'alçada de les primeres línies de cada document. Aquesta numeració manca al sisè document copiat, reprèn al següent i es perd al setzè document copiat, a partir del qual comença, afegida entre claudàtors, una numeració recent amb xifres aràbigues que serveix per resseguir,

9. Cal dir que hi ha altres intervencions en diversos documents que presenten anotacions marginals i comentaris o petits advertiments o dibuixets que explicarem en cada cas i que responen a intervencions més complexes de precisar. Vegeu la nostra transcripció.

10. Al seu article, Soberanas (cit.), atribueix al document l'ús de l'aragonès. Es tracta, en tot cas, d'un aragonès pràcticament castellanitzat. Encara que sigui un moment una mica tardà per a parlar d'aragonès el text pot resultar d'indubtable interès per als lingüistes.

a partir d'ací amb precisió, l'ordre de còpia dels documents.¹¹ El document següent reprèn la numeració antiga amb la xifra XVI, ara ja acompanyada de la moderna [17], que segueix l'ordre correcte en aquest punt per la qual cosa l'errada comptable de la vella numeració s'arrossegirà d'ací endavant fins al darrer document del bloc primitiu. Els tres afegits no tenen cap numeració.¹²

L'índex, com hem vist, no es correspon exactament amb el contingut ja que, a més dels vint-i-set documents que s'hi anuncien, el cartulari en conté dos més. Un, afegit al final i cloent per tant el cartulari, intitulat «Vincle dels Monpalaus» i amb datació crònica interna del 1666. L'altre es troba al fol. 83v, just abans del vint-i-setè document de l'índex, que és el doc. 28 de l'ordre de còpia. La seua datació interna és l'any 1418 però es fa difícil precisar en quin moment s'hi inserí pel fet que el document que el segueix, amb datació crònica interna de 1589, va ésser incorporat a l'índex ignorant aparentment la seua existència, com abans comentàvem. Aquest fet, que també podem atribuir a l'oblit, ens permet de considerar, tanmateix, que fóra copiat encara més tardanament aprofitant el verso del darrer foli del primitiu grup documental i cercant de preservar l'aparent organització cronològica del conjunt. És també l'únic cas en què l'encapçalament és ocupat per una magra, i gasivament decorada, invocació, en lloc de l'habitual títol que inicia tots els altres documents, els primitius i els afegits, complint la funció esperada de resumir el text que segueix. L'organització dels documents, com ja hem dit, no és, però, absolutament cronològica.

SIGNIFICACIÓ DEL CARTULARI DE XESTALGAR

És difícil, a la vista del contingut, organització i disposició dels diferents elements, ignorar que ens trobem, sens dubte, davant d'un cartulari amb importants singularitats. Més aviat sembla un recull documental que, una vegada acomplerta la funció per a la qual fou confeccionat, degué ésser aprofitat per tal de desenvolupar una nova funció. El recull inicial degué romandre en mans dels de-

11. Molt probablement es tracta de la mateixa mà que ha perpetrat certes anotacions als marges d'alguns documents, com ara la paraula «àrabs» al costat esquerre de les relacions dels musulmans de Xestalgàr i d'altres llocs.

12. Cal remarcar que el document núm. 26 està perfectament representat en la relació del conjunt a l'índex del cartulari.

tentors de la baronia, que decidiren incloure-hi, posteriorment, alguns documents. Hom pot pensar que un cert criteri selectiu és el responsable de la fretura d'aquestes aportacions tardanes. Apreciem ací que els dos primers documents afegits encaixen fàcilment amb el projecte que s'endevina entre el recull primigeni. El tercer, però, el *Vinçle dels Montpalaus*, és un resum testimonial de la creació del vinçle de les baronies de Xestalgar i Sot de Xera i les corresponents transmissions fins a Francesca Montpalau i Montsoriu, qui es casà amb el comte de l'Alcúdia integrant-hi el patrimoni. El conjunt, així, esdevindria una mena de títol de propietat disposat a fer constar les principals vicissituds dels titulars del senyoriu de Xestalgar en una perspectiva diacrònica. Intentarem ara cercar una explicació al recull primigeni.

Atesa la cronologia interna dels darrers documents copiats i el tipus de lletra emprada, ens hem de situar en la fi del segle XIV. El senyoriu de Xestalgar era detingut aleshores per Ot de Montcada, que se'n desprèn venent-lo al *cives Valencie* Vicent Nadal. Un total de vuit documents es relacionen directament amb aquest fet. Es tracta dels documents 19 al 26 en els quals es reflecteix l'adquisició de Xiva i Xestalgar i els acords relatius a la venda simultània de la mateixa Xestalgar amb els corresponents avals dels vassalls de les baronies de Xiva, Vilamarxant i Castellnou, possessions del noble Ot, i la prestació del preceptiu homenatge per part dels vassalls de Xestalgar al nou baró. Un nombre suficientment eloqüent respecte del conjunt que ens obliga a considerar-ne el significat i l'abast. Si el marc genèric del recull creiem que és el propi procés de la venda, cal encara considerar la raó estricta del compendi documental.

Al nostre parer, la naturalesa de la resta de documents revela un propòsit evident: és la jurisdicció senyorial, el seu abast específic, el que és objecte d'atenció per part de l'inductor del recull. Sembla clar l'objectiu de demostrar l'exercici d'un poder baronial lliure de servituds i amb plena disposició. Les successives transmissions, els testaments dels il·lustres personatges, les franquícies reials i, marcadament, les concessions del mer imperi o, fins i tot, els acords puntuals sobre delimitació territorial —amollonament Xestalgar-Xulella— o conflictes de drets —passatge de fusta pel riu— s'adrecen a palesar l'exercici del poder baronial. Una altra qüestió, més complexa i certament apassionant, seria aclarir de forma clara i contundent qui i per què demana o ha posat en dubte aquestes condicions de l'exercici jurisdiccional. Ens trobem, cal recordar-ho, en

un moment històric concret les característiques del qual ens poden ajudar a comprendre la raó última del compendi.

Tot i la dificultat per donar-hi un diagnòstic definitiu, pensem que cal apuntar en dues direccions bàsiques. Una d'interna i una altra d'externa. Al primer cas, el que estaria en joc seria el tracte entre les dues parts intervinents directament en l'operació, és a dir, el noble Ot de Montcada i el *cives Valencie* Vicent Nadal. Sembla clara la necessitat d'encaixar aquesta operació en la conjuntura financera del noble. Les dificultats peculiars de les senyories valencianes, la naturalesa estratègica de les quals arrossega una migradesa pregona, que es veié significativament agreujada per les embranzides conjunturals de problemes com les crisis de les rendes agràries, han estat analitzades a bastament.

En una recent síntesi, Antoni Furió recordava de quina manera els estudis sobre aquest tema «coincideixen a destacar les dificultats financeres de les economies dominicals, derivades de la penúria dels seus ingressos, la fragilitat dels patrimonis i el recurs cada vegada més persistent al préstec i l'endeutament, que acabava hipotecant les hisendes senyoriales i consignant les rendes per al pagament dels interessos del deute».¹³ Furió hi comentava la situació dels Montcada, estudiada gràcies a les aportacions de Joan V. Garcia Marsilla, adduint la imatge contundent «d'aquell Ot de Montcada endeutat fins a les celles ... que ni tan sols trobava advocats que "li vullguen advocar ni procurar"».¹⁴ Estem parlant del cap d'una potent branca del llinatge, la dels barons d'Aitona, que a causa d'una sorprenent fallida arribaren al final del segle XIV amb una hisenda senyorial ruïnosa. Efectivament, Garcia Marsilla apuntava la possibilitat que el canvi dinàstic hagués afectat el Montcada de Xiva, que veia com s'allunyava, darrere del solc del darrer representant del casal del Barcelona —el «dissortat» comte d'Urgell—, la protecció que havia tingut fins aleshores. Un Ot de Montcada que acabà acusat per l'alamí de Xiva, d'aquell lloc seu que havia estat segrestat per satisfer els creditors, com a responsable de l'assalt a les sitges que custodiaven el gra de les collites, la vigilància de les quals havia

13. FURIÓ, Antoni, «Senyors i senyories al País Valencià», *Revista d'Història Medieval*, 8 (València, 1997), p. 137.

14. *Ibidem*, p. 140.

descurat el mateix oficial musulmà.¹⁵ Les dificultats estructurals de què parlàvem s'havien sumat a una conjuntura ben concreta: la necessitat de finançar la participació a Sicília d'Ot de Montcada seguint l'infant Martí en les operacions bèl·liques de l'any 1392.¹⁶

És aquest el context històric on cal emmarcar l'operació de venda de Xestalgar per part d'Ot de Montcada. La funció del nostre recull documental podríem ara cercar-la en la qualificació del bé transmès que permetria, amb el valor afegit de la màxima jurisdicció, refrescar més generosament els esquifits cofres del Montcada. També podem enquadrar l'operació de venda en la seua dimensió estricta, és a dir, la necessitat de finançar l'adquisició de Xiva, ja que vertaderament es tracta d'un procés simultani. En tot cas, l'exacta dimensió del poder baronial, l'abast de les exaccions econòmiques que se'n pogués seguir de l'amplària de l'exercici jurisdiccional no són qüestions gens menystenibles al mercat de les senyories. El recull documental es destinaria, doncs, a proclamar la rotunditat del potencial del senyoriu alhora que ubicaria la baronia de Xestalgar al lloc preeminent de l'esmentat mercat, just a l'alçada de les pretensions i les respectables aspiracions econòmiques del noble senyor de Vilamarxant i Castellnou, i ara també de Xiva. No cal descartar, però, que hi hagués interferit algun altre agent interessat, extern a l'operació, com ara el batlle general, cercant de comprovar l'exacte abast dels privilegis senyorials, del nou adquirent o del venedor, posant en joc el zel escaient per tal de protegir els també esquifits drets reials.

És la intervenció externa de què abans parlàvem. Cal recordar que al cap de no gaires anys la monarquia va engegar una vertadera campanya política adreçada a la recuperació del patrimoni reial i a la preservació dels seus propis drets, tot exigint als barons la presentació de la documentació probatòria dels drets i privilegis que

15. GARCIA MARSILLA, Josep V., «La intervención del poder real en los señoríos valencianos. El secuestro de Xiva y Castellnou (1415-1425)», *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón, Jaca, 1993*, Saragossa, 1994, t. 1, v. 2, pp. 207-218. Vegeu p. 215. Per a l'autor la ruïna caigué sobre un nou Ot que era fill del senyor de Xiva de 1392 dit també Ot. Tanmateix, en un dels documents del nostre recull (doc. 19), Ot de Montcada, en desembre de 1391, es compromet perquè el seu fill confirmara l'acord que ell estava signant. L'hereu, però, es diu Guillem Ramon. Segons que sembla, l'Ot de 1391 que ens mostra aquesta documentació deu ésser el mateix que patí el segrest en 1415.

16. Ho recollí el propi Garcia Marsilla (ibídem, p. 209, nota 2) a partir de FURIÓ, Antoni, «Crédito y endeudamiento: el censal en la sociedad rural valenciana», *Señoríos y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX)*, Saragossa, 1989.

s'atribueixen. Potser caldria escorcollar els documents de la Batlia de València cercant una intervenció de l'administrador dels drets reials en l'operació. Al cap i a la fi, la baronia de Xiva sembla destinada a oferir maldecaps als representants del poder reial: no estan gaire lluny les actuacions de la cúria de la Governació ni del futur segrest de Xiva i Castellnou, senyoriu d'Ot, ni del passat segrest practicat sobre els deutes del seu antecessor a les senyories de Xiva i Xestalgar, el seu parent Guillem Ramon de Montcada, comte d'Agosta i Nucària, que ens revela la pròpia documentació del cartulari.

Un detall, però, ens empeny a considerar que fos el propi adquirent, Vicent Nadal, el demandant del nostre recull documental. Estem parlant de l'anotació inserida entre el títol i el text del document d'intercanvi entre el comte Pere d'Urgell i Guillem Ramon de Montcada fet el 1382 (doc. 17), on llegim: *Lo original de la present carta roman en poder de don Bernat Guillem, notari, tro que mossèn Ot de Muncada haja dat a-n Vicent Nadal traslat del testament d'en Bernat Guillem d'Entença*. La inserció d'aquesta petita anotació pot constituir la mostra evident que el venedor està fent entrega de la documentació al nou senyor de Xestalgar amb la corresponent ostensió de l'abast del poder transmès.

Un altre paràgraf perdut entre les inacabables fórmules documentals i argumentacions i formulismes jurídics ens pot donar la clau definitiva. El pacte establert entre Ot de Montcada i Vicent Nadal mitjançant el qual el primer venia al segon la baronia de Xestalgar, signat en desembre de 1391, es desplega, sorprenentment, amb una senzillesa relaxant (doc. 19). És un text articulat i al paràgraf numerat amb un «V» llegim: *Item, que-ls dits venedors sien tenguts de donar e delliurar al dit comprador compliment de totes les cartes e altres títols fahents per la dita baronia, a pròpies despeses dels dits venedors, encontinent que la dita possessió del dit castell e baronia serà liurada al dit comprador*.

Sembla clara, a partir d'aquest petit text, la possibilitat de concloure que Ot de Montcada degué ordenar als seus escrivans que disposessin immediatament un quadern format per les còpies dels documents més importants de l'arxiu senyorial que poguessin

17. Vegeu FERRER I MALLOL, M. Teresa, «El Patrimoni reial i la recuperació dels senyoriu jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV», *Anuario de Estudios Medievales*, 7 (1970-1971[1973]), pp. 351-491.

tenir relació amb la possessió de la baronia de Xestalgar amb indicació expressa d'integrar-hi els que fessin referència a l'exercici de la jurisdicció i que demostrassin l'ostensió i l'abast que en corresponia al posseïdor. Amb molta probabilitat, el notari adés esmentat, Bernat Guillem, havia de validar les còpies. En tot cas, sembla definitiu que els escrivans van treballar davant dels originals; aspecte aquest clarament demostrat per la imitació acurada dels *signa* notariais i els senyals reials que observem en la majoria dels documents.

Cercant un criteri organitzatiu del conjunt, hom adverteix immediatament que s'hi percep una «certa» cronologia general, ben marcada al principi i que es desfà, però, en la segona meitat del grup de documents que hem entès com a constituents del «cartulari primitiu». En aquest mateix sentit podem pensar que en un primer recull degueren aplegar-se els setze primers documents de l'ordre de còpia, que podem resseguir a l'índex del propi cartulari, i que representen una cronologia entre 1238 i 1391. Comprovem que amb ells podem recórrer la transmissió de la senyoria des de la donació de Jaume I fins a l'època de l'adquisició de Xiva i Xestalgar per Ot de Montcada. L'ordenació cronològica fins ací és fora de tot dubte. Resulta significatiu en aquest punt recordar que són precisament setze els instruments que registren una numeració romana, que desapareix en els següents, escrita al començament de cadascun dels texts, com hem comentat abans. Més endavant, però, s'afegiria la resta dels documents en un aparent mal ordre, més que no pas desordre. D'una banda, els documents referits específicament a l'abast del poder baronial, les franquícies i les concessions del mer imperi amb una precisa ordenació interna: tots tres respecten entre ells l'ordre cronològic en el procés de còpia fins al punt que entre el divuitè document copiat i el següent hi ha vint dies de diferència entre les respectives datacions cròniques internes, que han estat escrupolosament respectats.

Hi manca la resta de la documentació al·lusiva a l'adquisició de Xiva i Xestalgar i la simultània venda de Xestalgar al destinatari hipotètic del recull. Vertaderament, els instruments copiats en els folis següents d'aquest bloc originari del cartulari, amb excepció del darrer, es refereixen exclusivament a la documentació en què intervé ja el propi adquirent, Vicent Nadal: procuracions, compromís, entrega efectiva, jurament de fidelitat de l'aljama de Xestalgar. El petit embolic cronològic esdevé inapreciable per raó de l'exigüitat de l'arc temporal en què es produeix i encara més si considerem

la possibilitat que la disposició dels originals no s'acordés al ritme dels copistes. Un últim document tanca el recull més primitiu trencant el nostre esquema descriptiu, tot i que pensem que no invalida l'essencial de la nostra anàlisi malgrat el recurs prou oportú, encara que gastat, que ens empeny a atribuir-ne la ubicació a l'oblit de l'equip de copistes.

No era aquesta discordança sinó la que havíem observat amb relació al petit embolic cronològic dels documents de la compra de Xestalgar, el que ens fa considerar que la compilació s'hagués produït no ja amb motiu de la transacció sinó que la redacció pogué portar-se a cap, probablement, amb una simultaneïtat precisa, de manera que la disposició efectiva dels documents emesos pels notaris n'hauria determinat l'ordenació de la còpia al cartulari, a risc de trencar l'organització cronològica del conjunt.

És, finalment, en aquest sentit que volíem precisar la utilització de la denominació de «cartulari» per tal de referir-nos a aquest aplec documental, deixant inicialment de banda l'aprofitament posterior, el suport físic o l'aparença final. Per bé que en sentit estricte la denominació no pot ésser discutida, ja que qualsevol recull de documents o *cartula* s'adiu perfectament amb l'ús de la categoria, pensem que és pertinent ajustar-ne la definició al cas que tractem. Caldria parlar millor d'això, d'un recull elaborat per tal de fer front a alguna institució o persona que ha qüestionat l'abast precís del poder baronial dels senyors de Xestalgar. Després del procés posterior que hi afegí els tres documents finals, el recull es constituïa, amb una mica més de propietat, en un cartulari senyorial obert a noves aportacions.

Definitivament, podem concloure que Ot de Montcada ordenà als seus escrivans l'elaboració d'un recull documental, entre el desembre de 1391 i el gener de 1392, que havia d'entregar al comprador de la baronia de Xestalgar. Per què aquests documents, precisament?

Una vegada entesa la circumstància fonamental que explica la constitució de la col·lecció, cal cercar el criteri o els criteris que presideixen la selecció dels documents. Es tracta de delimitar l'abast temàtic del recull més enllà dels textos que es justifiquen per la compravenda i la representen amb especificitat.

Després d'examinar el contingut de la col·lecció descobrim que, a més dels elements que reflecteixen el recorregut diacrònic de la possessió estricta del senyoriu, hi ha una altra motivació fonamental

ja que tots plegats exhibeixen la dimensió del poder baronial, l'abast de la jurisdicció corresponent als titulars del senyoriu, com ja hem dit, i que tot seguit exemplifiquem.

Comencem per una evidència externa als documents. El recorregut pels textos copiats al cartulari ens ofereix la possibilitat de constatar la revisió posterior a què va estar sotmès per alguna mà que havia de deixar-hi l'empremta de la seua preocupació amb un seguit d'anotacions marginals, subratllats i marques diverses. Els ulls i la mà del revisor es detenen especialment en frases i al·lusions relacionades amb les mostres del poder baronial contingudes als texts.

Si ens fixem en el contingut, destaquem, en primer lloc, la inserció dels documents que refereixen el reconeixement de l'atribució de la jurisdicció superior, el mer imperi, als barons de Xestalgar com ara l'atorgada per Jaume II al seu fill, l'infant Alfons, esdevingut senyor de la baronia arran del seu matrimoni amb Teresa, filla i hereva de Gombau d'Entença, senyor de Xiva i Xestalgar, del qual s'hi recorda explícitament que no havia gaudit l'exercici d'aquella alta jurisdicció. El mateix document ens permet constatar la rellevància atribuïda als signes externs del privilegi en l'autorització expressa a l'infant per aixecar el senyal macabre de la forca fins a dues mil passes al voltant dels castells. La fortalesa esdevé, així, l'epicentre d'un poder que adverteix amb ostensió, a propis i estranys, del darrer efecte de la jurisdicció baronial, la disposició de la vida dels rebels.

La mesura de la jurisdicció baronial pot també topar amb l'arrogància d'un senyor veí, com ara el de Pedralba, cridat per l'autoritat reial a un cert tossal del terme de Xestalcamp, erigit en balconada neutral, per atendre les queixes de l'alcaid de Xestalgar amb relació a l'obertura d'una sèquia dins del seu terme a mans dels pedralbins, que en la brega havien segrestat dos musulmans de Xestalgar.

Ens sorprenen, també, algunes manifestacions del poder com ara l'atribució feta per Guillem Ramon de Montcada exigint el pagament del passatge de la fusta que navega, Túria avall, des d'Alpont, cercant el mercat de la ciutat. L'ostensió del poder baronial no només és palesada pel dret a imposar una tributació sinó també per un insultant recordatori del mateix dret a llevar-la. És la discrecionalitat de l'opció que la converteix en símptoma de l'exercici de la potestat. Un privilegi senyorial dotat, en aquest cas, amb un

natalici precís ja que acompanya els senyors de Xestalgar *ençà que lo dit regne [de València] fon conquest e pres de poder de moros*. L'antiguitat i la perdurabilitat mostren un evident poder confirmatori.

Les concessions són també signes d'un poder que es mostra igualment en un Francesc Sarsuela que s'adiu, a principis del segle xv, a rebaixar la pressió sobre els seus vassalls *haviendo sguart al bien e utilitat* dels subordinats reconeixent que es tracta *de relevar [als camperols xestalgarsins] de cargas insuperables*. La concreta cronologia del document ens permet d'intuir la probable relació de la generositat del contingut amb una collita abundant que podria compensar la displicant i ben mesurada generositat del senyor. L'acord, en tot cas, se'ns mostra decorat amb la discrecionalitat que adés esmentàvem.

Fins i tot el contrapès evidenciat per algunes mostres de rebel·lió també podem considerar-lo en bona mesura com un indicatiu de l'exercici del poder mateix. I així, reconeixem també l'estratègia seguida pels camperols recentment cristianitzats cercant d'ensibornar la densa malla tributària amb la introducció de cultius no previstos als documents: ara, al Xestalgar del segle xvi, els préssecs. Aquest esperit innovador, estimulat per la possibilitat de defugir la fiscalitat senyorial, havia provocat la còlera del baró, que ordenà desplegar una implacable venjança: la tala d'arbres. Ací, com en els conflictes de terme i del passatge de fusta, la durada dels litigis i, el que també s'ha de significar, l'alt cost dels plets, afavoreixen el recurs de la composició. Els àrbitres dictaminen amb el compromís previ dels litigants assegurant-se així una sentència ferma que, necessàriament, retornarà l'equilibri al territori.

Al cap i a la fi, com assenyalava Ferran Garcia-Oliver¹⁸ per al cas de la canyamel amb relació als plets esdevinguts arran de la revolució productiva que cercava introduir una producció orientada al mercat, «tota innovació ... generava noves demandes que en frenaven l'expansió». És també el debat entre la morera i el blat en el cas de Sueca, que a ulls d'Antoni Furió s'esdevé del debat entre la imposició senyorial cercant el vehicle natural de renda —el gra— i l'opció del camperolat vinculada a les oportunitats del mercat. De la controvèrsia se segueix un nou acord entre les parts.¹⁹

18. GARCIA-OLIVER, Ferran, *Terra de feudals*, Institució Alfons el Magnànim, València, 1991, p. 107.

19. FURIÓ, Antoni, *Història del País Valencià*, Institució Alfons el Magnànim, València, 1995, p. 284.

Queda clar que el cartulari nasqué arran del procés de compra-venda del senyoriu, esdevingut a finals de 1391, datació que gosariem d'atribuir a la confecció material de l'aplec documental primitiu. Més exactament, en gener de 1392, data crònica del darrer instrument dels referits a l'operació. Hem vist ara que l'objectiu exacte de la selecció obeeix a la necessitat de palesar l'abast del poder baronial, la dimensió de l'exercici jurisdiccional que correspon als detentors de la senyoria.

Més complex seria esbrinar si l'ostensió de la qualitat jurisdiccional s'esdevé del fet intrínsec de la transmissió expressant el valor afegit de la baronia o si cal cercar algun agent extern que hagi pogut posar-ne en dubte la qualificació.

Els encontorns històrics ens atiarien, com abans dèiem, a considerar l'interès de la Batllia Reial per intentar una recomposició de la malmesa hisenda dels monarques cercant de reintegrar territoris i jurisdiccions alienats o perduts entre una trama burocràtica i una orridura documental que havien crescut precisament per ajudar a preservar-los.

ESTUDI DE LA DOCUMENTACIÓ

Hem organitzat aquest comentari introductori de la documentació del cartulari en dues parts. A la primera tractarem d'aportar algunes dades que serveixin per emmarcar el territori de referència i les circumstàncies que enquadren els efectes i les causes dels principals documents copiats. A la segona cercarem de fer un breu resum del contingut de cada document.

El marc històric: Xestalgar dels Entença als Montcada

Els registres de la Cancelleria Reial, que tradicionalment coneixem com a Llibre del Repartiment del regne valencià medieval, recullen la donació feta per Jaume I referida a aquest lloc. Identificat com a *alqueriam*, Xestalgar —avui castellanitzat com a *Gestalg*—, és actualment una localitat valenciana inclosa en la comarca ponentina dels Serrans, tot i que es troba ben a prop d'altres localitats de la veïna Foia de Bunyol-Xiva amb les quals hom pot trobar bastants afinitats i relacions, embolcallades totes per aquest paisatge comú de suaus pendents i pujols brodats de vinyes i

garrofers.²⁰ Xestalgar s'acull, però, als dominis del vell Guadalaviar, ara riu Túria, els vessants del qual proposen l'estructuració del territori més generalment acceptada i, en tot cas, tan discutible sempre. Dos subconjunts de camí cap a l'Horta que encercla la ciutat de València: a la conca alta, els Serrans (La Serranía del Turia) i aigües avall, el Camp de Túria. Tanmateix, a unes quantes llegües cap al migdia ens trobem una vella coneguda, Xiva, sota el guiatge de la qual va caminar durant moltes dècades medievals, i a semblant llunyania —i proximitat—, un Xest que arrossega amb un cert abandó la seua antiga toponímia, Xestalcamp, que l'agermana amb la cosina dels dominis del *riu Blanc*²¹ de la qual ara ens ocupem, Xestalgar.²²

Per al Xestalgar medieval comptàvem, a hores d'ara, amb molt pocs testimonis documentals. En primer lloc, l'anotació dels registres de la Cancelleria Reial de què parlàvem: *Rodericus Ortiz, alqueriam de Xestalgar, iuxta Xulella, cum furnis et molendinis, XIII kalendas julii* (18 de juny de 1238).²³ Coneixíem també la referència inclosa en la carta de poblament de Xiva adreçada als pobladors autòctons de la zona, signada en 1304 per Gombau d'Entença.²⁴ Xestalgar hi apareix com un dels llocs afectats pel document.

Un altre membre d'aquesta família, Bernat Guillem d'Entença, havia adquirit en la dècada anterior el lloc de Xestalgar per compra feta al monarca Jaume II i l'incorporà a l'honor de Xiva, que havia rebut dels seus avantpassats, eixamplant-ne així els dominis.²⁵ El

20. Val a dir que aquesta caracterització del paisatge comú s'està veient recentment afectada per una transformació, també compartida, resultant dels efectes de la descongestió de l'àrea metropolitana de València i els canvis en les activitats primàries: extensió de l'agricultura de regadiu i intensificació de les activitats extractives. Una aportació fonamental es pot trobar a DD. AA. (dir. J. HERMOSILLA PLA), *La Hoya de Buñol-Chiva: una comarca con futuro*, Diputació de València, València, 1998.

21. Així és encara conegut popularment el riu Túria/Guadalaviar a Xest.

22. El parentiu dels respectius topònims Xestalgar-Xestalcamp va ésser abordat darrerament per DOMÍNGUEZ I BELL-LLOCH, Joan, «Sobre el topònim de Xest», *Revista de Estudios Comarcales*, 1 (Bunyol, 1996), pp. 109-112.

23. L'edició consultada (FERRANDO, A., *Llibre del Repartiment*, Vicent Garcia Editors, Paterna, 1979) la recull amb el núm. 2232 a la p. 199.

24. GUINOT, Enric, *Les cartes de poblament medievals valencianes*, Generalitat Valenciana, València, 1991. Per a la Xiva medieval es coneixen dues cartes de poblament: una adreçada als colons i l'altra als musulmans de la zona. Es tracta dels documents 235 i 238, respectivament.

25. El document de venda és el núm. 8 del nostre cartulari i està també copiat a l'Arxiu del Regne de València (ARV), Reial Cancelleria (RC), reg. 614, fol. 212r-v, València; a partir de FEBRER ROMAGUERA, M. V., «Perenxisa: notes històriques d'un despoblat

comprador, doncs, havia estat un altre membre d'un llinatge que sembla omnipresent en les primeries de l'ocupació de la taifa valenciana, acompanyant la host del rei Jaume I, i que ha estat sovint referit pels estudis i del qual tot seguit ens ocuparem.

La documentació que ara presentem ens permetrà d'esbrinar la història política d'aquesta baronia valenciana i precisar aspectes importants sobre el casal valencià d'Entença l'onomàstica del qual ha confós tenaçment els historiadors. Tindrem ocasió, també, per millorar el nostre coneixement amb relació al paper desenvolupat pels membres del llinatge de Montcada en aquestes contrades i especialment de les dificultats que els afectaren, en bona mesura ja conegudes i analitzades per diversos autors. Aquestes qüestions són només una petita mostra de les interessants aportacions que poden resultar de l'estudi del cartulari, tal com intentarem demostrar al llarg del nostre treball.

L'adquisició de l'alqueria de Xestalgar en 1296 per Bernat Guillem d'Entença, senyor d'Alcolea i també dels dominis veïns de Xiva i les seues alqueries, provocà la seua inclusió en l'àmbit d'aquest senyoriu de Xiva que conformà, juntament amb el de Bunyol, un patrimoni de dimensions considerables arran del casament de la darrera representant d'aquesta branca del llinatge, Teresa, filla de Gombau d'Entença i néta d'aquell Bernat Guillem, amb l'infant Alfons, a qui son pare, el rei Jaume II, en 1304, havia comprat el senyoriu veí de Bunyol.²⁶ L'oportuna reunió, a les mans de Teresa, dels rics patrimonis d'Entença, d'Antilló i del cobejat comtat d'Urgell,²⁷ juntament amb altres petites senyories, permeté al monarca no només la reubicació del vell comtat als encontorns de la corona sinó també la creació al regne valencià d'un espai senyorial

mudèjar de Torrent, antigament pertanyent a la baronia de Xiva», *Torrents*, 4, Torrent, 1985. pp. 23-43. Vegeu, especialment, p. 26 i nota 9.

26. Esperem poder adduir una valoració més acurada en abordar la nostra tesi doctoral, en projecte, sobre ambdós senyorius.

27. En realitat, la incorporació del comtat d'Urgell, com és ben conegut, va ser fruit de la compra feta pel monarca al vell comte Ermengol, que inclogué el nomenament de la seua reneboda Teresa i el compromís matrimonial amb l'infant. MONFAR Y SORS, Diego, *Historia de los Condes de Urgel* (publicada a la Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón, vol. X i XI. ed. Próspero Bofarull. Barcelona. 1853). Vegeu v. X, pp. 45-48. Malgrat l'aguda i apassionant crítica de Jaume Riera, el suposat Diego Monfar podem considerar-lo un informador gens menystenible. Vegeu RIERA I SANS, J., «Jaume Villanueva i el comtat d'Urgell», *Els grans espais baronials a l'edat mitjana*, Lleida, 2002, pp. 61-81.

«controlat».²⁸ Xestaltar, doncs, continuà formant part del patrimoni valencià dels comtes d'Urgell, fills i/o germans dels reis, tot al llarg del segle XIV a finals del qual fou venuda pel comte Pere d'Urgell, juntament amb la baronia de Xiva, al poderós noble Guillem Ramon de Montcada.

El llinatge Entença prové, com és ben conegut, de la Ribagorça. La llunyana petitesa del seu solar original contrasta vivament amb l'esplendor assolida per diversos membres de la família i marcadament al llarg del període comprès entre la invasió de la taifa valenciana i les expedicions catalanoaragoneses cap a l'orient.²⁹

Els «Berenguers», «Guillems» i «Tereses» d'Entença sovintegen a les cròniques i la documentació tot al llarg d'aquell dens període i, sempre, als primers cercles del poder monàrquic. Cal no oblidar que els primers membres del llinatge apareixen, des del llunyà segle XI fent importants serveis militars i encomanats pels monarques amb missions de responsabilitat; activitats que els valgueren nomenaments com a *tenentes* i assignacions de *cavalleries* molt sovint en la zona oriental d'Osca, de manera que si bé no podem considerar que bastiren un «estat» senyorial és cert que un reguitzell nombrós i, amb tota probabilitat sucós, de petites senyories, castells, llocs i *eredamientos* degueren contribuir generosament a relaxar les creixents demandes dels cofres familiars. L'àmbit de la seua influència, terrenal i espiritual, recorre les terres del Somontano de Barbastre, les riberes dels rius Alcanadre i Cinca i la zona de la Ribagorça i deixa generoses *pitancia* i dotacions per a nodrir capellanies i convents a Roda, Escarp i Casbas o adreçades a satisfer les famolenques butxaques de mendicants de Lleida i Saragossa.

28. Un suggeridor article precisant les característiques del procés de senyorialització del territori valencià a GUINOT, E., *Donamus et concedimus vobis. Monarquia i senyorialització del Patrimoni Reial al País Valencià en temps de Jaume II. Actas del Congreso de Historia de la Corona de Aragón* (XV, Jaca, 1993), Saragossa, 1996. vol. I, pp. 221-235.

29. Del castell d'Antenza o Entença només resten unes cases al peu d'unes runes que pertanyen al municipi de Benavarri, a la Ribagorça. La fortificació es bastí a finals del segle XI ja que va ésser el 1063 quan Arnau Mir de Tost i la seua esposa Arsenda donaren a Miró Gombau la *Cuadra* d'Entença perquè hi bastís un castell amb pedra i calç segons mostra la documentació de Sant Pere d'Àger estudiada per FITÉ, F., *Reculls d'història de la Vall d'Àger*, Centre d'Estudis de la Vall d'Àger, Àger, 1985, doc. LXXVIII de 9 abril de 1063. L'autor hi recull la notícia d'aquest document perdut. També el recull CHESÉ LAPEÑA, Ramón, *Colección diplomática de San Pedro de Ager (1036-1198)*. Tesi doctoral inèdita.

Són ben coneguts també els parentius dels Entença amb els comtes d'Empúries i amb la família reial.³⁰ En ambdós casos es tracta de dones Entença que estenen l'onomàstica del llinatge, amb les corresponents i indestriables dotacions patrimonials, cap als respectius marits, donant lloc a sengles branques que escampen noves Tereses i Berenguers d'Entença pels territoris de la Corona.³¹ Una descendent de la branca emparentada amb els comtes d'Empúries, Jussiana d'Entença, es casà amb Bernat Guillem de Montpeller, que aviat havia de ser anomenat Bernat Guillem d'Entença. És ben conegut el cas del senyoriu que incorporà l'onomàstica del llinatge a les muntanyes de Prades. En aquesta ocasió es tracta d'un Guillem d'Entença que amb el seu matrimoni amb Alamanda, l'hereva del senyoriu Castellvell-Santmartí, dona pas a la baronia d'Entença-Prades a la Catalunya Nova.³²

Tot i la mancança d'un estudi sobre els Entença, podem comptar amb petites però importants aportacions que serveixen per intentar orientar-nos pel laberint onomàstic d'aquesta important família. Blanca Garí i Armand de Fluvià hi han adduït dades fonamentals per tractar d'acostar-nos a les dimensions del llinatge.³³ Zurita n'ofereix, també, constants al·lusions, més d'un centenar en total.³⁴ També

30. SOBREQÜÉS, S., *Els Barons de Catalunya*, Vicens Vives, Barcelona, 1989, p. 13.

31. Dues germanes, Òria i Jussiana d'Entença, filles del senyor d'Alcolea, es casaren en la segona meitat del segle XII, respectivament, amb els comtes de Pallars i d'Empúries. Òria, però, no degué tindre descendents i lliuraria la senyoria d'Alcolea, que havia heretat, a sa germana, casada amb el comte Hug d'Empúries. Vegeu nota 37.

32. Com tothom sap, el senyoriu el va reintegrar Jaume II arran de la previsible infecunditat d'un altre Guillem d'Entença, nét del marit d'Alamanda, en 1313, fent ús d'un curiós acord de compravenda. El territori, erigit en comtat de Prades, serví pocs anys després, el 1324, per titular el fill del monarca, Ramon Berenguer. Sobre el senyoriu d'Entença-Prades: ROMERO TALLAFIGO, Manuel, «El señorío catalán de los Entenza a la luz de la documentación existente en el archivo ducal de Medinaceli (Sevilla); años 1173-1324», *Historia, Instituciones y Documentos*, 4 (Sevilla, 1977), pp. 515-582. L'esmentat contracte de compra hi és estudiat detingudament, pp. 537-539.

33. GARÍ, B., «El linaje de Entença en el Mediterráneo del s. XIII», *Congresso di Storia della Corona d'Aragona: La società mediterranea all'epoca del Vespro* (XI, Palerm-Trapani-Erice, 23-30 abril de 1982), Palerm, Accademia di Scienze, Lettere e Arti, 1984, vol. III, pp. 151-164; quant a Fluvià, cal consultar el seu article, incloent-hi la proposta d'arbre genealògic tant a la Gran Enciclopèdia Catalana (GEC) com al volum dedicat a la Ribagorça en *Catalunya Romànica*, Enciclopèdia Catalana, (Barcelona, 1996), XV, p. 41.

34. Hem utilitzat l'edició preparada per Àngel Canellas López que compta amb un completíssim índex analític editat en un volum complementari, el v. 9 (Saragossa, 1986). ZURITA, Jerónimo, *Anales de Aragón*. Edició preparada per Á. Canellas, Saragossa, Institución Fernando el Católico-CSIC, 1978-1998, 9 vols. (ens hi referirem, d'ara endavant, amb la fórmula simplificada: Zurita, volum-llibre, p. ex.: Zurita, I-1).

se n'ocupà Carreras i Candi o Rubió i Lluch, i fa uns anys, quant a la conquesta de València, Enric Guinot.³⁵ Manuel Romero Tallafigo ha desempolsat, no fa gaires anys, el fons Entença-Prades de l'Arxiu de Medinaceli, fet que ha donat a conèixer dades fonamentals.³⁶

A grans trets, i en espera de poder abordar detingudament la història del llinatge, sembla prou clara la formació a les portes del segle XIII de dues branques que, aferrades a l'onomàstica comuna, solen distingir-se amb els respectius apel·latius de les senyories o baronies, la d'Entença i la d'Alcolea. Tanmateix, als inicis de la centúria següent, cal distingir clarament, si més no, entre els Entença valencians i els catalans de les riberes de l'Ebre, és a dir de les terres que havien de formar el futur comtat de Prades.

Centrant-nos en la zona estudiada, el primer cavaller del llinatge que cal considerar és el Berenguer d'Entença beneficiari de la donació de Xiva feta pel rei Jaume I al Puig poc abans del setge a la *madina Balasiya*. Era fill de Ponç Hug, nascut del matrimoni entre el comte d'Empúries i Jussiana d'Entença, senyora d'Alcolea.³⁷ No feia gaire temps que el propi Berenguer d'Entença s'havia fet càrrec de la defensa d'aquella posició avançada de les tropes encarades a l'assalt de la *madina*: el puig que aviat va ser batejat com a Puig de Santa Maria. Jaume I la hi havia encomanada arran de la mort del parent d'ambdós, Bernat Guillem d'Entença.

El relat de la Crònica posa en boca del rei l'explicació del parentiu del finat capità, mort en combat: «era nostre oncle de part de nostra mare.»³⁸ Amb tota probabilitat, el nou cap de l'escamot,

35. CARRERAS I CANDI, Francesc, «Entences y Templers en les montanyes de Prades», *Boletín de la Real Academia de las Buenas Letras de Barcelona* (Barcelona, 1903-1904), vol. II, pp. 217-257. RUBIÓ I LLUCH, Antoni, *Diplomatari de l'Orient català*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1947. GUINOT, E., «L'alta noblesa catalana en la conquesta de València», *Anuario de Estudios Medievales*, t. 26/2 (Barcelona, 1996).

36. Vegeu la nota 32.

37. Ell mateix ho confirma «...Berengarium de Entenza, filium Pocii Hugonis...». al document de juliol de 1229 transcrit per CONTEL BAREA, Concepció, *El Císter Zaragoza en los siglos XIII y XIV*, CSIC, Saragossa, 1977, doc. 71. Ponç Hug, de més a més, era fill de Jussiana d'Entença que fou germana d'Òria d'Entença, esposa del comte de Pallars i fundadora del monestir de Casbas. Òria trameté a sa germana el senyoriu d'Alcolea tal com hom pot deduir del seu testament. UBIETO, A., *Documentos de Casbas*, València, 1966, doc. 7, de maig de 1178. Vegeu la nostra proposta genealògica a la pàgina 79.

38. Es tracta de Bernat Guillem de Montpeller, germà de Maria de Montpeller, mare del monarca, fruit de l'aventura de Guillem de Montpeller amb una dama castellana anomenada Agnès i fou arran del seu casament amb una altra Jussiana d'Entença, senyora d'Alcolea, que incorporà l'onomàstica i el patrimoni de la muller. ZURITA, II-65.

Berenguer d'Entença, era germà de la vídua Jussiana,³⁹ de manera que rellevava el seu cunyat al capdavant de la posició avançada del Puig. El propi relat sembla justificar-ho per raó de la juvenesa del fill del Bernat Guillem d'Entença (o de Montpeller) mort que hi va ésser, tanmateix, armat cavaller apressadament. El jove «que havia nom Guillem d'Entença» havia estat menat pel propi Jaume I, que s'hi comprometé solemnement a entregar-li «tota la terra que son pare tenia per Nós». Efectivament, el Puig de Santa Maria, juntament amb d'altres senyories, entre elles les aportades pel matrimoni del seu difunt pare amb Jussiana d'Entença, semblava destinat a integrar el patrimoni senyorial dels hereus del plorat oncle del monarca i podrem resseguir els destins de tan emblemàtic indret entre les possessions de la branca dels Entença de les muntanyes de Prades a finals del segle XIII.⁴⁰

Berenguer d'Entença obtingué de mans del rei el senyoriu de Xiva, juntament amb Pedralba, en 1237 i degué morir cap a 1249 perquè, en tal data, la seua vídua i el seu fill homònim, segons que sembla, se'n venen una part.⁴¹ La documentació és una mica confusa

39. Així aquesta Jussiana d'Entença, esposa del Bernat Guillem mort al Puig, seria també filla de Ponç Hug i, per tant, néta d'una altra Jussiana d'Entença que s'havia casat amb el comte d'Empúries al darrer terç del segle XII.

40. SOLDEVILA, F. (ed.), *Crònica de Jaume I*, Edicions 62, Barcelona, 1982 (=CJI). Cap. 232, 235 i 236. Seguint el rastre de la senyoria del Puig trobem que està en mans dels Entença de la Ribera d'Ebre la qual cosa ens porta a pensar que el Guillem d'Entença que s'hi instal·là en casar-se amb Alamanda de Santmartí era el fill del mort al Puig, és a dir, de Bernat Guillem de Montpeller-Entença. L'intent del gran genealogista Fluvià proposa, però, que el marit d'Alamanda era fill del Berenguer de Xiva tot i que el fill d'aquest Berenguer es deia també Berenguer i no pas Guillem (veg. nota següent i text). Per reforçar la nostra teoria podem adduir el fet que és el mateix Jaume I qui contribueix amb 1.000 masrudines «in suplementum» de Guillem d'Entença per raó de l'aixovar del seu matrimoni amb Alamanda de Sobirats-Santmartí. Aquesta intervenció del monarca en un paper reservat al pare del contraent sorprendé Romero Tallafigo, que advertí, desconcertat: «Pudiera ser que el rey hiciera las veces de padre en razón de una tutoría» (cit., p. 539). És il·lustratiu, en aquest punt, recordar la reacció protectora del monarca envers el jove orfe del seu estimat oncle abatut al Puig en 1237, com ara veurem. La presència del Puig de Santa Maria al patrimoni dels Entença de la Ribera d'Ebre la podem testimoniar, per exemple, amb el doc. 32 dels registats per Romero Tallafigo en l'article abans citat i novament referit més amunt. El 3 de febrer de 1242 Guillem aportava les rendes de Castellnou (prop de Sogorb) i Ràfals (a la Llitera) com a esponsalici per a Alamanda. Al document es recorda l'aportació que havia fet el rei «nomine meí et pro me» de 4.000 morabatins alfonsins «pro exovario tempore nupciarum nostrarum», doc. 347 de CABANES, D. i HUICI, A., *Documentos de Jaime I de Aragón*, vol. II, Anubar, València, 1976. Guillem degué morir abans del juliol de 1258, com es pot deduir del doc. 178 dels publicats per Burns al vol. II del seu *Diplomatarium* (cit.).

41. CABANES, D., HUICI, A. *Documentos...* (cit.), vol. II, doc. 493. Quant a Pedralba, vegeu la nota 46.

i obre un parèntesi de silenci inquietant que, nodrit per alguns errors d'interpretació, ha ubicat el senyoriu de Xiva en mans del rei fins a finals del mateix segle XIII, en què torna a aparèixer en possessió d'un altre Entença, documentat en 1285, quan el rei Alfons III ordenava als seus oficials que no intervinguessin en el plet que mantenia amb el bisbe el senyor de Xiva d'aleshores: un nou Bernat Guillem d'Entença.⁴²

Febrer Romaguera adduí diversos documents que mostraven aparentment el control directe sobre Xiva per part dels monarques fins a les darreries del segle XIII, moment en què de bell nou apareix el senyoriu en mans de la nissaga. Ho va relacionar amb un estrany passatge de la Crònica reial que reflecteix certes desavinences de Berenguer amb el rei i sospità que li haurien estat embargades les possessions. Ens sembla, però, poc probable, ja que els documents al·legats es refereixen a Xiva de Morella, a la comarca valenciana dels Ports i cal recordar que en 1249 era la vídua del cavaller d'Entença i el fill comú —dit també Berenguer— que venien la meitat del senyoriu a *Petrus Martini* d'Ango (¿Agón?).⁴³

Berenguer d'Entença protagonitzà amb un germà seu, Gombau, un doble matrimoni amb dues filles de Miquel de Luèsia. Berenguer, a qui el rei havia donat Xiva i Pedralba, es casà amb Guillemma i Gombau, senyor de la veïna baronia de Torís, amb Elvira de Luèsia. L'hereva d'aquest Gombau, coneguda com a Teresa d'Entença o Teresa Gombau, es casà amb el senyor de Bunyol d'aleshores, l'infant Pere Ferrandis.⁴⁴

42. MARTÍNEZ FERRANDO, Jesús Ernesto, *Catálogo de la documentación relativa al antiguo reino de Valencia*, Archivo de la Corona de Aragón, Madrid, 1934. doc. 2139.

43. Vam abordar aquesta qüestió a PASTOR I MADALENA, M., *El milagro de Chiva y los corporales de Daroca*, Riella, València, 2002. Vegeu el capítol I i especialment les pp. 22-26. Recordem ara que del propi 1249 comptem amb un altre document de venda pel qual Jaume I es despenia de la meitat de Xiva en favor de *Petrus de Cillis* sense que puguem esbrinar de quina meitat es tractava. Si hi hagué, doncs, intervenció del monarca, tal com sembla, ha d'ésser posterior a la mort de Berenguer. Tots els documents provenen de la col·lecció diplomàtica de HUICI-CABANES (cit.) i del Catàleg de Martínez Ferrando (cit.) als quals vam donar les referències documentals pertinents.

44. CASAUS, M. J., *Archivo ducal de Híjar*, Instituto de Estudios Turolenses-Diputación P. de Teruel, València, 1997, p. 239 i n. 3. En un document lliurat probablement a Híjar de maig de 1230 llegim textualment «ego Berengarius de Entenza et uxor mea Guillelma, filia domini Michaelis de Lussia, et domina Elvira de Lussia, filia eiusdem nobilis iam defuncti...» publicat a CONTEL BAREA, C., *El Cister Zaragoza...* (cit.), doc. 75. Advertim la dificultat per cercar un criteri definitiu pel que fa a l'onomàstica dels personatges a cavall entre l'Aragó i les terres de parla catalana, on es modificaren. L'infant podríem identificar-lo com a Pere/Pero Ferrandis/Ferràndez/Fernàndez.

Malgrat les boires que encara ens amaguen l'evolució de la Xiva medieval entre 1249 i 1286, al tombant del segle tornem a trobar clarament documentada la presència del llinatge als senyorius de Xiva i Xestalgar. El nostre cartulari recull la còpia de totes les transmissions que afecten el lloc i, per tant, el document de la venda feta per Jaume II en 1296 a Bernat Guillem d'Entença.

El monarca l'havia adquirida de Martí Roís de Foces l'any anterior. Descobrim ara, estranyament, l'existència d'una nova Entença, Eva, per raó del seu matrimoni amb Martí, que autoritza l'esmentada venda de Xestalgar al rei, bé que per mitjà de la corresponent procuració estesa en favor del marit. Martí s'havia casat primerament amb Elvira Sanxis de Bergua, filla de Blasco Maça i Teresa Ximenis que eren senyors de Vilamarxant. En el moment que es produí el compromís matrimonial esdevingué la donació del senyoriu feta en 1277 per Sanxa Roís de Varea, vídua d'Artal de Huerto, antic senyor de Xestalgar, al seu fill Martí, que l'any següent tractava amb el bisbe i el capítol de València, senyors de la veïna Xulella, sobre els límits d'ambdues jurisdiccions. Observem, però, que en 1284 és encara sa mare qui signa la carta de poblament, tot i encomanar al seu fill que la ratifiqui, per raó de l'usdefruit que se n'havia reservat. La seua primera esposa, Elvira, morí cap a 1288 i Martí es casà novament, ara amb Eva d'Entença amb la qual apareix en 1295 venent el senyoriu a Jaume II, com hem vist.

La documentació de l'abadia de Roda d'Ebre, publicada per Concepció Contel, inclou el testament del magnat Blasco d'Alagón, redactat en gener de 1272, i on esmenta entre la seua descendència una filla amb el mateix nom, Eva. Si recordem que el noble aragonès s'havia casat amb una filla del Berenguer d'Entença i Guillema de Luèsia, senyors de Xiva, anomenada Jussiana Jiménez podem pensar que estem davant de la nostra Eva d'Entença.⁴⁵ No hem pogut esbrinar, en tot cas, quina relació directa podríem atribuir-li amb el beneficiari de l'operació de Jaume II, segurament un parent seu, Bernat Guillem d'Entença, aleshores senyor de Xiva.⁴⁶

45. CONTEL BAREA, C., *El Císter zaragozano...* (cit.). vegeu vol. II, doc. 126. L'ús del *cognomen* Jiménez es justifica per ser néta de Galindo Jiménez, el seu avi matern, segons mostra la proposta genealògica al vol. I, p. 102, de la mateixa obra.

46. De moment, no es pot aclarir el destí del senyoriu de Pedralba que, juntament amb Xiva, havia estat objecte de la donació feta al Puig a Berenguer d'Entença en 1237. Pedralba apareix en mans de Roís/Rui Sanxis de Calataiud en 1299 al doc. 9 del cartulari. Aquest i un fill seu, Pere Ximenis de Calataiud, són men-

D'altra banda, els casaments de Martí Roís de Foces recreen la importància de les estratègies matrimonials desplegades per aquestes contrades que permetrien, amb una mica de paciència, teixir una complexa xarxa de parentiu entre els llinatges ensenyorejats de Xiva, Torís, la Foia de Bunyol, Xest, Vilamarxant, Pedralba i Xestalgar. Recordem, per exemple, el doble matrimoni entre els germans Berenguer i Gombau d'Entença, amb dues filles de Miquel de Luèsia. Aquest havia estat senyor d'Híjar i la seua néta Teresa —també coneguda com a Teresa Gombau—, filla de Gombau i Elvira de Luèsia —senyors de Torís—, es casà amb el senyor de Bunyol d'aleshores, el fill de Jaume I, Pere Ferrandis que el mateix any del casament esdevingué senyor d'Híjar. Elvira de Luèsia havia perdut aquell senyoriu per un plet amb Ximèn d'Urrea i Híjar havia acabat en mans del monarca, que se'n serví per dotar el seu fill Pere.⁴⁷ Ja hem vist també els successius matrimonis de Martí, primer amb la filla dels senyors de la baronia veïna de Vilamarxant⁴⁸ i néta de Ximèn Peres de Tarassona/Arenós, senyor de Xestalcamp/Xest, i després amb una neboda del Berenguer d'Entença que havia estat senyor de Xiva entre 1237 i 1249.

cionats al testament d'Elvira Sanxis de Bergua, primera esposa de Martí Roís i filla del senyor de Vilamarxant. Pere Ximenis hi és agraciat amb una deixa de 100 morabatins d'or alfonsins al document datat a Vilamarxant el 13 d'agost de 1288 (doc. 17 dels publicats a ANDRÉS ANTÓN, P., *El Monasterio de la Puridad*, València, 1991). Diversos documents catalogats per OLMOS CANALDA, E., *Inventario de los pergaminos de la Catedral de Valencia*, València, 1961, com ara els perg. 351, 730, 797 i 853, de l'Arxiu Capítular de València (=ACV) (Seu de València) es refereixen a una Òria Ximèn com a dona de Rui Sanxis de Calataiud i si aquesta Òria era parenta del magnat Ximèn Peres de Tarassona/Arenós deduiríem que aquest senyor de Xest s'hauria fet amb la senyoria de Pedralba. En aquest sentit ho confirmaria el pergami 2351 de l'1 d'abril de 1242 de l'ACV al·legat per BURNS, R. I., *El reino de Valencia en el siglo XIII*, 2 vols., *Del Cènia al Segura*, València, 1982, al vol. I, nota 93 i text a la p. 364. Hom pot comprovar que el document recull el pacte de cessió del terç del delme dels fruits de Pedralba a «Eximino Petri, tenenti locum domini regis in civitate et in regno Valencie» i als seus successors.

47. Elvira l'hauria heretat de sa germana Guillema, esposa del Berenguer d'Entença de Xiva (Guillema i Berenguer havien estat senyors d'Híjar). El plet amb Ximèn d'Urrea amb Elvira es va resoldre en 1261 per la qual cosa podem deduir que s'havia originat amb la mort de Guillema. Jaume I es féu amb el senyoriu d'Híjar en 1267 (nota) potser preparant les noces del seu fill Pere Ferrandis amb la descendent dels antics senyors d'Híjar. Vegeu nota 35.

48. Cal remarcar ara que Teresa Ximenis, la sogra, ha d'ésser filla de Ximèn Peres d'Arenós a qui el rei havia entregat Xest i Vilamarxant en 1251 a canvi d'Onil i Castalla. Tot sembla indicar que Teresa Ximenis, després d'enviduar del fill d'Abu Said, Ferrando Peres, s'havia tornat a casar amb el cavaller aragonès Blasco de Maça i que aquesta dama havia heretat Vilamarxant de son pare. Probablement es tractà del dot per al primer matrimoni. Hem abordat la qüestió en PASTOR I MADALENA, M., «Els Peres d'Arenós i el senyoriu medieval de Xest», *Revista de Estudios Comarcales*, 6 (*Actas del II Congreso de Estudios sobre la comarca «La Hoya de Buñol-Chiva»*), Bunyol, 2003.

El Bernat Guillem que adquirí Xestalgar de mans del rei el podem documentar a Xiva, com hem dit, alguns anys abans —el 1285 si més no— encara que no hem pogut esbrinar el parentiu exacte que caldria atribuir-li amb el Berenguer de la dècada posterior a la conquesta, el primer senyor de Xiva el fill del qual, també Berenguer, apareixia amb sa mare vídua venent una part de la senyoria en 1249. Alguns autors fan a aquest Bernat Guillem fill del Bernat Guillem que morí al Puig acreditant-li una longevitat, si no impossible, una mica sorprenent per a l'època ja que la seua mort cal cercar-la pels volts del segle, probablement el mateix 1300, i als esdeveniments del Puig de 1237 tindria «de deu tro en onze anys»⁴⁹ com declara el propi monarca. El text de la Crònica, però, l'identifica com a Guillem i no Bernat Guillem i, com hem vist, es tracta del Guillem casat amb l'hereva dels Sobirats-Santmartí, Alamanda, a les riberes de l'Ebre amb la intervenció —i dotació— personal —i paternal— del mateix rei.⁵⁰

De 1303 és el primer document poblacional de Xiva que coneixem i anava adreçat als colons. El firmant és un Bernat Guillem. L'any següent, en 1304, el segon document poblacional de Xiva i les alqueries de la zona, ara adreçat als autòctons va ésser signat per un Gombau d'Entença, homònim del seu parent senyor de Torís.

La primera carta de poblament conté un passatge que ha estat mal llegit i ha originat una de les confusions de què abans parlàvem. L'atorgant del document s'identifica com a *Bernardo Guillem d'Entença*, filio que fue del noble don Gombalt Guillem d'Entença,⁵¹ *no en ninguna cosa forçado ni enganado, más de grado e de cierta sciencia e de mi direyto certificado, e con conseyno e voluntat expressa del noble don Gombalt d'Entença, hermano nuestro* seguint les transcripcions ofertes per Febrer Romaguera i Guinot Rodríguez.⁵² Re-

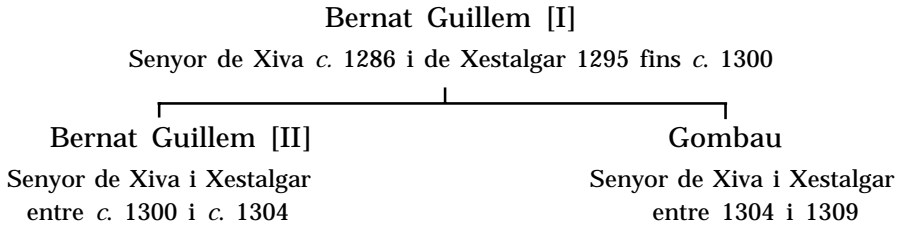
49. CJI, cap. 235.

50. Vegeu nota 40. Guillem d'Entença havia mort ja en juliol de 1258, data del document de Jaume I que cedeix les rendes del Puig i de Castellnou temporalment a Elisenda, vídua d'Arnau de Fontova, i a un altre parent seu perquè es rescabalin de certs deutes impagats del difunt (BURNS, R. I., *Els fonaments del regne croat de València, Diplomatarium II*, Tres i Quatre, València, 1995, doc. 178.).

51. El destacat és nostre.

52. Es va transcriure erròniament el nom del pare de l'atorgant del document de 1303 com a «Gombalt Guillem». Pel que fa a l'edició de Guinot, vegeu la nota 24. La mateixa errada a FEBRER, M. V., *Cartas pueblas de las morerías valencianas y documentación complementaria*, Anubar, Saragossa, 1991, doc. 120. A l'original es llegeix clarament «Bn. G. d'Entença» les dues vegades que s'hi esmenta. La còpia inclosa als registres de la cancelleria a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), RC, reg. 382, fol. 55r, Barcelona.

visat l'original, comprovem que el text realment diu amb claredat *filio que fue del noble don Bernat Guillem d'Entença...* que s'acorda perfectament amb el paràgraf del mateix document que recull la intervenció del notari *por mandamiento de Bernat Guillem, fillyo que fue de don Bernat Guillem, varón noble*, perfectament recollit en ambdues transcripcions, abans esmentades. La documentació deixa clar l'esquema:

Els testaments de Gombau d'Entença i sa filla Teresa copiats al nostre cartulari ens ofereixen algunes dades interessants a l'hora de precisar la genealogia d'aquest important llinatge. Malauradament, no podem comptar amb els corresponents testaments dels dos Bernat Guillem: el pare i el germà de Gombau. Un d'ells apareix esmentat en una anotació marginal al foli 48r, on es fa constar que l'original del document aquí copiat romandria en mans del notari fins que Ot de Montcada entregués a Vicent Nadal *translat del testament d'en Bernat Guillem d'Entença*. Podem pensar, així, que alguna vegada havia —o havien— format part de la col·lecció documental del senyoriu.⁵³ Aquesta mancança ens impedeix, de moment, la reconstrucció general del llinatge ja que no ens és possible precisar la relació familiar entre el Berenguer d'Entença, senyor de Xiva entre 1237-1249, i el Bernat Guillem [I] d'Entença que apareix novament com a senyor de Xiva en 1286. Potser caldria esbrinar el paper d'un Ponç Hug, fill d'un Bernat Guillem d'Entença, documentat l'any 1283 en els conflictes de la Unió Aragonesa, com després veurem.

El testament de Teresa, atorgat a finals d'octubre de 1327, romanía fins ara inèdit. Molts dels seus efectes van ésser comen-

53. Ens atrevim a suposar que la nota al·ludeix el testament del Bernat Guillem pare, l'avi de la infanta Teresa. El testament del fill homònim, encara que és mencionat pel de Gombau, és ignorat pel de Teresa i sembla que no té gaire transcendència.

tats per Monfar tot i reconèixer que no el va poder localitzar. En donà, tanmateix, algunes dades importants aprofitant, segons ell mateix declara, informació de *diversas memorias y registros de estos tiempos* i particularment *en un registro que se conserva en el archivo real de Barcelona sobre la ejecución de los testamentos del rey don Jaime el segundo y de la infanta*.⁵⁴ Actualment hi ha localitzada una còpia del testament a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a Barcelona.⁵⁵

A Teresa, l'heretà el seu tercer fill, Jaume. D'acord amb els pactes que marcaven la relació dels titulars del comtat d'Urgell amb la Corona, el fill gran, Pere, semblava destinat a ocupar el tron en adquirir el seu pare, l'infant Alfons, la qualitat de «primogènit» i hereu. El segon, Sanç, havia estat triat al testament com a hereu universal, com després veurem. Les complexes i acuradament previsoros clàusules testamentàries entraren en joc perquè Sanç trigà molt poc temps a morir. Jaume, investit amb el comtat i amb els senyals i terres d'Entença, fou, doncs, senyor de les baronies valencianes de Bunyol, Xiva i Xestalgar. El succeí el seu fill Pere, comte d'Urgell també, lògicament, i hereu d'aquestes mateixes contrades.

El comte Pere d'Urgell es desprengué de Xiva i Xestalgar intercanviant-los pel castell de Cervelló i la vila de Piera en 1383 amb el comte d'Agosta, Guillem Ramon de Montcada, aleshores cap de la branca siciliana d'aquesta encara més complexa i extensa nissaga. Un altre Guillem Ramon de Montcada, aquest de la branca dels barons d'Aitona, era per aquells mateixos anys senyor de la baronia veïna de Vilamarxant pel seu casament amb Elvira Maça, que n'havia heretat el senyoriu. La documentació de què ara disposem ens permet de descobrir que al comte d'Agosta li van haver de segrestar els seus senyorius de Xestalgar i Xiva per fer front a les obligacions concretes amb la seua pròpia parentela i als diversos carregaments imposats sobre ambdues baronies. Una operació certament estranya, doncs, fou la subhasta cridada per la cort del governador on va acudir i guanyar, curiosament, Ot de Montcada,

54. MONFAR, D., *Historia de los condes...*, pp. 120-122.

55. Armand de Fluvià en dóna la referència. FLUVIA, A. de, *Els primitius comtats i vescomtats de Catalunya*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1989, p. 32. La còpia del testament és a ACA, RC, Vària 21 (12). Zurita n'aportà, també, prou detalls, del patrimoni de què disposà (ZURITA, VI-75).

el veí i parent senyor de Vilamarxant i Castellnou —heretades de son pare Guillem Ramon—, que reuní efimerament totes quatre senyories cap a 1392 ja que l'operació, valorada en 160.000 sous valencians, fou finançada parcialment amb la venda simultània de la mateixa baronia de Xestalgar a Vicent Nadal, ciutadà de València. Més estrany i sorprenent és el paper que hi degué representar un altre parent, Ramon de Montcada, lloctinent de l'infant Martí en la seua qualitat de governador del Regne de València, i responsable del procés del segrest i la subhasta adés esmentades, si recordem les tensions que presidiren les seues relacions amb el comte d'Agosta amb relació als conflictes de la Sicília d'aleshores. Crida també la nostra atenció la intervenció d'Ot com a tutor dels fills de Guillem Ramon, el mateix comte d'Agosta, per haver estat nomenat pel justícia de Xiva per tindre cura del patrimoni de sa mare, Beatriu, que ha mort sense testar, seguint les ordinacions dels furs. Un embolic suggeridor que no ens permet d'estendre'ns (doc. 20).

Xestalgar apareix, en 1418, a les mans d'un important personatge estretament vinculat als Trastàmara encara que havia ocupat alts càrrecs al servei del rei Martí: Francesc Sarsuela, que fou justícia d'Aragó entre diverses altres responsabilitats. No podem, malauradament, aclarir com s'havia fet Sarsuela amb Xestalgar ni tampoc com se'n despreguà.⁵⁶ El personatge morí cap a 1433 i un fill seu del mateix nom l'heretà com a senyor de Planes i també al comtat de Xèrica que li havia venut l'infant Joan. Perdem, però, el rastre de la senyoria de Xestalgar que apareix tot al llarg del segle XVII en els nostres documents en mans dels Montpalau fins a Francesca de Montsoriu i Montpalau, que aportà la baronia al seu casament amb el comte de l'Alcúdia. El cavaller Jofre de Vilarig intervingué probablement en la venda de Xestalgar a Salelles de Montpalau en 1484. Baltasar de Montpalau rebé el 1628 el títol de comte de Xestalgar.⁵⁷

56. Sobre l'adquisició sembla lògic relacionar-la amb l'adveniment dels Trastàmars tot i que no sabem quin paper hi pogué complir Vicent Nadal el darrer titular de la baronia. Francesc Sarsola (o Sarsuela/Sarzola) fou també tresorer i conseller del Magnànim i senyor de la baronia de Planes, vegeu DOMÍNGUEZ MOLTÓ, A., *El Señorío de la baronía de Planes*, Alacant, 1978, pp. 111-117.

57. Recollim la notícia d'una anotació inclosa en la documentació del llinatge Blanes-Centelles «en 9 de abril de 1484 venta judicial del lugar y castillo de Gestalgar como bienes de Gamfrido de Vilarig en favor de Salelles de Monpalau por precio de 127.800 sous en la qual venta se dice incluir la jurisdicción civil y criminal, mero

Segons Sanchis Sivera, el patrimoni s'integrà en el dels ducs d'Almodóvar.⁵⁸

Anàlisi dels documents

Componen el cartulari un total de vint-i-nou documents, amb una certa organització temàtica, però que segueix, alhora, un mínim ordre cronològic general. Del primer conjunt, és a dir el cartulari antic o primitiu que degué copiar-se a principis de 1392, i que inclou els documents entre l'1 i el 26, veurem, en primer lloc, els documents de pura transmissió del senyoriu (docs. 1, 2, 3, 7 i 8); seguirem amb els referits als conflictes jurisdiccionals amb les senyories veïnes de Xulella i Pedralba i l'exercici del poder baronial (docs. 4, 5, 6, 9 i 18) i després els de concessió de privilegis jurisdiccionals (docs. 12, 13 i 15). Tot seguit vénen les cartes nupcials dels infants Teresa i Alfons juntament amb els testaments de Gombau i Teresa d'Entença i el del comte Jaume I d'Urgell (docs. 10, 11, 14 i 16) que de nou reflecteixen la transmissió de la senyoria i, finalment, la documentació referida als Montcada (docs. 17, 19-26). Després del bloc antic, tancarem aquest petit estudi de la documentació amb els tres darrers documents que s'afegiren al cartulari original (docs. 27, 28 i 29).

Al primer grup del conjunt documental antic incloem, doncs, els documents sobre la transmissió estricta de la propietat del senyoriu des de la primera donació de Jaume I fins a l'època dels comtes d'Urgell.

El primer document (1),⁵⁹ de 1238, és la donació *in extenso* de l'anotació que coneixíem continguda en els registres del Repartiment. El document romanía desconegut fins ara. Jaume I hi fa donació a Rodrigo Ortís de l'alqueria de Xestalgar en qualitat de propietat alodial *per hereditatem propriam, francham et liberam vobis*

y mixto imperio...». La frase prové d'un quadern de paper amb lletra del segle XVIII a la caixa 82 de dit fons documental que es troba dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès). També s'hi registra l'atorgament del títol comtal el 20 de febrer de 1628.

58. SANCHIS Y SIVERA, José, *Nomenclátor Geográfico-Eclesiástico de Valencia*, edició facsímil París-València, València (1922), 1980, p. 245.

59. Farem servir aquest número entre parèntesi «(1)» per a referir-nos a l'ordenació dels documents del cartulari que proposem a partir del seu ordre cronològic.

Roderico Ortiz et vestre posteritati sive progeniei imperpetuum amb els drets acostumats per explotar el territori i per disposar *dandum, vendendum...* amb l'única limitació habitual que impedeix transmissions posteriors a *clericis et juris religiosis*. El document va ésser lliurat *in obsidione Valencie* a mitjan mes de juny comptant amb el testimoni de l'infant Ferran, Guillem de Montcada i Roderic de Liçana.⁶⁰ L'escrivà, Guillemó, va actuar en nom del bisbe de Barcelona i canceller reial, Berenguer de Palou. No disposem de gaire informació del cavaller Rodrigo Ortís. Només hem pogut localitzar un cavaller anomenat així que apareix documentat en 1254 com a jurat de Terol.⁶¹

El segon document (2) és la venda feta en 1255 per Rodrigo Ortís i la seua esposa Toda Peres en favor d'Artal de Huerto i sa muller Sança Roís. La venda es fa en les mateixes condicions, en franc alou i lliure de tota servitud. En la descripció dels aprofitaments s'inclou la referència a unes salines que produiran algun dels escassos efectes documentals que coneixem amb relació a Xestalgar.⁶² El preu que s'hi recull: *septingentos morabatinos alfonsinos* pot representar al voltant d'uns 5.600 sous⁶³ i s'hi inclouen ara, per primera vegada, les afrontacions del senyoriu, identificat encara senzillament com a *alcariam*. Es tracta dels territoris de *Chullella* (Xulella/Chulilla) que ja havia ajudat a localitzar el lloc en la documentació primitiva, *Petralba* (Pedralba),⁶⁴ *Chiva* (Xiva/Chiva) i *Gest al Campo* (Xest/Cheste). Apareixen com a fiadors del tracte Ferran Dies i Gonçal Llopis de Pomar i com a testimonis Garcia Ferrandis de Varea, Ferran Peres Munyós, Ferran Llopis de Pomar i Guillem de Loarre.

60. Com expliquem a peu del document, el copista desenvolupà l'abreviatura com a Raymundus de Liçana, creiem que per error.

61. Al doc. 35 dels publicats per MUR I RAURELL, A., *La Encomienda de San Marcos. La Orden de Santiago en Teruel (1200-1556)*, Instituto de Estudios Turolenses, Terol, 1988. La relació amb Terol es reforça pel fet que el document següent del nostre cartulari que recull la venda feta per Roderic a Artal de Huerto es fa davant d'un notari d'aquesta ciutat, com veurem. Un possible fill seu «Garcie Rodrici [sic], filii Rodrici Ortiz» subscriu un document de 1268 amb el rei Jaume I al doc. 123 dels publicats a CONTEL BAREA, C., *El Cister Zaragozano...*, (cit.).

62. Jaume II havia autoritzat Bernat Guillem d'Entença, en 1298, a vendre sal de les seues salines de Xiva, Xestalgar i de Mançanera. ACA, RC, reg. 859, fol. 225r. L'assentament és de Pere el Cerimoniós, fet en 1336, que confirma aquell privilegi.

63. Traiem l'equivalència de BURNS, R. I., *Colonialisme Medieval*, Tres i Quatre, València, 1987, pp. 55-57.

64. Cal advertir que actualment la frontera de terme és amb Bugarra, lloc que aleshores romanía integrat al terme de Pedralba.

L'apel·latiu Pomar que llueixen dos dels cavallers esmentats ens condueix, com quasi sempre, a l'orient d'Osca, en aquest cas a l'actual Pomar de Cinca. Altres personatges relacionats amb Pomar els trobarem vinculats amb els Entença com ara Garcia Peres de Pomar a qui Gombau reconeix deure al seu testament 1.000 sous de Jaca (=s.j.) o Sanç Pomar, veí d'Alcolea de Cinca, que signa com a testimoni de la carta de poblament de Xiva de 1303. El document manca de datació tòpica i usa la tradició aragonesa de l'era hispànica per a la cronologia (*sub Era CC^a XC^a tercià* = any de la nativitat 1255). El fedatari de l'operació que hi subscriu és Pere de Armellos, *publici notari Turolii*.

El nou senyor de Xestalgar arrossega en la seua onomàstica un ressò que ens acompanyarà. Huerto, com advertí Burns, és un lloc al nord de Sarinyena, als dominis del riu Alcanadre, terres del Somontano de Barbastre i veïnes de la Ribagorça i les riberes del Cinca, territoris estretament relacionats amb els cavallers d'Entença.⁶⁵ La seua esposa, Sança, presenta un apel·latiu que, a desgrat de les temptatives del copista (*Vecaya-Varenya*), creiem que deu provenir de la localitat de Vareya/Varea, prop de Logronyo, a la Rioja. De Varea era, també, Martí Ferrandis, un creditor de Gombau d'Entença recordat al seu testament així com un dels testimonis d'aquest document, Garcia Ferrandis. El mateix Gombau també s'hi declara senyor de cert *eredamiento* en *la villa mía de Vareya, que es en Castiellya*, en disposar-ne la venda per tal de fer front al compliment dels testaments dels seus avantpassats.⁶⁶

En 1277 (3) és Sança, vídua d'Artal de Huerto, qui fa la donació de Xestalgar al seu fill Martí Roís.

Es tracta d'una donació *inter vivos* per raó del matrimoni projectat que abans veïem entre el fill dels senyor de Xestalgar i la filla dels veïns senyors de Vilamarxant. Aquesta donació afecta dues alqueries més: una, anomenada *Alchoçer* a la Ribera del

65. Així ho explica al seu comentari a peu del doc. 345ª del volum II del *Diplomatari*, BURNS, R. I., *Els fonaments...*, p. 376.

66. Un important cavaller, de nom Lope de Varea, havia participat en la presa de Terol i es casà amb una neboda del senyor d'Albarrasí en 1188, Sancha Pérez de Azagra. El matrimoni és artífex de la fundació de la Casa de la Merced de Terol, l'origen de la comanda santiaguista de San Marcos tal com mostra MUR I RAURELL, A., *La Encomienda...*, p. 37. L'autora hi recorda la probable relació de Lope de Varea amb una antiga demarcació romana entre Navarra i La Rioja, anomenada *Varia*, i el possible parentiu de la nissaga amb els Fernández de Azagra d'Albarrasí, d'arrels navarreses evidents.

Xúquer, prop d'Alberic, i l'altra, *Passarella* prop de Castelló de la Ribera. Ambdues alqueries es trobaven ben a prop en sengles vores del Xúquer i havien estat adquirides en 1268 per Artal de Huerto de mans d'Elvira Lope, vídua de Garcia Llopiç de Castalla.⁶⁷

El lot s'arrodoneix amb *el castrum et villam de Colongo* que ha de correspondre's amb l'actual Colungo, prop d'Alquézar, en la comarca aragonesa del Somontano, atenent als elements descriptius de la delimitació: *afrontat in termino de Alchefar et in termino de Salinis et in termino de Solbes et in termino de Lansano*.⁶⁸ En tot cas, la donació inclou la reserva d'usdefruit en favor de la mare llegant.

Trobem, però, un passatge ben interessant al document. La prudent mare, en guardar les espatlles assegurant-se la percepció de les rendes *diebus vite mee*, s'hi fa ressò dels perills que encara sacsegen un territori mal conquerit i li reserva encara la meitat de totes les rendes que posseeix a l'Aragó per al cas que *loca que vobis dono in regno Valencie amiterentrur racione guerre* per tal que *de ipsa medietate positus vivere*.

El document és signat a València en juliol de l'anno Domini de 1277 amb la presència dels testimonis: Ramon de Riusec, Bernat de Busquets, Berenguer Tolosà, Bernat de Caberola/Saberola i Pere Martines d'Orto juntament amb un Guillem de Montanyana, ací identificat simplement com a *presbiter* i que després veurem com a capellà de Sança redactant la carta de poblament. Aquest capellà fou també mestre del Temple la dècada anterior i encara en 1288 signava com a testimoni del testament d'Elvira Sanxis de Bergua, primera esposa de Martí Roís, després d'haver-li estat assignada una deixa de 200 sous valencians.⁶⁹ De bell nou, l'onomàstica ens condueix, ara amb el topònim Montanyana, cap a la

67. CORTÉS, J., FURIÓ, A., GUICHARD, P.; PONS, V., *Les alqueries de La Ribera: assaig d'identificació i localització. Economia agrària i història local*, Institució Alfons el Magnànim, València, 1981, pp. 209-262, a partir de MARTÍNEZ FERRANDO, J. E., *Catálogo...*, doc. 828, que en confirma la venda.

68. Així «Alchefar» seria l'actual Alquézar, «Salinis» l'actual Salinas de Hoz i «Solbes» l'actual Suelves. Més complex ha estat identificar Lançano, topònim que curiosament adorna l'onomàstica de l'alcaid de Xiva, Sanç de Laçano i que hem trobat com una antiga denominació de l'actual municipi de Salas Bajas. Som al Somontano de Barbastro. He consultat l'interessant treball de BENITO MOLINER, Manuel. *Pueblos del Alto Aragón: el origen de sus nombres* [en línia], Gobierno de Aragón, 2000 [consulta: 15 agost 2003] disponible a: <<http://www.aragob.es/edycul/patrimo/etno/pueblos/relacion5.htm>>.

69. Testament d'Elvira. Vegeu nota 46.

zona de Barbastre.⁷⁰ Berenguer de Ripoll *publici notarii Valencie* ho corroborà tot.

Martí Roís va vendre Xestalgar (7) al rei Jaume II en 1295 quan estava casat amb Eva d'Entença en nom de la qual també actuà en qualitat de procurador.⁷¹ És aquesta una nova, i desconeguda fins ara, representant del llinatge Entença i no deixa de cridar l'atenció que immediatament, el monarca tornés a vendre Xestalgar a l'Entença senyor de la veïna Xiva, Bernat Guillem.

Ací apareix el senyor de Xestalgar lluint l'apel·latiu «de Foces» que ja abans trobem, en 1286, en ocasió de la divisió dels termes de Xulella i Xestalgar que després veurem. No sabem com l'adquirí però el topònim ens torna, una volta més, a les riberes de l'Alcanadre, territori sota la influència dels Entença.

La via habitual per a l'adquisició de l'onomàstica és, sens dubte, la de l'adquisició del patrimoni i en aquest sentit cal adduir que Artal de Huerto havia estat marmessor testamentari del cavaller i lloctinent reial a València, Ximèn de Foces, juntament amb el fill d'aquest, Ató de Foces,⁷² indicatiu d'una «familiaritat» prospera. No hem pogut, tanmateix, esbrinar si alguna circumstància que desconeixem s'afegí a l'amistat, que endevinem intensa, amb els cavallers de Foces per part de son pare, Artal, per a esdevenir una raó suficient per desplaçar el «Huerto» patern i la «Veraya» materna, o fins i tot, els il·lustres Bergua o Entença de les dues successives mullers. Tanmateix, segons Manuel Benito Moliner, el mateix Artal pertany al llinatge de Foces, encara que l'acompanyi l'apel·latiu «de Huerto» per tal com era senyor del lloc, on manà construir un monestir que regirien els hospitalers. Així, Artal de Huerto podria ésser també reconegut com Artal de

70. LEDESMA RUBIO, M. L., *Cartas de población del Reino de Aragón en los siglos medievales*. Institución Fernando el Católico, Saragossa, 1991. Ho hem comprovat al magnífic índex onomàstic, p. 465. Guillem de Montanyana va ésser mestre del Temple a Aragó i Catalunya. Vegeu *ibidem*, doc. 202 (document de 1260). També a GUINOT, E., *Cartes de poblament...*, als documents i anys: doc. 122 (1261), doc. 125 (1262) i doc. 262 (1260).

71. Potser cal recordar que el Huerto que il·lustra l'onomàstica del seu pare ens pot conduir cap a les riberes del riu Alcanadre, la zona controlada pel llinatge Entença. El mateix podem dir amb l'apel·latiu «de Foces» que ostenta des d'ara Martí Roís.

72. BURNS, R. I., *Els fonaments...*, doc. 345^a. *Ibidem* (doc. 28) Ximèn de Foces, procurador reial a València en 1257. En aquesta època apareixen importants personatges del llinatge Foces com ara Ató de Foces, preceptor del futur Pere el Gran.

Foces.⁷³ La documentació de Santa Clara d'Osca, publicada per Agustín Ubieta, inclou una còpia del testament de Maria Roís de Varea que tria sepultura al monestir i que raonablement podem pensar que era germana o filla de Sança Roís de Varea. Descobrim que els seus executors són Sanç de Laçano i Sanç Pomar, ambdós estrets col·laboradors dels Entença de Xiva i Xestalgar, que han de seguir els consells del *noble padre senyor don Bernart Guillem*. Un altre signe del parentiu que intuïm entre ambdues famílies encara que en la frase el mot «*padre*» té un significat difús.⁷⁴

Martí Roís de Foces fou un dels dirigents de la Unió que actuava en 1286 com a procurador representant dels territoris valencians en tant que membre dels rebels. Pocs anys després, apareix nomenat com a sobrejunter per al regne de València amb relació al mateix conflicte de la Unió aragonesa. En el marc d'aquests esdeveniments obtingué una sorprenent resolució contra el rei que hagué d'indemnitzar-lo amb 7.000 sous pels castells de Cardet i Novels, que Jaume I li havia llevat a son pare Artal de Huerto.⁷⁵ Uns anys després, en abril de 1301, apareix, novament rebel, enfrontant-se al monarca amb el rebrot de la Unió acompanyat de molts altres senyors aragonesos. Jaume II el desterrà pel període d'un any.⁷⁶

Martí Roís va vendre Xestalgar a Bernat Colom, que hi actuava com a procurador del monarca, per la quantitat de 50.000 sous valencians que decuplica el preu de la primera transmissió feta quatre dècades enrere quan l'havia comprat son pare. En aquesta ocasió la baronia apareix descrita amb major detall: *castrum et villam de Xestalgar et Algar et Penam de Xestalgar que quondam nominari solebat Penam de Xulella*. També s'hi especifica l'entrega *cum fortitudinis eiusdem castri*, que testimonia l'existència d'una fortificació.

73. Ho hem trobat a Benito Moliner, a partir dels testaments d'Artal publicats a UBIETO ARTETA, A., «Documentos para el estudio de la historia aragonesa de los siglos XIII y XIV: monasterio de Santa Clara, de Huesca», *Estudios de edad media de la Corona de Aragón*, vol. VIII, CSIC, Saragossa, 1967, pp. 547-701. Encara resta, a hores d'ara, un soberg temple gòtic, San Miguel de Foces, a Ibieca. No podem deixar de fer constar que el LLdR recull una donació del monarca a un Artal de Foces de l'alqueria d'Alcàsser (LLdR, 131 i 2212).

74. UBIETO ARTETA, A., *Documentos...*, doc. 40, de 5 de febrer de 1301. També el fedatari del document és el notari d'Alcolea, Fortunyó de Caxal, que signà la carta de poblament de Xiva de 1303. Sanç de Laçano fou alcaid de Xiva.

75. Saragossa, 6 de juliol de 1289. ACA, pergamins, Alfons II (III), núm. 321, citat per GONZÁLEZ ANTÓN, L., *Las Uniones aragonesas y las Cortes del reino (1283-1301)*, 2 vols., CSIC, Saragossa, 1975. És al vol. II, p. 381, doc. 257. Cardet, a la vall de Boí (Alta Ribagorça), i Novels/Noales és una petita localitat al municipi de Montanui.

76. ZURITA IV-87; IV-108 i V-51.

Apareix com a fiador de l'operació l'almirall Bernat de Sarrià i actua com a notari Gener Rabassa, que signa el document a València, el dia 1 de juliol de l'esmentat 1295.

L'any següent (8) és el propi monarca qui ven Xestalgar a Bernat Guillem d'Entença com abans hem vist. El senyoriu és ara descrit amb algun element més: *castrum et villam de Xestalgar et Algar et penam de Xestalgar que quondam nominari solebat penam de Xulella et turrem et alchaream de Lendenyna et campum vocatum de Farsiterg et campum vocatum de la Pera*. Els nous elements descriptius són els llocs de Lendenya, Farsiterg i la Pera. La venda és igualment avaluada en 50.000 s. valencians. El monarca en rep, però, només 30.000 perquè els restants 20.000 s. es cancel·len amb l'entrega per part del cavaller d'Entença del *castrum et alchaream de Alfandegella* (¿Fondeguilla?).⁷⁷ La venda es fa en condició d'alou franc. El comprador hi era representat per Sanç de Laçano,⁷⁸ alcaid de Xiva, senyoria de Bernat Guillem.

Pel que fa a l'exercici del poder i la conflictivitat relacionada amb l'exercici jurisdiccional tenim al cartulari cinc documents. En primer lloc, els docs. 4 i 6 al·ludeixen respectivament al compromís de les parts per tal d'acordar uns àrbitres que han d'encarregar-se de pacificar el litigi fronterer entre Xestalgar i Xulella (4) i d'efectuar l'amollonament que dictaminin els *composadors* (6). Veurem la carta de poblament (5) i finalment els conflictes amb Pedralba per l'obertura d'una sèquia (9) i amb l'alcaid d'Alpont sobre la baixada de fusta pel riu (18).

La conflictivitat sobre delimitació de termes representa tota una tipologia específica en la documentació valenciana de l'època. L'assalt a la terra, als inicis de la colonització dels territoris conquistats, produí una allau de conflictes sobre un territori mal conegut i amb un model organitzatiu i d'explotació dels recursos diferent. Una nova concepció, evidentment, requeria un complex procés per tal de fer encaixar les magres peces posades a disposició dels nouvinguts. Ben il·lustratives resulten les paraules de Jaume I recollides

77. El dubte per identificar definitivament l'alqueria es deriva del fet de no haver pogut trobar cap altra relació d'aquest Bernat Guillem amb Fondeguilla. Ho hem intentat amb BARCELÓ, C., «L'Alfondeguilla y Castro. Situación de los mudéjares castellanenses en el siglo XIII», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, Castelló, 1980, t. LVI, pp. 126-139.

78. Recordem que Laçano (avui: Salas Bajas, prop de Barbastre) és un dels llocs que delimitaven el *castrum* de Colungo, part integrant del patrimoni de Martí Roís de Foces.

a la seua Crònica fent ajustar els patrons comptables al convuls projecte colonitzador. El monarca hi advertia que «les cartes de les donacions que nós havíem feites ... eren més ... que no bastaria al terme» i en conseqüència decidí de copiar la mesura aplicada a Mallorca «vós baixats la jovada a sis cafiçades e haurà nom jovada e no ho serà» i amb efectes retroactius «a qui n'havem massa dat, que els torn hom a mesura». Més enllà de la conflictivitat del «repartiment»⁷⁹ el particular procés d'assaonament relacionat amb la creació i consolidació dels espais baronials degué afectar amb més intensitat les zones de, amb paraules de Josep Torró, «aljames persistents», en la mesura que la fosca concepció de la propietat de les comunitats musulmanes, ací més consistent, acolliria amb dificultat la implacable i enutjosa xarxa jurisdiccional que teixeix i retalla entorn de les persones, dels horts i les aigües, dels animals i del bosc, una complexa maquinària exactiva. Ja s'ha advertit, també a bastament, fins a quin punt les conjuntures expansives, que requereixen terra i fonts d'ingressos, han afavorit la profusió dels conflictes. El fet és que coneixem, per exemple, altres conflictes semblants del començament de la centúria següent en aquesta mateixa zona, singularitzada per la «persistència» de les aljames: 1318 Xest i Xiva, 1323 Xestalgar i Xiva, c. 1320 Bunyol i Dosaigües.⁸⁰

Al document, que compromet les parts en litigi a triar aquest sistema d'arbitratge (4), intervenen, d'una banda, el bisbe Jaspert de Botonac i el capítol de la Seu de València com a senyors de Xulella i, de l'altra, Martí Roís, fill d'Artal de Huerto, ja difunt, com a senyor de Xestalgar. Els encarregats de pacificar el conflicte tot dictant una composició són el cavaller Blasco Maça de Bergua i els ciutadans de València Huguet de Romaní i Bernat de Busquet. Els litigants, per la seua part, es comprometen a observar-ne el resultat sota una pena de 100 morabatins conjuntament acceptada. La

79. La qüestió va ésser recentment abordada, amb uns enfocaments renovats i suggeridors per J. Torró en la seua obra *El naixement d'una colònia*, Universitat de València, València, 1999, vegeu principalment el capítol III.

80. El doc. de 1318, a Arxiu Històric de la Col·legiata de Xàtiva (AHCX), fons Xest, perg. 201-202. Xàtiva. El vam fer servir al nostre treball sobre el poblament medieval de la zona. Vegeu PASTOR I MADALENA, M. «Estelas del poblamiento en la documentación medieval en los territorios de la actual comarca "La Hoya de Buñol-Chiva"», *Revista de Estudios Comarcales*, 4 (Bunyol, 1999), pp. 43-54. El conflicte de 1323 a ACA, RC, reg. 389, fol. 39r. I el de c. 1320 a ACA, RC, reg. 488, fol. 92r-93v en aquest darrer cas el document és de 1334 encara que es refereix a un conflicte molt llarg que ha produït altres sentències.

validesa de l'acord només requereix la consonància de dos dels tres jutges triats. Recordem que entre els intermediaris hi és el sogre del senyor de Xestalgarr ja que Martí s'havia casat amb Elvira, filla dels senyors de Vilamarxant: Blasco Maça i Teresa Ximenis. El compromís es va signar a València el 20 d'abril de 1278 davant del notari, Guillem de Verunco, i amb el testimoni de Ramon de Bellestar i Jaume d'Albalat respectius degà i sagristà de la seu valenciana, i el de Guillem de Mollet, rector de Gandia.

Vuit anys trigaren a fer efectiu l'arbitratge. El 8 d'abril de 1286 (6) s'estén el document que traça el recorregut detallat del mollons que parteixen aigües i jurisdicció. Finida la partició, el document ens ofereix de retruc una curiosa previsió que afecta també al dret de cacera dels habitants d'ambdues baronies. En aquest punt la regulació preveu que els musulmans de cadascuna de les veïnes senyories puguin caçar en els territoris contigus. Els de Xulella podran fer-ho des del primer dia de novembre fins al primer de febrer següent amb l'excepció de *bovalaris sive devevis*. En tot cas hauran de satisfer el delme corresponent al valor de les captures davant del senyor o l'alcaid del lloc aliè. Poden fer ús de ginyes semblants (*retibus et laqucis et gignis*) als usats pels seus veïns, sempre fora del espai reservats. Els qui vulguin caçar al territori veí s'han d'acordar amb l'alcaid del territori i, si sospiten que l'oficial pretén demanar-los més contribucions que als seus propis habitants, l'almí i els vells (*veteros vel seniores*) dels musulmans aliens hauran de jurar quina contribució els era exigida. Aquesta regulació ens recorda la dificultat del barons del nord que volien projectar sobre aquestes terres una concepció aliena en matèria d'ordenació territorial i d'exercici del poder jurisdiccional que sovint no encaixava en la societat colonitzada.

El compromís de vetllar pel compliment és refermat per una nòmina de clergues ben generosa. A més del bisbe Jaspert hi signen Bernat de Vilamarí, ardiaca; el sagristà Jaume d'Albalat; l'ardiaca de Xàtiva, Arnau de Reixac; el degà de València Ramon de Bellestar i els canonges de la seu de València: Domènec Mateu, Oldomar Mascarell, Andreu de Montsó, Gerard d'Albalat, Guillem de Mollet (que al doc. anterior signava com a rector de Gandia), Bernat d'Auclac, Blai Ximenis d'Arenós, Bernat de Montalat, Poncilià Garriga, Jaume de Mourà i el mestre Radulf, aquest darrer per mà de Gerard d'Albalat *ad preces* del seu representat. Guillem d'Agramunt, notari de València, signà el document a la mateixa ciutat de València.

Encara en maig de 1298 el monarca, a requeriment —suposem— de Bernat Guillem d'Entença, hagué d'ordenar al seu procurador als regnes de València i Múrcia, Jaume de Xèrica, la defensa dels de Xestalgar davant les molèsties ocasionades per una disputa sobre la possessió d'una part del seu terme.⁸¹

Dos anys abans de l'amollonament s'havia signat la carta de poblament (5). La datació remet a Alcosser (*Alcucer* al document), una alqueria en les vores del Xúquer, en desembre de 1284, el dia de Sant Joan Evangelista, és a dir, el dia 27.

El document és lliurat per la senyora de Xestalgar, Sança Roís vídua d'Artal de Huerto, encara que havia fet donació de Xestalgar i altres llocs al seu fill Martí Roís per tal de dotar el seu casament en 1277 amb Elvira Sanxis de Bergua. Com hem dit, la mare se n'havia reservat l'usdefruit mentre visqués.

Sança encarrega la redacció del document a Guillem de Montanyana, el seu capellà, que, si és, com dèiem, el mateix Guillem de Montanyana mestre del Temple al qual veiem signant documents poblacionals a Aragó i a València com a representant de l'orde, esdevé la persona més adequada per fer-ho.⁸²

Declarada la intenció de resoldre disputes i divergències, no sabem si basades en alguna regulació prèvia que desconeixem, comença el document eximint els de Xestalgar, musulmans exclusivament, del pagament del terç delme que en aquells anys ocasionà una vertadera «guerra» en paraules de Burns. Un important acord s'acabava de signar mesos enrere encara que els conflictes semblaven reviscolar pertot arreu i especialment als llocs poblats per musulmans.⁸³ No deixa de ser curiosa l'al·lusió al marc de referència usat per la senyora de Xestalgar, que diu seguir i respectar els costums establerts en *todo el río de Guadalaviar*; en la zona cap altre senyor no prenia dels musulmans el terç delme. Els habitants pagaran la seua part al senyor i després, sols després, el delme i la primícia eclesiàstics, al bisbe i al capellà.

81. ACA, RC, reg. 110-111, fol. 205v-206r. No hem pogut llegir amb claredat el topònim que s'hi esmenta encara que segurament és el *campum* identificat habitualment com a «Farsiterg» en altres documents que descriuen el terme de Xestalgar.

82. Vegeu nota 70.

83. Un capítol titulat *El fin de la guerra de los diezmos* tanca el primer volum de l'obra de BURNS, R. I., *El reino de Valencia...*, vol. I, pp. 342-392.

Una vegada aclarida la intenció d'estimular les rompudes sense gravar els pagaments, relaciona les demandes senyorials i entre elles la peita que puja a 245 s. i 3 diners (=d.). Les collites d'hortes i vinyes, alfarrassades per l'alcaid conjuntament amb l'alamí i els vells, paguen el quint, que és reduït al sisè a la part de Landenya i encara al setè a la de Collalbar. Hauran de moldre i coure al molí i forn del senyor. Hi ha les prestacions a preu taxat d'ous, gallines i espatlles i paguen per les cabres i els bucs d'abelles 2 d. Els caçadors, a més del delme senyorial pel producte de les peces obtingudes, paguen 8 d. per cérvol o 4 d. la cérvola.

Crida la nostra atenció la percepció anomenada *alforra* (¿una forma de capitació?) que desconexíem. Analitzant, però, el seu valor i abast —1 almut de panís per cap dels de més de dos anys— creiem que és una altra forma de la imposició generalment coneguda com a *alfetra*.⁸⁴

També hi és l'*almaxia* de les bodes, clarament identificable com de tradició ritual musulmana, i el dret de la roba deguda (una forma de la cena, l'obligació d'hostatjar el senyor). Hi ha el delme del fascar i el pagament d'1 d. per arrova de lli o per cabra o ovella venudes a forasters. Seran 4 d. per vaca, bou o ase i 12 d. per mul. Aquesta prestació fou definida posteriorment com a *mancu* per l'escrivà que va fer les anotacions marginals que envolten la pràctica totalitat d'aquest text. Diverses disposicions relacionen les diferents sofres: el treball del lli, l'abastament de llenya i aigua al castell, l'elaboració del vi, l'explotació de les salines del lloc i el treball personal o aportació de bèsties de càrrega o el trasllat de les collites. Cal observar ací que l'escrivà adés al·ludit, en un procés que podem relacionar amb la revisió dels drets jurisdiccionals, sembla classificar el reguitzell de les prestacions entre *drets* i *çofres*.

La lliure circulació es limita als béns que puguin carregar amb la confiscació conseqüent de la resta dels que hagin estat «abandonats». El senyor disposa les calònies i l'herbatge reservant-se una zona vedada a la caça i la tala de fusta dels habitants.

84. L'alfetra és, efectivament, una «capitació» que a Xest pagaven els de més de tres anys segons recull HINOJOSA MONTALVO, J., «Señorío y fiscalidad mudéjar en el reino de Valencia», *V Simposio internacional de mudejarismo (Teruel, 1990)*, Instituto de Estudios Turolenses, Saragossa, 1991, pp. 105-134, vegeu p. 126. Per a Guichard es tracta d'una imposició de tradició islàmica relacionable amb la festivitat del final del dejú. GUICHARD, P., *Al-Andalus frente a la conquista cristiana*, Universitat de València, València, 2001, p. 322.

I, finalment, dues disposicions curioses. Una que creiem molt poc usual referida a les prostitutes: el senyor podrà disposar el temps que hi romandran i la taxa que se'ls aplicarà.⁸⁵ L'altra es refereix a la fusta que baixa pel riu Túria que puguin extraure els veïns de Xestaltar: en cas de valdre més de 12 d. haurà de pagar 2 d. a l'alcaid i haurà d'ésser oferida primerament al senyor i després en forma de subhasta *en l'alqueria* si és que l'afortunat no la volia. Un document ben interessant, que mereix una anàlisi detallada.

El compromís de la senyora inclou el prec perquè el seu fill ratifiqui el document. Per part de l'aljama signen l'alamí Dafamet Fainan i els vells. El capellà, i no cap notari, és l'encarregat de donar fe al document comptant amb el testimoni d'Arnau Mayal, alcaid de Carlet, i Domènec Ferrero, alcaid de Xestaltar. També signen com a testimonis l'alamí d'Alcosser, Jucef Albenaxar, i Montcacet Abenali.

En la dècada següent, un cert puig al terme de Xest (9) —Xestalcamp al text— és l'escenari del document, nascut de la controvèrsia ocasionada per l'actuació dels habitants i el senyor de Pedralba que han intentat obrir una sèquia del riu Túria —Guadalaviar al document— per fer arribar l'aigua a una determinada zona del seu territori envaint, presumptament, el terme de Xestaltar. Davant del notari de la ciutat de València, Simó de Creu, compareix Ximèn de Torroella, alcaid de Xestaltar, senyoriu aleshores de Bernat Guillem d'Entença [I], perquè allí mateix, territori neutral, llegeixi al senyor de Pedralba, Rui Sanxis de Calataiud, un document emès per Gil de Liori com a lloctinent del procurador dels regnes de València i Múrcia, Jaume de Xèrica, amb relació a la disputa.

El document llegit fa constar al senyor de Pedralba la queixa presentada per l'alcaid de Xestaltar que, després d'oposar-se a la realització de la sèquia abans esmentada, es queixava perquè el de Pedralba havia fet presoners dos musulmans de Xestaltar. Gil de Liori demana explicacions al segrestador i li ofereix l'ocasió per a mostrar el seu dret a obrir la conducció. Li ordena, però, detenir les obres i tornar immediatament els presoners. La comunicació s'havia emès tres dies abans a Xàtiva.

85. Coneixem mencions a l'activitat per al Pego de 1268 i 1269 a partir de GUICHARD, P., *Al-Andalus...*, p. 347 i 365. També a Biar en 1258 (BURNS, R. I., *Diplomatarium II...*, doc. 143).

Rui Sanxis no s'immutà. De cap manera no havia de tornar els captius que afirma haver sorprès fent malbé les conduccions dins del seu propi terme i que, com que l'alcaid de Xestalgar havia obtingut la disposició de Gil de Liori, no ja mentint sinó callant la veritat (*tacita veritate*), ell pensava defensar's enviant-hi la corresponent procuració. Res més no es podia fer en aquells moments i lloc, de manera que només mancava, doncs, la rúbrica notarial i la signatura dels testimonis: Ximèn de Tovia, Pere Ximenis de Tovia, Andreu Matiani, Francesc Escorna i Domènec Munyós. Probablement, en silenci i en direccions tan oposades com ho eren els respectius interessos, els contendents abandonaren aquell *quodam monte termini de Xestalcamp*. Era el 26 de març de 1299.

Quasi un segle després, un nou conflicte produí, entre altres efectes, el document que segueix (18); un símptoma més de l'amarga i sorollosa disputa oberta entre les aspiracions econòmiques dels operadors comercials i mercaders, sovint ciutadans de València, i els senyors de les baronies perifèriques. S'hi enfronten franquícies i privilegis contraposats. En aquest cas, però, no és un mercader del Cap i Casal. El damnificat és l'alcaid d'Alpont, que al·legava la franquícia de què gaudia perquè els seus troncs baixessin pel riu i la jurisdicció del senyor de Xestalgar d'aleshores, Guillem Ramon de Montcada (el comte d'Agosta), per fer arribar la fusta a la ciutat. El baró, per contra, manté que a ell, tal com també s'havia esdevingut amb els seus antecessors en la baronia, li correspon «rebre» la imposició del tribut de *passatge* encara que també, i és igualment signe desafiant del poder baronial, de *levar* la imposició. Aquesta potestat provenia, segons diu, *del temps ençà que lo dit regne [de València] fon conquest e pres de poder de moros*. Per tal d'evitar danys posteriors i a la vista dels ja ocasionats, les parts decideixen demanar una *composició* per a la qual han triat la intermediació del llicenciat en lleis Aimeric Donat, el jurisperit Ramon Borrell i el notari Salvador Ferrando, ciutadans tots tres de la ciutat de València. La cúria de la governació havia encetat el procés mesos enrere i el 10 d'octubre de 1386 es va signar el conveni pel qual es comprometen d'acceptar la resolució que emeteren els àrbitres esmentats. D'una banda, l'alcaid d'Alpont, Pere des Puig, de l'altra, Miquel Balaguer, procurador pel senyor de Xiva i Xestalgar Guillem Ramon de Montcada, des d'abril de 1384, és a dir, dos anys de litigi registrats.

L'11 d'octubre de 1386, doncs, es produí la resolució reconeixent al noble el dret de percebre *de cinquanta fusts un fust* pel *passatge* en litigi. El senyor de Xestalgar s'havia pres dotze *fusts* que, a judici dels àrbitres, suposava un preu de trenta lliures, vint-i-una més de les que li pertocaven, i que ha de restituir a l'alcaid d'Alpont. Certificà l'acord el notari Pere Vicent amb la compareixença dels testimonis, Bartomeu de Vilafranca i Eiximèn d'Eroassí, escuders habitants de la ciutat. Una important batalla guanyada pel baró, salomònicament amagada amb la restitució parcial de l'acapte practicat.

El següent grup de documents el constitueixen les còpies de les disposicions emeses pels monarques concedint la màxima jurisdicció als barons de Xiva i Xestalgar i franquícies sobre els drets reials als seus habitats. El primer (12) de gener de 1318 (1319) es registra la donació feta per Jaume II al seu fill Alfons del mer imperi amb expressa autorització d'erigir-hi el signe macabre de tal potestat, les *furcas ... ad duo miliaria quam plus in circum dictorum castrì*, mer imperi que podrà exercir a Xiva i Xestalgar, senyories aportades per la seua dona, Teresa d'Entença, privilegi del qual no havien gaudit els seus antecessors en aquests senyories.⁸⁶ El següent (13), emès per Jaume II uns dies després, enfrancheix els habitants de Xestalgar, senyoria del seu fill l'infant Alfons, del pagament de lleuda, peatge i altres drets reials. Anys enrere, el propi monarca havia enfranquit els habitants de Xiva *ad suplicacionem et preces* de Gombau d'Entença.⁸⁷ Febrer Romaguera publicà el document pel qual El Cerimoniós repetia en 1378 la seua pròpia disposició emesa en 1338, confirmant el privilegi de franquícia que abans havia disposat el seu avi Jaume II. La guerra amb Castella havia causat la pèrdua del document que ara ordena *predictam litteram in registris nostri archivi Palatii nostri Barchinone reconditis perquiri... et inventam reparari*. El privilegi al·ludit i atribuït a Jaume II afectava els de Bunyol *et in tota fovea* als de Xiva *et locis et terminis sibi adiacentibus et subjectis, videlicet, Peranchisa, Godella, Chestalgar, de Miralcamp*.⁸⁸

86. ARV, RC, reg. 495, fol. 589r-590v (també les franquícies) citat per FEBRER ROMAGUERA, M. V., *Perenxisa...*, p. 27 i n. 12. En vam localitzar una altra còpia a ACA, RC, reg. 215, fol. 216v-217r.

87. 12 de març de 1304, publicat per FEBRER ROMAGUERA, M. V., *Perenxisa...*, doc. 1, p. 38.

88. Barcelona, 10 de maig de 1378. ACA, RC, reg. 932, fol. 69v-70v. Citat per FEBRER ROMAGUERA, M. V., *Perenxisa...*, doc. 3, pp. 40-41.

Finalment, el 18 de setembre de 1333 (15) és l'anterior beneficiari ara ja esdevingut rei, Alfons el Benigne, qui tramet al seu fill Jaume, comte d'Urgell, la màxima potestat, l'exercici del mer imperi sobre Xiva, tal com ell l'havia rebuda de son pare. Sorprèn el fet que aquest document hi estigui copiat encara que no fa menció expressa a Xestalgar tot i que tal exercici del poder baronial igualment s'hi hagué de produir. Creiem, però, que pel tenor de la frase que acabem de llegir al document del Cerimoniós podem entendre que Xestalgar havia estat considerat, respecte de Xiva, com un del *locis et terminis sibi adiacentibus*.⁸⁹

Vegem ara les cartes nupcials dels infants Alfons i Teresa i els testaments inclosos al cartulari.

Ja hem advertit de l'estranyesa de la conservació de cartes nupcials com la que conté el cartulari (11). Potser cal recordar que un dels elements que afavoreixen la conservació dels documents és la producció de còpies dels textos i aquesta pràctica té una relació directa amb la utilitat o l'aprofitament que se'n deriva. No és aquest el cas d'aquest tipus de documentació, circumstància que pot explicar l'al·ludida raresa.

El document recull les condicions del pacte matrimonial signat a Lleida el dia de les noces, l'11 de novembre de 1314. Davant el notari Arnau de Girona hi signen els infants contraents, Teresa d'Entença i Alfons, i el monarca Jaume II. També hi ha un seguici de grans personatges, a l'alçada de l'ocasió, que precedeixen els tutors de la infanta i que hi representen el seu desaparegut pare, Gombau d'Entença: sa tia Elvira d'Antilló, priora del monestir de Casbas; el seu parent Guillem d'Entença, senyor de la baronia catalana d'Entença en les terres de l'Ebre; els Guillem d'Anglesola i de Montcada; també Ot de Montcada i els Ribelles, Ponç i Ramon; i finalment, Guillem de Valseniu i Pere d'Aibar, tutors de la infanta i artífexs de l'acord amb el monarca que portava a efecte l'altre acord-adquisició del comtat d'Urgell, pactat pel rei amb el vell comte Ermengol X uns mesos abans.⁹⁰ La confirmació reial és acompanyada de les signatures d'un altre estol de cavallers significats: Felip de Celuça, Ambrosi i Ramon de Ribelles —que

89. Hem trobat també l'assentament als registres de la Cancelleria Reial: ACA, RC, reg. 487, fol. 189v-190r.

90. MONFAR, D., *Historia de los condes...*, pp. 45-54.

apareix representant ambdues parts—, un més dels Montcada, Guillem Ramon; Guillem de Cervera, Pere Martines de Bergua i els venerables Gonçal Garcia, Bernat de Fenollar i Vidal de Vilanova *de domo dicti domini regis testium*. Teresa ofereix com a dot l'herència del seu pare *et iure nostro*, és a dir l'herència d'Antilló i la successió del comtat d'Urgell, amb reserva sobre els llocs que poden vendre's per tal d'atendre obligacions concretes per certes disposicions testamentàries de son pare Gombau i del seu avi, Bernat Guillem [I] d'Entença.⁹¹ Alfons aporta com a *sponsalicio* 100.000 s.j. pels quals obliga els castells de Castelló, Tartareu i Os, al vescomtat d'Àger.

Quant als testaments, començarem pel de Gombau d'Entença (10), senyor de Xiva i Xestaltar i altres senyories, que s'havia casat amb Constança d'Antilló, filla de Sanç d'Antilló i de Leonor —germana del comte d'Urgell Ermengol X.⁹² Al seu testament, dictat en 1308, recorda i mana executar les disposicions testamentàries pendents de son pare Bernat Guillem i del seu germà, homònim, ambdós difunts. Gombau, doncs, deu ser el fill segon de Bernat Guillem [I], que substituï el seu germà, també anomenat Bernat Guillem [II], en la gestió del patrimoni familiar, entre el qual es trobava Alcolea de Cinca, el lloc de la Ribagorça que sovint usen com a distintiu onomàstic d'aquesta branca del llinatge. El relleu, que creiem accidentat, tant per la brevetat del seu germà al capdavant de la nissaga com pel fet que aquest no hagués deixat cap rastre de família, degué produir-se poc abans de la data del document inserit al testament de Gombau, que relaciona els seus deutes, compromisos i malifetes, fet el 12 de setembre de 1304. El seu germà havia signat un document poblacional adreçat als colons de Xiva el 4 de març de l'any anterior, com ja hem vist.⁹³

Ens sorprengué, en aquest punt, la datació atribuïda per Soberanas i Lleó al testament fent servir la data d'aquell document

91. Ja hem advertit les escasses referències al testament del Bernat Guillem germà de Gombau i oncle de Teresa, que degué morir jove ja que no tenim constància que s'hagués casat, i que governà els seus senyories durant molt poc temps, aparentment entre 1300 i 1303. No en consta cap descendent.

92. Leonor i Ermengol, germans i fills d'Àlvar d'Urgell, eren, tanmateix, descendents de diferents esposes del comte Àlvar: Leonor ho era de Constança de Montcada, mentre que Ermengol era fill de Cecília de Foix. MONFAR, D., *Historia de los condes...*, p. 46.

93. Vegeu nota 24 i el text.

que recollia els dèbits de Gombau redactat, com s'ha dit, en 1304. És cert que l'estructuració del text podia induir a una certa confusió comptant que el reguitzell de *deudos, injuris e lezas* apareix al final com si clogués el testament amb la subscripció corresponent de testimonis i l'anunci d'un notari la signatura del qual no hi és, si més no a la nostra còpia. Tot i això, al text copiat al cartulari es pot llegir clarament, arran del consentiment exprés de la seua esposa, Constança d'Antilló, davant les disposicions del marit, que es fa *en el castiello de Alcolea, dentro en la cambra de la dita noble dona Gostança de Antellyon, mullyer del dit noble don Gombalt d'Entiença, quarto idus aprilis anno Domini M^o CCC^o octavo*. Segueixen els testimonis del consentiment de Constança i ens hi manca, certament, la subscripció completa del testament pròpiament dit, ja que, com s'explica al final del text, és un notari, Ramon de Vinyas, encomanat pel justícia i jurats de la ciutat d'Osca, l'encarregat de *reparar, sacar e escribir* el testament a partir de les *notas de Johan Garcés de Sos*. Aquesta és, doncs, l'única subscripció notarial i correspon a l'encarregat de recompondre un testament en un moment que, en tot cas, desconeixem. El testador declara en el protocol del document que està fent-lo *con volentat e consentimiento expreso de la noble dona Gostança d'Antellyo, amada muller mía, present, e expressament atorgant las cosas diuso ordenadas e scriptas, ordeno e fago aquest mi present testament*; si això prova que el consentiment de l'esposa és simultani a la redacció del testament, només així li podem atribuir la data que ofereix la intervenció de Constança, que sense trencar l'estructura textual del testament —ja que no és un document inserit— resulta que s'esdevingué el 10 d'abril de 1308.

Entre els beneficiaris de diferents llegats, trobem dos germans: Guillem, probablement monjo del convent de Ruedo (¿Roda?), i Teresa.⁹⁴ Hi és, lògicament, la candidata a vídua, la seua esposa Constança d'Antilló. També hi tenim un grapat de fills. Seguint l'ordre del testament trobem una *Tharesa, fillya mía que finqua con dona Teresa, hermana mía*.⁹⁵ I encara una nova Teresa, *la otra Teresa* que és professa a Casbas, un dels monestirs favorits del llinatge d'on

94. La lectura «Ruedo» és molt clara. Trobem relacionat un monjo dit Guillem de Atienza (*sic*), en 1308, al convent de Roda d'Ebre. CONTEL BAREA, C., *El Cister Zaragoza...*, vol. I, p. 219.

95. No sabem si cal fer notar la persistent repetició de les Tereses.

fou abadessa Elvira d'Antilló, germana de la seua esposa.⁹⁶ Segueixen dos barons, Guillem i Ponç Hug, que no poden heretar el senyoriu d'Alcolea perquè són il·legítims. Tots dos, amb les «Tereses» esmentades, eren fills dels amors de Gombau amb Estefania de Sicília. Amb Constança, l'amant oficial, havia tingut finalment dues filles, Teresa i Urraca.⁹⁷

Teresa estava destinada a erigir-se en pont entre el vell comte Ermengol d'Urgell, mancat de descendència directa per al també vell comtat, i el monarca Jaume II, que es disposava a aprofitar l'avinentesa per tal d'incorporar als dominis de la Corona el cobejat comtat català. Una nova Teresa que, a manca d'un fill que encara s'anhela en diversos passatges del text, n'és la principal hereva —*heredera mía universal*. Li és assignat el gruix del patrimoni familiar que ara repassem: els castells i les viles d'Alcolea de Cinca, Castellflorida (*Castellfollit* al document),⁹⁸ Ràfals, Mançanera, Xiva, Xestalgar. I els heretaments i possessions a Barbastre, *Gruessa*, València (cases a la ciutat), Vélez Blanco (Almeria).

Notem la presència de Ràfals, que havíem vist en l'aixovar de Guillem d'Entença per al seu casament amb Alamanda de Santmartí, i que per algun mecanisme que desconeixem trobem ara a les mans de la branca valenciana del llinatge. També comprovem que disposava de la vila de Mançanera, que havia estat en mans del Berenguer d'Entença de Xiva.⁹⁹ Les rendes d'aquesta

96. Elvira és una de les persones que aconsellen Teresa d'Entença en el document de les «Cartes nubcials» amb l'infant Alfons (doc. 11 del cartulari).

97. ZURITA (VI-17) ofereix una descripció genealògica de la nissaga.

98. Castellfollit a ZURITA (III-66).

99. Potser la transmissió de Mançanera ens podria ajudar a esbrinar la relació de Teresa i els seus avantpassats immediats amb aquell Berenguer dels anys 1235-1240. Comprovem que el lloc ja era a les mans de Bernat Guillem d'Entença, pare de Gombau i avi de Teresa, en 1276, en el document núm. 18 publicat a COSTA I PARETAS, M. Mercè, *La casa de Xèrica i la seua política en relació amb la monarquia de la Corona d'Aragó (segles XIII-XIV)*, Fundació Noguera, Barcelona, 1998. Es tracta d'un plet sobre el Toro i Mançanera sostingut per Teresa Gil de Vidaure i els seus fills amb Bernat Guillem d'Entença. Un altre document (*ibidem*, doc. 36), de 1292, mostra que Bernat Guillem n'és el senyor (a partir d'ACA, RC, reg. 86, fol. 115v). La documentació adduïda per GONZÁLEZ ANTON, *op. cit.*, vol. II, pp. 23, 30 i altres) ens mostra un cavaller identificat com a Ponç Hug que declara ser fill d'un Bernat Guillem d'Entença en la revolta unionista de 1283. Aquest Ponç Hug, si atenem les preferències onomàstiques de la branca comtal empordanesa, podria ésser el nexa amb el propi Bernat Guillem de Montpeller o amb un fill desconegut del seu cunyat Berenguer, d'on descendrien els Bernat Guillem pare i fill de 1286-1303 i Gombau d'Entença, tots ells senyors de Xiva i Xestalgar. La coincidència en la transmissió de Xiva i Mançanera ens animen a considerar-los hereus directes de Berenguer.

senyoria havien de servir per dotar amb nou mil morabatins l'altra filla, Urraca, que va ésser maridada amb el comte de Pallars Arnau Roger II.

Recollirem, encara, la presència d'un Guillem d'Entença entre les persones encarregades pel testador d'ajudar els marmessors i els tutors de la seua descendència. L'únic cavaller d'aquesta onomàstica i cronologia que podem deduir per familiaritat i prestigi —ja que ha de desenvolupar l'encàrrec acompanyant Ermengol X, comte d'Urgell, i Guillem de Montcada— és el titular de la baronia casal del llinatge, el baró d'Entença, anomenat Guillem, fill i hereu del Berenguer d'Entença senyor de Móra i Falset, i nét d'aquell Guillem d'Entença que s'havia casat amb l'hereva del senyoriu català dels Castellvell-Santmartí que posteriorment havia de ser conegut com a baronia d'Entença-Prades. Tots són, com abans deïem, hereus de l'heroi del Puig de Santa Maria. No és pas l'única mostra de bona familiaritat entre els membres d'ambdues branques. Gombau, senyor de Xiva i Xestalgà i pare de Teresa, va ésser tutor de Berengueró/Rogeró, fill de la seua parenta Saurina d'Entença —germana d'aquest Guillem— i de l'almirall Roger de Llúria.¹⁰⁰

Quant al patrimoni del llinatge, cal recordar que el testament de Gombau recull, a més dels llocs i possessions llegats, l'ordenament de vendre un seguit de béns per tal de fer front al compliment dels testaments de son pare i son germà, ambdós anomenats, com hem vist, Bernat Guillem d'Entença. Es tracta de l'*heredamiento mío del Almolda e los molinos míos que son en Alcanadre, con todo l'eredamiento que he en Peralta d'Alcophea*.¹⁰¹ S'hi esmenten també les alqueries de *Godeillia que es en término de Chiva, e l'alquería de Parenxissa*. També les possessions a Navarra: les viles de *Muçqui, Curandi e Gorriça*¹⁰² i l'heretament a Azagra; la vila castellana de Varea (*Vareya* al document), i, finalment, *el castiello e la villa de Oso*.¹⁰³

100. El 27 de gener de 1308 Gombau prestà homenatge al rei en qualitat de tutor de l'infant. Berengueró adquirí, en arribar a la majoria d'edat, el nom de Roger (també anomenat Rogeró). Ho recull FULLANA, L., «La casa de Lauria en el Reino de Valencia», *Congreso de historia de la Corona de Aragón* (III, València, 1923), València, 1926, t. I, v. 9 (pp. 65-164), p. 101.

101. La Almolda és actualment un municipi de la comarca aragonesa de Los Monegros, prop de Bujaraloz. Peralta de Alcofea és a la ribera del riu Alcanadre, a l'Aragó.

102. Muçqui deu ésser l'actual vila de Muzqui en la ribera navarra del riu Arga; Gorriça és actualment el nom d'un paratge prop de la vila navarra de Guirguillano, en la mateixa zona.

103. Més enllà del cavaller Llop de Varea emparentat amb el senyor d'Albarraquí a finals del segle XII (vegeu nota 66) només es té notícia d'una barriada a Logroño-

Advertim, finalment, que entre els testimonis que rubriquen el testament hi apareix un Pere Valcarca o Balcarca que també havia subscrit la carta de Poblament als musulmans de Xiva i les alqueries de la zona del propi Gombau en 1304. El document fou transcrit per Febrer Romaguera i oferí la lectura «Pere Vallcarçal, rector de Perenxisa» que li va fer pensar que l'alqueria de Perenxissa, inclosa dins del *castrum* de Xiva, hagués tingut un temple cristià encara que l'historiador valencià revelava un cert neguit en advertir que l'existència d'aquell capellà «no deixa d'ésser sorprenent tenint en compte que el lloc era de població predominantment mudèjar».¹⁰⁴ Definitivament, podem ara aclarir la complexa lectura d'aquell registre de la Cancelleria Reial perquè Pere Valcarca és al testament identificat com a rector de Presinyena i no Perenxissa.¹⁰⁵ El lloc de Presinyena,¹⁰⁶ d'altra banda, es trobava a la vora del riu Alcanadre, dins l'àrea d'influència dels Entença, a la Ribagorça, i el seu senyor d'aleshores, Pere Lopes de Vallmanya, és un cavaller dels que participa, juntament amb la parentela catalana de Gombau, en les bregues entre aquells Entença i els templers de la zona de la ribera de l'Ebre.¹⁰⁷

La Rioja coneguda ara com Varea. Segons que sembla es tracta d'una antiga vil·la romana anomenada precisament Vareya que pervisqué a l'època medieval. HERAS MARTÍNEZ, C. M. i URBINA ÁLVAREZ, A., «Vareia (Logroño, La Rioja). Una ciudad hispano-romana en el valle del Ebro», *Revista ArqueoHispania*, 0 [en línia], Xarxa Museus de la Diputació de València, 1999, [consulta: 15 agost 2003] disponible a <<http://www.xarxamuseus.com/arqueohispania/>>, ISSN: 1139-9813. A l'Aragó només coneixem Varella de Cantal, prop de Castejón de Valdejasa. Aquest podria ésser també l'apel·latiu que conforma l'onomàstica de Sança Roís, l'esposa d'Artal de Huerto, ambdós pares de Martí Roís i tots senyors de Xestalgar. Més complex és identificar Oso, tot i que ens decantaríem per l'actual Osso de Cinca, prop d'Alcolea, conegut senyoriu dels Entença. Un document publicat per M. L. Ledesma, anomena una Sança Roís de Bergua com a priora de Casbas en 1301. Les solucions gràfiques dels topònims són massa a prop per produir confusions Vergua-Varea/Vareia. Podria ser també filla de Martí Roís amb el *nomen* de sa mare, Sança, i el *cognomen* de la mateixa mare, Roís, i de la seua primera esposa, Bergua. LEDESMA, M. L., *Cartas de Población...*, doc. 234. Azagra és un lloc de la ribera navarresa de l'Ebre tocant a La Rioja, molt prop de Calahorra.

104. FEBRER ROMAGUERA, M. V., *Perenxisa...*, p. 27.

105. Febrer oferí la seua proposta de reconstrucció gràfica del topònim en editar el text complet al seu propi apèndix documental: «esgleya de Peren(c)y(sa)» (*ibidem*, doc. 2, p. 39). Hem comprovat que a l'original es llegeix «p()si(m/ny)en()» amb un signe abreviatiu en la primera lletra que representa la sil·laba «pre» i no «per» com es va llegir. La còpia llegida a ACA, RC, reg. 382, fol. 57r.

106. Actualment subsisteix com una petita pardina amb unes quantes cases. El terme «pardina» s'usa a l'Aragó, i molt freqüentment en la zona pirenaica, per referir-se a una petita agrupació de cases articulades en una unitat productiva molt característic del poblament dispers de la zona muntanyenca.

107. CARRERAS Y CANDI, F., *Entences y Templers...*, p. 251.

El testament de Teresa d'Entença (14) es va signar a Saragossa el 23 d'octubre de 1327 i encara que Monfar en referir-lo assegura no haver-lo trobat als arxius, més tard se'n va localitzar una còpia, ja que hem tingut ocasió de contrastar-la amb el nostre text. És a la Cancelleria Reial de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (vària 21[12]) i s'adiu perfectament amb el nostre document amb molt petites i intrascendents diferències.

Disposa la infanta la tria dels executors: el seu marit Alfons, l'arquebisbe de Saragossa i els seus fidels Garcia de Loris, majordom, i Arnau Ballester, *scriptor porcionis*. Els atorga plens poders per administrar els seus béns i per disposar-ne. Tria sepultura als franciscans de Lleida i els deixa 1.000 morabatins. Inclou al text, curiosament, l'equivalència monetària de *octo solidos pro morabatino*.¹⁰⁸

Fundà diverses capellanies: a l'església de Sant Joan d'Alcolea de Cinca, en la capella on va ésser sepultat son pare, Gombau d'Entença, assignant-hi les rendes d'unes possessions; a l'església del monestir de Casbas per l'ànima de sa mare, Constança d'Antilló; a la de Bellpuig de les Avellanes on jau Ermengol X, comte d'Urgell; a Santa Maria de Sales d'Osca per la seua pròpia ànima i per les de tots els seus parents; a Santa Maria del Pilar de Saragossa, a Santa Maria de Montserrat i a Santa Maria Magdalena del castell d'Alcolea. Ordena també que el dret de presentació de totes aquestes capellanies correspongui al senyor d'Alcolea.

En haver estat jurat l'infant Alfons, el seu marit, com a hereu de la Corona arran de l'estranya renúncia-destitució del seu germà gran, Jaume, el fill comú i primogènit, Pere, esdevenia automàticament candidat al tron, per la qual cosa i seguint les indicacions del pacte-compra del comtat d'Urgell fet en 1314, Teresa institueix hereu universal el seu fill segon, Sanç, que també havia de morir aviat. Li entrega totes les possessions i els béns que provenen del llegat de Gombau d'Entença, del seu avi Sanç d'Antilló i el seu oncle Vallès d'Antilló, que reuneixen les senyories de: Alcolea, Osso de Cinca, Ràfals i Castelflorite, *Quatuor Casades*, *Casades en la Gruessa*, Xiva amb les seues alqueries, Xestalgar, Mançanera, Antilló, Las

108. Teresa va morir el 28 d'octubre de 1327, pocs dies abans que el sogre, el rei Jaume II. Fou soterrada, finalment, al convent de Sant Francesc de Saragossa, on havia mort. A propòsit de la seua tomba, vegeu MARTÍNEZ FERRANDO, J. E., SOBREQÜES, S., BAGÜÉ, E., *Els descendents de Pere el Gran*, Barcelona, 1954, p. 181 i nota 12.

Cellas, *Ponzano*, el Grado, Artasona, Secastilla (*Siet Castiella*), Abizanda (*Avitando*), *Pui de Cinca*, Clamosa, Samitier (*Sant Mitrer*), Morcat, Solana, Alerre i Abiego.

L'havia de substituir Jaume en cas de mort de l'hereu, tal com s'esdevingué. La compensació als altres fills, Pere i Jaume, suposa 10.000 s. reials (=r.) respectivament. Les joies són per a Constança, que seria reina de Mallorca. I a sa germana Urraca li assigna les rendes d'Alcolea mentre visqui.

A Castellana, vídua de Manuel d'Entença *de domo nostra*, 1.500 s.r. anuals per a la seua vida. A Sanç Rodrigo 3.500 s.r. més. A les seues donzelles, 8.000 s.r. per als seus casaments respectivus.

A Maria Omargos, nodrissa seua, 1.000 s.r. anuals i a la nodrissa de l'infant Pere, Toda Martí, 1.000 s.r. anuals també. A Sibília d'Antilló, totes les rendes dels llocs que ara té en nom seu durant la seua vida.

Confirma, així mateix, els 600 s.j. assignats a la seua germana, Teresa Gombau, monja a Casbas, sobre la baronia d'Antilló. A la nodrissa de sa filla Constança, Geraldona, 2.000 s.r. i 1.000 s.r. anuals al seu majordom abans nomenat executor, Garsia de Lorís de la mateixa manera que l'altre executor, Arnau Ballester. A aquest darrer servidor seu, li han d'ésser pagats els 33.000 sous que li deu la infanta. A Joan Martí d'Entença, 1.000 s.r. anuals

A les seues esclaves i servidors en diversos oficis (escrivans, consellers, cuiners, pellissers, falconers...) els fa diverses deixes, així com als pobres i necessitats.

Fa donatius al monestir de Casbas i a Sant Simó de Pontano i ordena la fundació d'un monestir vora l'església de Xalamera. Mana confeccionar quatre imatges d'argent, una per a Xalamera, una altra per a l'altar de Sant Esteve d'Alcolea, la tercera per a Santa Maria Magdalena del castell d'Alcolea i una més per a Montserrat. Ordena també la coberta d'argent del pilar de Santa Maria del Pilar de Saragossa.

Dues imatges d'argent més a Santa Maria de Sales d'Osca i diverses deixes al franciscans i als dominics, al convent del Carmel i el de Sant Agustí, tots de Lleida. Ordena, finalment, el compliment de totes les qüestions pendents ordenades als testaments de son pare Gombau i del seu avi Bernat Guillem. Nomena també usufructuari dels seus béns el seu marit, l'infant Alfons.

El testament es clou a Saragossa el 23 d'octubre de 1327. Els testimonis són Miquel Peris Sabata i Ramon de Boil. El notari Gil

Peres de Buisan declara que seguint ordres de l'infant Pere ha extret el text *ex notula* del notari Sanç Llop/Sanxo Lope. El document inclou l'ordre de l'infant.

Finalment, el cartulari ens ha permès de conèixer el testament de l'infant Jaume, fill del rei Alfons el Benigne i de Teresa, a més de titular del comtat d'Urgell (16). L'infant havia rebut de son pare les senyories heretades de sa mare en produir-se la mort de Teresa en 1327 encara que el monarca continuà administrant el patrimoni fins el 1334, en què Jaume assolí la majoria d'edat, ja que era un nen de vuit anys aleshores. La seua mort, esdevinguda en 1347, es produí en circumstàncies estranyes que permeteren que alguns cronistes divulgessin la improbable implicació del seu germà, el rei Pere el Cerimoniós. Monfar fa només una petita al·lusió al seu testament, sense cap altre detall, recordant la seua ordre de fundar un monestir franciscà a Balaguer amb un sepulcre per ésser-hi sepultat encara que pogué basar-se en altres disposicions relacionades amb l'execució del testament que no sembla haver localitzat. No coneixem cap altra referència a aquest important document de què ara disposem. Armand de Fluvià tampoc no en donà cap indicati.¹⁰⁹

El testament va ésser signat a Peralada el 14 de maig de 1344 davant el notari Bernat de Corrons i amb la compareixença dels testimonis: Berenguer de Ribelles, Simó de Miró, Ramon i Berenguer de Copons i Bernat de Lavinària, Bernat de Boixadors i el canceller de l'infant, Berenguer Vives.

Seguint l'ordre acostumat, tria sepultura al monestir que al propi testament ordena bastir a Balaguer per ésser encomanat a tretze monges franciscanes preveient que si no estigués acabat fos dipositat als franciscans de Lleida mentre no s'enllestia la seua tomba a Balaguer. Monfar, però, diu que va ésser soterrat en la capella de Santa Isabel del monestir dels franciscans de Barcelona sense que s'hagués, fins aleshores, produït cap trasllat posterior.¹¹⁰

Seguidament, institueix marmessors el bisbe de Lleida, Jaume Sitjó; Garcia de Sant Pau, rector de l'església de Balaguer o qui en fos rector; Jaume d'Alòs; Bernat de Camporrells; el *legum doctorem* Guillem Servent, i Bernat de Castelló, ciutadà de Balaguer. Hauran d'actuar d'acord amb Bernat Fuster, el franciscà confessor seu, o el conventual o el guardià dels franciscans de Lleida, Tàrraga o Cervera.

109. MONFAR, D., *Historia de los condes...*, p. 191 i 196, FLUVIA, A., *Els primitius...*

110. MONFAR, D., *Historia de los condes...*, p. 191.

Ordena, primerament, la restitució dels deutes i les injúries que puguin demostrar-se i assigna 10.000 lliures de Barcelona *pro remedium anime nostre*, que hauran de distribuir els executors entre Lleida: les obres de la casa dels franciscans (500 s.) i de les menoretetes (1.000 s.); les oracions de les menoretetes per la seua ànima (200 sous); les oracions dels dominics (100 sous), agustinians (100 sous), trinitaris (50 sous) i les de Santa Maria del Carmel (100 sous); les obres del convent agustiniana (500 sous) de la mateixa ciutat, i altres.

Vol que es facin almoines als acostumats *orfanis maritandis* del comtat d'Urgell, del vescomtat d'Àger i de les altres senyories del comte (500 s.b.) i als *pauperibus verecumdancibus* de la seua terra (500 s.b.) el dia de l'enterrament; disposa ajudes per als precos dels dominics de Balaguer (100 s.b.) i per a la construcció de la seua església en aquella ciutat llega 25.000 s.b. amb un encàrrec especial: els frares predicadors havien de bastir-hi una capella sota la invocació de la Trinitat on s'havien de celebrar dues misses diàries, una per les ànimes dels parents del comte, inclòs el comte Ermençol, i una altra que havia de servir per minorar una càrrega peculiar, la de l'ànima d'en Puig, un clergue *quem in Barchinona suspendi fecimus*.

També hi ha deixes per a les oracions i els aniversaris del rector i els clergues de l'església de Balaguer (100 s.b.). I encara ofereix una col·laboració si els prohoms de la ciutat decidien, dins l'espai de cinc anys després de la mort del comte, eixamplar *notabiliter* l'església de Santa Maria d'Almatà o bastir-ne una de nova (3.500 s.b.).

Deixa diners a l'Hospital dels Pobres de Balaguer (1.000 s.b.) i per als orfes i pobres dels seus territoris (2.000 s.b.) en l'aniversari de la seua mort; per a les obres de les esglésies de Ponts (500 s.b.), de Santa Maria de Castelló de Farfanya (500 s.b.), Santa Maria de Parells (1.000 s.b.), i l'església de Menàrguens (500 s.b.). Ajuda per a les obres del pont d'Albesa (500 s.b.) i per a Santa Maria de la Suda al seu castell de Balaguer (2.000 s.b.) amb la condició que a l'altar de Santa Maria se'n faci un altre dedicat a les santes Àgata i Bàrbara en les festivitats de les quals hauran de celebrar sengles clergues, vespres, completes i la missa corresponent. El rector de l'església de Balaguer *in parte Ageris* serà l'encarregat d'organitzar-ho (10 s.j. per clergue). S'hi encendran *lampade que ardeat nocte dieque* com també a Santa Maria de Cérvoles (prop d'Os de

Balaguer), a Montserrat (100 s.b.) o *ante altare beate Marie capella castrí de Chiva*.

Mana bastir una capella al castell de Bunyol dedicada a Santa Maria, amb el corresponent capellà dotat amb 250 s.b., el *ius patronatum* de la qual serà del senyor del castell i s'hi mantindrà una lluminària perpètua i un ciri mentre es digui la missa diària *ab initio prefacii... usque Corpus Christi sumatur*. Hi ha deixes per a vestir els eremites de Montserrat (30 s.b.) i diverses dotacions per al material litúrgic: canelobres d'argent per a Montserrat, un calze per a Sant Martí Valldosera (San Martín de Val d'Onsera, a Osca) i un altre per al Pilar de Saragossa. Almoina per als frares (100 s.b.) i les obres (200 s.b.) de Santa Eulàlia d'Agramunt. Una lluminària a Santa Maria de Colobor (8.000 s.j.). Un calze per al comanador de Sant Antoni de Cervera. Als franciscans de Cervera (100 s.b.) i Tàrrega (100 s.b.) i les obres de l'església de les Onze Mil Verges de Cervera (100 s.b.) i les menoretas de Sant Daniel de Barcelona (100 s.b.). Draps preciosos per als monuments de Santa Eulàlia a Barcelona i de Sant Narcís a Girona. Diners per a les obres del convent de les Franqueses de Balaguer (1.000 s.b.), ciris a Sant Pere d'Àger i a l'altar de Santa Maria a Bellpuig de les Avellanes.

Disposa que es paguin alguns petits deutes: a l'abat de Banyoles (30 s.b.), al preposít de Manresa (50 s.b.), al seu conseller Pere Sabata (1.000 s.b.) per un llibre que retingué d'ell i al *legum doctori* Ramon Vinader (100 s.b.).

Ordena també la fundació d'un monestir de menoretas a Balaguer, on havia d'ésser sepultat. L'edifici es bastirà adientment *cum paretibus terre et argamasa et arcubus lapideis et cohoperitis fusteis* i haurà de tindre tres altars: el major sota la invocació de l'Anunciació, un altre dedicat a sant Francesc i santa Clara i el tercer a sant Lluís i sant Antoni. Hi haurà tretze monges i abadessa, que seguiran la regla i l'hàbit de les monges franciscanes de Lleida, ben proveïdes (150 s.b. per a l'abadessa i 60 s.b. per a cada monja). Ordena l'adquisició dels solars (*patua*) escaients per portar a cap la construcció. S'hi han de proveir també dos preveres (250 s.b. cadascú) que celebraran misses i oficis seguint les indicacions de l'abadessa i els ornaments i llibres corresponents (4.000 s.b.). També ordena al rector i els clergues de l'església de Balaguer i l'abadessa del futur convent que celebrin misses per l'ànima de Ximèn Peres de Ianyes en aquell temple soterrat.

Altres llegats:

Al nebot Bernat Guillem d'Entença, fill del seu germà Ponç Hug, 3.500 s.b.

Llop d'Antilló, *de domo nostra*, 2.000 s.b.

Pardo de la Casta, 2.000 s.b.

Pere Oliver, *coquo nostro*, 600 s.j.

Andreu Fresc, *coquo comitisse*, 600 s.j.

Constança, *domicelle comitisse*, filla de Ramon de Ribelles, 10.000 s.b.

I per a Agnès, filla de Bernat de Guàrdia; Esclarmonda, filla de Bernat de Camporrells; Margarida, filla de Guillem de Conques, i Brunissenda, filla de Berenguer de Conques, totes donzelles de la comtessa, 3.000. s.b. a cadascuna.

A Teresa, filla de Ponç Hug, 8.000 s.b. *auxilium maritandi*.

Als fills d'Elvira Martí, *nutrici nostre*: Jaume 2.000 s.b., Joan 1.000 s.b. i Sanç 1.000 s.b. Anna Solana i Solaneta, filles de Pere Solà i Anna Rabassa, de la cambra de la comtessa, 300 s.b. a cadascuna, i als esclaus de la comtessa (*pedisecis*) 200 s.b. a cadascun.

Llorenç Foguet, *de domo nostra*, rep 100 s.b. *dum vixerit* sobre rendes del castell de Montfalcó.

Disposa també sobre el dot de la seua esposa Cecília. El sogre, Bernat comte de Comenge, li havia promès 35.000 lliures de Barcelona que no ha fet efectives malgrat haver entregat a compte 300 escuts d'or, circumstància que impedeix la restitució del dot. Li entrega tota la roba, i el mobiliari de la cambra i capella de la comtessa i una corona que li féu per a les noces que després haurà d'entregar al fill hereu.

Assigna les rendes d'Alcolea i Algerri per a l'alimentació de la comtessa. Si té cap altre fill li correspondrà Alcolea de Cinca, Ossó de Cinca, Albalat, Ràfals, Castelflorite, Mançanera, Xestaltar, Xiva i Bunyol i la baronia d'Antilló. Aquest, que seria el segon fill baró, haurà de portar *insignia generis de Entença* tal com ho havia fet sa mare, Teresa. Posat cas que tingués dos fills més, el segon rebria 40.000 s.b. per a professar.

Tots els béns del comtat d'Urgell, del vescomtat d'Àger i dels llocs d'Algerri i Montfalcó i el feu que havia adquirit de Ponç de Ribelles a Balaguer, els deixa al seu fill Pere, instituït com a hereu universal, que de fet ho heretà tot. Segueix l'habitual i complexa

recepta d'alternatives per fer front a tota la casuística que cal previndre i, en últim cas, l'absència d'hereus i hereves serà coberta pels *pauperes Ihesu Christi*, els servidors, la vídua i els domèstics i les inevitables *orfes maritandas* i *pauperes verecumdantes* sempre a judici dels marmessors. Finalment, la seua muller, Cecília, és nomenada tutora dels fills comuns.

El conjunt documental més nombrós és el que fa referència al llinatge dels Montcada que, com hem dit i el cartulari mostra, bastí en la nostra zona un senyoriu almenys durador ja que, malgrat les disputes successòries i comptant amb la fusió amb la potent nissaga castellana de Medinaceli esdevinguda al segle XVIII, ens els trobaríem a Xiva al darrer atzucac de les senyories a les portes mateixes del passat segle XX.¹¹¹

El primer document d'aquest grup significa l'accés d'una de les branques de la nissaga a la baronia de Xiva i, en aquell moment, la de Xestaltar (17). L'intercanvi portat a cap entre el comte Pere d'Urgell i Guillem Ramon de Montcada, comte d'Agosta i de la Nuara, s'esdeingué a finals de 1382.

Fins aquell moment, els senyoriis units per Bernat Guillem d'Entença a les acaballes del segle XIII, s'havien transmès a través de la infanta Teresa d'Entença als comtes d'Urgell, que els regiren juntament amb la Foia de Bunyol. El comte d'Agosta, doncs, entregava la baronia de Cervelló i les viles de Sant Vicenç dels Horts i Piera a Pere d'Urgell a canvi de la meitat de les baronies de Bunyol, Xiva i Xestaltar. L'intercanvi es va fer per la meitat indivisa d'aquest patrimoni que Pere havia de dividir amb posterioritat tot oferint-ne la tria al Montcada.

Guillem Ramon havia rebut del rei *ad feudum honoratum* aquelles possessions catalanes que es compromet a lliurar franques de les càrregues imposades per la reina Leonor, a Cervelló, i per l'infant a Piera.

Versa vice, el comte d'Urgell, que disposava de la Foia de Bunyol, de Xiva —definides com a *baroniarum*— i el lloc de Xestaltar *in alodium*, es compromet a dividir-los en el terme de quinze dies des de la recepció de les possessions del Montcada per tal que aquest en pugui triar la meitat. Immediatament, li serà efectuada la transmissió lliure de totes les càrregues que li haguessin estat im-

111. VERDET GÓMEZ, F., *La baronia de Chiva*, Riialla, València, 2000.

posades. S'estengueren còpies per a cadascun dels protagonistes de l'operació, a Menàrguens, el dissabte dia 20 de desembre de 1382. Amb el notari Nicolau Domènech hi testimonien els *venerabiles et circumspecti viri* Berenguer de Reixac, Mateu Castelló i Pere Pascasi/Pasqual, tots ells *in utroque iure doctores* i l'escuder Ramon Jofre.

A Guillem Ramon li foren segrestades aquestes noves possessions valencianes pels deutes que després veurem i, en pública subhasta, Xestalgar i Xiva serien adquirides per Ot de Montcada, fill del baró d'Aitona dit també Guillem Ramon de Montcada, que havia esdevingut senyor de Vilamarxant per raó del seu matrimoni amb l'hereva del lloc, Elvira Maça de Liçana, anys enrere. Ot, ara ja senyor del llocs de Vilamarxant i de Castellnou —Alt Palància— acreix el seu patrimoni amb les senyories veïnes de Vilamarxant: Xiva i Xestalgar. L'operació li suposa una despesa considerable, 160.000 sous, i és ací quan s'esdevé la venda de Xestalgar al *cives Valencie* Vicent Nadal que simultàniament es fa amb el lloc descarregant el formidable dispendi del Montcada adquirent. De tot plegat s'ocupa el següent grup de documents produït en un brevíssim espai de temps: entre l'11 de desembre de 1391 i el 10 de gener de 1392 (docs. 19, 20-26). El procés, ho comprovarem aviat, es presenta ple de sorpreses.

Cronològicament, ens trobem, en primer lloc, amb l'acord que sobre la venda de Xestalgar signen el venedor, Ot de Montcada, i l'adquirent, Vicent Nadal (19). La complexitat del negoci exigeix un document capitulat que ara veurem.

Ot de Montcada hi és acompanyat de Ramon Jofre, que representa els habitants de les senyories catalanoaragoneses del baró, Seròs, Aitona i Mequinensa, i la corresponent representació de les senyories valencianes de Xiva, Castellnou i Vilamarxant, que conjuntament fan la venda de Xestalgar que Ot diu posseir per títol de venda *fahedora en via de cort* a ell feta pels seus parents, la nissaga del comte d'Agosta. El grup complet d'aquesta colla de Montcades reuneix la comtessa Aragrante, vídua de Mateu de Montcada, i els seus fills. El primer, el titular actual del comtat, Guillem Ramon. Segueixen Antoni, comte d'Adernò, i Joan, a més d'Elvira i Constança. El preu són 7.500 florins d'or comuns d'Aragó, que al doc. 26 es diu que representen 82.500 sous.

El venedor estén la corresponent època del preu que directament ha entregat Vicent Nadal als Montcada de Xiva, que correspon amb la quantitat deguda a ells per Ot de la compra

conjunta de Xiva i Xestalgar. La venda de Xestalgar serà signada en un termini de vuit dies per les aljames i universitats de València i en sis mesos per les de Catalunya-Aragó es lliuraran a l'adquirent *totes les cartes e altres títols fahents per la dita baronia*. Encara, Ot es compromet perquè el seu fill Guillem Ramon, en complir els vint anys, ho ratificarà tot a demanda del comprador, Vicent Nadal. Lògicament s'estenen un ramat de còpies per satisfer tots els interessats.

La capitulació es va redactar *previo longo tractatu* lògicament, aquest inconvenient exigí que la necessària discussió es clogués *diligenter* tot i els *colloquis pluribus* haguts. L'operació tenia els seus misteris... De moment, a hora de completes, tots tres, Ot, Ramon i Vicent, signaren l'acord.

De cinc dies després tenim la carta de la compra feta per Ot de Montcada de les baronies de Xiva i Xestalgar (20). El document ens mostra el noble Ot adquirint les baronies després d'haver participat en la corresponent subhasta dels béns requisats al seu parent, el comte d'Agosta, portada a cap per la cúria de la Governació valenciana. Sorprenentment, un altre familiar, Roger de Montcada, hi és al cap com a *gerensvices* del governador del regne, l'infant Martí.

La intervenció s'havia esdevingut arran del compromís incomplert per part del comte d'Agosta, Guillem Ramon de Montcada, senyor de Xiva i Xestalgar, d'entregar a la seua llarga parentela la no menys llarga suma de 44.444 lluents florins d'or i sis miserables sous. Encausat des del 20 de setembre de 1390, havia estat sentenciat pel gener de l'any 1391, i, a requeriment dels creditors, en demanda de l'execució de la resolució judicial, feta el dia tretze del mateix mes de gener, li van fixar un termini de deu dies per tal de fer efectiu un pagament que, a la vista dels efectes, no va tampoc realitzar. Li fou pres, així, el patrimoni que suportava la condemna el mateix dia 25 de gener i a requeriment del representant dels familiars impagats fou cridada pels llocs acostumats de la ciutat de València *palam et publice subastari voce Sebastiani d'Alpont, curie nostre publice pro sonece sive cursoris nedum per triginta dies in rebus mobilibus substandis...* No sabem si les càrregues imposades que arrossegava o algun altre factor que ens és desconegut o amagat hi foren decisius, el cas és que a tal crida acudí el senyor d'Aitona, Seròs i Mequinensa, de Vilamarxant i Castellnou, el nostre Ot de Montcada, tan o tan poc parent de l'embargat comte d'Agosta com

del lloctinent de l'infant a la Governació del regne. Ningú no va poder superar els 160.000 sous que oferí i que, descomptant el tracte anterior de la venda simultània de Xestalgar, li suposava un desembossament encara de 77.500 sous.

En conseqüència, feta la venda *per viam execucionis* fou immediatament ordenat *a possessione sepedicte baronie... de facto expelli* el comte d'Agosta. I, lògicament, entregada a Ot de Montcada. El document s'estén el 16 de desembre de 1391 amb la rúbrica de Roger de Montcada, la fe notarial de Francesc Calonge i la concurrència dels testimonis Francesc Munyós, cavaller; Francesc Castellà, donzell, ambdós habitants de València, i els discrets Nicolau Felices i Pere Basella, notaris i ciutadans de la mateixa ciutat.

Els quatre documents que segueixen són les procuracions esteses per les universitats i les aljames de Castellnou (21), Vilamarxant (22), Xiva (23) i Xestalgar (24) amb relació als respectius papers en les operacions de compra de Xiva i Xestalgar i de la venda d'aquesta última.

No trigaren gaire a fer efectiu el procés de reunir les aljames i les universitats i el mateix dia 16 de desembre de 1391 *hora terciarum* s'aplegà la gent de Castellnou (21) i *hora vesperorum* la de Vilamarxant (22). La setmana següent s'aplegaren els de Xiva (23) el dimecres i dos dies després, els de Xestalgar (24).

A Castellnou, fou feta la corresponent crida per part del pregoner Benet Pasqual i la reunió, de cristians i musulmans, es féu *in porticu* de l'església del lloc, indret acostumat per tal d'efectuar aquests consells populars. El justícia, Pere Santfacund, acompanyat dels jurats i els representants de la comunitat cristiana i de l'alamí, Çaat Darquos, els *veteres* i els representants dels musulmans de Castellnou acceptaren el paper de fiadors de la venda de Xestalgar feta pel seu senyor i designen procurador el mercader de València Bernat Costa amb el compromís del jurament ritualitzat davant l'Evangeli i l'Alquibla respectives. Alçà l'acta el notari Francesc de la Torre amb el testimoni de Bartomeu Serra, escuder i alcaid del castell del lloc, Miquel Esteve, veí de Vila-real, i els sarraïns Çaat, alfaquí d'Almedíxer, Baxir de Seròs i Jucef Abeale de Castellnou mateix.

Semblantment, i amb el ritual escaient, la gent de Vilamarxant va ésser cridada pel pregoner Roderic de Peralta al lloc acostumat que ací no és cap plaça o *porticu* amb el temple a prop sinó el cim

del pujol que hi ha al mig del poble *in penis sive rupibus*. Tal com els de Castellnou, resolen avalar l'operació del seu senyor i atorgar la procuració escaient al mateix Bernat Costa. Els cristians, amb el justícia Domènec Adrià i els jurats al capdavant, juren per Déu i els sants evangelis i els musulmans, amb l'alamí Mahomat Ayet i els vells, ho juren per l'Alquibla. Signa el notari Pere de Prats amb els testimonis del rector de Vilamarxant, Berenguer Coma; Guillem Coronas, porter del rei, i els sarraïns del lloc, Alí Ubeyt i Çuleyme Alfafar.

A Xiva, ultra els comissionats de la universitat encapçalats pel justícia Francesc Ximenis i de l'aljama per l'alamí Lopo Aladuyt, comptem amb la presència d'una representació dels cristians de Miralcamp i dels musulmans de Godelleta (al document, Godella). El pregoner, Asensi Andrés, ha convocat consell general *in quadam platea coram ecclesie dicte ville*, és a dir, la placeta que envoltava la vella parroquial de Sant Miquel. Arriben a l'acord previst i trien la procuració, amb els juraments també acordats, davant del mateix notari que havia actuat a Vilamarxant, Pere de Prats, i amb els testimonis de Romeu Sanchis, vicari de la parroquial del lloc, Domènec Redó, *oriundus* de Morella i els musulmans Çaata Mugim de Lliria i Abrafim Albarach de Riba-roja de Túria (*Ribaroga* al doc.).

A l'últim, el divendres, dia 22 de desembre de 1391, ordenat per l'alcaid de Vilamarxant en qualitat de procurador d'Ot de Montcada, Ramon Jofre, la reunió es produeix a la plaça on *est usaticum concilium convocari, congregari et teneri*. A Xestalgat no hi ha més que musulmans encapçalats per un *juratus*, Abdallà Duranti, i no es desprèn d'aquest text la presència dels «vells» acostumats. L'objectiu, però, és ara designar com a procurador de l'aljama l'alamí, Hamet Almaeç, i l'objecte de la procuració és també diferent: prestar el sagrament de fidelitat i homenatge al nou posseïdor de Xestalgat, Vicent Nadal. Ho rubrica el notari Bernat Guillem, el mateix que signà el document de venda, amb la participació com a testimoni del notari que actuà a Xiva i Vilamarxant, Pere de Prats, i els veïns de València Ramon Oso i Ramon Peralada *iunior* juntament amb els musulmans Acen Alafrahi de Vilamarxant i Hamet Axeroni de Benaguasil.

Manquen dos documents més per a tancar el bloc del recull primigeni del nostre cartulari. En primer lloc, l'extensa i detallada presa de possessió (25) protagonitzada el 22 de desembre de

1391¹¹² per Ramon Jofre, representant del venedor, Ot de Montcada, absent i ocupadíssim *aliis arduis occupatus negociis non poterat personaliter interesse* i el procurador de Mequinensa i Seròs, Bernat Costa, que actua com a síndic procurat per la gent de Vilamarxant, Xiva i Castellnou i el comprador, Vicent Nadal. Ramon Jofre és, però, l'encarregat de fer efectiva l'entrega material de la baronia amb un ritual ací perfectament detallat, del qual s'estengué la corresponent acta.

A l'hora tèrcia, ubicat a la part interior del portal exterior del castell i envoltat del notari i els testimonis, Ramon Jofre rep Vicent Nadal, que roman a l'exterior de l'accés, que imaginem amb les portes tancades. Vicent, alçant la veu perquè pogués arribar més enllà de la tanca de fusta que s'hi interposava, demanà amb energia el lliurament de la possessió al procurador d'Ot de Montcada, que li preguntà amb semblant veu potent si a la vista del pacte i les condicions de la venda estava plenament satisfet, a la qual demanda Nadal contestà afirmativament. Jofre obrí les portes i agafant-lo de la mà dreta féu entrar Vicent Nadal al recinte i el conduí per les cambres, torres i estances fent-li entrega de les claus. Tots plegats tornaren a les portes del castell i el nou senyor despatxà la quadrilla (*eiectis omnibus predictis*) i es felicità per la seua adquisició de manera que, en signe de plena satisfacció, clogué les portes exigint, segons correspon al baró recent estrenat, l'instrument públic corresponent. Testifiquen la cerimònia el notari Pere de Prats i els veïns de València Ramon Oso i Ramon Peralada, menor.

El relat segueix amb el jurament de l'aljama esdevingut cap al migdia i seguint, encara, les ordres de Ramon Jofre. El procurador d'Ot de Montcada mostrà el document de la seua procuració (*hostendit*) i llegí el document *in lingua vulgari* (suposem que el tradueix) pel qual Ot li encomanava l'entrega del senyoriu a Vicent Nadal. A més, li encarrega que demani a l'alcaid, l'alamí i els veïns que el tinguin com a nou senyor i li reten el corresponent homenatge tot eximint els seus antics vassalls dels deures amb ell contrets en virtut de l'esmentada senyoria, ara tramesa. El document, llegit amb veu alta i traduït per Ramon Jofre, havia estat signat a València

112. Soberanas inclogué al seu article la còpia de l'índex del cartulari afegint-hi la foliació moderna detallada i les datacions dels documents. En referir-se a aquest, però, li atribueix erròniament la data de l'11 de desembre de 1391, que en realitat correspon a una de les dates dels documents inserits. L'entrega es produí, doncs, el dia 22 de desembre.

el proppassat dia 12, amb el notari Bernat Guillem i actuant com a testimonis el comte d'Agosta, Guillem Ramon de Montcada, el doctor en lleis Bartomeu Manso i els veïns de València Jaume de Puig i Bartomeu Roig.

El document de venda, inserit al nostre text, els va ésser ara només mostrat (*eis occulariter demonstravit*) i havia estat redactat a València el dia 11 de desembre amb la conformitat del notari Bernat Guillem, les firmes del senyor Ot de Montcada, i dels procuradors dels seus dominis Ramon Jofre i Bernat Costa. Els testimonis d'aquest document foren Pere des Pujol, *campdor*, els mercaders Ramon de Salas, valencià, i Rossello Soldani, florentí, els missatgers Jaume de Puig i Bartomeu Roig i el beiner Pere Domènech, aquests tres de València.

Ramon Jofre, com hem vist, fou l'encarregat de trametre *realiter et cum effectu... possessionem corporalem* del castell i la vila de Xestalgar a Vicent Nadal, de manera que els demanava el respecte degut al nou senyor, la prestació dels serveis i el compliment de les obligacions escaients, a més de l'indestriable homenatge i jurament de fidelitat.

Vicent, que hi era present, atengué l'absolució del jurament de fidelitat ofert per Ot de Montcada als veïns, que es mostraren disposats a prestar el degut compromís de fidelitat al nou senyor encara que demanaren que se'ls signés un altre compromís al voltant de dues qüestions: primer, que el procurador d'Ot de Montcada firmés amb ells la resolució del vincle de fidelitat, i segon, que Vicent Nadal, el nou senyor, jurés els furs d'Aragó, els privilegis i les llibertats, els bons usos, la Çuna i la Xara. La demanda fou immediatament atesa i ambdós signaren sengles documents d'acord amb l'aljama. Seguidament, l'alamí Hamet Almaeç, en nom dels habitants de Xestalgar, es comprometé a servir el nou senyor i atendre les obligacions rebent-lo com a senyor i prestant-li jurament de fidelitat i homenatge per l'Alquibla, acceptat i rubricat per les parts en un nou document. L'alamí representà solemnement el ritual homenatjant el senyor amb el ritual de mans —la imposició de mans— i besant-li el muscle, a la vista del notari.

Immediatament, Vicent Nadal, fent ús del seu nou poder i representant així un altre ritual preestablert, amb tota la seua energia (*utendo viriliter*) remou els càrrecs de l'alamí i del jurat de l'aljama comunicant-los que els desprèn dels seus respectius oficis. Després d'una no menys rutinària, semblantment veloç i idèntica-

ment ritual, reflexió, el complagut senyor, advertint la professionalitat mostrada pels recentment desposseïts oficials, els restitueix en les responsabilitats. Quedava clar, si més no, qui els havia nomenat.

La representació és a punt de cloure i, seguidament, de semblant manera com s'havia esdevingut al castell, Ramon Jofre i Vicent Nadal s'adrecen a l'*hospicium* del senyor en la pròpia vila i representen de nou el ritual. Ramon portes endins i Vicent *extra dictas fores sive ianuas* i Ramon, en presència del notari i els testimonis, el fa entrar prenent-lo de la mà dreta, el porta cap a dins i li lliura les claus. Vicent expulsa el vell posseïdor en la persona del procurador i clou les portes demanant que li sigui enviat l'instrument notarial adient. En acabat, torna a obrir-les.

El darrer document és l'època de la venda de Xiva i Xestalgar (26) a Ot de Montcada on es reflecteix el procés d'entrega dels 160.000 sous que el noble ha de fer efectius per la seua adquisició. Per si hi havia cap dubte, és Roger de Montcada, en la seua qualitat de representant del governador, l'infant Martí, qui estén la corresponent època ja que per *viam execucionis* les baronies havien estat subhastades i se li van adjudicar per les raons adés comentades. Vicent Nadal lliura els 82.500 sous pels quals adquireix Xestalgar d'Ot i la resta, 77.500, li són entregats per Ramon Jofre, l'alcaid de Vilamarxant i representant del noble. El rebut fou signat a València el 10 de gener de 1392 davant el notari Francesc Calonge, que hi actuava en nom del donzell senyor de l'escrivania de la cúria, Joan de Jáfer, i els testimonis de Ramon de Salas, Francesc d'Esparça i Lluís d'Alvinyà, notaris de València, i de Guillem Bosc i Sebastià d'Alpont, porters de la cúria de la Governació. Aquest darrer, curiosament, havia estat l'encarregat de cridar la subhasta.

Per tancar aquesta revisió de la documentació continguda al cartulari obrim pas als tres documents que foren afegits al recull primitiu.

El primer és un acord puntual sobre algunes matèries que han estat disputades per l'aljama i el senyor (27). El nou senyor, Francesc Sarsuela, s'ha fet amb la baronia de Xestalgar i l'1 de juny de 1418 resol de fer determinades concessions als seus vassalls, atrafegats per *cargas insuperables*, imaginem que com a resultat d'una negociació que sempre sol seguir a un conflicte anterior.

Es tracta de rebaixar unes prestacions que romanien regulades per la vellíssima carta de poblament que, ara ja, coneixem. La *çofra* que obligava a cinc peonades per casa és ací rebaixada a dues

peonades únicament, que podran ésser substituïdes pel preu de 5 d. per peó a conveniència del senyor. Si les necessitats de mà d'obra puguen, el baró prendrà els que convingui abonant-los 5 d. Es compromet, també a pagar 7 d. per *bestia* que necessiti per damunt de la gratuïta prestació que en aquesta altra matèria també els obliga. Ací només firma el senyor.

El següent (28) és un extens, dens i mal grafiat text de «concordia» entre els vassalls, no gaire cristianitzats, atesa l'onomàstica, i el senyor, Gaspar de Montpalau. La «persistència» dels musulmans batejats degué promoure un conflicte prou important per requerir cinc folis del quadern, oblidat durant quasi 180 anys al calaix del barons, per ésser resolt, si més no, sobre el paper. Un paper que reflecteix perfectament i contundent els maldecaps que li suposà al poc avesat escrivà l'assaig de redacció, més que no pas còpia, d'aquest complex acord i que tramet a l'agosarat transcriptor.

Els contendents són el baró i una representació batejada amb denominacions com ara *jurati*, *justicia* o *universitas*, que fins i tot aleshores degueren resultar una mica estranyes.

Tres són els conflictes que havien ocasionat la brega que suposem, els litigis a l'Audiència i l'acord que atenem. D'una banda, els vassalls es neguen a pagar el quint dels préssecs *y altres arbres* enfront de l'opinió del senyor que, en resposta, els ha tallat els arbres ocasionant la corresponent demanda de reparació per part dels vassalls. Com caldria esperar, el document és generós amb els arguments del senyor que, certament, també ho és de l'escrivà. El segon conflicte s'esdevé del dret reclamat pels vassalls perquè se'ls reconeixin les possessions, encara que no disposen de cartes i documents. Finalment, el tercer resulta de la negativa dels camperols a «fer tandes» i en la seua rebel·lió arriben a exigir al baró que és ell qui ha de mostrar els documents que acrediten la que hi té dret.

L'acord suposa la retirada de les demandes interposades, en primer lloc. El senyor renuncia a la pretensió de cobrar el quint dels préssecs des de la data de possessió de la baronia, ni tan sols des que li havia estat promès, feia tretze anys. El vassalls reconeixen que les terres són «quintades» i es comprometen a pagar el «sisè». El senyor els concedeix una franquícia de cinc anys.

De pas, els vassalls són obligats a fer declaració d'altres compromisos com ara l'obligació de pagar el quint de l'horta i el novè del secà; les garrofes al quint i les olives a la setena; nous

i cebes al quint. De les bajoques, *abbergínies*, carabasses i hortalisses donaran les que necessiti el senyor per al seu servei; el raïm a la dotzena i una cistella de fruita. Han de fer front, també, al pagament d'1 d. per cap de ramat i cada buc d'abelles, així com 7 s. i mig per cada tafulla d'alfals.

Accedeix també el senyor a *capbrevar* i perdonar els *comisos* practicats compromentent-se també a documentar les cases i les possessions que ho necessitin. Per la seua part, els vassalls reben aquestes «magnificències» fent gala d'una generositat que sembla poc sincera: el compromís per al pagament de 500 lliures de compensació per la renúncia als *comisos* i per atendre el senyor una capbreuació que sospita dubtosa.

Finalment els vassalls *acorden* acceptar el reguitzell de demandes de *tandes* i *servicis* que es negaven a practicar: portar càrregues, fer jornals a preu taxat, entregar ous i pollastres, treballar el lli, collir-li les garrofes de *la costa del castell*, portar els fruits a València, treballar en les obres del castell... Sembla tot plegat un llarg viatge de retorn al preciós, només per a nosaltres, document de 1284: la carta de poblament medieval.

Un llarg viatge segellat a *Chestalgar* un 25 de març de 1590 amb la signatura del senyor de l'aljama batejada com a *universitat* i els testimonis del rector de Xestalgar, Francesc Saragossa, i de l'escuder del mateix lloc, Joan Mija. El notari Pau Galceran, amb la seua signatura ratllada completament i una pràctica guia del document en forma de taula dels continguts que, insospitadament, ens regala l'escrivà, clouen el document.

Ara sí, el darrer document del cartulari (29) és un senzill recull a propòsit de la creació del vincle dels Montpalau i la seua transmissió fins a finals del segle XVII.

LA NOSTRA EDICIÓ DEL CARTULARI DE XESTALGAR

Criteris d'edició del document

Hem fet servir, en l'edició dels documents, el criteri preferencial de fidelitat als textos llegits deixant constància a l'aparat crític de totes les correccions que hem introduït per considerar que podien fer malentendre el text amb les consideracions que ara relacionem.

No hem respectat les consonants dobles inicials (ff). El respecte ha estat estricte, però, quan hi ha una sola consonant en lloc de

dues, o a l'inrevés (*januarii, jannuarii, infant*), al si de la paraula grafiada.

Quant als textos llatins, i amb relació a la dificultat per diferenciar les grafies *c* i *t* advertim que hem resolt els grups originats a partir de *ti* seguit de vocal amb l'aplicació del criteri corrent de normalització amb la grafia *c*. Hem normalitzat, com és habitual, l'ús de la *u* i de la *j* (i llarga) amb valors consonàntics escrivint *v* i *i*, amb unes poques excepcions que afecten l'onomàstica (*Jaufridi, Jofre, Jucef*) o interferències (*marjalis*).

D'altra banda, les abreviatures han estat desenvolupades convenientment malgrat que a l'original, algunes vegades, manqui o presenti solucions escripturàries errònies. S'han trobat, també, alguns errors de concordança amb la morfologia verbal i amb les declinacions de substantius i adjectius, que s'han corregit. També hem trobat incorreccions en les grafies de preposicions, conjuncions i altres enllaços (*adque, ex per et, per* en lloc de *pro...*).

Quant als textos en català, hem respectat algunes interferències menors que no impedeixen la comprensió, com ara l'ús de la *h*, la *b* i la *v*, el consonantisme final *ch* o l'alternança entre *cu* i *qu*. Respectem ací la diferenciació entre la *i* i la *j* consonàntica. Respectem sempre l'ús per part del copista de les grafies *l* o *ll* i l'ús de les nasals als grups *mp*, *nn*, *nm* o la confusió entre *ny*, *ni*, *yn*, criteri que apliquem també al cas de la *s*, *ss*, *ç*. Hem renunciat, també, a corregir algunes confusions quant al vocalisme.

Hem separat les fusions amb el següent criteri: si la primera paraula ha perdut elements fem servir l'apòstrof i si és la segona, el punt volat. Si no hi ha pèrdues hem desfet la unió, simplement. Hem recompost les fusions que amb criteris actuals es consideren afectades per una apostrofació prevalent com ara '*a-n Artal*' que corregim a *n'Artal*. També hem ignorat els puntets que sovint acompanyen els numerals. Les fusions en els textos en llengua aragonesa que presenten pèrdua d'elements gràfics s'han resolt sempre amb el punt volat.

Els textos que no hem pogut llegir els representem amb puntets entre claudàtors: [...]. També hem usat claudàtors per indicar que la subscripció reflecteix la imitació del *signum* de l'original, bé del notari [*signe notarial*] bé del monarca [*senyal reial*] i també per indicar la presència de signes gràfics significatius, com ara la creu [*creu*].

Hem estat particularment escrupolosos a l'hora de respectar les solucions gràfiques oferides pels copistes en representar l'onomàstica, afegint-hi algunes petites observacions que ens han semblat escaients.

Finalment, hem puntuat tots els textos i hem seguit els criteris moderns respecte de l'ús de les majúscules; en el mateix sentit, hem fet ús d'accents i dièresis als textos en català. En cas de dubte, com ara en l'onomàstica, hem resolt de no accentuar. Hem posat entre cometes les referències a les alteracions textuais (esmenes, cancel·lacions, afegits) que els escrivans clarifiquen en les subscripcions dels documents i també els textos inserits als documents que provenen d'altres documents, i les correccions dels escrivans que clouen alguns dels documents.

A l'aparat crític detallem les incorreccions dels copistes, els interlineats, les mancances, els escrits marginals, els elements superflus i les repeticions errònies així com els elements decoratius amb significació respecte del text.

Hem trencat la unitat del cartulari considerat com a document únic i l'hem subdividit en unitats documentals que hem reorganitzat seguint el criteri cronològic.

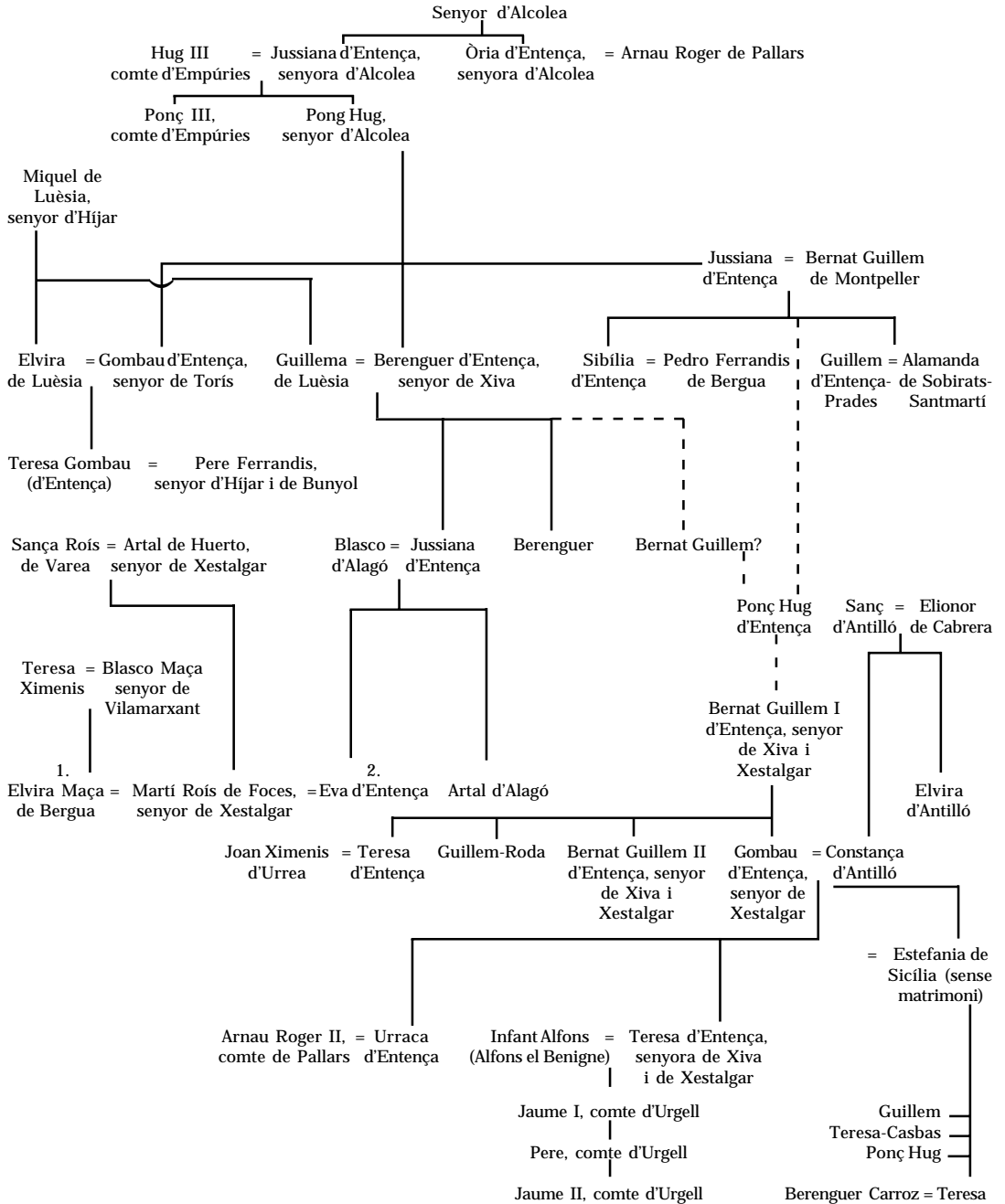
El text que tot seguit editem comença directament amb l'índex del cartulari escrit entre els seus fol. 1r i el 2v ja que com hem advertit no hi figura cap títol general del recull documental. Aclarim ara que, excepcionalment, hem decidit afegir-hi entre claudàtors els dos assentaments dels documents que no feren els respectius copistes per tal de facilitar la pròpia comprensió de l'índex i restituir-li també una major utilitat ja que reflecteix l'ordre de còpia de la documentació, encara que les remissions al text de cada document facin servir la foliació antiga. Hem practicat aquesta «restitució» fent servir, en el cas del doc. 29, la mateixa intitulació que l'encapçala i hem inventat una petita descripció en el cas del doc. 27, obviant en ambdós casos, per improcedent, la remissió corresponent al foli ja que la nostra edició usa la foliació moderna. El propòsit únic ací és aprofitar l'índex original per tal de disposar d'una perspectiva completa de l'ordre de còpia dels texts que requereix aquesta petita intervenció.

Hem afegit, també, a la nostra edició del cartulari un catàleg dels regests dels documents que el formen. El catàleg apareix ordenat cronològicament i indica en cada cas el foli on es troben copiats els documents per tal de facilitar l'accés als texts dins del

conjunt, l'organització del qual, com ja s'ha dit, no s'adiu a un criteri cronològic estricte. Per tal d'ajudar a la localització seguint l'ordre de còpia, incloem al costat de la numeració corresponent a l'ordre cronològic la xifra, entre parèntesis, que correspon a l'ordre de còpia, i, per tant, al corresponent lloc que ocupen els documents en l'índex del cartulari que els encapçala.

Si en tenim notícia, hem inclòs l'existència d'altres còpies dels documents o de les seues edicions.

Genealogia dels Entença

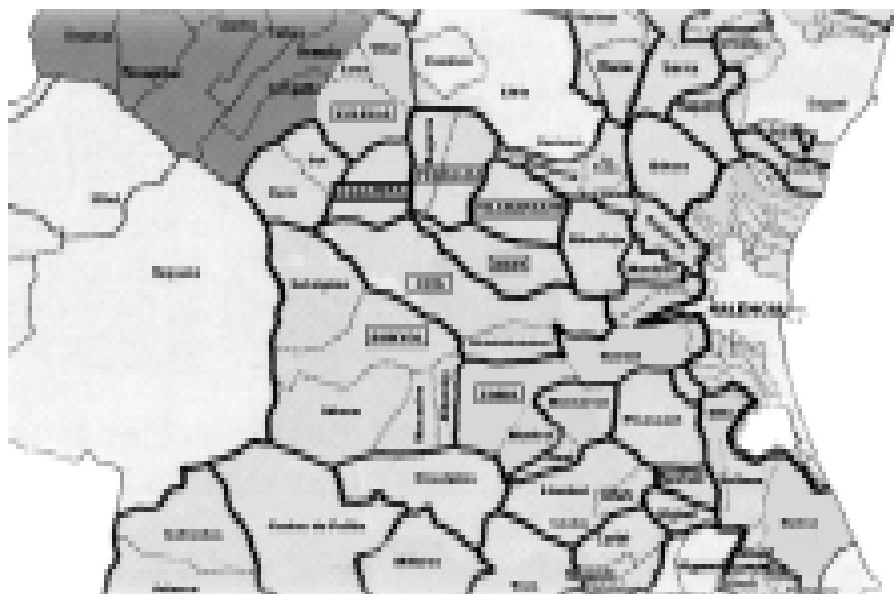

Nota: la línia discontinua representa una reconstrucció hipotètica.

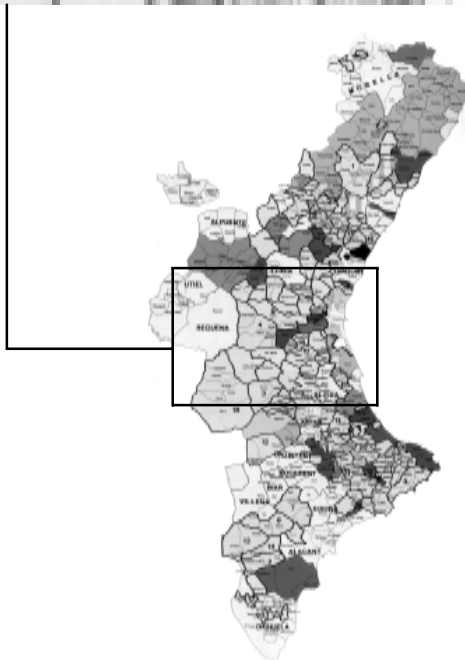
Els senyors de Xestalgar (segles XIII-XVII)

	<i>Data adquisició</i>	<i>Forma</i>	<i>Preu</i>
1. Rodrigo Ortís	1238	donació Jaume I	
2. Artal de Huerto (Foces)	1255	compra	5.600 s.
3. Sança Roís de Varea; esposa d'Artal de Huerto	1277	herència	
4. Martí Roís de Foces; fill d'A. de Huerto i Sança Roís	1277<>1286	donació <i>inter vivos</i>	
5. Jaume II, rei	1295	compra	50.000 s.
6. Bernat Guillem I d'Entença	1296	compra	50.000 s.
7. Bernat Guillem II d'Entença	c. 1300	herència	
8. Gombau d'Entença	1304	herència	
9. Teresa d'Entença-Infant Alfons	1309	herència	
10. Jaume I, comte d'Urgell	1327	herència	
11. Pere, comte d'Urgell	1347	herència	
12. Guillem Ramon de Montcada, comte d'Agosta	1382	intercanvi	
13. Ot de Montcada	1391	compra	82.500 s.
14. Vicent Nadal	1391	compra	82.500 s.
(...)			
Francesc Sarsuela	a. 1418	?	
(...)			
Jofre de Vilarig	a. 1487	?	
Salles de Montpalau	1487	compra	127.800 s.
(...)			
Miquel Àngel de Montpalau	a. 1590	herència	
(...)			
Gaspar I de Montpalau	a. 1590	herència	
Baltasar de Montpalau	a. 1606	herència	
Gaspar II de Montpalau	p. 1638	herència	
Maria de Montpalau; germana de Gaspar II	p. 1664	herència	
Francesca Felipa de Montsoriu i Montpalau; filla de Maria	1666	herència	

Mapa de localització de les senyories valencianes relacionades amb la documentació

Elaboració pròpia a partir del mapa de senyories de PIQUERAS, J. i SANCHIS, C., *L'organització històrica del territori valencià*, Generalitat Valenciana, València, 1992, p. 70.

DOCUMENTS

1238, juny, 18. València (*in obsidione*)

Jaume I fa donació de l'alqueria de Xestalgar a Rodrigo Ortís i als seus successors.

[A]. Original perdut.

B. Cartulari de Xestalgar (CX) f. 13r.

[*fol. 13r*]²

Carta de donació feta per lo senyor rey en Jacme a·n Rodrigo Ortç e als seus de la alqueria de Xestalgar.

Noverint universi quod nos Iacobus, Dei gracia rex Aragonum et regni Maioricarum, comes Barchinone et Urgelli et dominus Montispesulani, per nos et omnes successores nostros damus et concedimus per hereditatem propriam, francham et liberam vobis, Roderico Ortç, et vestre posteritati sive progeniei, imperpetuum, alqueream de Gestalgar iuxta Xullella cum pratis, pascuiis, erbis, aquiis, lignis, furnis et molendinis, terris, terminis, introitibus, exitibus et suis pertinenciis universis a celo in abissum ad habendum, tenendum, possidendum, expletandum, et ad dandum, vendendum, impignorandum, alienandum et ad omnes vestras vestrorumque voluntates³ et cuicumque volueritis perpetuo faciendas, exceptis clericis et iuris religiosis.

Datum in obsidione Valencie, quatuordecim kalendas iulii, Era millesima CC^a LXX^a sexta.

Sig+num Iacobi, Dei gracia regis Aragonum et regni Maioricarum, comitis Barchinone et Urgelli et domini Montispesulani.

Huius rei⁴ testes sunt: Ferrandus, infans Aragonum, Guillelmus de Montechateno, Raymundus⁵ de Liçana, Petrus Cornelii, Guillelmus Romei.

Sig⁶[*signe notarial*]/num⁷ Guillemoni, scribe, qui mandato domini regis pro domino Berengario, Barchinone episcopo cancellario suo, hanc carta scribi fecit, loco die et era prefixis.

1 *Fem servir aquesta numeració afegida per nosaltres «1» que segueix l'ordre cronològic dels documents i l'acompanyem d'una altra entre parèntesis «(21)» que recorda l'ordre de còpia al manuscrit, quan no coincideixen.* 2. *Com hem advertit al nostre estudi, els folis entre el fol. 2v després de l'índex i el 13r, on comença el primer document són en blanc.* 3. *Precedit de voluntates (sic), expuntuat.* 4. *Segueix, ratllat, sunt.* 5. *Ha de tractar-se de Rodericus. El copista degué desenvolupar erròniament la inicial R. No coneixem cap cavaller amb l'apel·latiu Lizana dit Raymundus, tanmateix Roderic/Rodrigo de Liçana és un destacat membre del seguici reial omnipresent en les operacions bèl·liques de Jaume I.* 6. *Cal recordar que tant els signes notariais com els senyals reials que apareixen al llarg del cartulari són imitats pel copista a la vista, deduïm, dels originals.* 7. *-num, manca al ms.*

2

1255, març, 30 (sense lloc)

Rodrigo Ortís ven l'alqueria de Xestalgar a Artal de Huerto i a la seua dona, Sança Roís, per set-cents morabatins alfonsins.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 13v-14r.

[*fol. 13v*]

Carta de venda, feta per Rodrigo Ortíz a n'Artal de Huerto, de Xestalgar.

Notum sit cunctis presentibus atque futuris quod ego, dompnus Rodericus Ortíz, et ego, dompna Toda Pereç eius uxor, quisque nostrum insolidum, per nos et successores nostros, vendimus et, cum presenti instrumento, imperpetuum, tradimus vobis, dompno Artali de Uerto et dompne Sancie Roiç uxori vestre, quandam alcariam in regno Valencie prope rivum de Guadalaviar nomine Gestalgar. Quam dictam alcariam vobis vendimus et tradimus et successoribus vestris vel cui volueritis, francham, liberam et quietam ab omni onere et servitute et obligacione et inquietudine penitus expeditam, videlicet, cum terminis suis, cum pratis, et cum omnibus pascuis, defensis, montibus, aquiis et cequiis ad rigandum, et cum saliniis et lignis, piscariis et melioramentis omnibus, heremis et populatis, et cum omnibus arboribus cuiusque generis sicut ibidem plantatis et plantandis et cum omnibus melioramentis ibi factis et faciendis et cum ingressibus et egressibus et suis pertinentiis universis et

cum omnibus vocibus, iuribus, accionibus, racionibus regalibus et personalibus nobis nostrisque succesoribus in supradicta¹ alcaria et aliis omnibus supradictis competentibus vel unquam competitis vobis vestrisque succesoribus, vendimus et tradimus scilicet per septingentos morabatinos alfonsinos quos iam a vobis recepimus et fuimus inde bene pacati nostre voluntati, renunciantes omni exceptioni non numerate peccunie et doli et beneficio dividende accionis et minoris precii et illi legi que corrigit decepcionem ultra dimidiam iusti precii et omni alii iuro et legi et consuetudini auxilio scriptis et non scriptis nobis nostrisque in hoc contractu vos vel vestros iuvantibus tamquam hic specialiter enumeratas. Et, si predicta vendicio aliquid plus predicto valet modo vel in futurum valebit, ex mera liberalitate, vobis et vestris, damus et concedimus² ad vestras vestrorumque imperpetuum³ voluntates omnimodas faciendas.

Que dicta alcaria dividit terminum cum Chullella et cum Petralba et cum Chiva et cum Gest al Campo⁴ et, ut dictam vendicionem perpetuo salvam habere possitis, damus nobiscum simul fidaucias per forum Valencie dompnum Ferdinandum Didaci et dompnum Godiçalvum Lupiç de Pomar, ambo insimul et quilibet eorum per totum. Et nos, prenominati Ferrandus Didaci et Godiçalvus Lupis, totum hoc concedimus et laudamus sicut superius continetur, obligantes ad hec omnia complenda nos et omnia bona nostra et cuiusque nostrum mobilia tamen et immobilia et semovencia, habita et habenda ubicumque, sicut specialiter et generaliter nostro bono intellectu et nostrorum.

Testes huius rei sunt: Garsias Ferrandi de Varea et Ferrandus Pereç Munyoç, Ferrandus Lopiç de Pomar, Guillelmus de Luarri.

Facta carta III kalendas aprilis, sub Era CC^a XC^a tertia.

Sig+num Petri de Armellos, publici notari Turolii, qui hoc scripsit.

1. *Precedit de pre, ratllat.* 2. *concedimus, al manuscrit, conçedimus.* 3. *imperpetuum, al manuscrit, inperpetuum.* 4. *Aquest topònim registra diverses solucions escripturàries, com el de Xestalgar. Amb els noms de lloc mirem de conservar, al nostre text, la màxima fidelitat al del manuscrit. No deixa de resultar sorprenent que aquest cas fes dubtar el copista.*

3

1277, juliol, 3. València

Sança Roís, vídua d'Artal de Huerto, fa donació del castell i l'alqueria de Xestalgar al seu fill Martí Roís per raó del matrimoni projectat

amb Elvira, filla de Blasco Maça i Teresa Ximenis, senyors de Vilamarxant. Sança es reserva l'usdefruit de les rendes mentre visqui.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 14r-v.

[fol. 14r]

Carta de donació feta per la muller de n'Artal de Huerto a-n Martín Rodrigo, fill seu, de Xestalgar.

Sit omnibus notum quod ego, domina Sancia Roderici, uxor quondam Artaldi de Orto, bono animo meo et spontanea voluntate et de consilio et voluntate amicorum meorum, dono vobis, Martino Roderici filio meo, pura donacione inter vivos ad faciendum matrimonium cum Elvira, filia Blaschi Maça et Teresie Eximeni uxoris ipsius defuncte, ad foro Aragonie, castrum et alcheriam de Alchoçer quod est in termino de Algezira et alcheriam de Passarela que est in termino de Xativa et castrum et alcheriam quod vocatur Chest Algar quod est iuxta rivum de Godalaviar et castrum et villam de Colongo quod est in Aragonia.

Castellum vero sive alcheria de Alchoçer¹ afrontat in termino de Alberich et in rivo de Xuquer et in montanea. Alcheria de Passarela afrontat in rivo de Chuquer et in rivo Castilionis et in termino reali qui vocatur Exauhe² qui est Alfonsi Peca.³ Item, castellum et alcheria de Xest Algar afrontat in termino de Pedralba et in termino de Xullella et in termino de Chiva et in termini de Çot. Item, castellum de Colongo afrontat in termino de Alchefar et in termino de Salinis et in termino de Solbes et in termino de Lansano.

Iamdicta itaque castra, villas et alcherias cum turribus, muris, barbicanis, fortitudinibus, hominibus et feminibus cuiuscumque legis et valoris sint, domini-[fol. 14v]-caturis, furnis, molendinis, terris heremis et laboratis, lignis, aquis, aquarum ductibus, cequiis, venacionibus, nemoribus, piscariis, iusticiis civilibus et criminalibus, hostibus, cavalcatis et earum redempcionibus, traginis, batucis, forciis, toltis, adempriviis, terminis et pertinenciis suis universis et singulis, et cum omnibus aliis vicibus, vocibus et accionibus realibus et personalibus michi ibidem pertinentibus et pertinere debentibus aliquo iure, causa vel racione et sicut melius, plenius, sanius et utilius potest dici, scribi sive intelligi ad vestrum et vestrorum comodum et salvamentum, dono vobis et vestris, imperpetum, pro francho et libero alodio sub hac vero condicione ac retentu: quod

omnibus diebus vite mee habeam, teneam et expletem omnia dicta loca, sine contradiccione vestra et alterius persone, et faciam de redditibus et exitibus inde exentibus voluntatem meam in omnibus. Et, si forte quidem absit loca que vobis dono in regno Valencie amiterentur racione guerre vel aliter, dono vobis medietatem integre de omnibus redditibus exitibus et perventibus omnium locorum et hereditatum que habeo et teneo in Aragonia ita quod, de ipsa medietate, positus vivere. Et, si bona regni Valencie poterint haberi et teneri in pace, promito vobis, dicto filio meo, dare et dimittere omnia bona immobilia scilicet domos, hereditates et possessiones que habeo in Aragonia cum omnibus redditibus sive ab illa die inantea que ipsa vobis dederō. Ita tamen quod aliquid de dictis bonis non positus vendere vel impignorare⁴ in omni vita mea et ego habeam et⁵ teneam omnia bona regni Valencie et, de fructibus inde exeuntibus, possim facere voluntatem meam sine contradiccione alicuius.

Post obitum vero meum, vos et vestri habeatis omnia dicta bona, teneatis, possideatis et, in pace, expletetis ad dandum, vendendum, impignorandum⁶ et alienandum et ad omnes vestras et vestrorum voluntates perpetuo faciendas, promittens me nunquam contra predictam donacionem venire et in aliquo revocare. Et renuncio quantum ad hec omni iuri, foro, legi, racioni, constitucioni et consuetudini contra predicta venientibus.

Quod est actum Valencie, quinta nonas iulii, anno Domini M^o CC^o septuagesimo septimo. Sig+num Sancie Roderici predictę que hec concedo et firmo.

Testes sunt inde: Raymundus de Rivosicco, Bernardus de Busqueto, Berengarius Tolosani, Guillelmus de Montanyana, presbiter, Bernardus de Çaberola et Petrus Martini de Orto.

Sig[*signe notarial*]num Berengarii de Ripullo, publici notarii Valencie, qui hec scribi fecit.

1. de Alcocer, *manca al manuscrit*. 2. *Precedit de Her, ratllat*. 3. *Podria ésser Peta o Peça*. 4. *impignorare, al manuscrit, impignerare*. 5. *et manca al manuscrit*. 6. *impignorandum, al manuscrit, impignerandum*.

4

1278, abril, 20. València

El bisbe de València, Jaspert de Botonac, i Martí Roís, fill i hereu d'Artal de Huerto, senyors respectius de Xulella i Xestalgar, trien

l'arbitratge de Blasco Maça de Bergua, Hug de Romaní i Bernat de Busquet, perquè delimitin la frontera comuna d'ambdues senyories.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 15r.

[fol. 15r]

Compromés fet entre los senyors de Xulella de una part e lo senyor de Xest Algar d'altra per raó dels térmens.

Noverint universi quod nos Iazpertus, divina miseracione episcopus valentinus, et capitulum eiusdem ex una parte et Martinus Roiç, filius et heres Arnaldi de Orto militis quondam, ex altera, amicabiliter, compromittimus in vos, Blaschium Maça de Bergua, militem, Uguetum de Romanino et Bernardum de Busqueto, cives Valencie, tamquam in arbitros seu arbitratores aut amicabiles compositores a nobis comiter electos super questione et controversario que est inter nos vel esse speratur super terminis castrorum de Chulella et de Chest Algar et divisione seu distingcione ipsorum terminorum. Ita quod super predictis vos vel duo vestrum possitis cognoscere, diffinere seu determinare iure, laude vel compositione ubique locorum diebus feriatis vel non feriatis partibus presentibus vel per contumancia absentibus, promittentes omnia supradicta attendere et complere sub pena centum morabatinorum alfonsinorum boni auri fini et iusti ponderis a parte parti ad invicem stipulatam. Et pena soluta vel non soluta nichillhominus fietur sentencie, dicto et compositioni et quod valeat dictorum duorum si tertius cum eis convenire non possit, obligando ad hec, alter nostrum alteri, omnia bona nostra mobilia et immobilia ubique habita et habenda.

Et ego, dictus Martinus Ruiç, cercioratus a iure meo spontane, renuncio quantum ad hec beneficio maiorum etatis et omni alii iuri, legi, racioni, foro et consuetudini beneficio et auxilio contra predicta venienti. Et ad cautelam, iuro per Deum et eius Sancta quatuor Evangelia, manibus meis corporaliter tacta, predicta omnia sic attendere firmiter et complere ac rata et firma habere perpetuo observare et in aliquo non frangere seu revocare.

Quod est actum Valencie, duodecimo kalendas madii, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo octavo.

Sig+num Iazperti, divina miseracione episcopi valentini. Sig+num Martini Roiç, iurantis predictorum qui hec firmamus, concedimus et laudamus.

Testes huius rei sunt: Raymundus de Belestar, decanus valentinus, et Iacobus de Albalato, sacrista eiusdem, et Guillelmus de Moleto, rector ecclesie Gandie.

Sig[*signe notarial*]num Guillelmi de Verunco, notari publici Valencie, qui hec scribi fecit.

5

1284, desembre, 27. Alcosser

Carta de poblament de Xestalgar manada fer per Sança Roís de Varea, vídua d'Artal de Huerto i senyora del lloc, al seu capellà, Guillem de Montanyana, amb la demanda que la ratifiqui el seu fill Martí Roís.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 15v-17r.

[*fol. 15v*]

Carta de la població de Xestalgar.

V.¹ Conoscan todos presentes e por venir como yo dona Sanxa Roiç de Vecaya,² muyler que fue al honrado don Artal d-Vuerto,³ veendo et entendendo que muytas contentas s-esdevenen entre senyores et vasallos⁴ algunas vezes ac *verso* del senyor ab los vassallos algunas vezes a tuerto del senyor o de sos vassallos⁵ o per alcaydes que demandan más algunas vezes que no manda ell senyor e cerquan a chaquins e yo, por toller varalla e contenta e duptanta, a pregarias de tota l-aljama de Chestalgar e a suplicación d-els, quiero e mando a don Guillem de Montanyana, capellán mío, que scriva todas las cosas que l-aljama de Chestalgar deven fer al senyor e han usado de fer e que las especifique totas cadaunas por sí aquesta. Et otrosí que y⁶ meta e scriva totas las libertas que yo lis fago e atorgo por⁷ mí e por los míos.

Porque⁸ yo he entendido e trobado de verdat que en todo el río de Guadalaviar negún senyor no prende el terç del dieçmo de sos vassallos de ren que ellos cuyllan, por esto, yo dita dona Sanxa Ruiç a pregarias de la avantdita aljama lexo et defenesco por mí e por los míos el terç del dieçmo a sempre a la aljama de Xestalgar, sacado el terç del deçmo de las cabanas el qual retengo por al senyor, sots tal condició e covinença lexo el terç del deçmo: que los moros mesuren e conten tot el pan o lino o otras cosas a una man d-entró que tot sea contado o mesurado, dando como y tocará al senyor sa⁹ part, aluego e de la part que fincará al moro que pague la deçma

e la primicia segunt que y tocará al vispe ni al capellán de Xulella, retinendo sí el moro por assí el terç que-l lexa el senyor.

Encara¹⁰ quiero e mando e atorgo por mí e por los míos que los moros puedan comprar e vendre tot l-albar sacada e per sacar e las vinyas plantadas e por¹¹ plantar entre ellos, no deffazendo cabomasso en la qual vendida que ellos farán me retengo fadiga e el deçmo de los dineros que y darán al senyor.

Quiero¹² e atorgo que-l primer fruyto que haurán en lo campo que novellamentre sacarán o plantarán que los aya el moro quitio e que no do ren al senyor. Encara¹³ quiero e mando e atorgue que los moros de Xestalgarr puedan¹⁴ créxer en la vega [fol. 16r] quanto ellos créxer hi podrán a totas partes vuertos d-ermos o ramblas segunt que ellos que ben verán ni que proveyto sea e el senyor d-est dia adelant por est acreximent ni meyllora que ellos hi farán no lis cresca la peyta de los dineros ne las pueda¹⁵ suguiar nunca e la meyllora el acreximento que el moro hi fará que sea del moro e el senyor que no la-l parta ni la-l pueda¹⁶ tóller.

Encara queremos que los moros de Xestalgarr puedan laurar e estaliar per tot el término, sacado en Lo Pinar, e tota ren que el moro estaliará que sea suyo dando al senyor su setén.

Estas¹⁷ son las rendas e los usages que dan e han usado de dar l-aljama de Xestalgarr al senyor:

Primeramentre¹⁸ dan de peyta CC e XL e cinco sueldos¹⁹ e tres dineros con el campo que fo del Calafat que ne Mahomat Galip(...)r no fo soguiat e contámoslo por²⁰ quatre taúlas de rambla.²¹

Ítem,²² dan de la Vega, de las vinyas e de los vuertos el quinto de todo lo que y cullirán e de garrofas el quinto, los vuertos e las vinyas segunt qué valria el quinto, alfaracéyalas el alcayt con l-alamí e con los viellos.

Ítem,²³ dan de Landeyna los qui allá querrán star el sisén e si star no y queren que den el quinto al senyor. Ítem,²⁴ dan de Collalbar el setén.

Ítem,²⁵ el forno e el molino atréudalos²⁶ el senyor el primer día de janero por quanto ell más porá e han li a moler el pan e a cozer a menos de molnura e de puxa que non da el senyor.

Ítem,²⁷ dan de cada cassada cinco peons o cinquén dinero por peón. Et si el senyor ovisse menester más peons an li a d-ajudar a este precio cinquén dinero.

Ítem,²⁸ dan en janero, de cada cassada, una gallina e una espaella, o dan per gallina VI dineros o per espaella quatre dineros qual quire que el senyor querrá e si ell, senyor, ha mester gallinas deuen la-l dar per VI dineros e crabrito²⁹ per XVIII dineros e si menos val que se-n avinga con el moro segunt qué porá valer el cabrito.

Ítem,³⁰ dan de cabres³¹ e de colmenas doblen dinero de la cabeça o de la colmena.

Ítem,³² dan los ballesteros e los caçadores al senyor el deçmo de la caça e dan por cervo VIII dineros e por cerva IIII dineros.

Ítem,³³ dan alforra de cada persona I almut de paniç en janero tota persona que aya de dos anyos adalant.

Ítem,³⁴ dan el deçmo del fascal e atréudasse en el mes de janero. Ítem, dan de arrova de lino que venda en Chestalgar a hombre forano I dinero per arrova. Ítem, dan al senyor VIII ovos por un dinero.

Ítem,³⁵ dan al senyor una almaxía de las bodas e quando lo moro fará bodas ell o la mora, que prenda de tres almaxías el moro o la mora la mexor e de las dos que fincarán que-n prenda [fol. 16v] el alcayt qualque querrá pendre de aquellas dos almaxías.

Ítem,³⁶ dan alcaydía del kafiç I almut e de L manos de lino I mano, sacada deçma e primicia.

Ítem,³⁷ dan I dinero de cabra o de ovella que vendan a forano, de mulo o de mula XII dineros, de vaca, de bue o de asno dan quatre dineros et non plus.

Ítem,³⁸ dan per çofra cada uno que debe adaguar e maxar e espadar éll el lino que toca al senyor segunt que dará cada moro de so³⁹ collita e levar lo a Valencia cadauno. Et otrosí lo pan que haurá dado cadauno de su heredit.

Ítem,⁴⁰ façen cadauno çofra de leyna e d-agua al castell quanta mester haurán los que-stan en el castell.

Ítem,⁴¹ vendeman la vinya e carrian las uvas e lavan los truyllares e encuban el vino quando han lavadas⁴² las cubas e las tenaylas.

Ítem,⁴³ dan çofra de hombres e de bestias segunt el senyor haurá mester cadauna por sí a-dar, e carreyan la sal de las⁴⁴ salinas al castell.

Ítem, a-l a dar si-no traye bestia e daça que dé un dinero e, si leva bestia e para, que dé dos dineros e, si vende valent de⁴⁵ un besant, que dé per cada besant III dineros.

Ítem,⁴⁶ si se va ningún moro a otro logar per morar allá tot quanto éll lexa, seent e⁴⁷ movent, es⁴⁸ del senyor e pódelo dar o vendre ell senyor, lo que lexa el moro.

Ítem,⁴⁹ las calongas son todas del senyor e que las pleyteen los moros con él, o con so alcaide al maior que porán.

Ítem,⁵⁰ retine el senyor por assí el pinar que nengún no y tall ni caçe a menos de sa volentat del termen de Peraula⁵¹ d'entró al Algar, e esto es tot vedado que no y caçe nenguno a menos de voluntat del senyor soç pena de X sueldos, caçar e taylor, perdende la caça e la fusta.

Ítem,⁵² el senyor toda vía que pode vender el mont segunt que es usado per quanto éll podrá.

Ítem,⁵³ las putas, si vinen, an se a devenir con el senyor e que y sean quanto al senyor placará, pocco o muyto quanto que starán.

Ítem,⁵⁴ l'aljama que mantengan el forno e el molino todos tempos e molan so pan e coçan segunt que han usado, avinéndose del treudo del molino e del forno con el senyor segunt que es dito desuso.

Ítem,⁵⁵ cada moro que adobe sos casas quanto éll mejor podrá.

Ítem,⁵⁶ mande el senyor que tot moro que sacará madera del río que vala XII dineros que l'alcaide que será por tempo que l dé dos dineros e, si el senyor a obs⁵⁷ haurá la fusta, que la prenda por a ssí al castell e, si no, que sea alçada en l'alquería e, si alcun moro haurá mester aquest fust u otro ssi yes, que l'alcaide dé al migó⁵⁸ el fust al moro o quantos mester n'aurá si n tine l'alcaide de fustes doblen dinero el fust meténdelos lo moro los fustes en obra de sos casas e, si aquell moro qui sacará el fust lo haurá mester, que lo aya per sí a obs de sos casas. Ítem, quire e manda el senyor que l'alcaide que y será que no dé ni venda ni prenda fusta per atro loguar ni moro neguno soç pena de XL sueldos.

Ítem, quire e manda el senyor que l'alcaide e los moros defendan la vega e los vuertos quanto ellos podrán assí que sea proveyto d'ellos e del senyor.

Ítem,⁵⁹ enprestan los moros ropa al senyor quando [fol. 17r] viene⁶⁰ cadauno por su adar.

E yo, dona Sanxa Roïç de Varenya⁶¹ avantdita, todas stas cosas dessusso ditas e scritas firmo e atorgo pregando a Martín Roïç, fillo mío e de n⁶² Artal d.Vuerto,⁶³ que sto firme e atorgue e que meta lo senyal e so siello; e mando a don Guillem, capellán mío, que

sta carta sicolle con mi siello por tal que más fierme sea e que nuncas yo en esto contraventré ni fará contravenre en nenguna manera.

E yo Dafamet Fainán, alamín de Chestalgar, e Aladrac e Celim, veylos de Chestalgar, por nos e por tota l-aljama de Xestalgar esto todo avantdito e scritto atorgamos e firmamos per⁶⁴ nos e por toda l-aljama de Xestalgar e nunquas contravenir en ren de sto per nos ni por⁶⁵ nenguna persona nunca.

Testimonios son de sto: don Arnau Mayal, alcayde de Carlet, e don Domingo Ferrero, alcayde de Xestalgar, e Iucef Albenaxar, alamín d-Alcuçer e Montcacet Abenalí la qual cosa fon feta en Alcuçer,⁶⁶ día de Sent Iohan Evangelista en el mes de decembre en l-anno de nostre senyor de mil e CC LXXX e quatro.

E yo, don Guillem de Montanyana, por mandament de dona Sanxa Roiç avant dita, esto escriví e la siellé con el siello d-ella acostumnada en presencia de los anteditos testimonios con la esmenda que es en la XX^a octava línea «del mancuç de la venda del bestiar grosso e menudo».

1. *Al marge esquerre.* 2. *Creiem que per error del copista hi cal cercar Vareya. Vegeu el nostre text.* 3. *Al manuscrit, duerto.* 4. *vassallos, al manuscrit, vassallors.* 5. *vassallos, al manuscrit, vassallors.* 6. *Precedit de que ye ratllat.* 7. *Ací por, desenvolupat, està sobreescrit sobre la mateixa preposició reduïda per/por, que apareix cancel·lada.* 8. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, primer capítol, del terz (sic) del delme.* 9. *Sa, al manuscrit so.* 10. *Al marge esquerre, II indicant el capítol segon.* 11. *Sic: por desenvolupat.* 12. *Al marge esquerre, III indicant el capítol tercer.* 13. *Al marge esquerre, IIII indicant el capítol quart.* 14. *puvedan, al manuscrit puuedan.* 15. *puueda, al manuscrit, puueda.* 16. *puueda, al manuscrit puueda.* 17. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, rendes e çofres del senyor.* 18. *Al marge dret, peyta ordinària, pàgasse en gener.* 19. *sueldos, al manuscrit, soueldos. Soberanas desenvolupa totes les abreviatures amb aquesta forma: soueldos.* 20. *Sic, desenvolupat por.* 21. *rambla, al manuscrit, ramblla.* 22. *Al marge dret, dels orts, de les vinyes e garroferes.* 23. *Marge esquerre, dret de-l en denya (Lendenya?).* 24. *Marge esquerre, setè del albar.* 25. *Marge esquerre, dret de forn e molí.* 26. *Al manuscrit, una a sobreescrita dalt de la a de la paraula.* 27. *Marge esquerre, dret de jornals.* 28. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, dret de gallines e spalles e cabrits.* 29. *Sic. El text recull ambdues solucions presents en l'aragonès medieval: crabito-cabrito.* 30. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, dret de cabres e colmenes.* 31. *cabres, al manuscrit, crabres.* 32. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, dret dels ballesters de mont.* 33. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, dret d'alffora I almut de paniç en gener.* 34. *Al marge dret, escrit per una altra mà, delme del fascar, dret del li que-s ven, dret de ous.* 35. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, dret de les almexies.* 36. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, dret d'alcaydía I almut per cafiz e del li.* 37. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, dret del mancuç.* 38. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, çofres del li e del blat.* 39. *Sic, per sa.* 40. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, çofra de lenya e d'aygua al castell.* 41. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, çofra de vendemar la vinya.* 42. *lavadas, al manuscrit, lavada.* 43. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, çofra d'hòmens e bèsties a obs de senyor.* 44. *las, al manuscrit, la. També podria ésser la salina si el plural del substantiu fos eroni*

al manuscrit. Al marge esquerre, escrit per una altra mà, çofra de portar la sal de les salines. 45. *Afegit sobreescrit.* 46. *Al marge dret, escrit per una altra mà, dret del moro qui s'absenta del loch.* 47. *e, al manuscrit a.* 48. *Afegit sobreescrit.* 49. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, dret de calònies.* 50. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, devesa del pinar, de çaça e de fusta.* 51. *També podem llegir Paraula. Sembla clar que intenta representar Pedralba/Petralba, localitat veïna de Xestalgar.* 52. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, dret de vendre l'erbage del terme.* 53. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, dret de las [sic] putes.* 54. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, l'aljama deu posseir forn e molí.* 55. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, que adoben les cases los moros.* 56. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, fusta que-s traou del riu.* 57. *a obs, al manuscrit obos, amb una lletra raspada al davant.* 58. *al migó, al manuscrit, almigo. Hem entès l'equivalent actual «al millor» i hem optat per deixar així el text.* 59. *Al marge esquerre, escrit per una altra mà, çofra de roba per al senyor.* 60. *Al text, vine amb la e afegida sobreescrita.* 61. *Creiem que es tracta d'una errada del copista. El topònim deu ser Vareya=Varea (vegeu el nostre text).* 62. *Precedit d'un altre de, repetit.* 63. *d-Vuerto, al manuscrit, duuerto.* 64. *Sic, vegeu nota 63.* 65. *Aquesta preposició apareix ací desenvolupada por i en la frase anterior per. Hem optat per desenvolupar ací totes les reduccions fent servir la forma por, atès el context lingüístic ja que considerem que l'alternança amb per pot atribuir-se al copista, potser més avesat a un context català.* 66. *La lectura és ben clara. Deu tractar-se del mateix lloc d'on era alamí Jucef Albenaxar (Alcuçer) que podem identificar amb una de les alqueries de la Ribera del Xúquer propietat de la família: Alcosser (Alchocer al doc. 3).*

6

1286, abril, 8. València

Martí Roís de Foces, senyor de Xestalgar, i Jaspert de Botonac, bisbe de València, juntament amb el capítol de la seu valenciana, que deté la senyoria de Xulella, procedeixen a l'amollonament de la frontera comuna. L'acord inclou una regulació sobre la çaça per a ambdues comunitats veïnes.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 17r-18v.

Carta de la divisió dels térmens de Xulella e de Xestalgar.

Noverint universi, cum¹ contencio seu controversia olim esse orta inter reverendum patrem et dominum Iazpertum, divina clemencia episcopum Valencie, per se et capitulum Valencie, ex una parte et dompnum Martini Roderici de Focibus, dominum de Xestalgar et turris et alcharea vocata de Landenya et campus vocatus de Farsiterg et campus vocatus La Pera, ex altera, occasione termini seu limitacionum castri de Xulella et termini seu limitacionum castri de Xest Algar et tandem prefatus dominus episcopus suo nomine et nomine eciam ecclesie et capituli Valencie et successorum suorum et dictus dompnus Martinus² Roderici de Focibus per se et omnes³ heredes et successores suos vitatibus iudiciorum amfrac-tibus et ut partatur ipsorum laboribus et expensis et escandalis,

damnis et iniuriis que olim occasione dicte contencionis seu controversie pervenerunt, iminebant et possent evenire et imminere eciam in futurum. Considerantes eciam dicti dominus episcopus et dominus Martinus Roderici quod, ex huiusmodi, amicabile compositione ipsis et cuilibet eorum et eciam ecclesie Valencie magna et evidens utilitas, quies pax et tranquillitas pervenit et nascitur pervenire ad pacem, concordiam et amicabilem compositionem spontanea voluntate in hunc modum concorditer [*fol. 17v*] pervenerunt videlicet:

Quod limitaciones dictorum castrorum de Xulella et Xestalgari et terminorum suorum sint perpetuo esse in quodam magno podio quod est supra locum qui dicitur Torrosa versus castrum de Pedralba et vocatur podium Ahix est quedam fita sive moione pena sive rupe que est subtus talayam⁴ maiorem quem est supra El Cabeço, et illa rupis sive pena pretenditur versus castrum de Pedralba et descendunt fite sive moioni a recta linea per serram sive La Loma inferius recte subtus dictam fitam sive moionem⁵ superiorem que est in dicta pena sive ruppe. Et sic descendunt moioni sive fite recte per medium de La Loma predicta inferius usque ad barranchum et, prout vertentes limitant sive decrevunt de hac Loma superius dicta versus Xestalgari, est terminum sive de termino de Xestalgari. Et prout decernunt sive limitant vertentes de dicta Loma versus castrum de Xulella est, terminum sive de termino de Xulella, et pretenduntur dicti moioni de dicto barrancho usque al Castellar veterem qui est de Torrosa videlicet in solo de orta dicti loci de Torrosa et dictus moionus sive fita pretenditur recte ad alium moionum sive fitam que est in podio vocato Alcanxuela et iste moionus sive fita de Alcanxuela pretenditur recte ad alium moionum sive fitam que est supra in podio vocato Alcana de Benacre. Et iste moionus de Alcana de Benacre pretenditur recte ad alium moionum qui est in loco vocato Gardicapra iuxta semitam qua itur de Xestalgari ad Torrosam. Et iste moionus de Gardicapra pretenditur recte ad alium moionum qui est in quadam rupe parvula que est iuxta el barranquello vocatum Nucil Almomi. Et iste moionus de Nucil Almomi pretenditur recte ad alium moionum qui est supra⁶ el somo del piquo de la serra que vocatur Pelma. Et vertentes de hac serra que vocatur Pelma, prout illa serra pretenditur ille videlicet que sunt versus Xestalgari, est terminum sive de termino de Xestalgari, et que sunt versus castrum de Xulella, est terminum sive de termino de Xulella. Et in capite dicte serre vocate Pelma, prout dicta serra in longo pretenditur versus rivum, est quidam moionus⁷ in quodam picco

unius pene sive rupis, et iste moionus pretenditur recte ad alium moionum qui est en la loma sive serra vocata Xufanellos. Et iste moionus de Xufanellos pretenditur recte ad alium moionum qui est en la loma del Cabeço fontis vocate fons de Murriel. Et iste moionus de la loma del Cabeço fontis vocate fons de Murriel pretenditur recte ad alium moionum qui est in alia loma sive socost qui est in antea in aspectu rivi. Et iste moionus qui est in aspectu rivi pretenditur recte ad alium moionum qui est subtus quandam penam sive rupem parvula in solo del Cabeço vocato Espargayra versus partem del Algar [fol. 18r] qui est ultra dictum rivum et algar⁸ vocatur Gardahacim, et iste algar⁹ est de termino sive infra terminum de Xulella. Et iste moionus qui est in solo del Cabeço de Espargayra subtus dictam penam parvulam pretenditur recte ad alium moionum qui est supra in podio del collado quod vocatur Xerales et in medio istius moioni de Xerales et moioni qui est in solo del cabeço d-Espargayra est quidam moionus qui pretenditur recte moiono cooperto¹⁰ ad predictos duos moionos de Xerales et d-Espargayra in planicie videlicet qui est supra rivum versus Xerales¹¹ ad radicem ruppis prout pretenditur recte ad moionum predictum del collado de Xerales et in isto moiono qui est in capite podii de collo superius dicto qui vocatur Xerales et terminantur et limitantur termini de Xulella et de Xest Algar. Quosquidem moiones,¹² fitas sive limitaciones tam dictus dominus episcopus, nomine suo et capituli Valencie quam dictus dompnus Martinus Roderici confessi fuerunt ad invicem ita esse et debere esse perpetuo.

Volentes insuper et concedentes partes predictae nominibus quibus supra quod sarraceni de Xest Algar possint annuatim perpetuo venari in termino de Xulella. Et sarraceni de Xulella annuatim perpetuo venari in termino de Xest Algar videlicet annuatim a prima die mensis novembris usque ad primam diem mensis februarii proximo subsequenti exceptis tamen boalariis sive devesis. Ita tamen quod sarraceni qui venabuntur in loco non proprio de supradictis teneantur dare de venacione quam in illo loco alieno de predictis venabuntur decimum domino seu alcaydo loci ubi venati fuerint. Voluerunt etiam et concesserunt partes predictae quod dicti sarraceni de Xulella et de Xest Algar possint venari in loco alieno de predictis sub illa forma, condicione et cum consimilibus retribus et laucis et gignis quibus sarraceni loci alieni venati fuerint, exceptis tamen ut predicatur devesiis et boalariis qui prohibiti fuerint sarracenis loci proprii. Concedentes etiam partes predictae adinvicem nominibus quibus supra quod sarraceni qui voluerint venari

in loco alieno de predictis conveniant se cum alcaýdo loci ubi venari voluerint vel cum locum eius tenente antequam venantur et si sarracenis qui venati fuerint in alieno termino de predictis videretur quod alcaýdus vel tenens locum eius de loco ubi venati fuerint, petierit ab ipsis sarracenis extraneis dictorum locorum plusquam a sarracenis sui loco non habuerit de venacionibus quam alaminus loci ubi sarraceni extranei de predictis venati fuerint et veteranos si-ve seniores eiusdem loci teneantur iurare et per iuramentum dicere veritatem quod¹³ dictus alcaýdus loci proprii habuerit a suis sarracenis de venacione illius temporis et quod pro totidem teneatur ille alcaýdus vel tenens locum eius dare venaciones sarracenis extraneis predictorum locorum [*fol. 18v*] et non ultra quamquidem pacem, concordiam seu amicabilem compositionem rata dictus¹⁴ dominus episcopus nomine suo et nomine capituli Valencie et successorum suorum et dompnus Martinus Roderici nomine suo et suorum adinvicem solemniter promiserunt ratam et firmam semper habere atque tenere et in aliquo non contrafacere vel venire nec eciam facientibus vel venientibus consentire per se vel per alios de iure vel de facto aliqua racione.

Quod es actum Valencie, VI idus aprilis, anno a nativitate Domini M^o CC^o octogesimo sexto.

Ego Iacpertus, episcopus Valencie, subscribo. Ego Bernardus de Vilamarino, archidiaconus Valencie, suscribo. Ego Iacobus de Albalato, sacrista Valencie, subscribo. Ego Arnaldus¹⁵ de Rexaquo, archidiaconus Xative, subscribo. Ego Raymundus de Bellestar, decanus Valencie, subscribo. Ego Dominicus Mathei, canonicus Valencie, subscribo et hoc sig[*signe*]num facio. Ego Olmarius Mascharelli, canonicus valentinus, subscribo. Ego Andreas de Montesono, canonicus Valencie, subscribo. Ego Geraldus de Albalato, canonicus Valencie subscribo. Ego Guillelmus de Molleto, canonicus Valencie subscribo. Ego Bernardus de Auclato,¹⁶ canonicus Valencie, subscribo. Ego Blasius Eximini de Arenosio, canonicus Valencie subscribo. Ego Bernardus de Monte Alatus, canonicus Valencie, subscribo. Ego Geraldus de Albalato ad preces magistri Radulfi, canonici Valencie, loco suo¹⁷ subscribo. Ego Poncilianus Garrige, canonicus Valencie, subscribo. Ego Iacobus de Moura, canonicus Valencie, subscribo.

Sig[*signe notarial*]num Guillelmi de Acrimonte, notari publici Valencie, qui mandato partium predictorum hec scripsit cum supprascripto in XVIII^a linea ubi dicitur «et gignis» et clausit loco, die et anno prefixis.

1. *Precedit de quod, ratllat.* 2. *Precedit de Rodericus per errada del copista. Ratllat.* 3. *Precedit de omnibus per errada del copista. Ratllat.* 4. *Precedit de talyam, amb expuntuació.* 5. *moionem, al manuscrit, moion.* 6. *Precedit, al manuscrit, de in loco vocato Gardicapra iuxta, ratllat.* 7. *moionus, al manuscrit, molonus.* 8. *Creiem que aci algar és un nom comú; arabisme amb el significat de «cova».* 9. *Íd. nota anterior.* 10. *En la doble o, la segona sembla cancel·lada.* 11. *Xerales, al manuscrit, Xeralos.* 12. *moiones, al manuscrit, moionos.* 13. *quod, al manuscrit, quot.* 14. *Repetit, al canvi de línia, dictus.* 15. *Al manuscrit, A.* 16. *També pot ésser Auclaco.* 17. *suo, manca al manuscrit.*

7

1295, juny, 30. València

Martí Roís de Foces i la seua dona, Eva d'Entença, venen al rei Jaume II el castell i la vila de Xestalgar, per 50.000 sous valencians.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 18v-21r.

Carta de venda feta per en Martín Roiç de Foces al senyor en Jacme del castell e vila de Xestalgar.

VII.¹ Noverint universi quod ego Martinus Ruicii de Focibus, nomine meo proprio et nomine procuratorio dompne Eve d'Entença, uxoris mee cuius² procurator sum cum publico instrumento firmato et concesso, non coactus vel seductus nec per errorem aut dolum compulsus nec in aliquo ab aliquo circumventus nec errans inferto, sive in iure nec vi nec dolo, fraude calliditate seu aliquo malo ingenio per aliquem seu aliquos inductus, sed gratis et spontanea voluntate e a toto iure meo et dicte uxoris mee certificatus per me et omnes meos, vendo, concedo, trado, et quasi trado vobis illustrissimo domino Iacobo, Dei gracia regi Ara-[fol. 19r]-gonum, Sicilie, Maioricarum, Valencie, et comiti Barchinone licet absenti tanquam presenti et Bernardo Columbi procuratori vestro presenti et nomine procuratorio et eciam auctoritate specialis mandati pro vobis recipienti et notario infrascripto loco vestri a me legittime stipulanti et recipienti et vestris, imperpetuum, per vestrum proprium franchum et liberum alodium ab omni onere debitorum et alia inquietudine penitus expeditum castrum et villam de Xestalgar et Algar et Penna de Xestalgar que quondam nominari solebat Pena de Xulella, cum fortitudinis eiusdem castri. Quod castrum est situm in regno Valencie, cum domibus, campis, vineis, terris cultis et incultis, heremis, populatis³ et cum⁴ montibus, silvis, nemoribus, devesiis, venacionibus, pratis, pascuis, erbaticiis, ribaticiis, fontibus, estagnis, viveriis, pexeriis, resclausis, asudiis, aquis, cequiis, aque-

ductibus et reductibus, arboribus fructiferiis et infructiferiis, molendinis, furnis, sofris, almagramis, alfardis et cum censibus, quartis, quintis, tributis, laudimis, faticis et firmamentis ipsorum censualium et firmamentis iuris et iusticiis civilibus et criminalibus, questis, cenis, exercitibus, et cavalcatis et redempcionibus eorundem et cum hominibus et feminis ibidem habitantibus et habitaturis cuicumque legis et condicionis sint vel fuerint et cum iurisdiccionibus omnibus terminis iuribus et pertinenciis ac plenis dominis dicti castri quocumque modo causa vel recione michi et dicte uxori mee pertinenti. Quodquidem castrum et villa terminentur et confrontantur cum termino de Xiva et cum termino de Xulella et cum termino de Pedralba et cum termino de Sot⁵ quod est Egidii Roicii de La Ori.⁶ Iamdictum itaque castrum et villam de Xestalgat et Algar e penna de Xestalgat que quondam nominari solebat Pena de Xulella, cum fortitudine eiusdem castri quod est situm in regno Valencie cum domibus, campis, vineis, terris cultis et incultis, heremis et populatis et cum montibus, silvis, nemoribus, deveisiis, venacionibus, pratis, pascuis, erbaticiiis, ribaticiiis, fontibus, estagnis, viveriis, pexeriis, resclausis, asudiis, aquis, cequiis, aqueductibus et reductibus, arboribus fructiferiis et infructiferiis, molendinis, furnis, sofris, almagramis, alfardibus et cum censibus, quartis, quintis, tributis, laudimis, faticis, et firmamentis ipsorum censualium et firmamentis iure et cum iusticiis civilibus et criminalibus, questiis, cenis, exercitibus et cavalcatis⁷ et redempcionibus eorundem et cum hominibus et feminis ibidem habitantibus et habitaturis cuicumque legis et condicionis sint vel fuerint et cum iuris-[*fol. 19v*]-diccionibus, terminis, iuribus et pertinenciis ac plenis dominis dicti castri quocumque modo, causa vel racione michi et dicte uxori mee pertineant, universis et singulis per omnia loca vobis et vestris perpetuo pro francho et libero alodio vendo, concedo, trado et quasi trado, nominibus quibus supra, precio videlicet quinquaginta mille solidorum monete regalium Valencie, que omnia numeracione continua in pura et approbata pecunia a vobis habui et recepi et⁸ ad totam nostram voluntatem inde bene vestri paccatus sum. Renuncians scienter peccunie predictae non numerare sive precii predicti non habiti et non recepti et doli et excepcioni eciam doli et accioni in factum et condicioni sive causa et beneficio eciam minoris precii et duplicis decepcionis et iuri illi quod subvenire deceptis ultra dimidiam partem iusti precii et omni alii cuilibet iuri contra hunc venienti.

Et, si forte hec vendicio predicta amplius modo valet aut in posterum valebit, precio supradicto totum illud quantumcumque sit vel fuerit ex mera liberalitate mea et donacione propria et irrevocabile habita inter vivos, nominibus quibus supra, dono, remitto, difinio et absolvo. Renuncians quantum ad hec legi dicenti donacionem factam inter vivos ex causa ingratitude posse revocari et libelli oblacioni et beneficio appellacionis et omni proferimento iuris et omni alii cuilibet iuri contra hec venienti. Et, si forte dicta donacio excederet summa centum morabatinorum vel solidorum, donacionem per singulas quantitates inter partes divido quousque quelibet donacio veniat ad summam centum morabatinorum vel solidorum et non amplius ut sit nulla egeat insinuacione et per inde sint sic et valeat ac si de universa quantitate vel de singulis quantitatibus esset facta insinuacio et coram iudice ordinario. Nunc igitur predictum castrum et villam de Xest Algar et Algar et Penam de Xest Algar que quondam nominari solebat Penam de Xulella cum fortitudine eiusdem castri ut predicatur scienter ex omni meo meorumque iure, posse, dominio, et tenedone ac corporali possessione, nominibus quibus supra, ehicio et extraho et in vestrum et vestrorum ius, posse, dominium et tenedonem ac veram liberam et corporalem possessionem vestro pleno iure ut in rem vestram propriam, cum testimonio huius pubici instrumenti, induco et pono speciali de presenti.

Et incontinenti constituo me predictum castrum et villam de Xest Algar et Algar et Penam de Xest Algar, iura, proprietates et ser-[*fol. 20r*]-vitudes eorumdem vestro nomine possidere et quasi possidere donec de predictis plenam et liberam apprehenderitis⁹ possessionem et quasi quam liceat vobis apprehendere auctoritate vestra propria licencia mei vel dicte uxoris mee¹⁰ seu curie vel alterius iudicis minime expectata seu requisita. Et, ex causa huiusmodi vendicionis, dono, trado, cedo atque mando vobis, nominibus quibus supra, totum locum meum et dicte uxoris mee et omnia iura, voces, acciones et raciones ipsius et meas, reales et personales, ordinarias et extraordinarias, utiles sive mixtas, que et quas ego vel dicta uxor mea habemus et habere debemus seu consequi possumus in predictis vel pro ipsis aliqua racione vel causa. Quibus locis, vocibus, vicibus, accionibus et racionibus, realibus et personalibus, utilibus et directis, variis sive mixtis, possitis vos et vestri uti et experiri in curia et extra curiam aut in iudicio vel extra iudicium quemadmodum ego vel dicta uxor mea facere possemus ante huiusmodi vendicionem, donacionem et cessionem. Instituens inde vos, nominibus qui supra, ex dicta

causa vendicionis, donacionis et cessionis ut in rem vestram propriam actorem dominum et potentem ad faciendum de predictis vestram libere voluntatem, itaque, ex nunc sicut ex tunc et ex tunc sicut ex nunc, habeatis vos et vestri predictam vendicionem cum omni suo melioramento facto et faciendo, teneatis, possideatis et in pace perpetuo expletetis ad dandum, vendendum, impignorandum, obligandum, alienandum, excommutandum et ad omnes vestras et vestrorum voluntates inde penitus et perpetuo faciendas, prout de re vestra propria francha et libera sicut melius, plenius, sanius ac utilius potest dici, scribi et intelligi ad comodum et salvamentum vestri et vestrorum perpetuo. Promitens et bona fide conveniens quod predictum castrum in totum vel partem non est venditum, datum, impignoratum, obligatum, alienatum sive submissum alicui vel aliquibus nisi tantummodo vobis et quod ego vel dicta uxor mea non fecimus sive diximus neque de cetero faciemus, consentiemus seu eciam ymmachinabimus aliquid propter quod presens donacio seu aliqua eius pars minus unquam valeat sive impediri possit contradici vel in aliquo revocari. Immo promito, nominibus quibus supra, predictam vendicionem cum omni suo¹¹ melioramento facto et faciendo, vobis et vestris, perpetuo pro francho et libero alodio defendere et salvare et facere, habere, tenere et possidere quiete, potenter et in sana pace contra omnes personas conquerentes vel aliquis perturbantes, ad forum Valencie, et tenere vobis et vestris perpetuo, nominibus qui supra, de firma et legali eviccionem et ab omni damno ac eciam¹² interesse. Ita quod, si forte questio aliqua vel demanda in totum vel partem [*fol. 20v*] huius vendicionibus vobis vel vestris ab aliquo sive ab aliquibus aliquo tempore fieret vel moveretur¹³ tam per obligacione libelli vel alio quocumque modo ut maiori vel minori, incontinenti, facta michi denunciacione vel non facta seu expectata denunciacione, quam¹⁴ denunciacionem, ex pacto speciali et expresso in hoc contractu apposito, vobis remito et, non obstante foro Valencie dicenti quod si vendicio evinceretur emptoribus quod ante quam evincatur debeant denunciare venditoribus ut in dicto foro continetur, meis propriis missionibus et expensis, in quacumque curia et loco duxeritis eligendum, promito me, nominibus quibus supra, ante vos et vestros ponere in iudicio vel extra iudicium et pro vobis et vestris respondere et satisfacere et vos et omnia bona vestra et vestras perpetuo inde ab omni damno, gravamine, missione interesse et expensa penitus custodire. Et ipsam littem, questionem, controversiam, libellum et omnem causam in me suscipere nominibus quibus supra et in eadem causa et ipsius

rei deffensione me offerre et in causa, causis tam principalibus quam appellacionum sistere. Quousque per diffinitivam sententiam a qua ulterius apellari non possint fuerint terminare vel vos si velitis per vosmet possitis dictas causas agere vobis et vestris tamen super hoc eleccione servata. Remittendo vobis et vestris, nominibus quibus supra, per specialem pactum necessitatem denunciacionis et appellacionis et, si vos dictis causis tractare eligeritis et super eviccione pronunciari contigerit contra vos vel bona vestra et aliquas missiones vel expensas feceritis damna, gravamina ac interesse sustinueritis seu aliquid a vobis vel vestris evictum fuerit sive diminutum de vendicione predicta, totum illud quantumcumque sit vel fuerit vobis et vestris, nominibus quibus supra, restituere et emendare promito. Confestim voluntati vestre volo eciam et expressum concedo, nominibus quibus supra, vobis, dicto domino regi, et vestris quod non possum dicere vel modo aliquo allegare quod facta fuerit iniuria si dicta vendicio aut aliqua eius pars evicerentur a vobis aut quod vestri vel vestrorum culpa seu negligencia sit evictum aut per iudicis inpericiam. Immo, si contra vos vel bona vestra super eviccione lata fuerit sententia postquam michi vel dicte uxori mee fuerit denunciatum seu eciam non expectata denunciacione quam vobis remito ut superius dictum est, totum illud vobis et vestris ad integrum quicquid vel quantum evictum fuerit sive diminutum de vendicione predicta restituam et solvam ad damnis et interesse. Et hec, ex pacto speciali et expresso in hoc contractum apposito, [fol. 21r] nominibus quibus supra, duxi vobis promittendum et credatur inde vobis, solo vestro simplici verbo nullo alio probacionis genere requisito. Et pro hiis, omnibus et singulis, sic complendis et firmiter attendendis, salvandis et deffendendis, obligo scienter vobis et dicto procuratori vestro pro vobis et notario infrascripto loco iure a me legittime stipulanti et recipienti et vestris omnia bona mea et eciam, auctoritate predicta, omnia bona dicte uxoris mee, omnia¹⁵ mobilia et immobilia, ubique habita et habienda. Et ad cautelam dono vobis fideiussorem salvitatis Bernardum de Sarriano, consiliarium vestrum, qui, mecum et sine me, predictam vendicionem cum omni suo melioramento facto et faciendo vobis et vestris, perpetuo, pro francho et libero alodio salvare et defendere teneatur ad forum Valencie.

Quam fideiussionem ego, dictus Bernardus de Sarriano, libenter facio et concedo vobis, dicto illustri domino regi, et vestris super omnibus bonis meis, mobilibus et immobilibus, ubique habitis et habendis, que ad hec scienter et caute in posse et manu notari

infrascripti loco vestri a me legitime stipulanti et recipienti una cum dicto procuratore vestro obligo de presenti.

Quod est actum Valencie, pridie kalendas iulii, anno Domini M^o CC^o nonagesimo quinto.

Sig+num Martini Ruicii de Focibus. Sign+um Bernardi de Sarriano, militis, fideiussoris predictorum qui hec concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt: Bartholomeus Tareboni, Bartholomeus Natalis, Michael de Valencia, Alvarus Iordani et Petrus d-Orrius, milites.

Sig[*signe notarial*]num Iannuari Rabaçie, notari publici Valencie, qui hec scribi fecit et cum litteris suprapositis in tercia linea ubi dicitur «et Algar», clausit loco die et anno prefixis.

1. *Amb una tinta més clara (roja?), al marge esquerre.* 2. *Sobreescrit damunt d'un altre cuius, mal escrit i ratllat.* 3. *populatis, al manuscrit, pupulatis.* 4. *Al manuscrit, seguit, per error, de dom.* 5. *Sot, al manuscrit, Set.* 6. *de La Ori, ha d'ésser de Liori o de Lihori.* 7. *Seguit, en canviar de línia, per tibus, ratllat.* 8. *et, sobreescrit.* 9. *apprehenderitis, al manuscrit, apphrenderitis. Està precedit d'un altre intent ratllat, on llegim apprenh.* 10. *mee, al manuscrit me.* 11. *Al manuscrit, precedit de suo ratllat.* 12. *Al manuscrit, repetit.* 13. *Precedit de monebitur, ratllat.* 14. *Precedit de quam den, ratllat.* 15. *Seguit de bona mea, ratllat.*

8

1296, agost, 20. València

El rei Jaume II ven Xestalg a Bernat Guillem d'Entença, representat pel seu procurador, Sanç de Laçano, alcaid de Xiva, per 50.000 sous valencians.

[A]. Original perdut.

B. Còpia del segle XIV e. al CX, f. 21v-23v.

C. Còpia del segle XV a l'Arxiu del Regne de València, Reial Cancelleria, Llibre 495, f. 584v, Reial, Llibre 614, f. 212r-v.

[*fol. 21v*]

Carta de venda feta per lo senyor rey en Jacme al noble en Bernat Guillem d'Entença del castell e vila de Xestalg.

VIII.¹ Noverint universi quod nos Iacobus, Dei gracia rex Aragonum, Maioricarum, Valencie et Murcie ac comes Barchinone, gratis et ex certa sciencia et a toto iure nostro certificati penitus et instructi, per nos et omnes nostros successores, cum testimonio huius publici instrumenti suo robore valituri, vendimus, concedimus, tradimus et quasi tradimus vobis nobili viro Bernardo Guillermi de Entença licet absentis tanquam presenti et Sancio de Laçano, militi,

alcalaydo de Chiva, procuratori vestro presenti et auctoritate specialis mandati pro vobis et ad opus vestri et nomine procuratorio vestro recipienti et notario infrascripto una cum dicto procuratore vestro a nobis legitimi stipulanti et recipienti et vestris imperpetuum per vestrum propium franchum et liberum alodium et omni onere debitorum et alia inquietudine penitus expeditum castrum et villam de Xestalgat et Algar et penam de Xestalgat que quondam nominari solebant penam de Xulella et turrem et alchaream de Lendenya et campum² vocatum de Farsiterg et campum vocatum de la Pera cum domibus, campis, vineis, ortis, terris cultis et incultis, eremis et populatis, et cum montibus, silvis, nemoribus, devesis, venacionibus, pratis, pascuis, fontibus, stannis, vineriis, pexeriis, pisqueriis rivo- rum et estagnorum et cum furnis, molendinis, asudis, resclausis, aquis, cequiis, aqueductibus et reductibus, arboribus fructiferiis et infructiferis et cum censibus, quartis, quintis, tributis, laudimis, faticis, sofris, almagramis, alfardis, monetatico et cum iusticiis civili- bus et criminalibus, exercitibus et cavalcatis et redempcionibus eorundem et cum adempriiis et cum salinis et vendicione salis ipsarum salinarum prout nos habemus ac nobis pertinent et perti- nere debent et cum tercia parte decime et cum hominibus et feminis ibidem habitantibus et habitaturis cuiuscumque legis, valoris seu condicionis fuit vel fuerit et eciam cum plenis dominiis et iuribus et pertinenciis nobis et nostris in predictis locis et terminis suis competentibus et competituris. Quosquidem castrum et villa de Xes- talgat et turrem et alcharea vocata de Lendenya et campus vocatus de Farsiterg et campus vocatus La Pera confrontantur et terminantur cum termino de Chiva et cum termino de Sot,³ quod est Egidii Ruici de la Hori, et cum termino de Petralba. Et predictus locus est locus terminatus et quod loco terminato ipsum, vobis et vestris, vendimus et tradimus perpetuo.

Iamdictum itaque castrum et villam de Xestalgat et Algar et penam de Xestalgat que quondam nominari solebat penam de Xu- lella, turrem et alchaream d'Alendenya et campum vocatum de Farsiterg et campum vocatum de la Pera, cum domibus, campis, vineis, ortis, terris cultis et incultis, eremis et populatis, et cum montibus, silvis, nemoribus, devesis, venacionibus, pratis, pascuis, fontibus, estagnis, vineriis, pexeriis, pisqueriis, rivo- rum et estagno- rum et cum furnis, molendinis, asudis, resclausis, aquis, cequiis, aqueductibus et reductibus, arboribus fructiferiis et infructiferis et cum censibus, quartis, quintis, tributis, laudimis, faticis, sofris, almagramis, alfardis, monetatico⁴ et cum iusticiis civilibus et cri-

minalibus, exercitibus et cavalcatis et redempcionibus eorundem [fol. 22r] et cum adempruiis et cum salinis et vendicione salis ipsarum salinarum prout nos habemus ac nobis pertinent et pertinere debent et cum tercia parte decime et cum hominibus et feminis ibidem habitantibus et habitaturis cuicumque legis, valoris seu condicionis fuit vel fuerit et eciam cum plenis dominiis et iuribus et pertinenciis nobis et nostris in predictis locis et terminis ac pertinenciis suis competentibus et competituris quoquomodo vobis et vestris perpetuo per francho et libero alodio vendimus, concedimus, tradimus et quasi tradimus precio videlicet quinquaginta mille solidum monete regaliu Valencie de quibus confitemur habuisse et recipisse a vobis numerando de presenti triginta mille solidos et, in⁵ solucione et satisfaccione viginti mille solidum, vendedistis et alienastis nobis et nostris, ad imperpetuum, castrum et alchaream de Alfandegella quod est in regno Valencie. Et quia, super dicto precio dictorum triginta mille solidorum necnon eciam super vendicione et tradicionem dicti castri et alcharee de⁶ Alfandegella, a vobis bene paccati sumus et contenti voluntati nostre renunciamus scienter precii predicti non habiti et non recepti, ut supradictum est, et doli et excepcioni eciam, doli et accioni in factum et condicioni sine causa et beneficio eciam minoris precii et duplicis decepcionis⁷ et iuri illi quod subvenit deceptis ultra dimidiam partem iusti precii et omni alii cuilibet iuri contra hec venienti. Et, si forte hec vendicio predicta modo plus valet aut valebit, parum vel plurimum, in futurum, totum illud quantumcumque sit vel fuerit, ex mera liberalitate nostra et donacione propria et irrevocabili habita inter vivos, damus, renunciamus et diffinimus et absolvimus, renunciantes quantum ad hec legi dicenti donacionem factam inter vivos ex causa ingratitude posse revocari et libelli, oblacioni et beneficio appellacionis et omni proferimento iuris et omni alii cuilibet iuri contra hec venienti. Et, si forte dicta donacio excederet sumam centum morabatinorum vel solidorum, donacionem dividimus per singulas quantitates inter⁸ partes quousque quelibet donacio venieret ad sumam centum morabatinorum vel solidorum et non amplius ut sic nulla egeat insinuacione et pro inde sit et valeat ac, si de universa quantitate vel de singulis quantitibus esset facta insinuacio et coram iudice ordinario, nunc igitur predicta omnia et singula cum terminis iuribus et pertinenciis suis ut predictur scienter ex omni nostro nostrorumque iure, posse, dominio et tenedone ac corporali posesione extimus et extrahimus et in vestrum et vestrorum ius, posse, dominium et tenedonem ac veram et liberam et corporalem possessionem

vestro pleno iure ut in rem vestram propriam, cum testimonio huius publici instrumenti [fol. 22v] inducimus et ponimus specialiter de presenti et incontinenti constituimus nos predicta omnia et singula iura proprietates et servitutes eorundem vestro nomine possidere et quasi donec de predictis plenam et liberam apprehendentis possessionem et quasi quam liceat vobis apprehendere auctoritate vestra propria licencia nostri vel curie seu alterius iudicis minime expectata seu requisita.

Et, ex causa huius vendicionis, damus, tradimus, concedimus atque mandamus vobis totum locum nostrum et omnia iura, voces, acciones et rationes nostras, reales et personales, ordinarias et extraordinarias, utiles sive mixtas que et quas habemus et habere debemus seu consequi possimus in predictis vel per ipsis aliqua ratione vel causa. Quibus locis, vocibus, iuribus, accionibus et rationibus, realibus et personalibus, utilibus et directis, variis sive mixtis possitis vos et vestri uti et experiri in curia et extra curia aut in iudicio vel extra iudicium quemadmodum nos facere possemus ante huiusmodi vendicionem donacionem et cessionem. Instituentes inde vos, ex dicta causa vendicionis, donacionis et cessionis, ut in rem vestram propriam actorem, dominum et potentem, ad faciendum de predictis vestram libere voluntatem. Ita quod, ex nunc sicut ex tunc et ex tunc sicut ex nunc, habeatis vos et vestri predictam vendicionem cum omni suo melioramento facto et faciendo, teneatis,⁹ possideatis et, in pace, perpetuo, expletetis, ad dandum, vendendum, impignorandum, obligandum, alienandum, excomutandum et ad omnes vestras et vestrorum voluntates inde penitus et perpetuo faciendas, prout de re vestra propria, francha et libera, sicut melius, plenius, sanius ac utilius potest dici, scribi et intelligi, ad comodum et salvamentum vestri et vestrorum perpetuo mandantes cum testimonio huius publici instrumenti hominibus et feminis dicti loci, presentibus et futuris, quod vos et vestri in verum dominum dicti loci et terminorum suorum habeant, obediant et cognoscant et iura vestra vobis salvent et delliberent ac teneantur vobis in fidelitate, legalitate, naturalitate fide et homagio quemadmodum nobis tenebantur ante confeccionem huiusmodi instrumenti.

Nos enim, ex certa sciencia et consulte, ipsos homines et eorum bona ab omni fidelitate, legalitate, naturalitate, fide et homagio absolvimus et liberamus nunc et semper et in vos et vestros transferimus de presenti. Promittentes per nos et omnes nostros predictam vendicionem cum omni suo melioramento facto et faciendo vobis et vestris perpetuo per francho et libero alodio

defendere et salvare et facere, habere, tenere et possidere quiete, potenter et in sana pace, contra omnes personas conquentes vel aliquis perturbantes ad forum Valencie. Et tenemur inde vobis et vestris perpetuo de firma et legali eviccionem et ab omni damno ac eciam [fol. 23r] interesse. Ita quod si forte questio aliqua¹⁰ in totum vel partem huius vendicionis vobis vel vestris ab aliquo sive ab aliquibus aliquo tempore fiet vel moveretur tam per oblacionem libelli vel alio quovis modo re¹¹ maiori vel minori incontinenti facta vobis denunciacione vel non facta seu expectata denunciacione quam denunciacionem ex pacto speciali et expresso in hoc contractu apposito vobis remitimus et non obstante foro Valencie dicenti quod si vendicio evinceretur emptoribus quod antequam evincatur debeant denunciare venditoribus, ut dicto foro continetur, nostris propriis missionibus et expensis in quacumque curia et loco et duxeritis eligendum, promittimus nos, ante vos et vestros, ponere in iudicio et extra iudicium et pro vobis et vestris respondere et satisfacere et vos et omnia bona vestra et vestrorum perpetuo inde ad omni dampno, gravamine, missione, interesse et expresa penitus custodire et ipsam licitem, questionem, controversiam, libellum et omnes causam in nos suscipere in eadem causa et ipsius rei defensionem nos offerre. Et in causa causis tam principalibus quam appellacionum sistere quousque per diffinitivam sentenciam a qua ulterius appellari non possit fuerint vel vos si velitis per vosmet possitis dictas causas agere vobis et vestris tamen super hoc electione servata. Renunciantes vobis et vestris per specialem pactum necessitatem denunciacionis et appellacionis. Et si vos dictas causas tractare elegeritis et super eviccionem pronunciare contigerit contra vos vel bona vestra et aliquas missiones vel expensas feceritis dampna gravamina ac interesse sustinueritis seu aliquis a vobis vel vestris evictum fuerit sive diminutum de vendicione predicta totum illud quantumcumque sit vel fuerit vobis et vestris restituere et emendare promittimus confestim voluntati vestre. Volumus eciam et expressum concedimus vobis dicto emptori et vestris quod non possimus dicere vel modo aliquo allegare quod facta fuerit iniuria si dicta vendicio aut aliqua eius pars evinceretur a vobis aut quod vestri vel vestrorum culpa seu negligencia sit evictum aut per iudicis impericiam immo si contra vos vel bona vestra super eviccionem lata fuerit sententia postquam nobis fuerit denunciatum seu eciam non expectata denunciacione quam vobis remitimus, ut superius dictum est, totum illud vobis et vestris ad integrum quicquid vel quantum evictum fuerit sive diminutum de vendicione predicta restituemus

et solvemus cum damnis et interesse. Et hoc ex¹² pacto speciali et expresso in hoc contractu apposito vobis duximus promittendum et credatur inde vobis vestro solo sacramento quod exnunc sicut extunc vobis deferimus et pro delato habeatur sine testibus et alia probatione.

Et pro hiis omnibus et singulis sic complendis et firmiter attendendis, [fol. 23v] salvandis et deffendendis¹³ obligamus scienter¹⁴ vobis et dicto Sanccio de Laçano, procuratori vestro presenti et auctoritate specialis mandati pro vobis recipienti, et notario infrascripto loco vestri a me legitime stipulanti et recipiendi et vestris omnia bona nostra mobilia et immobilia ubique habita et habienda possent semper intelligantur esse apposita ad comodum et utilitatem vestram ac si hic specialiter essent scripta. Et si qua apposita sunt que per cavillationem alicuius vel nimiam iuris subtilitatem vobis vel vestris obesse possent tamquam pro non apposis habeantur obscura vero vel ambigua si qua sunt hic apposita vestro vestrorumque interpretacionis arbitrio comitentur. Et ad maiorem firmitatem damus vobis, fideiussores salvitatis, Bernardum de Sarriano et Berengarium de Vilarioacuto,¹⁵ milites consiliarios nostros, qui insolidum ut fideiussores nobiscum et sine nobis predictam vendicionem cum omni suo melioramento facto et faciendo vobis et vestris perpetuo per francho et libero alodio defendere et salvare teneantur ad forum Valencie. Quam fideiussionem nos, dicti Bernardus de Sarriano et Berengarius de Vilarioacuto¹⁶ in nos suscipimus et libenter facimus et concedimus super omnibus bonis nostris mobilibus et immobilibus ubique habitis et habendis que ad hec scienter et caute vobis et dicto Sanccio de Laçano procuratori vestro presenti et auctoritate specialis mandati pro vobis recipienti et notario infrascripto loco vestri a vobis legitime stipulanti et recipienti et¹⁷ utrique insolidum obligamus de presenti.

Quod est actum Valencie, terciodecimo kalendas septembris, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo sexto.

Sig¹⁸+num Iacobi, Dei gracia regis Aragonum, Maioricarum, Valencie et Murcie ac comes Barchinone. Sig¹⁹+num Bernardi de Sarriano, fideiussoris. Sig²⁰+num Berengarii de Vilarioacuto fideiussoris predictorum qui hec concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt: magister Raymundus de Ponte, episcopus valentinus, Bernardus Columbi et Poncius de Solerio, cives Valencie. Testes fuerunt vocati et rogati scripcioni et addicioni tercie partis decime et vendicionis salinarum et salis²¹ prout superius est expres-

sum que omnia fuerunt apposita in hoc instrumento de mandato domini regis pridie kalendas septembris et anno quo supra Berengarius de Finestris, civis Barchinone, Bernardus Columbo, civis Valencie, et Michel de Valencie.

Sig[*signe notarial*]num Ianuarii Rabaçie, notari publici Valencie, qui hec scribi fecit et cum literis rasis et emendatis in sexta linea ubi dicitur «confrontantur et terminantur» et in nona linea ubi dicitur «et clausit loco die et anno prefixis».

1. *Al marge esquerre.* 2. *campum, al manuscrit, captum.* 3. *Sot, al manuscrit, Seot.* 4. *monetatico, al manuscrit, monedatico.* 5. *in, al manuscrit, ini.* *Ratllada una i llarga final.* 6. *de, al manuscrit, et.* 7. *decepcionis, al manuscrit, repetit.* 8. *inter, al manuscrit, in tot.* 9. *Segueix, ratllat, et expletetis.* 10. *Segueix vel demanda...* 11. *Ibidem, quocumque modo vis maiori vel minori...* 12. *ex, interlineat.* 13. *Precedit, ratllat, de custodiendis.* 14. *Seguit, ratllat, de ad hec.* 15. *Vilarioacuto, al manuscrit, Vilariocuto.* 16. *Vilarioacuto, al manuscrit, Vilariocuto.* 17. *Segueix unus utrique nostrum insolidum...* 18. *Sig-, al manuscrit, S-.* 19. *A C, Sig-, al manuscrit, S-.* 20. *Sig-, al manuscrit, S-.* 21. *Precedit de salis, ratllat.*

9

1299, març, 26. Xestalcamp (*in quodam monte*)

Rui Sanxis de Calataiud, senyor de Pedralba, és citat en un tossal de Xestalcamp per a llegir-li la resolució feta a Xàtiva el 23 de març de 1299 per Gil de Liori, en nom del procurador dels regnes de València i Múrcia, Jaume de Xèrica, davant la ferma de dret presentada per Eiximèn/Ximèn de Torrocella, alcaid de Xestalg, en nom del seu senyor, Bernat Guillem d'Entença, queixant-se perquè els de Pedralba havien obert una sèquia dins el terme de Xestalg per tal de dur aigua a Pedralba i havien capturat dos musulmans del lloc. La resolució ordenava al senyor de Pedralba detenir les obres i tornar els dos presoners que retenia. Rui Sanxis, però, la rebutja al·legant que s'ha obtingut amb falsedats i que els musulmans de Xestalg van ésser capturats perquè feien malbé la sèquia dins el terme de Pedralba.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 24r-24v.

[fol. 24r]

**Carta de la ferma de dret feta per lo procurador del senyor de Xestalg contra lo senyor de Petralba davant lo lochti-
nent de governador per raó de la cèquia de Petralba.**

VIII.¹ Die sabbati quo comptabatur² et computabatur septimo kalendas aprilis anno Domini millesimo trescentesimo. In presencia

mei Simonis de Cruce, notari publici Valencie, et testium infra-scriptorum, Eximinus Torrocella, alcaydus castri de Xestalgär, pro nobili Bernardo Guillelmi d-Entença, obtulit et presentavit Ruicio Sanxiç de Calataiubi, incliti domino de Pedralba, in quodam monte termini de Xestalcamp et per me, dictum notarium, dicto Ruicio Sanxiç de Calataiubi legi et publicari fecit quadam literam papiretam Egidii de la Hori, tenentis locum procuratoris in regno Valencie pro nobili Iacobo, domino de Exerica, procuratoris regnorum Valencie et Murcie pro domino rege, et sigillo eiusdem in dorso sigillatam tenor cuiusquidem litere dinoscitur esse talis:

«Al amat e honrat en Ruy Sanxiç de Calatau de mi en Gil³ de la Horri, tinent⁴ loch de procurador e-l regne de València per lo noble don Jayme senyor de Exèrica procurador dels regnes de València e de Múrcia per lo senyor⁵ rey, *salutem* e bona amor. Fas vos saber que comparech denant mi Eximeno Torrella, alcayt de Xest Algar, dien e demostran a mi que vós, sens voluntat sua, començàs fer cèquia dins lo terme de Xestalgär per menar aygua al vostre loch de Pedralba⁶ e que-l dit alcayt vedà a vós de fer la dita cèquia en lo dit loch e passar aquella per lo terme de Xestalgär e que vós per aquesta rahó, no trobada neguna fadiga avets a ell penyorat e li havets preses dos moros de Xestalgär de la qual cosa, si axí és, yo molt me meravell de vós, car vós devets ben saber que null hom no ha dret de passar aygua ne posar servitut en alcun terme sens voluntat del senyor del dit terme. On, com lo dit alcayt haia fermat covinentment denant mi que ell estarà a dret a vós denant mi, si clams havets d'ell per la dita rahó, per tal, de part del senyor rey e del dit noble don Jacme a vós dich e man que, encontinent, vista la present, al dit alcayt, los dits sarrahins que preses li havets, retats, e cessets, d'aquí avant, d'obrar en la dita céquia axí que en re no y enantets tro que sia vist. Mas, si vós alcun dret [*fol. 24v*] entenets haver en fer passar la dita cèquia per lo dit terme, comparets denant mi e yo fer-vos he fer compliment de dret breument e sens malícia e allongament, en altra manera yo enantaria contra⁷ vós axí com per fur e raó serà fahedor.

Data Xative, decimo kalendas aprilis, anno a nativitate Domini M^o CC^o nonagesimo nono.»

Quaquidem litera presentata dicto Ruicio Sanxii de Calataiubi et lecta in presencia sua, dictus Eximinus Torrocella requisivit dictum Ruicium Sanccii quod debet sibi reddere et delliberare dictos duos sarraenos quos pignoraverat sibi et quos captos in posse suo detinebat iuxta mandatum dicti Egidii de la Horri et prout in predicta

litera continetur; alia protestatus fuit dictus alcaydus de iure dicti domini nobilis Bernardi Guillelmi d'Entença et suo quod, si forte dictus Ruicius Sanccii non redderet sibi dictos duos sarracenos et non compleret et observaret literam antedictam, iuxta mandatum dicti locumtenentis procuratoris, quod suo loco et tempore opportunis posset redargui coram domino rege vel dicto procuratori seu coram alio iudice competente. De quibus omnibus dictus Eximinus Torrocella, ad eternam rei memoriam et ad conservacionem iuris dicti nobilis Bernardi Guillelmi d'Entença et sui, petiit michi, notario infrascripto, quod facerem sibi publicum instrumentum in testimonium premissorum.

Et dictus Ruicius Sanccii de Calataiubi, incontinenti, respondens dixit quod dicta litera fuit impetrata per dictum alcaydum tacita veritate et quod dictos sarracenos nullatenus redderet nisi restitueret dicto alcaydo nec aliqui alii, pro ipso quasi ipsos ceperat in termino suo de Pedralba destruendo et claudendo in termino suo cequiam antedictam, dixit eciam dictus Ruicius Sanccii quod ipse mitteret dicto Egidio aliquem ydoneum procuratorem suum racione predicta qui, pro eo et loco suo, hostendat ius suum coram dicto Egidio et defendat se et ius et racionem suam prout fuerit faciendum.

Actum est hoc in quodam monte termini de Xestalcamp, die et anno in prima linea contentis.

Testes fuerunt ad hoc vocati et rogati: Eximinus de Tovia, Petrus Eximeni de Tovia, Andreas Matiani, Franciscus Escorne et Dominicus Munyoç.

Sig[*signe notarial*]num Simonis de Cruçe, notari publici Valencie, qui predictis una cum dictis testibus interfuit et predictam literam ad instanciam dicti alcaydi legit et publicavit dicto Ruicio Sanccii et hec scribi fecit et clausit cum raso et emendato in decima linea ubi dicitur «breument e sens».

1. *Al marge esquerre.* 2. *comptabatur, al manuscrit complatabatur amb cancel·lació del grup la.* 3. *Precedit de Guillem, ratllat, per errada en la interpretació de l'abreviatura.* 4. *tinent, al manuscrit, tinench.* 5. *lo senyor, al manuscrit, los senyors amb les «s» ratllades.* 6. *Pedralba, al manuscrit, Peralba. Manca d o t que coincideix amb el canvi de línia Pe-ralba.* 7. *Seguit de a, ratllat.*

10

1304, setembre, 12. Alcolea de Cinca

Testament de Gombau d'Entença, senyor d'Alcolea de Cinca, de Xiva i Xestalgàr, i d'altres llocs, en què institueix hereva universal la seua filla Teresa.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 25r-33v.

a. SOBERANAS I LLEÓ, A. J., «Documents aragonesos medievals: El Testament de Gombau d'Entença (1304)», *Anuario de Filología*, 4, Universitat de Barcelona, 1987, pp. 429-457.

[fol. 25r]

Testament del noble don Gombalt d'Entença.

X.¹ Porque, segunt condición natural, toda cosa de carne a muert corporal fuir non puede, e cosa alcuna no sia más cierta que la muert e menos cierta que la hora, por esto yo, don Gombalt d'Entença, senyor d'Alcolea, temiendo las penas del infierno e cobdiciando por mereximientos venir a la gloria de Parayso, seyendo sano e alegre, la mercé de Dios, en mi pleno seso e memoria e paraula² entegra, con volentat e consentimiento expresso de la noble dona Gostança d'Antellyo, amada muller mía, present, e expressament atorgant las cosas diuso ordenadas e scriptas, ordeno e fago aquest mi present testament, en³ el qual esleo por manomissores míos los hondrados e savios don Guillem de Valseniu, sacristán, e don Per Aznar, prebost d'Uesca, e don Pero Martínez Godor, caverro, cormano e mayordompne mío, a los quales do mi⁴ pleno poder de demandar, recibir, complir, exeguir, vender, amministrar,⁵ distribuir e dar a pro de mi ánima aquest testament, segunt que por mí ordenado es de part diuso, sienes danyo⁶ d'ellyos e de sus bienes.

Primerament,⁷ esleyo mi⁸ sepultura en la glesia de Sant Iohan d'Alcoleya, en la qual mando que sia feta de mis bienes una capellya de piedra boltada endreyt del altar a honor de Santa María e avocación suya. E si Nuestro Senyor toviere por bien de recibir la mi⁹ ánima fora del dito lugar de Alcolea, quiero e mando que el cuerpo e los huessos míos sean adueytos a enterrar a la dita capellya. E porque edificación de ca-[fol. 25v]-piellya non deve seer¹⁰ menos de servidores qui la siervan e estableSCO dos capellanías perpetuas en la dita capellya e recibo de mis bienes pora provisión e sustentación de dos clérigos e de un escolar e una mançeba et de tretçe pobres perpetuos quinze mil sueldos¹¹ dineros jaccenses, los quals assigno sobre la villya e el castiellyo de Figaruela e las rentas e exidas de aquell. En tal forma e manera que encontinent, empués días míos, sea vendido el dicho lugar de Figaruela por los ditos espondaleros míos o por aquell o aquellos que-y querrán seer o podrán. E si alcuna cosa mengua de la dita quantía por mí assignada a la dita capiella mía, quiero que sea complido encontinent de los otros bienes míos. E si alcuna cosa sobrara, ultra la dita quantía,

que sea puesto el sobreplús¹² a complimento del dito testament. Assí, empero, que-l testament de don Bernat Guillem, padre mío, de como yes primero, sea complido primerament. De los quales ditos quinze mil sueldos quiero e mando que sean comprados trehudos e possessiones, segunt que a mis marmessores mellyor visto será, por la provisión de los ditos clérigos e pobres d'aquí a quantitat de cient setanta maravadís de trehudo. E si la compra de los ditos quinze mil sueldos montará mayor quantitat de trehudo, que sea todo assignado por la dita provisión, e assí como irán comprando de las rentas que salrán de las ditas compras, segunt que bastarán las rentas, fagan cantar missas d'aquí a que viengan a complimento que de las ditas rentas puedan haver provisión por los ditos clérigos. E de hi enant, segunt que las rentas crexerán, que las metan en comer de pobres d'aquí a que de los ditos quinze mil sueldos sia feto complimento de compras, segunt dito es.

E feto el dito complimiento de las ditas compras, quiero e mando que-l senyor d'Alcolea, qui por tiempo será, si present fuere, prisiente un clérigo dentro cincho días que la dita compra será feta al vispo de Lérida, qui por tiempo será, por perpetuo beneficiado de la dita capiellya, la presentación del qual clérigo retengo por-a-l senyor de Alcolea, segunt la forma aquí continida. E si el dito senyor fuere absent, que haya presentado dentro dieç días el dito clérigo. E si dentro el dito tiempo de cincho o dieç días no hoviere feta la dita presentación, quiero que quanto aquellya vegada que [fol. 26r] presenten clérigo al vispo de Lérida dentro cincho días l'abat d'Alcoleya o¹³ aquella persona qui tenrá¹⁴ logar del abat qui por tiempo será.

E si dentro este tiempo no haviere presentado, quiero que los jurados de Alcolea fagan la dita presentación dentro espacio de otros cinco días. E en defalta de todos éstos, quiero que el vispo de Lérida, qui por tiempo será, dentro otros cinco días pueda meter clérigo por a-la dita capiellya quanto aquella vagación. E aquesta forma de presentación quiero que sea observada toda hora que la dita capella vacará de clérigo, al qual clérigo assigno por perpetuo aquesta carga: que de todas las rendas exidas de las compras que serán fetas de los ditos quinze mil sueldos provedesca en comer e en soldadas de un clérigo que haurá a tener que coma con ell uno e a hun scolar e una mançeba que lis guise de comer, segunt que se avenrá¹⁵ con ellos que lis dé sus soldadas. Encara quiero, ordeno e mando que-l dito clérigo sia tenido de tener tretze pobres cada día de las rentas sobreditas todos tiempos e que lis dé a comer una

vegada el día, es a saber: a cada uno d'ellos un pan de trigo en que haya vint e cincho onças de pan cueyto, e aquello que sobrará que comer non podrá cada uno de su pan que se lo pueda levar; e que dé dos cartas de vino sufficient, sienes agua, a los ditos pobres al día. E en carnal tres días en la sepmana cada día dieç dineros de carne de carnero, e los otros días en la sepmana que de¹⁶ diuno non serán, cincho dineros de queso pora agusal que lis fagan. E el viernes e todos los otros días que de deyuno serán, tan bien de carnal como de quarayesma, que lis den sex dineros e miallya de pescado salado. E por tal que los ditos pobres no puedan seer defraudados de la dita almosna, quiero que-l abat d'Alcoleya,¹⁷ qui por tiempo será, o aquella persona qui tenrá¹⁸ su lugar, pueda veer sobre aquesto.

E a defalta de los jurados del dito lugar assí que-l dit abbat, o los jurados en su caso, puedan destrenyer al dito clérigo a dar la dita provisión segunt que ordenado yes. E quiero e ordeno que los ditos pobres coman todos ensemble en una casa, la qual los ditos cabeçaleros ordenarán por aquesto. E feta la dita provisión e pagadas las soldadas del clérigo e del escolar e de la mançeba, todo aquello que sobrará que sia por beneficio del clérigo presentado por razón de su treballyo.

Quiero encara, ordeno e mando que la sepultura mía sía feta¹⁹ hondrament dentro la dita capella e que los ditos clérigos todos los días [*fol. 26v*] firiados suelten el mi vaso e digan missas de requie por ánimas de mi padre, de mi madre e de mis predecesores e mía e de mis deffunctos. En el canon de la missa por las ditas ánimas expressa mención fagan e juron por los Santos Evangelios que aquella mención de cierta sciencia non lejarán. E quiero e mando que el testament de mi padre, don Bernat Guillem, e el de Bernat Guillem, hermano mío, e aquest mi present testament, que sian adueytos a exsección por los ditos espondaleros, segunt que diuso yes ordenado e dito. Ítem, quiero e mando que enmienden todas las injurias mías que verdaderament serán trobadas por testimonios o por cartas, a las quales yo sia tenido segunt fuero e juicio de ánima. E aquesta misma manera quiero e mando que paguen²⁰ todos los mis deudos que verdaderament serán atrobados, a los quales yo sia tenido. E lexo al abat d'Alcolea, qui por tiempo será, cinquanta sueldos dineros jaccenses, e que priegue a Dios por mi ánima. Ítem, lexo a cada uno de los clérigos de la dita villya qui a mi sepultura presentes serán dieç sueldos, e que prieguen a Dios por mi ánima. Ítem, quiero que del panno que sobre cuerpo a la mi muert será,

sea feta una casula por a servicio de la dita capiella, e que los cabeçaleros míos compren líneas e un cálic d'argent e un missal e todos los otros ornamientos que mester serán por al altar de la dita capiella mía; e fagan illuminar de olio e de candelas la dita capella. E de hi enant que el dito clérigo beneficiato de la dita capiella sia tenido de mantener los ornamientos de la dita capiella, e fer la dita luminaria de las rentas que de allí recebrá. Ítem, lexo a cada una de las glesias hermitanias de Alcolea dieç sueldos. Ítem, mando que den a comer a cinquanta pobres el día de mi enterramiento et de hi enant a cinquanta pobres cada día d'aquí a el novén día cantado.

Ítem, quiero que den a cincentos pobres a cada uno una saya de sarcil.

Ítem, lexo al convent del monasterio de Cáseas cient maravadís d'oro, de los quales sia feta una pitança al convent. E el sobreplús de la dita quantía sea por a vestir a las duenyas del dito convent, e prieguen a²¹ Dios por mi ánima.

Ítem, lexo al monasterio de Sixena cient maravadís d'oro, de los quales sia feta una pitança al convent, e el romanent de la dita quantía que sea por al vestir de las ditas duenyas, e que rueguen a Dios por mi ánima.

Ítem, al monasterio de Font Clara cient maravadís d'oro, de los quales quiero que sía feta una pitança al convent, e el sobreplús de la dita quantía sea por a la obra del dito monasterio, e que rueguen a Dios por mi ánima.

Ítem, al monasterio de Scarp cient [fol. 27r] maravadís²² d'oro, e aquello que a los ditos espondaleros, ultra esto, ben visto será, de los quales sía feta una pittance al convent, el sobreplús de la dita quantía sía por al vestir de los monges del dito monasterio, e que rueguen a Dios por mi ánima.

Ítem, al monasterio de Santa Maria de Chalamera cient sueldos dineros jaccenses, de los quales sía feta una pitança en casa, e el romanient sía por a ornamientos de la dita glesia, e que rueguen a Dios por mi ánima.

Ítem, a los conventos de los frayres menores e predicadores de las casas de Çaragoça, de Huesca, Barbastro,²³ Monçón, Lérida e de Saranyena a cada uno de los ditos conventos cinquanta sueldos jaccenses por a una pitança, e que rueguen a Dios por mi ánima. Al convent de las menoretas de Huesca cient sueldos jaccenses, de los quales sía feta una pitança al dito convent, e el sobreplús sea por a l'obra del dito monasterio, e que rueguen a Dios por mi ánima.

Ítem, a los conventos de Santa María del Carmen de Çaragoça, de Huesca, de Lérida a cada uno vint sueldos por a una pitança, e rueguen a Dios por mi ánima.

Ítem, lexo al convent de los monges de Ruedo cient sueldos por a una pitança.

Ítem, a fray Guillem, hermano mío, cient maravadís d'oro, de los quales sean comprados trahudos, los quales aurá²⁴ en su vida pora su vestir. Empués días d'él, que finque al dito monasterio.

Ítem,²⁵ lexo a Tharesa, fillya mía que finqua con dona Teresa, hermana mía, mil maravadís d'oro por a su casamento. E si por aventura devenía d'ella sienes fillyos legítimos, quiero que ella moriendo de edat de XIII años asuso pueda prender de la dita quantitat mil sueldos por la su ánima, e el sobreplús que torne al heredero mío, senyor d'Alcolea.

Ítem, lexo a la otra²⁶ Teresa, fillya mía, que es en Cáseas, dozientos maravadís d'oro, con los quales entre monja en²⁷ el monasterio de Cáseas.

Ítem,²⁸ lexo a Pontz Huc, fillyo mío, mil maravadís d'oro, los quales quiero que haya sobre la villya e el castiello de Huesso, sitiado en la ribera de Cinqua, e que aquell, enpués días míos, tiengan tanto e tan luengament, non contados los fruytos, en paga d'aquí a que'l heredero mío, senyor d'Alcolea, qui por tiempo será, pague a ell los ditos mil maravadís. E si devenía d'él de edat de quatorze años assuso sienes de fillyos legítimos, quiero que en el dito caso pueda prender de los ditos maravadís dos mill sueldos jaccenses por a sua ánima, los quales pagados²⁹ torne el sobreplús al senyor d'Alcolea, qui por tiempo será.

Ítem, lexo a³⁰ Guillem d'Entiença, fillyo mío, todos los feus que se tienen por mí en Ribagorca, yes a saber: de Benavarre, de Falco e de Gual [*fol. 27v*] e, encara, el dreyto que devo haver en Casserras e en todos los otros lugares de Ribagorca por razón de feus, exceptando Viacamp, del qual he feta donación a-n Guillem d'Aguilaniu; exceptando Perarrica, el qual retienço pora mi heredero³¹ qui será senyor d'Alcolea. Assí empero que si devenía d'él sienes de fillyos legítimos, que tornen los ditos lugares al senyor d'Alcolea. Quiero, encara, que si moría el dito Guillem d'Entiença,³² filio mío, de quatorze años assuso, que pueda prender dos mil sueldos jaccenses por su ánima.

Ítem, quiero que aquell beneficio el qual don Per Ayvar, prebost d'Uescha, tiene en la peyta de los moros d'Alcoleya e en los trehudos,

por donación de mi padre e con volentat mía por a en sus días, que aquell pueda prender pora su ánima tres anyos complidos e continuos después ell será finado.

E³³ porque ordinación de testament non deve seyer sienes de institución de heredero, por razón de aquesto, yo, dito don Gombalt, ordeno e fago heredera mía universal a Tharesa d'Entiença, filla mía e de dona Gostança d'Antillyon, muller mía, es a saber: del castiello e de la villa d'Alcolea, e del castiello e de la villa de Castellfolit, e del castiello e de la villa de Ráffals e de todo l'eredamiento mío de Barbastro³⁴ con el castiello mío, el qual allí he, e con el palacio e con la part del mercado e la lezda e los moros del dito lugar de Barbastro,³⁵ con el señorío que yo he en ellos e con casas, trehudos, censes, molines, fornos, tablas, campos, vinyas e con todo l'otro dreyto e señorío que yo he e haver devo en el dito lugar e en los ditos bienes e moros. E todo l'eredamiento que he en la villya de Gruessa e el castiello e la villya de Mançanera con el señorío e dreyto que yo allí he. E³⁶ el castiello e la villya de Chiva e el castiello e la vila de Chestalgar e las casas de Valencia con todos sus dreytos e pertinencias que en los ditos lugares he, e todo aquell dreyto que yo he e haver devo en Veliç el Blanco. En los³⁷ quales castiellos e villyas e bienes e casas por mí lexadas a la dita Theresa, fillya mía, aquella a mí heredera universal instituesco e³⁸ fago en los ditos bienes.

Ítem,³⁹ lexo a Hurraqua d'Entiença, filia mía, nueu mil maravadís d'oro, los quales quiero que haya sobre-l castiello e la villa de Mançanera, assí que quando casará tinga el dito lugar e reciba las rentas de aquell tanto e tan longament a-costumpne de exuar. D'aquí que la dita Theresa, hermana suya, pague a ella los ditos nou mil maravadís con los quales se tinga por pagada por part e legítima e éntegra de todos mis bienes sedientes [fol. 28r] e movientes. E aquella en el dito caso heredera mía fago e estableSCO. E si por ventura, gracia e mercé fuere de Nuestro Senyor Iesucristo que la dita Gostança, muller mía, haviere fillo varón, quiero que en el dito caso el dito fillyo mío sia heredero mío universal. E a la dita Theresa d'Entiença, filla mía, en aquest caso assigno, por part legítima e éntegra de todos mis bienes sedientes e movientes, nueu mil maravadís d'oro por su casamento, en⁴⁰ los quales maravadís sia heredera e sea pagada e éntegra por la dita part e legítima de todos mis bienes sedientes e movientes, los quales quiero que haya sobre el castiello e la villya de Chiva e las rentas de aquella, las quales rentas tienga e reciba en tiempo de su casamiento tanto

e tan luengament a-costumpne de exuar, d'aquí a que-l dito heredero mío pague a ella los ditos maravadís.

Ítem, quiero, ordeno e mando que-l dito heredero mío sía tenido dar a la dita Hurraca d'Entiença, fillya mía, seys mil maravadís d'oro en tiempo de su casamiento, los quales haya sobre-l castiello e la villa de Mançanera, segunt la forma dessusso dita posada, de los ditos nueu mil maravadís. E ally e de la dita Theresa, hermana suya, deveniés lo que Dios no mande, quiero que en el dito caso haya la dita Hurraca d'Entiença los ditos nueu mil maravadís, bien assí como los havía quando la dita Theresa fincava heredera. E si devenía de la dita Theresa, lo que Dios no mande, sienes fillos legíttimos de edat de fuero assusso, quiero que la dita Theresa en el dito caso pueda prender de la dita quantitat dos mil maravadins d'oro por fer de aquellos a todas sas proprias voluntades, los quals haya por part e legíttima de todos mis bienes sedientes e movientes, e los VII mil maravadís remanentes el senyor d'Alcolea, heredero mío. E si entestada moría, lo que Dios no mande, quiero que en aquest caso los ditos maravadís tornen en todos al dito heredero mío qui sobreviurá a ella. E si devenía de la dita Hurraca d'Entiença, lo que Dios no mande,⁴¹ sienes fillyos legíttimos de edat, segunt dito yes, quiero que prenga en el dito caso de la dita quantitat dos mil maravadís d'oro pora fer sus proprias voluntades, los quales haya por part e legíttima de todos mis bienes sedientes e movientes. E todo el sobreplús de las ditas quantidades cada una en su caso tomen al dito heredero mío. E si moría intestada, lo que Dios no mande,⁴² en aquest caso tornen al heredero co-[fol. 28v]-mo dito es. E si por ventura, lo que Dios no mande, deviniesse del dito filio mío sienes fillos legíttimos, quiero que en el dito caso, si⁴³ la dita Theresa sobreviurá a ell e yo no haviendo otros fillos de la dita muller mía, que finque heredera de los ditos bienes míos. E allí o la dita Theresa o fillos suyos no sobreviessen al dito heredero, quiero que la dita Hurraca d'Entiença, fillya mía, finque heredera mía universal de todos mis bienes, yo no oviendo filio varón de la dita muller mía. E el dito fillo mío, en el dito caso, si moría de edat de XX anyos assusso, que haya sobre mis bienes tres mil maravadins d'oro por part legíttima e éntegra de todos mis bienes sedientes e movientes por fer de aquellos a todas sus proprias voluntades. En los quales tres mil maravadís aquell, en el dito caso⁴⁴ heredero mío fago. E si devenía d'él de edat de vint anyos enjuso e de XIII anyos ensuso, quiero que pueda prender por sua ánima mil maravadís d'oro. E si moriesse intestado, quiero que en qualquiere de los ditos casos

los ditos maravadís tornen al heredero o heredera mío, senyor d'Alcolea.

E si por ventura yo oviere dos fillyos de la dita muller mía, quiero que'l primero sea heredero universal mío en los ditos bienes e sea tenido de pagar los ditos maravadís a las ditas fillyas mías, segunt que dito es, e el filio postremero, en el dito cas, haya por part legítima e íntegra de todos mis bienes sedientes e movientes el castiello e la villa de Mançanera, en el qual castiello e villa aquell a mí heredero establezco e fago e con aquesto se tenga por part e legítima por pagado de todos mis bienes sedientes e movientes. E si esdeveniere, lo que Dios no mande, del uno de aquestos fillyos menos de fillyos legítimos, quiero que en aquest caso aquell qui sobreviviere finque heredero mío de todos los ditos bienes substituido del otro, assí que si esdeveniere d'él de vint anyos assuso que haya por part e legítima, éntegra, de todos mis bienes sedientes e movientes quatro mil maravadís d'oro por fer suas proprias voluntades, con los quales sea e se tenga por pagado. E en aquellos, en el dito caso, aquell heredero fago. E si devenía, segunt dito es, de qualquiere d'ellos de vint anyos⁴⁵ ayuso e de quatorze assuso, quiero que en el dito caso aquell pueda prender⁴⁶ dos mil maravadís d'oro por a su ánima e el sobreplús que torne a aquell qui [fol. 29r] sobrevivirá. E si por ventura se acayeciesse, lo que Dios no mande, que en qualquiere de los ditos edados⁴⁷ moriesse sienes que testament non fiziés,⁴⁸ ordeno, quiero e mando que aquell que sobrevivirá herede todos bienes del otro e finque heredero universal mío.

Ítem, quiero, ordeno e mando que si per ventura, lo que Dios no mande, se esdeveniesse ditos fillyos míos moriesse sienes fillyos legítimos, que no haviessen, que, segunt que dito yes, la ordenación dessusso dita de los ditos fillyos míos se siga caduna en su caso.

E si por ventura se acayeciesse, lo que Dios no quiera, que finasse la dita Theresa d'Entiença, fillya mía, sienes de fillyos legítimos varones, quiero, ordeno e mando que en aquest caso, si⁴⁹ la menor filla mía, hermana suya, sobreviviere⁵⁰ a ella, que sea heredera universal mía de⁵¹ los ditos bienes por dreyto de institución e de substitución. E si esdevenía d'ésta sienes de fillos legítimos, lo que Dios no mande, que XX anyos assuso pueda prender dos mil maravadins d'oro de la dita quantitat a ella assignada por fer de aquéllas a todas sus proprias voluntades. E aquéllos a ella assigno en el dito caso por part e legítima éntegra de todos mis bienes sedientes e movientes. E si de vint anyos ayuso e de XIII assuso esdevenía d'ella, que pueda prender por su alma mil maravadís d'oro.

E en los otros bienes instituesco a mi heredera e subtituesco a ella la postrema hermana suya e fillya mía, si la oviere, si en orden no fuere entrada.

Quiero, encara, ordeno e mando que si la dita Theresa d'Entiença, fillya mía, en el dito caso, o ella finqua heredera mía universal, oviere dos fillyos varones o más, que el secundo que verrá enpús del mayor, no seyendo clérigo en sacras órdenes o religioso professo, seya heredero en los bienes a ella assignados universal mío. E sia tenido de prender el sobrenombre e las armas d'Entiença.

E si no lo fecisse, por el feto contrario, que pierda el dreyto que yo a ell lexo e sea del otro varón, si hi fuere, qui venrá enpués d'él, sots la dita pena que sia tenido de recibir el sobrenombre e las armas⁵² d'Entiença.

Assí empero que si el fillyo mayor querrá heredar más los bienes de part de la madre que del padre, que en aquest caso, prendiendo el sobrenompne e las armas d'Entiença, sea heredero universal mío de los ditos bienes, fincando de otro hermano suyo heredero mayor de los bienes de part [fol. 29v] de padre,⁵³ per tal que los di-tos censales no vingan a un heredero, e que cada uno d'ellos ditos casales haya su heredero con el sobrenompne e con las armas de cada uno. E que si el dito heredero mío non prenda el sobrenompne e las armas d'Entiença,⁵⁴ segunt dito yes, que pierda todo el dreyto que yo-l lexo e que se siga la ordinación, por mí aquí feta, de los ditos bienes.

E si por ventura no oviere más de un fillyo varón yo aquell, en el dito caso, a mí, en los ditos bienes, heredero fago e subtituesco a él dius la pena del sobrenompne d'Entiença e de recibir las armas.

E si no lo querría fer, que pierda toto el dreyto que yo-l lexo, exceptando que si moría de vint anyos assuso prenda dos mil maravadís d'oro por part e legítima de los bienes de la part de la madre. E el sobreplús de los bienes a ell lexados que se siga el vincte del testament de mi padre, bien assí como si esdevenía de mí que finasse sienes de fillyos legítimos.

Aquesta misma manera quiero que se siga del fillyo varón legítimo de la fillya de la dita Theresa d'Entiença, filia mía, ayllí o oviere caso que oviere a heredar mis bienes que sia tenido prender el sobrenompne e las armas d'Entiença.

Quiero encara e mando que todos los debdos, injurias e lexas que yo he reconocidas en un scripto, del qual he mandada fer carta pública al escrivano diuso scripto, que valgan assí bien como si en

est present testament fuessen spacificados e scriptas de palaura a palaura. E por scriptas aquí quiero que sean havidas e entendidas, exceptado aquello que de los ditos deudos, injurias e lexas he pagado he⁵⁵ pagaré o faré pagar en mi vida que sea abbatido de la dita carta.

E por a cumplimento de aquest mi testament en los sobreditos testamentos de mi padre e de mi hermano Bernat Guillem, ordeno e mando que enpués días míos sia vendido todo l'eredamiento mío del Almolda e los molinos míos que son en Alcanadre, con todo l'eredamiento que he en Peralta d'Alcophea e⁵⁶ l'alquería de Godeillia⁵⁷ que es en término de Chiva, e l'alquería de Parenxissa, e las villyas mías que he en Navarra, es a saber: Muçqui, Curandi e Gorriça, con todo l'eredamiento que he en Açagra e en la villa mía de Vareya, que es en Castiellya, en todo el dreyto e señorío que yo he e haver devo en los ditos lugares del precio que haurán de los ditos lugares con [fol. 30r] todos los mobles que trobados serán en qualquiere lugar en tiempo de la mi muert que sean puestos e dados encontinent a cumplimento de aquest mi testament e de los otros sobreditos. E si el precio de los lugares sobreditos con todos los mobles non complían a pagar los ditos deudos e injurias e testamentos quiero que el lugar de Chestalgar qui agora hi es obligado seyendo desobligado sia vendido por satisfacer aquellyos, e qu-él seyendo obligado o alienado quiero que sea vendido el castiellyo e la villa de Oso por cumplir el testament de mi padre e de mi hermano Bernat Guillem e mío.

E si esto non complía, que los espondaleros tiengan tanto e tan luengament todos los otros bienes míos d'aquí que los ditos testamentos en todos e por todas cosas sian complidos e sean adueytos a exsección e acabamiento, exceptado las villyas de Ràffals e Castellfolit, en las quales es dotada dona Gostança d'Antellyon, muller mía, e porque la villa d'Alcolea era obligada al testament de mi padre ante el tiempo del matrimonio d'ella en la qual fue dotada e aquella hora fue exceptando, que non podiés tener el dito lugar d'Alcolea, d'aquí que l testament de don Bernat Guillem fuesse complido, d'aquí que desobligado sea de la carga del dito testament de mi padre el dito lugar de Alcolea que la dita dona Gostança tenga el castiello e la villya de Mançanera por viduitat con los sobreditos lugares de Ràffals e de Castellfolit, e las rentas de aquellos e desobligada Alcolea de la dita carga del testament de mi padre⁵⁸ torne la dita villya de Alcolea a mi muller por viduidat e finque Mançanera desobligada d'ella.

Quiero, encara, e ordeno que si todos los sobreditos manmessores non podían o non querían seer⁵⁹ a exsecución del dito testament que aquell o aquellos que hi presentes serán e hi que cumplan⁶⁰ el dito testament, dugan aquella a exsecución, non contrastant la absencia o el non querer de los otros. E por tal que aquest present testament más desembargadament e mellor pueda venir a exsecución, humilment supplico e ruego al muyt alto e poderoso senyor don Iayme, por la gracia de Dios rey d'Aragón, que si la mercé e gracia suya fuere por razón de la grant sperança que yo he en ell que de [fol. 30v] aquest testament sea mantenedor, ayudador e deffendedor e que a los ditos manmessores⁶¹ e tudor e consiellyo e ayuda sobre aquellas cosas que mester li fará a exsecución de aquell. En tal manera que los bienes assignados por cumplir el dito testamet puedan tenir, tanto e tan luengament, segunt dito yes, em paz; d'aquí que aquell ayan adueyto a exsecución e acabamiento.

E como quiere que el vispe por su oficio aya ha veer en feto de los testaments con todo aquesto bien, desde agora ruego al vispe de Lérida, que por tiempo será, que sea ayudador, deffendedor e mantenedor de aquest testament, e consellador e destreyedor si mester será, que sea aduyto a exsecución. E encara en defalta de manmessores que no-y fuessen o no quisiessen usar que-y pueda otro o otros assignar e meter, qui con los otros ensemble e en uno exseguescan el dito testament.

E ruego encara a los muyt nobles don Armengau, por la gracia de Dios comte d'Urgell, e don Guillem de Moncada, senyor de Fraga, e don Guillem d'Entença, que quando requeridos serán per los ditos manmissores míos e tudor, quieran ayudar a ellos e consellar sobre·l dito testament mío a exsecución de aquell, por la gran fe e sperança que yo he en ellos, en guisa que vienga a exsecución e acabamiento segunt que dessús es dito e ordenado.

El qual testament yo, dito don Gombalt, quiero que valga por dreyto de testament o de codicillo o por qualquiere otra ordinación o de postremera voluntat. Por la qual ordinación no entiendo en cosa alguna venir contra la ordinación del testament del noble don Bernat Guillem, padre mío, qui fue, ante quiero e mando que·l dito testament suyo e el de Bernat Guillem, mi hermano, e aquest mío se cumplan segunt que en⁶² cada uno de los ditos testaments ordenado es, e cumplir e enseguir se deve segunt ya dito yes, como yo sia tenido non coentramenir a aquellos por jura, dando licencia e pleno poder a los ditos espondaleros de demandar, respondre, recibir, cumplir, exseguir, vender, aministrar, distribuir e dar, empe-

nyorar e obligar los bienes míos por fiança de salvedat e qualesquiere otras fianças que se coverrá dar, e fer albarás de paguas e receptas e todas otras cosas que manumissores pueden e deven fer a execución del testament⁶³ a pro de mi ánima, sienes danyo d'ellyos e de sus bienes, segunt ya dito yes. Et porque muytas vegadas se acayesce que quando los fillyos romanen menores de edat sienes tudor o de curador en el tiempo en⁶⁴ el qual deven seer regidos sots [fol. 31r] custodia e governamiento de las ditas personas que los ditos fillyos assí romanientes sustienen assí a las vegadas grandes danyos e a las vegadas es discordia sots elección de tales personas e porque a las vegadas tales son dados por tudores e curadores que-l padre no les hi poría ne querría de ssus fillyos fuessen regidos deiús governamiento de tales personas por tollyer todo danyo e escusar toda discordia, yo, dito don Gombalt, assigno e do por⁶⁵ tudor e, finido el tiempo de la tudoría,⁶⁶ por curador al dito Pero Martínez Godor, ayllí o esdeviniesse de mí, lo que Dios no mande, dentro el tiempo qu-ellos, tudor e curador, avient mester a aver. Et allí o esdeveniesse del dito don Pero Martínez, lo que Dios no mande, dentro el tiempo de la tudoría⁶⁷ o curadoría, assigno e do lis por tudor e curador don Pere Ayvar, prebost d'Uescha sobredito. E⁶⁸ si devenía al dito prebost, el sagristán d'Uescha dessuso dito.

E yo, dona Gostança d'Antillyón, mullyer del dito noble don Gombalt d'Entiença, non forçada ni enganyada, antes scientment e consellada e de todo mi dreyto bien certificada, de buen coraçón e d'agradable voluntat, consiento specialment a la ordinación de todos los muebles, los quales el⁶⁹ dito Gombalt, marido mío, ha preso por a su ánima e por complir el testament del dito padre suyo don Bernat Guillem e de Bernat Guillem, hermano suyo e d'él; por estho porque los espondaleros del testament del dito padre suyo lexaron a ell todos los debdos que-l senyor rey devía al dito don Bernat Guillem, e encara gran partida de los otros muebles, los quales ditos deudos e mobles havemos puestos en proveyto de nos.

E generalment consiento encara a todas e cada unas cosas contenidas de part dessuso en aquest testament. El qual fue feto en el castiello de Alcolea, dentro en⁷⁰ la cambra de la dita noble dona Gostança d'Antellyón, mullyer del dit noble don Gombalt d'Entiença, quarto idus aprilis anno Domini M^oCCC^o octavo, presentes los testimonios a aquesto clamados specialment e rogados los hondrados don Bertrán de Fonç e don Pero Ianuas, caveros, vasallyos del dito noble, e don Pero Balcarca, rector de Presinyena, e muytas⁷¹ otras personas hodradas e honestas, con todas as duenyas e donzellas de la dita noble dona Gostança, publice factum.

«Aquestas son las injurias que yo, don Gombalt d'Entiença, reconosco que deve emmendar, de las me acordo agora:

Primerament, reconosco que [fol. 31v] fiz danyo a los moros de Pueyo de Bolea, qui son de la partida de Atho de Lesún, a los quales quiero que sia satisfeto e emendado todo aquello que en buena verdat será trobado que lis fiz de danyo.

Ítem, a Domingo Banco, de Santa Liçara, de dieç sueldos.

Ítem, a los hómens de Ilch por a una cena que los pris, cient e vint sueldos jaccenses.

Ítem, a los hombres de Calavera, mil sueldos jaccenses.

Ítem, a los hombres de Vallfarta por una corrida que lis fiç que lis sia enmendado todo aquello que buena verdat será atrobado.

Ítem, sien dados dozientos karllines de plata por Dios, que pris de los hombres de Galas cabo Sant Matheu en Secilia.

Ítem, sea enmendada una carga de savogas que priseron⁷² quando la guerra d'Albalat a aquell de qui fueren, si fuere trobado, e si no, sea dado el precio por Dios.

Ítem, quiero que sean dados cent sueldos que finquaren por pagar al casamiento de Corçana.

Ítem, a un hombre de Lérida por hermmios⁷³ que·l tolliron quando la guerra quaranta sueldos jaccenses.

Ítem, reconosco que pris de Iohan Esparber trizientos sueldos jaccenses porque fue acusado que fue consencient del furto de la campana de Castellfolit. E si fuere trobado de consellyo que·n sia tenido, segunt fuero de ánima, que sia feta emmienda.

Ítem, a un homne de Gimineles que·l sia feta emmienda d'aquello que·l finqua por pagar del precio de una mula que fue stimada cient cinquanta sueldos, que·l fue presa quando la guerra.

Aquestos son los deudos de los quales me puedo agora acordar:

In primis, devo a don Pero Bastaç, camiaader de Lérida, dos mil sueldos e mando que·ls sian pagados.

Ítem, devo a Domingo Crexença, de Barbastro,⁷⁴ dozientos hueytanta sueldos jaecenses.

Ítem, devo a don Iohan de Paneda mil sueldos jaccenses e cinquanta cafizes d'ordio, mesura de Saranyena.

Ítem, quiero e mando que paguen a don Sancho Pomar todo aquello que per⁷⁵ buena verdat será atrobado que li devo.

Ítem, devo a don Guillem Matheu, d'Albalat, dozientos sueldos.

Ítem, devo a Adam de Maysén mil sueldos jaccenses con carta, e los otros deudos con cartas mando que lis sien pagados.

Ítem, a don Guillem Baceller, de Calamera, dozientos sueldos jaccenses.

Ítem, sian pagados dozientos sueldos jaccenses⁷⁶ los quales pris del deudo que los hombres de Villiellas lis devían.

Ítem, creo que devo al fillyo de don Guillem Marqués, de Barbastro, trizientos sueldos jaccenses⁷⁷ con carta e sea demandada verdat si son tantos.

Ítem, devo a Iohan Royo, clérigo de Barbastro,⁷⁸ cincho sueldos.

Ítem, devo a Iohan de Montclús, de Barbastro,⁷⁹ quaranta e siet sueldos [fol. 32r] dieç dineros miallya.

Ítem, devo a Lop Arcez de Sesse, cient sueldos por razón de un cavallo que compré d'él.

Ítem, a Ferrán Sánxec, scudero de Ágreða, o a ssus herederos, trezientos maravadís burgaleses.

Ítem, devo a Burgales, judío de Serón, o a los herederos d'él, trizientos quaranta maravadís burgaleses.

Ítem, devo a Berenguer d'Ivarç cinquanta sueldos jaccenses.

Ítem, devo a herederos de don Ramón de Sexena cient e quaranta sueldos jaccenses.

Ítem, a aquest mismo quinze⁸⁰ sueldos por un lorigón.

Ítem, a herederos de Pero Paniçero cient quaranta sueldos reales e ellyos tornen a mí las sortillyas que tenía el padre d'elloyos penynales.

Ítem, a Domingo Péreç, janpoti, vint e dos sueldos.

Ítem, devo a Guillyamet de Adam de Mayssén, vint maravadís de Castiellya.

Ítem, devo a Bernat Tolsán dozientos sueldos jaccenses.

Ítem, devo a don Ramón Mercer e a don Miguel de Raxmat e a don Bernat Muntanyes e a don Iohan de Pomar dozientos sueldos jaccenses que me prestaron.

Ítem, devo a herederos de Pero Guillem, camiator de Valencia, cient sueldos reales.

Ítem, devo a Sancho d'Ores, vizino d'Alcolea, trenta tornesos d'argent e dieç sueldos jaccenses.

Ítem, devo a Sancho Barbastro⁸¹ cient e quaranta sueldos jaccenses.

Ítem, a Berenguer de Castro, vezino de Monçón, sea pagado aquello que fincha por pagar por razón de un cavallo que compré d'él.

Ítem, reconosco que devo a Lorenç Bayell, de Alcolea, cient cinquanta sueldos por una mula suya que-l pris, la qual di a Odger⁸² de Pina.

Ítem, devo al dito Lorenç quatrocientos sueldos jaccenses por razón de un rocín que levó mi padre.

Ítem, devo a Ferrer Alamán dos mil sueldos barçalonesses con quarta.

Ítem, quiero e mando que a cada uno de mis vasallayes sean pagadas las assignaciones que cada uno d'ellos han de los dreitos que tienen por mí por razón de sus cavallerías,⁸³ segunt que a mí son assignadas por el rey, encontinent que los ditos assignados podrán seer avidos del senyor Rey.

Et reconosco que devo a herederos de dito Blascho de Foncea de la quitación del viatge de Secilia mil cinchientos sixanta quatre sueldos e tres dineros jaccenses.

Ítem, a herederos de don Gil Martíneç por razón del dito viatge huytanta libras e tres sueldos jaccenses.

Ítem, a herederos de Pero Lóppeç, de Valimayán, por razón de la quitación del dito viatge seyscientos vint nou sueldos cinco dineros jaccenses.

Ítem, a Per Yenéguez de Rueda, trezientos sueldos X dineros jaccenses por razón del dito viage.

Ítem, a Bertrán de Fontz por aquesta misma razón dozientos huytanta VI sueldos e VIII dineros e miallya jaccenses.

Ítem, a don Guillem [fol. 32v] del Almariar, por la dita razón, trizientos dos sueldos tres dineros mialla jaccenses.

Ítem, a Pero Ianuas por razón del dito viage sexanta siet sueldos V dineros jaccenses.

Ítem, a Goncalbo Foncea, qui stá⁸⁴ en Çaragoça por razón del dito viage trezientos vint VII sueldos VIII dineros e miallya jaccenses.

Ítem, a Guillamón de Fontz por la dita razón trizientos diez e hueyto sueldos quatre dineros e mialla.

Ítem, a Guillamón de Ressa por la dita razón setanta menos un soeldo.

Ítem, a Rodrigo d'Eros trizientos dieç e huyt sueldos quatre dineros mialla.

Ítem, a Guillema Péreç, de Moriellyo, por la dita razón, trezientos diez e hueyto sueldos IIII dineros⁸⁵ jaccenses.

Ítem, a Odger de Pina por aquesta misma razón trezientos trenta sueldos menos IIII dineros e mialla jaccenses.

Ítem, a Iohan Garcés de Leori, por la dita razón, sea satisfeyto segunt que será atrobado que receber deva.

Ítem, a Guillema Péreç, de Contrunyennego, por la dita razón cient e V sueldos jaccenses.

Ítem, a Baldovín, de Çaragoça, por la dita razón trezientos vint V sueldos VIII dineros mialla jaccenses.

Ítem, a Bernat Tolsán trezientos vint VIII sueldos V dineros miallya jaccenses por razón del dito viage.

Ítem, a Exemén Péreç, de Luesia, cinchcientos XVIII sueldos IX dineros jaccenses por sta razón.

Aquestas son las lexas las quales fago e que reconosco que son quasi por deudo por razón del servicio que algunos fetos me han de que me tengo por obligado:

In primis, lexo a don Pero Martínez Godor, cormano e mayor-dompne mío, por muytos e agradables servicios que me ha fetos e faze cada día mil maravadís d'oro.

Ítem, lexo a Ferrando de Falces, mil sueldos jaccenses.

Ítem, a Ferrando de Foncea, cient maravadís d'oro.

Ítem, a Guillem de Ressa, mil sueldos jaccenses.

Ítem, a García Péreç, de Caçtallya, mil sueldos jaccenses.

Ítem, a Simón de Rocafort, cient maravadís d'oro.

Ítem, a Sancho Eximénez⁸⁶ d'Onadre, cient maravadís d'oro.⁸⁷

Ítem, a García Peres de Moriellyo, mil sueldos jaccenses.

Ítem, a García Péreç de Pomar, mil sueldos jaccenses.

Ítem, a Martín Aznárez de Casada, mil sueldos jaccenses.

Ítem, a Exemén Péreç d'Ianis, mil sueldos jaccenses.

Ítem, a Martín Ferrández, de Vareya, cinchcientos sueldos jaccenses.

Ítem, a⁸⁸ Alfonso Civadero, trizientos sueldos jaccenses.

Ítem, lexo a Bodoyll cient sueldos jaccenses.

Ítem, a Ocenda, donzella de mi casa, trezientos sueldos jaccenses.

Ítem, a Andrea, fillya de García Péreç de Pomar, trezientos sueldos jaccenses.

Ítem, a María Enneco d'Aranda, dozientos sueldos.

Ítem,⁸⁹ lexo a Orfresa, filia de Iohan de Laçano, trezientos sueldos jaccenses pora unes vestires.

Ítem, a Guillem de Castellnou, el que vive con mí, cient⁹⁰ [fol. 33r] cinquanta sueldos por a una bestia.

Ítem, quiero que toda la otra companya que en mi casa serán que lis den de vestir de raz o de valenchina.

De los quales deudos, injurias e levas desusso ditas, mandó el dito don Gombalt a mí, notario deiús scrito, que-n⁹¹ fiziés carta pública.

Fetto fue sto en Alcolea, pridie idus septembris, anno Domini millesimo trecentesimo quarto.

Presientes testimonios ad aquesto clamados: don fray Berenguer Mir, abat de Alcolea, e don Pere de Tornes, capellán en la glesia de Sancta María Magdalena de Castiello de Alcolea.»

Et yo, Ramón de Vinyas, notario público de la ciutat d'Uescha,⁹² de las notas de Iohan Garcés de Sos, notario general qui fue e por toda la tierra e senyoria⁹³ del senyor rey de Aragón, a mí acomendadas por los jurados de la dita ciutat de la notaría cancellada, de mandamiento del hondrado Domingo Lópeç de Savastián, justicia de la dita ciutat, feyto a mí por subreu aquest present testament reparar, sacar e scrivir ficie en dos pieles de pergamino juntados e pegados con agua cuyta; la fin del primero de los ditos pergaminos yes atal «que sia tenido de recibir», e el principio del secundo pergamin yes atal «el sobrenompne e las armas de Antiença», e con sobrescripto⁹⁴ en la setena línea hont dize «mío»; e con sobrescripto en la XIIIª línea hont dize «un»; e con sobrescripto en la XVIª línea hont dize «pobres». E con raso enmendado en la XXXIª línea hont dize «quatorze»; e con raso enmendado en la XXXIXª línea hont dize «maravadís»; e con sobrescripto en esta misma línea hont dize⁹⁵ «e mercé»; e con sobrescripto en las LII líneas hont dize «que torne»; e con sobrescripto en la LVIª línea hon dize «en»; e con sobrescripto en la LXXVIª línea hont dice «exeguir»; e con sobrescripto en la LXXX e Vª. línea hon dize «quales»; e con sobrescripto en aquella misma línea hont dize «Ítem,

a Domingo Banço, de Santa Lezina, dé X sueldos. Ítem, a los homes de Ilch pora una çena que les pris, cient e XX sueldos jaccenses»; e con sobrescripto en la LXXXVIIIª línea hont dize «Ítem, a un homne de Gimineles que-l sia feyta enmenda»; e con sobrescripto en la XC VIª línea hont dize «que deva»; e con sobrescripto en la cient e prima línea hont dize «Ítem, a Guillamón de Ressa por la dita razón setanta me-[fol. 33v]-nos un sueldo. Ítem, a Rodrigo d'Oros e dieç hueyto sueldos, quatre dineros mialla»; e con sobrescripto en la CII línea hont dize «sueldos».

E en testimonio de las sobreditas cosas est mi signo acostumpnado y[*signe notarial*]fficie.⁹⁶

1. *Al marge esquerre.* 2. *Paraula, al manuscrit, palaura.* 3. *Al marge esquerre, electio manumissorum.* 4. *mi, al manuscrit, mió, amb la o raspada.* 5. *Soberanas ofereix al text aministrar advertint amb nota al peu la literal aministrar.* 6. *danyo, al manuscrit, danyos, amb la s ratllada.* 7. *Al marge esquerre, sepultura.* 8. *Al manuscrit hi havia una lletra, raspada* 9. *Al manuscrit hi havia una lletra, raspada* 10. *seer, al manuscrit corregit sobre Ser. Soberanas va llegir la correcció sobre fer.* 11. *Soberanas desenvolupa sempre l'abreviatura en soeldos.* 12. *Al manuscrit, entre sobre i plus, pus, ratllat.* 13. *o corregint, possiblement, de, raspat.* 14. *tenrà, al manuscrit, terná.* 15. *avenrà, al manuscrit, averná.* 16. *Interlineat per una mà diferent.* 17. *Alcoleya, al manuscrit, Alcoreya, corregit pel copista.* 18. *tenrà, al manuscrit, terrá.* 19. *Afegit al final de linia dins del marge dret.* 20. *que paguen sobreescrit.* 21. *Després de per, ratllat.* 22. *Soberanas: maravedis.* 23. *Barbastro, al manuscrit, Barbron.* 24. *aurá, al manuscrit, ará.* 25. *Text subratllat Ítem ... maravadis.* 26. *Text subratllat otra ... en Caseas.* 27. *Corregit per una mà posterior.* 28. *Text subratllat Ítem ... mil.* 29. *Segueit d'una lletra ratllada.* 30. *Text subratllat a ... mío.* 31. *Precedit de hod, ratllat.* 32. *Subratllat d'Entiença ... mío.* 33. *Text subratllat E porque ... muller mía.* 34. *Barbastro, al manuscrit, Barbron, desenvolupant erròniament l'abreviatura del topònim de manera reiterada.* 35. *Id.* 36. *Text subratllat E el ... Chiva. Al marge esquerre, una mà dibuixada apunta cap a la linia.* 37. *los, al manuscrit las.* 38. *e, manca al manuscrit.* 39. *Text subratllat Ítem ... maravadis.* 40. *Precedit d'un altre en, ratllat.* 41. *mande, al manuscrit mando.* 42. *Corregint la vocal final sobre mando.* 43. *Afegit sobreescrit.* 44. *Segueix un text cancel·lat: si moria de edat de XX anyos assuso que haya.* 45. *anyos, al manuscrit ayos.* 46. *prender, al manuscrit prenger, corregit pel copista.* 47. *Sic.* 48. *Precedit de focies, ratllat, que era fecies per a Soberanas.* 49. *Precedit de que, ratllat.* 50. *sobreviviere, al manuscrit sobreviere.* 51. *Segueit de todos, ratllat.* 52. *armas, afegit sobreposat.* 53. *Precedit de madre, ratllat.* 54. *Segueix un text que apareix expuntuat, E si no lo feciesse por el fetó contrario.* 55. *Sic.* 56. *Text subratllat E ... Parenxissa.* 57. *Precedit de Godie, ratllat.* 58. *Segueix un text ratllat: El dito lugar de Alcolea.* 59. *Precedit de her, ratllat.* 60. *cumplan, al manuscrit, cuplan.* 61. *manumessores, al manuscrit, manumessres.* 62. *en, interlineat.* 63. *Precedit de dit, ratllat.* 64. *en, al manuscrit, repetit.* 65. *Segueix, ratllat, e finido.* 66. *Precedit de dita, ratllat.* 67. *Id.* 68. *E, repetit per error al canvi de linia.* 69. *Corregit sobre lo per una mà diferent.* 70. *Afegit al marge esquerre.* 71. *muytas, al manuscrit, muytos.* 72. *Soberanas va llegir prisieron.* 73. *Soberanas va llegir herminios.* 74. *Com abans, al manuscrit, Barbron interpretant erròniament la reducció habitual Barbro.* 75. *Sic. desenvolupada.* 76. *Segueix un text afegit al marge inferior amb un senyal en forma d'angle interposat al text: a los marmessores de don Gómeç Pérez por razón de I cavallo que compré d'él. Ítem, a herederos de don Ramón de Cornudella tres*

mil sueldos barchinonenses, los quales devo por I cavallo que compré d'él. Ítem, a los citales de Alcolea dozientos sueldos jaccenses. 77. de, *ratllat*. 78. *Com nota 23*. 79. *Íd*. 80. cinq, *ratllat*. 81. *Al manuscrit*, Barbron. 82. Otzer, *ratllat*. 83. *Al manuscrit*, caverias. 84. *Al manuscrit*, *segueix encara, ratllat*. 85. *Al manuscrit*, e mialla, *ratllat*. 86. *Sobreescrit corregint* Martínez, *ratllat*. 87. *Afegit sobreescrit amb signe en angle sobre la línia d'escriptura*. 88. a, *manca al manuscrit*. 89. *Precedit de Ítem, lexo al final de línia anterior, ratllat*. 90. *Segueix, ratllat*, quaranta sueldos. 91. que-n, *al manuscrit*, quent (*quet, ratllat*). 92. de, *ratllat*. 93. *Sobreescrit amb senyal en angle a la línia*. 94. *Segueix un text ratllat*, en sta misma línia hont dize e merce con sobrescripto en la LII líneas hont dize que torne e con sobrescripto en la LVI línea on dize en e con sobrescripto en la LXXV. 95. *Segueix, ratllat*, Ítem, a Domingo Manço. 96. *Al peu del text, a la dreta, p amb signe abreviatu = probatum?*

11

1314, novembre, 11. Lleida

Cartes nupcials entre l'infant Alfons, fill segon del rei Jaume II, i Teresa d'Entença.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 33v-35v.

[*fol. 33v*]

Cartes nubcials fetes entre l'alt infant n'Amfós, segon nat del molt alt senyor en Jacme de bona memòria Rey d'Aragó, e la molt noble na Teresa d'Entença.

XI.¹ In nomine domini nostri Iesuchristi. Noverint universi quod nos Theresia, filia comunis nobilis Gombaldi d'Entença, domini de Alcolea quondam, et domine Constancie quondam uxoris eiusdem Gombaldi, libenti animo et espontanea voluntate, cum consilio, consensu et assensu venerabilis domini Elvire de Anteyllo, Dei gracia abatisse de Casves, tie nostre, et nobilium domini Guillemi d'Entença et dompni Guillemi de Montecateno, dompni Guillemi de Angularia,² dompni Poncii de Ripellis, dompni Othoni de Montecateno et dompni Raymundi Bernardi de Ripellis consanguineorum seu atinencium nobis in linea parentele et aliorum eciam amicorum nostrorum, necnon voluntate et auctoritate venerabilium Guillemi de Vallessenicii, secriste, et Petri de Ahivar, prepositi sedis oscensis, tutorum nostrorum et exequorum espondaliorum testamentorum dompni Gombaldi, patris nostri, et dompni Bernardi Guillemi d'Entença, avi nostri, damus, offerimus atque tradimus nos ipsam in uxorem legitimam per verba legitime de presenti vobis, inclito domino Infanti Aldefonso, Dei gracia comiti Urgellensis et vicecomitti Agerensis, filio secundo genito illustris-

simi domini Iacobi, Dei gracia regis Aragonum, et vos, gracia procreande sobilis³ in maritum nostrum ducimus et recipimus legittime seu virum iuxta divinum preceptum et ordinationem sacrosancte romane Ecclesie ac estatutum et damus, tradimus et assignamus vobis, pro exoario seu dote, ad consuetudinem huius terre, omnes et singulas villas seu villaria, possessiones, castra, loca, hereditamenta, predia tam rustica quam urbana et herema⁴ et populata et alia quecumque bona inmobilia cum militibus et vasallis et omnibus⁵ hominibus et [fol. 34r] feminis ibidem habitantibus et habitaturis imposterum et omnibus iuribus aliis et pertinenciis in eisdem bonis contentis et constitutis et constituendis et cum omnimoda iurisdiccione, dominacione ac dominiis nostris spectantibus et pertinentibus nobis seu expectare vel pertinere debentibus quoquo iure et modo quas et que nos habemus in regnis et terris Aragonum et Valencie, tam per testamento predicti patris nostri, quam eciam iure nostro, salvus tamen et exceptis, condicione seu condicionibus, substitucione seu substitutionibus, vinculo seu vinculis, solucione seu solucionibus faciendis et quibuscunque aliis in testamentis seu ultimis voluntatibus nobilium quondam dompni Bernardi Guillelmi d'Entença, avi quondam nostri, et predicti quondam patris nostri contentis, appositis et insertis. Et signanter salvis vendicione seu vendicionibus loci de Xestalgar⁶ situati in Regno Valencie. Quiquidem locus, tam ex testamento dicti patris nostri quam ex concessione regia postea subsequita, remanet ad vendendum necnon locorum vocatorum Muçqui, Soridon e Gorriça et cuiusdam hereditamenti de Açagra, situatorum in regno Navarre per spondalarios patris et avi nostri predictorum faciendis quod complendis et exequantibus ordinationibus in testamentis seu ultimis voluntatibus predictorum avi et patris nostri et quod complendis omnibus aliis que in ipsis testamentis dependent seu acnetxa⁷ sunt eisdem testamentis illis videlicet que ad huc remanent ad complendum. Et volumus quod omnia bona predicta habeatis, teneatis, possideatis seu eciam expletetis toto tempore vite vestri dompni Alfonsi una nobiscum durante inter nos matrimonium. Et possitis vos, domine inclite Aldefonse, de ipsis bonis et ipsis licite uti sicut de rebus exoarii seu dotalibus uti decet. Salvus tamen, ut predictum est, et exceptis locis et bonis predictis que remanent ad vendendum et omnibus et singulis condicionibus et aliis superius expressatis. Super quibus omnibus predictis est expressa condicio atque pactum quod non obstantibus matrimonii oneribus per vos sustinendis exequutores seu espondalarii predictorum avi et patris nostri teneant, compleant, et

observent seu compleri et observari faciant omnia et singula supradicta et quod possint vendiciones locorum facere supradictas et nichilominus teneant omnia predicta loca et bona michi quod dote seu axoario assignata iuxta ordinationes seu ultimas voluntates predictorum avi et patris nostrorum tamdiu quousque eorum testamenta per eos seu aliorum eorum fuerint completa et exequioni debite demandata seu eciam exsequa [fol. 34v] vel quousque inter illustrissimum dominum Iacobum regem, partem vestram et vos, dominum Aldeffonsum et predictos exequutores super premissis aliter fuerit ordinatum. Post obitum vere nostrum Theresie supradicte est expressa condicio atque pactum quod omnia predicta bona qua in dote damus et assignamus sint et remaneant filio seu filiis ex vobis et nobis comuniter procreatis si nobis dicte Teresie supervixerit prout nos inter dictos filios de eisdem bonis duxerimus⁸ ordinandum iuxta ordinationem seu testamenti predicti patris nostri et in ea casu retinemus nobis quod de dictis bonis possimus testari et disponere usque ad quantitatem quinquaginta mille solidorum iaccensium, et nostras alia de eisdem facere voluntates. Et, si forte quod absit contigerit nos decedere nullis estantibus seu survivoribus filii ex nobis ambobus comuniter procreatis, in hoc casu retinemus nos, dicta Teresia, quod possimus de dictis bonis dotalibus ordinare vel alia meas facera voluntates. Et ubi nos de dictis bonis non ordinaremus aliqua vel forte ordinare non possimus, volumus quod predicta bona nostris pertinentibus revertantur iuxta contenta in testamento patris nostri superius nominati. Est insuper expressa condicio atque pactum quod, si contingat nos, dicta Teresia, prius mori quam vos prefactum inclitum dominum Aldefonsum, quod vos non teneatis nec possitis tenere viduitatem in locis et bonis superius contentis et nunc vobis in dote seu exoario assignatis nec eciam in illis que nobis de cetero adquirentur, immo omnia predicta bona sint et remaneant salva et integra et sine aliquo onere debitorum et cuiuslibet contractus et obligationis per vos contractorum nobis et sucesoribus et proximoribus nostris ut superius est iamdictum.

Simili modo, nos predictus inffans Aldefonsum, Dei gracia comes Urgellensis et vicecomes Agerensis, de voluntate, consilio et assensu predicti domini Iacobi, Dei gracia regis Aragonum, patris nostri, voluntate gratuita ducimus et recipimus vos nobilem Teresiam supredictam, filiam comunem predictorum nobilium Gombaldi d'Entença et Constancie uxoris eiusdem, nepotemque Ermengaudi quondam comitis Urgellensis, in nostram uxorem legitimam

et consortem per verba legitima de presenti et gracia procreande sobolis⁹ nos ipsum vobis tradimus in maritum legitimum ac legalem ut lex Christi precipit et in sancta Dei ecclesia est estatutum sub ominibus et singulis modis et formis et pactis et quibuscumque aliis superius expressatis. Et recognoscimus et in veritas confitemur vobis, nobili Teresie supradicte, nos habuisse et recepisse a vos predictam dotem seu exoarium sub modis et formis et omnibus et singulis supradictis. Et inde peccati sumus plenarie et contentu re-[*fol. 35r*]-nunciantes scienter excepcioni non recepte et non habite dotis predicte et accioni infactum et doli et omni alii iuri et auxilio repugnanti et quia dos data sponsalicio habere meretur iuxta Catalonie conservanciam. Idcirco nos Alfonsus, comes predictus, damus et assignamus vobis, dicte nobili Teresie uxori nostre in sponalicio vestro centum mille solidos iaccensis pro quibusquidem centum mille solidis obligamus vobis, dicte nobili Teresie uxore nostra castra et loca de Castellione et de Tartareu et de Osse situata infra vicecomitatum Agerensis cum redditibus et suis iuribus universis. Quequidem castra et loca vobis pro esponsalicio obligata post obitum nostrum teneatis habeatis et expletetis potenter et in pace pascifice et quiete in tota vita vestra cum filiis et sine filiis et cum omnibus militibus et vassallis et cum omnibus hominibus et feminis ibi habitantibus et habitaturis districtu et omnimoda iurisdictione, dominiis et dominacionibus et cum omnibus redditibus, fructibus, exitibus et proventibus et pertinenciis universis tamdiu quousque de predictis centum mille solidis vobis in esponsalicio assignatis vel cui volueritis fuerint integre et plenarie satisfactum faciendo interim fructus vestros et eos in sortem vestri esponsalicii minime computando. Post mortem vero vestram predicti centum mille solidi vobis pro esponsalicio assignati nobis vel nostris sucesoribus revertantur. Ita tamen volumus et concedimus vobis dicte nobili Teresie uxori nostri quod si vos infra annum post mortem nostram volueritis seu elegeritis habere de predicto sponsalicio per nos vobis assignato quinquaginta mille solidis iaccensis ad vestras voluntates inde faciendas quod eos habeatis et vobis dentur seu sucesoribus vestris solvantur per heredes et sucesores nostros ad faciendum inde vestras omnimodas voluntates antequam desemparetis et reddatis predicta castra et loca et de residuis quinquaginta mille solidis predicti esponsalicii nil habere vel petere debeatis nec retinere possitis loca vobis pro dicto sponalicio assignata. Volumus eciam et concedimus ac ordinamus de voluntate consilio

et assensu illustrissimi domini Iacobi, patris nostri, quod totus comitatus Urgellensis et totus vicecomitatus Agerensis et tota alia terra et omnia castra et loca eciam et iura omnia que nobilis Ermengaudus, bone memorie comes Urgellensis, voluit et mandavit vendi illustrissimo domino regi, patri nostro predicto, et que ipse dominus rex et manumissoribus dicti comitis Urgellensis quo emit et postea nobis dedit sint et remaneant post obitum nostrum filio vel filiis masculis ex vobis et nobis comuniter procreatis si nobis supervixerint [*fol. 35v*] prout inter ipsos duxerimus ordinandum predicta obligacione dicti esponsalicii et omnibus eciam tangentibus semper salvis. Si vero filia vel filie ex nobis et vobis dicta Teresia nate fuerint maritentur honorifice sicut docet. Et in casu premissis nos possimus testare et ordinare de bonis nostris predictis ad voluntatem nostram usque ad quantitatem decem mille librarum iaccensis.

Quod est actum in civitate Ilerdensis, III idus novembris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o quartodecimo.

Sig+num Teresie, filie quondam nobilis Gombaldi d·Entença. Sig+num Elvire de Antyello, Dei gracia abatisse de Casves. Sig+num nobilis Guillelmi d·Entença. Sig+num Guillelmi de Montecateno. Sig+num Guillelmi de Angularia. Sig+num Poncii de Ripellis. Sig+num Othoni de Montecateno. Sig+num Guillelmi¹⁰ Raymundi de Ripellis. Sig+num Guillelmi de Vallesenicii, sacriste. Sig+num Petri de Ahivar, prepositi sedis oscensis. Sig+num Alfonsi, Dei gracia comitis Urgellensis, mariti dicte nobilis Teresie. Sig+num Iacobi, Dei gracia regis Aragonum predictorum qui hoc concedimus et firmamus firmiterque rogamus. Sig+num Nobilis Filipi de Celuça. Sig+num nobilis Raymundi de Ripellis. Sig+num nobilis Ambrosi de Ripellis. Sig+num nobilis Guillelmi Raymundi de Montecateno. Sig+num nobilis Guillelmi de Cervaria. Sig+num Petri Martiniç de Vergo. Sig+num venerabilis Gondisalvi Garcie. Sig+num venerabilis Bernardi de Fenollario. Sig+num venerabilis Vitalis de Villanova de domo dicti domini Regis testium.

Sig[*signe notarial*]num mei Arnaldi de Gerunda, publici notari Balaguerii et per totam terram et iurisdictionem domini regis Aragonum qui hoc scribi feci.

1. *Al marge esquerre.* 2. *Precedit de M, ratllat.* 3. *Sic, per subolis.* 4. *Al manuscrit, herencia, creiem que per error del copista.* 5. *Seguit de militibus, ratllat.* 6. *Xestalgar, al manuscrit, X Cest Algar; estrany intent de resoldre el topònim de Xestalgar.* 7. *Sic.* 8. *Sic.* 9. *Sic.* 10. *Precedit de Raymundi, ratllat.*

12 (18)

1318, gener, 4. València

El rei Jaume II fa donació del mer imperi al seu fill, l'infant Alfons, a les baronies de Xiva i Xestaltar que havia rebut per dot de la seua esposa, Teresa d'Entença, amb la condició que si les havia de tornar s'anul·laria aquesta donació.

[A]. Original perdut.

B. Còpia a ACA, RC, reg. 215, f. 216v-217r.

C. Còpia a ARV, RC, reg. 495, f. 589r-590v.

D. CX, f. 61r-62r.

Carta de donació del mer imperi de Xiva e de Xestaltar feta al infant n'Amfós per lo senyor Rey en Jacme.

XVII.¹ Nos Iacobus, Dei gracia rex Aragonum, Valencie, Sardinie et Corsice ac comes Barchinone, considerantes quod et si erga universos sub nostro felici dominio constitutos debemus ex regia speciale benevolencia in suis honoribus atque utilitatibus nos ostendere racionabiliter graciosius et specialius proprios nostros filios divino munere nobis datos, convenit nos graciaram nostrarum muneribus habundantius decorare, ideo, per nos et nostros successores, ex certa sciencia, damus et concedimus vobis, inclito infanti Alfonso, carissimo filio nostro et nobis gracioso comitti Urgelli et vicecomiti Agerensis, et vestris filiis et heredibus, tam masculini quam feminini sexus, qui vobis in suscriptis castro et villa succedant merum et mixtum imperium ac eorum exercitium in castro et villa de Chiva et terminis et pertinenciis eiusdem quod situm est in regno nostro Valencie et pervenit ad vos racione dotis nobilis dompne Teresie, uxoris vestre comitisse Urgelli filie nobilis Gombaldi de Entença quondam. Ita quod vos et vestri predicti perpetuo habeatis et exerceatis seu exerceri faciatis ipsum merum et mixtum imperium² [fol. 61v] in dictis castro et villa ac terminis et pertinenciis eiusdem absque impedimento et contradiccione nostri et nostrorum.

Volumus tamen et ordinamus quod furcas quas pro exercitium dicti meri imperii erigi feceritis erigi et construi faciatis ad duo miliaria ad plus in circuitu dictorum ville et castri de Chiva et non alibi in terminis et pertinenciis suis. Preterea, considerantes quod ad vos, memoratum filium nostrum, racionem eiusdem dotis uxoris vestre predictae, pervenerunt³ castrum et villa de Xestaltar et Algar et Penna de Xestaltar que quondam nominari solebat Penna de Xulella, et turre et alcharea de Alendenya, et campus vocatus de

Farsiterg et campus vocatus de la Pera que omnia sunt in regno Valencie ipsaque nos cum publico instrumento ut in eo lacius continetur vendidimus nobili quondam Bernardo Guillelmi de Entença, avo paterno dicte uxoris vestre et suis, quam vendicionem fecimus inter alia cum iusticiis civilibus et criminalibus.

Ideo, ad dubium removendum quod oriri posset verum ex verbis predictis pertineret ad vos merum et mixtum imperium et exercicium eiusdem in dicta villa et castro de Xestalgat et aliis predictis per nos venditis dicto nobili quondam Bernardo Guillelmi de Entença qui vel sui non exercent⁴ merum et mixtum imperium hactenus in locis predictis, damus et concedimus vobis dicto infanti Alfonso et vestris filiis et heredibus, tam masculini quam femini sexum, qui vobis, in ipsis castro et villa de Xestalgat et aliis supradictis per nos venditis, succedant merum et mixtum imperium ac eorum exercicium in ipsis castro et villa de Xestalgat et aliis predictis. Ita quod vos et vestri predicti habeatis et exerceatis seu exerceri faciatis ipsumque merum et mixtum imperium in dictis castro et villa de Xestalgat et aliis pretactis ac pertinentiis eorum absque impedimento et contradiccione nostri et nostrorum. Sic videlicet quod apud dictum locum de Xestalgat tamen erigi faciatis furcas pro exercicio dicti meri imperi ipsius loci et aliorum predictorum per nos venditorum. Retinemus tamen nobis et nostris et sub hac condicione et retencione facimus supradictam quod si forte quod Deus avertat vobis et descendantibus ex vobis et vestris liberis legitimis sive masculini aut feminini sexus exclusis, predicta castra et ville de Chiva et de Xestalgat et alia supradicta stabilia bona ad memoratam nobilem Teresiam uxorem vestram vel ad suos devolui seu pervenire contigerit, presens donacio et concessio nostra nullam obtineat firmitatem, immo invalida et inefficax habeatur. [*fol. 62r*] Et, in eo casu, predicte furce in dictis locis erecte incontinenti amoveantur seu collerentur ab inde et, ex tunc, remaneret illi vel illis ad quos castra et bona predicta pertinerent ius suum salvum super facto iurisdiccione eorum et res esset in eo statu quo nunc est.

Mandantes procuratori Regni Valencie presenti et qui per tempore fuerit necnon baiuliis, iusticiis ceterisque officialibus nostris presentibus et futuris quod hanc gratiam et concessionem teneant inviolabiliter et observent ac faciant firmiter observari et non contraveniant nec aliquem contravenire permitant aliqua racione. In testimonium auctoritate predictorum presentem cartam nostram fieri iussimus magestatis nostre sigillo appendicio communitam.

Datum Valencie, pridie nonas ianuarii, anno Domini M^o CCC^o septimodecimo. Sigillatur. Signum+⁵ Iacobi, Dei gracia regis Aragonum, Valencie, Sardinie et Corsice ac comitis Barchinone.

Testes sunt: infans Iohannes, domini regis predicti natus et cancellarius, Raymundus Valencie episcopus, Iaspertus vicecomes Castrinovi, Othonus de Montecateno, Gilabertus de Scintillis.

Sig[*signe notarial*]num mei Bernardi de Aversone, dicti domini regis notarii qui de mandato ipsius hec scribi feci cum literis rasis et emendatis in decima linea ubi dicitur «et vestri predicti» et in XII^a linea ubi dicitur «et vestris liberis» et in quartadecima linea ubi dicitur «castra et bona» et clausi loco, die et anno prefixis.

1. *Al marge esquerre, amb un [18] recent.* 2. *Segueix in dictis, ratllat.*
3. *Una línia vertical decorada, al marge esquerre, marca cinc línies entre castrum ...*
Bernardo Guillem. *Altres signes marquen, al marge esquerre, l'aparició del topònim Xestalgar en diverses línies.* 4. *exercerant, al manuscrit, exercuerant.* 5. *Sic, al manuscrit, signum complet i segueix la imitació del senyal reial.*

13 (19)

1318, gener, 23. Xàtiva

Franquícia de lleuda, peatge i altres drets reials atorgada pel rei Jaume II als veïns de Xestalgar.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 62r-62v.

Privilegi de la franquea atorgada als vehins de Xestalgar de totes lurs coses.

XVIII.¹ Nos Iacobus, Dei gracia rex Aragonum, Valencie, Sardinie et comes Barchinone, ob causam et contemplacionem incliti infantis Alfonsi, comes Urgellensis et vicecomitis Agerensis, carissimi et benedicti geniti nostri per nos et nostros, tenore presentis privilegii enfranquimus ac francos et inmunes facimus vos universos et singulos homines cuiuscumque legis et condicionis sint habitantes et habitaturos in loco de Xestalgar sito in regno Valencie et alchareis termini sui quiquidem locus ad dictum inclitum infantem Alfonsum ca-[*fol. 62v*]-rissimum filium nostrum pervenit ex causa inclite Theresie comitisse Urgelli, uxoris sue, necnon res et bona vestri imperpetuum per omnia regna² loca et dominacionis nostri tam per terram, tam per mare quam per quaslibet aquas dulces ab omni scilicet pedagio, lezda, portatico, mensuratico, penso, passagio, ribatico ac alio quolibet usatico novo et veteri statuto et statuendo. Ita quod de rebus seu mercibus nostris quas emetis, venderitis seu

vobiscum portabitis vel portari facietis non solvatis neque solvere teneamini in aliquibus³ locis terre sive dominacionis nostre pedagium aliquod, lezda, portaticum nec aliqua alia de predictis seu aliquod eorumdem. Immo sitis inde ab omnibus ipsis et singulis franchi, liberi et immunes.

Mandamus igitur per hanc cartam nostram baiulis, lezdariis, pedagiariis et univervis aliis officialibus et subditis nostris presentibus et futuris quod hoc enfranquimentum ac presentem donacionem et concessionem nostram firmam⁴ habeant et observent imperpetuum ac teneri faciant et inviolabiliter observari et non contraveniant nec aliquem contravenire permitant. In cuius rei testimonium presentem cartam nostram sigillo appendicio megestati nostre iussimus sigillari.

Data Xative, decimo kalendas februarii, anno Domini millesimo trecentesimo septimodecimo. Sigillatur.

Sig[*senyal reial*]num⁵ Iacobi, Dei gracia regis Aragonum, Valencie, Sardinie et Corsice⁶ ac comes Barchinone.

Testes sunt Raymundus episcopus valentinus, Petrus Martini de Luna, Franciscus Carroci, Gilabertus de Scintillis, Franciscus de Proxida.

Sig[*signe notarial*]num Francisci de Bastida predicti domini regis scriptoris qui de mandato eiusdem hec scribi feci et clausi.

1. *Al marge esquerre, acompanyat d'un [19] recent.* 2. *Segueix, raspat, terra et.* 3. *Precedeix, ratllat, aliqbi.* 4. *firmam, al manuscrit, firmant.* 5. *Al manuscrit, signum[senyal reial]num.* 6. *Corsice, rex, manca al protocol.*

14 (12)

1327, octubre, 23. Saragossa

Testament de Teresa d'Entença, senyora d'Alcolea de Cinca, de Xiva i Xestagar, muller de l'infant Alfons i comtessa d'Urgell. Hi institueix hereu universal el seu segon fill, Sanç, i, si de cas hi mancava, el tercer fill, Jaume.

[A]. Original perdut.

B. Còpia del s. XIV a ACA, RC, v. 21(12).

C. Còpia del s. XIV e. al CX, f. 35v-41v.

Testament de la molt alta senyora inffanta dona Teresa d'Entença, muller del alt senyor inffant n'Amfós, comtessa d'Urgell.

[*fol. 36r*]

XII.¹ In nomine domini nostri Iesu Christi amen. Cum creatura humana non habeat quid pro meritis suo respondeat creatori et ideo non sit inquirendum divinum iudicium sed Christi misericordia postulanda, nam cum natura semper ad finem deproperet nichil continens in se stabile sive firmum, ideo sapientis est cogitare futura ut cum altissimus Dei filius fragilitatis humane hostum duxerit propulsandum² paratam inveniat creaturam animam sibi reddere comendatam ne de falsa vellitacione valeat reprehendi. Idcirco noverint universi quod nos Infantissa Theresia, illustrissimi domini infantis Alfonsi consors ac comitissa Urgelli, sana per gratiam Iesu Christi mente et sensu, languens licet corpore cum voluntate, auctoritate et expressa consensu prefati domini infantis domini et viri nostri carissimi, nostrum ultimum facimus seu concedimus testamentum ac nostrarum rerum et bonorum omnium dispositionem.

Primo ad infrascripta omnia et singula in presenti meo³ testamento sive ultima voluntate contenta executanda esse volumus comissarios nostros et huiusmodi nostri testamenti executores, illustrissimum dominum infantem Alfonsum virum et⁴ dominum nostrum carissimum predictum, reverendum in Christo patrem Petrum Cesaraugustanum archiepiscopum ac dilectos Garsia de Loriç, maiordomum nostrum et Arnaldum Ballistarii, scriptorem porcionis prefati domini viri nostri. Quibus damus et concedimus plenam licenciam et liberam potestatem ut, absque omni contradiccione heredum nostrorum aut alterius cuiusvis persone, possint sua propria auctoritate de bonis nostris mobilibus vendere et alienare pro infrascriptis omnibus et singulis integre adimplendis prout in nostro testamento huiusmodi plenius continetur. Dantes in et super eisdem⁵ plenam et liberam potestatem es specialem mandatum agendi, respondendi, defendendi, proponendi tam in iudicio quam extra libellos offerendi, excipiendi, triplicandi, lites contestandi, iudicis officium implorandi, supplicandi iuramentum de calumpnia prestandi, procuratorem et procuratores constituendi et substituendi, eosque revocandi et resumendi quotiens eisdem visum fuerit expendire appellandi et appellationes prosequendi, compotum et compota racionem seu raciones a quibuscumque alcaidis, baiulis, clavigueriis, administratoribus seu quibuscumque aliis officialibus quocumque nomine censeantur seu quibusvis personis aliis cuiuscumque status, gradus seu condicionis existat que pro nobis seu nostro nomine vel mandato aliquid hucusque receperunt, collegerunt, dederunt, expendiderunt seu alio quomodolibet ministra-

runt per se et vel alium seu alios ad hoc per eos deputandum seu deputandos audiendum et [fol. 36v] recipiendum ipsaque compo-
ta et rationes approbandum et si necesse fuerint impugnandum et
contradicendum eaque et quascumque alias questiones inician-
dum, diffiniendum, absolvendum ac etiam relaxandum debita et
iniurias nostras ubicumque et undecumque claruerint. Necnon le-
gata nostra infrascripta absque lite, questione, libelli, oblacione, litis,
contestatione, sententia, mandato, licencia vel permissu iudicis
cuiscumque eorum propria auctoritate sine heredum nostrorum vel
alterius persone contradiccione solvendum, satisfaciendum et emen-
dandum de bonis nostris integre et perfecte pro sue libitu volunta-
tis et omnia alia et singula faciendum et exercendum que causarum
et negociorum merita exigunt et requirunt.

Item, eligimus sepulturam nostram in monasterio fratrum mi-
norum civitatis Ilerdensis ubi dictus dominus infans, vir et domi-
nus noster carissimus, suam elegit sepulturam. Item, volumus et
iubemus quod dicta sepultura nostra fiat bene perfecte et honori-
fice iuxta decenciam nostri status, iudicio et dispositione nostrorum
executorum predictorum. Item, volumus et iubemus quod omnia
et singula debita et iniurie nostre ubicumque et undecumque cla-
ruerint ut premittitur sive de bonis nostris querelantibus sine di-
minucione qualibet satisfacta seu etiam emendata. Item, legamus
sive dimittimus quemcui fratrum minorum Ilerdensis predictorum,
ratione dicte sepulture nostre, mille morabatinos auri tradendo
eisdem iuxta dispositionem dictorum nostrorum executorum qui
solvantur eisdem ad octo solidos iaccessis pro morabatino. Item, vo-
lumus et iubemus quod tali die, sicut dominus Iesu Christi nos
vocaverit ab hac luce, fiat anno quolibet imperpetuum unum anni-
versarium pro anima nostra in monasterio dictorum fratrum et, die
quam dictum celebrabitur aniversarium, dentur quolibet anno, de
bonis nostris, centum quinquaginta solidos iaccensis pro precanta
fratribus antedictis. Item, instituimus et ordinamus unam perpetuam
capellaniam continue celebranda in ecclesia Sancti Iohannis de
Alcolea de Cinqua videlicet in capella ubi corpus nobilis domini Gom-
baldi d'Entença, patris nostri memorie recolende tumulatum est ad
sustentacionem cuiusquidem capellanie dimittimus seu legamus
totum illud hereditamentum nostrum situm in termino de Alcolea
vocatum de los Quadrones prope viam de Albalato. Quodquidem
hereditamentum confrontatur cum via publica de Albalato et cum
orto abacie eiusdem loci et quedam senda inmedio et cum braçali
unde rigatur et cum orto Iohannis Ballistarii et cum orto capellanie

Iohannis de Pomar. Et volumus et iubemus dictam capellaniam perpetuo celebrari pro anima dicti patris nostri, nostra et nostrorum, dimittimus eciam ad ipsius capellanie sustentationem centum solidos iaccensis anno quolibet censuales ex illis censibus quos habemus in [fol. 37r] loco et terminis eiusdem loci de Alcolea in vineis, ortis, prediis et aliis posesionibus quibuscumque.

Item, instituimus aliam capellaniam perpetuo celebranda continue in ecclesia monasterii de Casvis pro anima nobilis domine Constancie, felicitis recordacionis matris nostre, nostra et nostrorum. Ad cuius capellanie sustentacionem volumus et mandamus quod emanantur de bonis nostris bona hereditates sive possessiones per manus dictorum nostrorum exequutorum quarum redditus valeant anno quolibet ducentos solidos iaccensis censuales. Item, instituimus aliam capellaniam perpetuo et continue celebranda in ecclesia domus de Belpuch, ubi corpus nobilis Ermengaudi, comitis Urgelli bone memorie patruis nostri, extitit tumulatum, ad cuius sustentationem volumus et iubemus emi de bonis nostris possessiones, bona sive hereditates per exequutores nostros antedictos quarum redditus valeant annuatim ducentos solidos iaccenses censuales. Item, instituimus aliam perpetuam capellaniam continue celebranda in ecclesia Sancte Marie de Salis Osce pro anima nostra et pro animabus⁶ patris et matris ac aliorum parentum nostrorum ad cuius sustentationem iubemus emi bonis nostris per dictos nostros exequutores posesiones sive redditus attingentes summa ducentorum solidorum iaccensis censualis. Item, instituimus aliam capellaniam in ecclesiam Sancte Marie de Pilari Cesarauguste et quod ibidem continue celebretur pro anima nostra et pro animabus patris et matris et aliorum omnium parentum nostrorum ad sustentacionem cuius iubemus similiter emi bonis nostris sive possessiones per dictos nostros exequutores usque ad quantitatem ducentorum solidorum iaccensis annualium attingentes. Item, instituimus aliam capellaniam perpetuo et continue celebrandam pro anima nostris patris, matris et parentum nostrorum in ecclesia Sancte Marie de Monte Serrato ad cuius sustentacionem iubemus emi per dictos nostros exequutores de bonis nostris posesiones sive redditus summa ducentorum quinquaginta solidos Barchinone rendalium anno quolibet attingentes.⁷ Item, instituimus aliam perpetuam capellaniam in ecclesia Sancte Marie Madalenes castri d'Alcolea perpetuo ibidem et continue celebrandam pro animabus⁸ omnium fidelium deffunctorum ad cuius sustentationem ex nunc assignamus ducentos solidos iaccensis rendales in illis censibus sive tributis que nos habemus in loco

et terminis de Alcolea, scilicet in domibus, prediis, vineis ceterisque aliis posesionibus universis. Si vero census sive tributa nostra predicta non sufficient ad quantitatem dictorum ducentorum solidorum iaccesis rendalium, iubemus emi de bonis nostris per dictos nostros exequutores redditus ad complementum dictorum ducentorum solidorum iaccesis anno [fol. 37v] quolibet rendalium. Item, volumus et iubemus quod presentatio capellanorum dictorum capellaniarum spectet semper ad dominum de Alcolea de Cinqua qui per tempore fuerit.

Item,⁹ karissimum¹⁰ infantem Sanccium, filium comunem prefati viri et domini nostri domini infantis Alfonsis et nostri, herede nostrum instituimus universalem cui dimittimus iure hereditario omnia bona nostra mobilia et immobilia ad nos videlicet spectancia et signantur castra, villas, loca, alchareas, hereditates, molendina, posesiones et omnia iura et acciones que nos habemus et habere debemus et nobis competunt et competere possunt et debent quacumque ratione, modo sive causa ac cetera bona que fuerunt nobilium Gombaldi¹¹ de Entença, patris nostri et Sancii de Antilione avi nostri ac Vallesi de Antilione, patruis nostri scilicet Alcolea,¹² Hueso, Rafals, Castellfollit, Quatuor Cassades, Cassades en la Gruessa, Chiva¹³ cum alchareis, terminis eiusdem, Chestalgar et Mançanera, Antiellon, Las Cellas, Ponçano, El Grado, Artasona, Siet Castiella, Avitando, Puy de Cinqua,¹⁴ Clamosa, Sant Mitrer, Morcat, Solana, Alerre et Aurego cum universis et singulis hominibus masculis et feminis cuiuscumque legis vel condicionis existant inibi habitantibus et de cetero habitaturis et cum alchareis, furnis, molendinis, aquis, rivis, pratis, ortis, vineis, prediis, terris ac posesionibus universis cultis et incultis ortalibus nemoribus, silvis, arboribus fructiferis et infructiferis, montibus et pascuis, heremis et populatis, terris, censibus, tributis, peytis, ademprivis, penis, calonis, homicidiis, exaccionibus, monetatico et cum hoste, exercitu et cavalcata ac redempcionibus eorumdem et cum censibus, quartis, quintis, cenis, çofris, adempriviis, questiis et cum omni dominio et iurisdictione civili et criminali ac mero et mixto imperio aliisque iuribus universis et singulis quocumque nomine censeantur predictis castris, villis, alchareis, locis atque bonis pertinentibus et pertinere debentibus quoquomodo. Si vero contigerit dictum infantem Sanccium, filium et heredem nostrum universalem, infra pupillarem etatem vel alia quandocumque sine liberis legitimis et naturalibus decedere inclitum et karissimum infantem Iacobum, filium comune dicti domini infantis Alfonsi ac nostri, eidem infanti Sancio heredem

universalem instituimus sive substituimus in omnibus et singulis dictis bonis prout melius et firmiter fieri potest de foro iure et racione. Item, dimittimus inclitis infantibus Petro et Iacobo predicto, filiis nostris karissimis pro [fol. 38r] parte et legitima bonorum nostrorum cuilibet eorum scilicet decem mille solidorum regalium et in eis eos heredes instituimus. Item, dimittimus iure legati domine Constance regine Maioricarum, illustri filie comuni dicti domini infantis Alfonsi et nostre karissime, omnia et singula iocalia nostra tam auri quam argenti, necnon perlas, anulos, coronas,¹⁵ garlandas, operata sive operanda, cuiuscumque generis vel speciei sint, ubicumque et in quibuscumque locis consistant, ad faciendum de eis tamquam de re propria prout sue placuerit voluntati. Item, dimittimus iure legati nobili Urache d·Entiença, sorori nostre karissime, omnes et singulos fructus, redditus, exitus et proventus loci nostri de Alcolea ad vitam suam dumtaxat pro faciendo de eis pro sue libitu voluntatis.

Item, dimittimus seu legamus Castellane, uxor quondam Emanuelis de Entiença de domo nostra, mille et quingentos solidos regalium ad vitam suam dumtaxat anno quolibet renduales. Item, dimittimus seu legamus Sanccie Roderici, de domo nostra, tria mille solidos regalium ad vitam suam tamen anno quolibet renduales. Item, dimittimus seu legamus Geraldone de Monte Senisio, Elvire de Iacca, Beatrici de Boxadors, Mayllete d·Entiença, Francesie de Moreyll, Agneti de Puiades, Teresie filie Emanuelis d·Entiença, Marie Martini de Font et Sibilie Otgera, domicellabus nostris, pro suis matrimoniis contrahendis, cuilibet earum, octo mille solidos regalium. Item, dimittimus seu legamus Marie Omargos, nutrici nostre, mille solidos regalium ad vitam suam anno quolibet renduales. Item, dimittimus sive legamus Thode Martini, nutrici infantis Petri, filii nostri karissimi, mille solidos regalium ad vitam suam dumtaxat anno quolibet renduales.

Item, dimittimus sive legamus nobili Sibilie¹⁶ de Antilione omnes fructus redditus exitus et proventus omnium illorum locorum nostrorum quos ipsa nunc tenet ad faciendum de eis ad vitam suam tamen prout sue placuerit voluntati. Et quod predictus dominus infans, vir et dominus noster karissimus, teneatur eidem solvere quicquid ei per ipsum et nos debetur ultra redditus antedictos. Item, dimittimus sive legamus Agneti sive Paschasie, pedissecis nostris, cuilibet earum mille solidos. Item, ex alia parte unicumque ipsarum ducentos solidos regalium anno quolibet solvendo eis ad vitam earum habendos et percipiendos dumtaxat et non ultra.

Item, cum nos assignaverimus Teresie Gombaldi, sorori nostre moniali Monasterii de Casvis sexcentos solidos iacenssis habendos et percipiendos anno quolibet super redditibus et fructibus baronie de Antilione eosdem sibi, ex certa sciencia, confirmamus prout in dicta assig-[*fol. 38v*]-natione plenius continetur. Item, dimittimus et legamus Geraldone, nutrici dicte domine Constancie Regine Maioricarun illustris filie nostre karissime, duo mille solidos regalium.

Item, dimitimus sive legamus Garsie de Loriç, dilecto maiordomo nostro, mille solidos regalium renduales sibi et suis ano quolibet perpetuo exsolvendos, laudamus namque approbamus et, ex certa sciencia, confirmamus eidem quascumque donaciones omnes et singulas per nos eidem hucusque de quibuscumque bonis sive rebus factas prout in ipsis donacionibus plenius continetur. Volumus insuper et iubemus quod fiat ei per exequutores nostros memoratos bonum et utile finale arbaranum necnon transaccio, quitatio et remissio de omnibus bonis et peccuniis sive aliis rebus universis et singulis que per nos seu nomine nostro vel mandato usque ad diem hodiernam recepit, tenuit, dedit et expendidit sive alio modo quolibet ministratis prout melius, firmitus et utilius fieri poterit ad sui comodum et suorum.

Item, dimittimus seu legamus Arnaldo Ballistarii, scriptori porcionis domus¹⁷ dicti domini viri nostri mille solidos regalium renduales sibi et suis anno quolibet perpetuo exolvendos iubemus inquam atque volumus quod prenunciati exequutores nostri faciant ei bonum et utile finale albaranum necnon transaccione quantitatem et remissionem de omnibus bonis et pecuniis sine aliis quibuscumque rebus universis et singulis que per nos seu nomine nostro vel mandato hucusque recipit, tenuit, dedit, expendidit sive alio quomodolibet ministrabit prout melius, firmitus et utilius fieri poterit ad sui comodum et suorum. Volumus eciam et iubemus eidem Arnaldo exolvi triginta et tria mille solidos Barchinone quos eidem debemus, volentes quod dictam quantitatem recipiat et de ea se integret de peccunia que est nunc in domo nostra vel erit tempore obitus nostri si sufficiat ad quantitatem dictorum triginta trium mille solidorum eidem preterea exsolvendam vel si quod residuum ex quantitate predicta eidem remanserit ad solvendum quos illud ei de bonis nostris penitus exsolvatur.

Item, laudamus ac eciam confirmamus dilecto Azenario d·Orbe, portario¹⁸ nostro maiori, illos mille solidos quos eidem concessi-

mus graciosè prout in concessione nostra inde sibi facta plenius continetur. Item, dimittimus seu legamus eidem Azenario ex alia parte mille solidos regalium sibi exsolvendos anno quolibet dum sibi fuerit vita comes verumtamen si habuerit filium vel filia ex uxore quam nunc habet, volumus et concedimus eidem Azenario quod dictos mille solidos per nos eidem in huiusmodi [fol. 39r] nostro testamento legatos post eius vitam eos habeat et percipiat dictos filios vel filia ex eo dicta uxore sua nasciturus seu eciam nascitura toto tempore vite sue.

Item, dimittimus sive legamus Berengario de Rajadello, scriptori porcionis domus nostre, decem mille solidos regalium.

Item, legamus seu dimittimus Poncio¹⁹ Ugonis, fratri nostro naturali quindecim mille solidos regalium. Item, laudamus, approbamus et eciam confirmamus eidem ex certa sciencia quascumque donaciones eidem per nos usque ad presentem diem factas de quibuscumque bonis sive rebus prout in donacionibus per nos ei de ipsis bonis factas plenius continetur. Et si forte aliquid sibi debetur ex testamento domini Gombaldi, patris nostri et sui, volumus et iubemus quod id ei integre solvatur.²⁰ Item, laudamus et ratificamus et ex certa sciencia confirmamus universas et singulas concessiones sive donaciones factas per nos hucusque nobili Guillelmi d'Entiença, fratri nostro naturali de omnibus et singulis bonis sive rebus ut in donacionibus sive concessionibus per nos eidem factis serius continetur.

Item, legamus sive dimittimus dilecto nostro Roderico de Luna, suppracoquo nostro, quindecim mille solidos²¹ regalium. Item, legamus sive dimittimus Poncio de Vilariacuto, reposterio nostro quindecim mille solidos regalium. Item, legamus sive dimittimus Garsie Sancieri de Sotes qui scindit contra nobis quindecim mille solidos regalium. Item, legamus sive dimittimus Raymundo de Vilafrancha, panicerio nostro, decem mille solidos regalium. Item, legamus sive dimittimus Raymundo de Boyl, militi dicti domini Infantis viri nostri consiliario, decem mille solidos regalium. Item, legamus sive dimittimus Iacobo de Urries, camerario nostro maiori, decem mille solidos regalium. Item, legamus sive dimittimus Arnaldo Stanyeti, emptori maiori domus nostre, quinque mille solidos regalium. Item, legamus sive dimittimus Egidio d'Araçur, cavallaricio nostro, quinque mille solidos regalium. Item, legamus sive dimittimus Petro Sartre, superazemulario, mille solidos regalium anno quolibet sibi exsolvendos dum eidem fuerit vita comes et non ultra Item, legamus sive dimittimus Bernardo Luppeti scripturi²² nostro tria mille solidos regalium. Item, legamus sive dimittimus Luppo de²³ Contut, scripto-

ri nostro, decem mille solidos. Volumus eciam et iubemus sibi fieri per executores nostros antedictos bonum et utile albaranum finale necnon transaccionem quitacionem ac remissionem de hiis que hactenus per nos seu nostro nomine vel mandato recipit, tenuit, dedit et expendidit sive alio quomodolibet administravit prout melius et utilius fieri potuerit ad eius comodum et suorum.²⁴ Item, legamus sive dimittimus Sancio Lupi de Olmeda, scriptori incliti infantis Petri carissimi primogeniti [fol. 39v] nostri duo mille solidos regalium. Item, legamus sive dimittimus Bernardo de Petra octo mille solidos regalium. Item, legamus sive dimittimus dilecto nostro Iohanni Martini d·Entiença mille solidos regalium sibi et suis perpetuo anno quolibet exsolvendos. Item, legamus sive dimittimus ei ex alia parte decem mille solidos regalium. Item, legamus sive dimittimus Petro Iordani d·Urries decem mille solidos regalium. Item, legamus Berengario de Boxadors duo mille solidos regalium. Item, legamus Bartholomeo Cespujades quinque mille solidos regalium. Item, legamus Pericono Guillelmi, portario nostro, tria mille solidos regalium. Item, legamus Arnaldo Tarraso, Guillelmo Palazini, Guillelmo Torroja, Dominico Petri de Turribus, portariis nostris et Dominico Petri de Nayno, portario incliti infantis Petri carissimi primogenito nostri cuilibet eorum scilicet duo mille solidos regalium. Item, legamus Francesio de Podio Rubeo et Petro Cerdany portariis porte forane cuilibet eorum²⁵ mille solidos regalium. Item, legamus Martino de Soteriis, Petro de Loriç et Iohanii de Almunia de camera nostra cuilibet eorum scilicet duo mille solidos regalium. Item, legamus Petro d·Esplugues, subreboterio, tria mille solidos regalium. Item, Bernardo Comitibus de scribania porcionis, Arnaldo de Manso, subpanicerio, Arnaldo Lor, subbotellario, Guillelmi de Campanis, Francisco Folquet coquo, Iohanni Garcesii de Alfaya minucerio, Bernardo Molinerii scolari, Marco falchonerio, Francisco Cescala, pellipario et magistro Ricardo, menescallo, cuilibet eorum videlicet mille solidos regalium. Item, legamus magistro Iucen et magistro Guillelmi de Carcassona, medicis, cuilibet eorum scilicet tria mille solidos regalium. Item, legamus Pericono de Turrellis, Francisco Leopart, Bartholomeo de Casa, Iacobo Vaqueri, Marie que abluit fuscam coquine, Iohanni Navarro, Garsie Navarro, Blascoto, Michaeli, Petri Punienta, Nicolao de Granyen, Guillelmo Torner, Pericono de Menargues, Farach Doveta, serraceno, Benedicto Radio, Paschasio Martini de las Andas, Paschasio de Barbera, Iohanico Blascho, Palazino de Focibus, Petruco Boquino et Petri Sancii d·Ayvar cuilibet eorum scilicet mille solidos regalium. Item, legamus Domengot et

Petro Saranyena, cursoribus, cuilibet eorum scilicet quingentos solidos regalium. Item, legamus Iacobo Rossell, perlerio, duo mille solidos regalium. Item, Michaeli Fusterii, Bernardo Gaucerandi, Francisco Campi et Guillelmo Gaucerandi, costureriis, eorum cuilibet scilicet mille solidos regalium.

Item, legamus sive dimittimus monasterio de Casves decem mille solidos regalium ex quibus emanatur redditus pro vestiario dominarum monialium monasterii memorati. Item, quia nos quando eramus in adquisicionem regni Sardinie cum illustrissimo domino, [fol. 40r] predicto viro nostro carissimo, voluerimus, suo et nostro nomine, facere monasterium dominarum ad Dei servicium in ecclesia Sancte Marie de Chalamera. Ideo volumus et mandamus quod fiat per exeutores nostros predictos monasterium in dicta ecclesia de Chalamera in quo collocentur terdecim domine minorissarum quibus provideatur de bonis nostris perpetuo secundum decenciam sui status. Item, volumus et iubemus quod fiant duo monasteria in dicto regno Sardinie quorum unum sit fratrum minorum et aliud minorissarum ubi et secundum quod prefato viro et domino nostro carissimo videbitur expedire. Nam ad hoc tenemur ex voto per nos nostro et²⁶ dicti domini infantis nomine facto dum eramus in dicti regni adquisicione una cum eodem personaliter constituta. Item, iubemus atque volumus quod solvantur et dentur mille solidos ecclesie Sancti Simonis de Pontano quos nos ex voto per nos facto eidem ecclesie tenemur solvere atque dare.

Item, volumus et iubemus fieri tres ymagines argenti ad ymaginem Beate Virginis Gloriose quarum una ponatur in altari Sancte Marie de Chalamera, altera in altari Sancti Stephani de Alcolea, altera vero in altari Sancte Marie Madalenes castri eiusdem loci de Alcolea pro quibus recipimus de bonis nostris quindecim mille solidos regalium videlicet pro una quaque ymagine quinque mille solidos. Item, volumus quod fiat una ymago argenti Beate Virginis que ponatur in altari Sancte Marie de Monteserrato pro qua recepimus de bonis nostris duodecim mille solidos regalium. Item, volumus et iubemus quod pilare Sancte Marie de Pilari Cesarauguste coperiatur argento iudicio et dispositione nostrorum executorum predictorum. Item, recepimus de bonis nostris viginti mille solidos regalium pro Christi pauperibus induendis. Item, volumus et iubemus quod fiant due ymagines argenti quarum una sit pensi corporis dicti domini infantis domini et viri nostri carissimi et altera pensi corporis nostri que ponantur et sint in ecclesia Sancte Marie de Salis Osce.

Item, legamus conventui fratrum minorum civitatis Ilerdensis predicti ratione sepulture nostre ducentos solidos tradendos eidem conventui die nostre sepulture. Item, conventui fratrum predicatorum eiusdem civitatis ducentos solidos. Item, conventui minorissarum ducentos solidos. Item, conventui Sancte Marie de Montecarmelo eiusdem civitatis centum solidos. Item, conventui fratrum Beati Augustini dicte civitatis centum solidos pro pitanciis qui tradantur eis die nostre sepulture. Item, volumus et iubemus quod dentur cuilibet canonicorum qui obitus nostri intererunt nostre sepulture duos solidos. Item, cuilibet presbiterorum qui ibi die intererunt decem et octo dinerii. Item, cuilibet aliorum clericorum qui dicta die inducti superpelliciis ad sepulturam nostram venierunt prelibatam duodecim dinerii. Item, volumus [fol. 40v] et iubemus quod die funeris nostri induantur ducenti Christi pauperes supertunicalibus et capis panni de sayal. Iubemus insuper quod dicta die omnes domestici nostri induantur panno nigro quilibet secundum statum suum de bonis nostris per manum dictorum et nostrorum executorum. Iubemus inquam volumus ac eciam ordinamus quod ilico dum ab hoc seculo migrare nos cogintas exequutores nostri predicti recipiant plenarie et potenter ad manus suas omnia castra, villas, loca, alchareas, possessiones, molendina et universa alia bona supradicta per nos iamdicto infanti Sanccio, filio nostro superius hereditario, iura legata seu dimissa eaque omnia et singula potenter teneant et explettent fructusque redditus et proventus integre percipiant ex eisdem tantum et tamdiu quousque omnia nostra debita, iniurie, ordinationes, mandata seu legata predicta integre et perfecte ac sine qualibet diminucione fuerint exsoluta completa ac eciam emendata necnon quousque testamenta nobilium Bernardi Guillelmi, avi, et Gombaldi d'Entença, patris nostrorum, bone memorie, integraliter ac perfecte completa extinerint, iuxta tenorem et continenciam eorundem, et quod, ex fructibus et redditibus proventibus dictorum castrorum, villarum, locorum, et aliorum bonorum nostrorum iamdictorum, solvant et satisfaciant integre presens nostrum testamentum ac testamenta predicta avi et patris nostrorum predictorum.

Postquam autem hoc presens nostrum testamentum completum fuerit in omni sui parte sine diminucione qualibet integre et perfecte ut in eo lacius et serius continetur nec non postquam testamenta nobilium Bernardi Guillelmi avi et Gombaldi de Entença patris nostrorum predictorum, memorie recolende, a simili integre completa extiterint iuxta continencia eorundem dimittimus usumfructuarium omni castrorum, villarum, locorum, alcha-

rearum, possessionum, molendinorum et aliorum bonorum nostrorum predictorum illustrissimum dominum infantem Alfonsum, virum et dominum nostrum carissimum supradictum. Hoc est nostrum ultimum testamentum et hec est nostra ultima voluntates quam valere volumus iure testamenti quod si iure testamenti non valet vel valebit valeat phaltum iure codicillorum vel cuiuslibet alterius ondinacionis seu ultime voluntatis. Volumus eciam et iubemus hoc presens nostrum testamentum seu nostram ultimam voluntatem omnibus aliis nostris testamentis vel ultimis voluntatibus hucusque retrofactis omni mode prevalere.

Quod est actum Cesarauguste, die veneris intitulata decimo kalendas [fol. 41r] novembris, anno M^o CCC^o vicesimo septimo.

Testibus presentibus et ad hec adhibitis ac specialiter evocatis, nominatis periteque rogatis: honorabilibus viris Michaeli Petri Çapata et Raymundo de Boyl, militibus, consiliariis illustrissimi domini infantis Alfonsi memorati. Eadem autem die post tractum aliquem exposito et dato intelligi²⁷ eidem domino infanti Alfonso testamento predicto et que in ipso continetur presentibus me notario et testibus infrascriptis, testamentum ipsum laudavit, ratificavit et expresse eciam approbavit ac eidem et contentis in eo suam auctoritatem prestitit et consensum. Et insuper, tactis per eundem Sacrosanctis Evangelis, iuravit testamentum huiusmodi et universa et singula in eo contenta effectualiter adimplere seu facere adimpleri dum modo testamentum presens ultimum fuerit de dicte domine infantisse.

Testibus presentibus et ad hoc adhibitis vocatis rogatis ac specialiter nonimatis, Michaele Petri Çapata et Raymundo de Boyl, militibus supradictis. Sig+num mei Egidii Petri de Buysan, scriptoris ac sigillum tenentis illustris domini infantis Petri illustrissimi domini regis Aragonum primogeniti ac eius generalis procuratoris et auctoritate regia notari publici per totam terram et dominacionem domini regis predicti. Qui ex comissione dicti domini infantis michi facta cum littera sua cuius tenor inferius est insertus ex notula testamenti prescripti recepta per Sanccium Luppi de Olmeda quondam notarium dicti domini inffantis et publicum per et per dictum dominum inffantem michi tradita suprascriptum testamentum prout continebatur in notula supradicta. Cum dictus Sanccius Luppi morte preventus illud in mundum redigere nequisset transibi feci cum raso et emendato in XXXII^a linea ubi dicitur «legamus seu dimittimus» et clausi in civitate Cesarauguste predicta, tercio nones

decembris, anno predicto M^o CCC^o tricesimo primo, tenor vere dicte litere sequitur in hoc modum:

«Nos infans Petrus, illustrissimi domini regis Aragonum primogenitus ac eius generalis procurator, de fide et legalitate nostri fidelis scriptoris nostri Egidii Petri de Buysan, sigillum nostrum tenentis, plenarie confidentes, comittimus vobis et fidei vestre notulas sive summas testamenti et codicillorum conditorum per illustrem dominam inffantissam Theresiam, recolende memorie matrem nostram, que confecte fuerunt seu recepte mandato dicte infantisse per Sancium Lupi de Olmeda, quondam notarium nostrum, cum aliqui ex eidem notulas petant clausulas pro ipsis facientes quas habere [fol. 41v] non poterant propter mortem dicti Sancii Lupi qui predicta in mundum seu formam publicam non redigerat. Ita quod vos ex notulis sive summiis aut protocollo dicti Sancii Lupi que vobis tradimus in quibus dictum testamentum aut codicilli notata ac scripta existunt, testamentum ipsum omnino et codicillos ipsos prius tamen a dicto domino genitore nostro constancia de dictis codicillis habita transcribere seu transcribi facere et in mundum seu formam publicam redeggi faciatis. Ita tamen quod vos in ipsis, signum assuetum vestrum et clausuram apponiat et publicam obtineat auctoritatem in iudicio sive extra et alibi ubicumque.

In cuius rei testimonium hanc nostram literam sigillo nostro munita vobis fieri iussimus ad cautelam.

Data Cesarauguste, tercio kalendas decembris, anno Domini M^o CCC^o tricesimo primo.»

1. *Aquest document comença en la primera línia de la caixa del fol. 36r. La intitulació es va fer al peu del foli anterior, 35v.* 2. *Precedit de proposal, ratllat.* 3. *Precedit de in, ratllat.* 4. *et, repetit al manuscrit.* 5. *Precedit de hiis, ratllat.* 6. *Sic.* 7. *atingentes, al manuscrit, attingentem.* 8. *Sic.* 9. *Una mà dibuixada al marge esquerre assenyala la línia.* 10. *Subratllat, al manuscrit.* 11. *Subratllat Gombaldi ... patruí nostri.* 12. *La relació dels llocs està assenyaldada al marge esquerre amb una línia vertical decorada.* 13. *Doble subratllat.* 14. *Al manuscrit, Chinqua.* 15. *coronas, al manuscrit, coronas.* 16. *Sibilie, al manuscrit, Siblie.* 17. *Precedit de do, al final de la línia anterior.* 18. *Precedit de porta, al final de línia anterior.* 19. *Al manuscrit diu clarament Petro, probablement, com a resultat de desenvolupar la P inicial. Ha d'ésser Poncio. El germà de Teresa era Ponç Hug (vegeu el testament del seu pare, Gombau d'Entença, al doc. 10).* 20. *solvatur, al manuscrit, psolvatur.* 21. *solidos, manca al manuscrit.* 22. *Sic.* 23. *de, al manuscrit, repetit.* 24. *Seguit d'un text ratllat, Ítem, legamus sive dimittimus dilecto nostro Iohanni Martini d'Entença, mille solidos regalium sibi et suis perpetuo anno quolibet exsolvendos. Ítem, legamus sive dimittimus.* 25. *eorum, al manuscrit, repetit.* 26. *Seguit de domini, ratllat.* 27. *Seguit de domino infanti, ratllat.*

15 (20)

1333, setembre, 18. Lleida

El rei Alfons IV fa donació del mer imperi de Xiva al seu fill Jaume, comte d'Urgell, tal com l'havia rebut de son pare, el rei Jaume II. Jaume d'Urgell havia rebut la baronia pel testament de sa mare, la infanta Teresa d'Entença, els antecessors de la qual, antics senyors de Xiva, no hi exerciren aquella jurisdicció.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 62v-63v.

Carta de donació del mer imperi de Xiva¹ feta per lo senyor rey n'Amfós al infant en Jacme.

XVIII.² Noverint universi quod nos Alfonsus, Dei gracia rex Aragonum, Valencie, Sardinie et Corsice ac comes Barchinone, attendentes castrum seu locum de Chiva in regno Valencie situatum,³ cum terminis iuribus et pertinenciis suis pervenisse ad ius⁴ dominium [fol. 63r] et proprietatem vestri incliti ac karissimi filii nostri infantis Iacobi, comiti Urgelli et vicecomitis Agerensis, ex successione inclite infantisse dompne Theresie, consortis nostre matrisque vestre memorie recolende, que inter alia vobis castrum et locum predicta legavit in suo ultimo testamento et cui castra et loca ipsa pertinebant tamquam filie et heredi nobilis quondam Gombaldi de Entença, patris sui, et que dictus quondam nobilis Gombaldus in castro seu loco ipso merum imperium non habebat nec ipsum inibi poterat exercere nec per consequens successor eius, nos ipsum merum imperium ab illustrissimo domino Iacobo, rege Aragonum recolende memorie patre nostro, procuravimus nobis dari, qui de ipso mero imperio nobis perpetua, fecit donacionem cum carta sua ut in ea lacius continetur.

Ideoque volentes vos, dictum infantem Iacobum, paterno ac regio favore prosequi graciose, per nos et nostros, cum presenti carta nostra, gratis et ex certa sciencia, damus atque⁵ concedimus vobis et vestris, perpetuo donacione pura et irrevocabili inter vivos, merum imperium supradictum ita quod vos et vestri de cetero habeatis in dicto castro et eius terminis merum imperium supradictum ipsumque inibi exerceatis et exercere possitis per vos vel officiales vestros quoscumque plene et libere absque impedimento quocumque prout nobis ex causa donacionis predicte aut alia pertinet aut debet modo quolibet pertinere ipsumque merum imperium et eius exercicium

in vos et vestros, dominos dicti castri et loci, auctoritate presentis donacionis et concessionis nostre plenarie transferrentes prout melius, plenius potest intelligi atque dici.

Mandantes per presentem cartam nostram procuratori nostro eiusque vices gerentibus aliisque officialibus nostris presentibus et futuris quod hanc donacionem et concessionem nostram firmam habeant et observent et faciant inviolabiliter observari ut superius continetur et non contraveniant nec aliquem seu aliquos contravenire permittant aliqua racione. In cuius rei testimonium presentem cartam nostram vobis fieri iussimus, bulla nostra plumbea communita.

Data Ilerde, XIII kalendas octobris, anno Domini M^o CCC^o tricesimo tercio. Provisa. A.

Sig[*senyal reial*]num⁶ Alfonsi, Dei gracia regis Aragonum, Valencie, Sardinie et Corsice ac comitis Barchinone.

Testes sunt: Arnaldus, Ilerdensis episcopus, Arnaldus, Urgellensis episcopus, Guillelmus de Angularia, Raymundus Cornelli, Raymundus de Ripellis.

Sig⁷ [fol. 63v] sig[*signe notarial*]num⁸ Bartholomei de Podio, scriptoris dicti domini regis qui de mandato eiusdem hec scribi fecit et clausit.

1. *Segueix, ratllat, e de Xestalgar.* 2. *Al marge esquerre, acompanyat per un [20] recent.* 3. *Precedit de situatam, ratllat.* 4. *ius, al manuscrit, iurs.* 5. *atque, al manuscrit, adque.* 6. *Al manuscrit, signum[senyal reial]num.* 7. *Sic, per error en començar un signum que no hi cap.* 8. *Al manuscrit, signum[signe notarial]num.*

16 (13)

1344, maig, 14. Peralada

Testament de l'infant Jaume, comte d'Urgell, i fill segon del rei Alfons IV i de la infanta Teresa d'Entença. L'infant és també senyor, entre altres, de les baronies de Bunyol, Xiva i Xestalgar. Hi institueix hereu universal el seu fill Pere.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 41v-48r.

Testament del alt senyor infant en Jacme, comte d'Urgell.

XIII.¹ In Christi nomine. Noverint universi quod nos infans Iacobus, illustrissimi domini Alfonsi, bone memorie regis Aragonum filius, Dei gracia comes Urgelli et vicecomes Agerensis, pensantes recta consideracione quod quia nullus in carne positus mortem

evadere potest nichilque morte certius et incertius hora mortis existit vigilare nos decet divina sapiencia informati ut antequam hora que nescitur adveniat dum savente divina clemencia in nobis viget corporis sanitas, sensus plenitudo herectur memorie consistit integritas mentemque regit rem nos et nostra iuxta recte voluntatis propositum sit disponamus feliciter et prudenter ad laudem et gloriam divini nominis et salutem anime nostre et comendo subditorum nostrorum ac bonorum que [fol. 42r] habemus ordinationem salubrem pro omnipotenti Deo a quo nostre ordinationis et status rependet auctoritas dignis valeamus operibus complacere. Idcirco et per Dei gratiam in pleno sensu et integra memoria, persistentes moti ex causis premissis, ordinamus, condimus et facimus presens testamentum nostrum in quo voluntas nostra et comittatus ac vicecomitatus predictorum et terrarum ac aliorum locorum, bonorum et iurum nostrorum dispositio valeat reperiri.

In primis igitur salvatori nostro domino Iesu Christo et gloriosissimi virgini Marie, matri eius, corpus nostrum et animam comendamus et eligimus sepulturam nostram in monasterio minorissarum quod construhi iubemus in civitate Balaguerii ut inferius continetur. Verumtamen si monasterium ipsum, tempore obitus nostri, constructum non fuerit, volumus quod, in hoc casu, corpus nostrum sepeliatur intus ecclesiam domus fratrum minorum Ilerde cum habitum beati Francisci. Constituto vero monasterio minorissarum predictarum ossa nostra ad dictum monasterium portentur et translantentur in ecclesia eiusdem et ponantur in tumulo sive monumento quod inibi ante translationem huiusmodi per manumissores nostros infrascriptos fieri volumus prout eis videbitur.

Post hec facimus, constituimus et ordinamus certos et speciales manumissores nostros et exeutores huius testamenti nostri seu ultime voluntatis: reverendum in Christo patrem Iacobum, divina providencia Ilerdensis episcopum, Garsia de Sancto Paulo, rectorem ecclesie civitatis Balaguarii cum ipsius ecclesie rector fuerit et in ipsa civitate suum foveat domicilium, Iacobum de Alosio, Bernardum de Camporrellis, Guillelmum Servent, legum doctorem, et Bernardum de Castilione, civem Balagarii, quos quanto possumus carius rogamus quod, si nos mori contigerit antequam aliud faciamus testamentum, ipsi vel eciam tres ex eis, cum consilio fratris Bernardi Fusterii de ordine minorum, confessoris nostri si et dum conventualis fuerit domus fratrum minorum Ilerde, Tarrage vel Cervarie² et ipso fratre Bernardus deffuncto vel non existente conventuali in aliqua de dictis domibus fratrum minorum cum consilio guardiani dicte

domus fratrum minorum Ilerde qui nunc est vel qui per tempore fuerit vel eciam duo ex dictis manumissoribus cum consilio dicti fratris Bernardi si et dum conventualis fuerit in aliqua de dictis fratrum minorum domibus vel eciam ipso fratre Bernardo defuncto vel non existente conventuali in aliqua de dictis domibus cum consilio guardiani dicte domus fratrum minorum Ilerde qui nunc est vel qui per tempore fuerit, exequantur hoc nostrum ultimum testamentum seu hanc nostram voluntatem prout inferius ordinatum invenerint.

Volentes et ordinantes quod peccunia ad huiusmodi seu ultime voluntatis deputanda administretur iuxta ordinacionem dictorum manumissorum nostrorum et sub forma predicta per dictum Bernardum de Castillione et ipso sublato de medio per illum quem dicti manumissores ad hoc duxerint eligendum. Subsequenter enim ordinamus, volumus et mandamus quod omnes iniurie et debita nostra in quibus teneamur quovis modo seu causa solvantur [fol. 42v] et restituantur per dictos manumissores nostros de bonis nostris prout vera apparuerint et probari potuerint per instrumenta, cartas sive literas nostro sigillo sigillatas, aut albarana nostra vel albarana scriptoris porcionis domus nostre sive per testes aut alia legitima documenta de plano sine diffugiis et malicia et sine strepitu et figura iudicii sola facti veritate atenta et alia prout forus anime id requirat. Accipimus autem de bonis nostris pro remedium anime nostre decem mille libras Barchinone quas per dictos manumissores nostros dari et distribui volumus et iubemus ut inferius continetur.

De quibusquidem decem mille libris dimittimus conventui fratrum minorum Ilerde ad opus operis dicte domus quingentos solidos Barchinone dicti vero fratres teneantur facere absolucionem anno quolibet simili die qua obierimus super monumentum nostrum dum corpus nostrum in ecclesia dicte domus fuerit tumulatum alia translato dicto corpore iuxta ordinacionem nostram iidem fratres teneantur eam facere in illo loco in quo dictum nostrum corpus tumulatum erit ante translacionem predictam. Item, legamus conventui monialium minorissarum civitatis Ilerde ducentos solidos Barchinone qui eis solvantur et dentur die quo corpus nostrum tumulabitur, eas rogantes quod, ipsa die et alia, orent ad Deum pro anima nostra. Item, legamus operi dictarum minorissarum mille solidos Barchinone. Item, legamus conventui fratrum predicatorum civitatis Ilerde quos habeant pro pietancia die qua tumulabimur rogantes ut orent pro anima nostra centum solidos Barchinone. Item, legamus conventui domus fratrum sancti Augustini civita-

tis Ilerde quos habeant pro pietancia die qua corpus nostrum tumulabitur centum solidos Barchinone. Item, legamus operi monasterii dictorum fratrum sancti Augustini dicte civitatis vel pro redemptione censualis cui tenentur quingentos solidos Barchinone. Item, legamus conventui fratrum beate Marie de Carmelo eiusdem civitatis quos habeant die que corpus nostrum tumulabitur pro pietancia centum solidos Barchinone. Item, legamus fratribus beatissime Trinitatis civitatis Ilerde quos habeant pro pietancia die qua dictum corpus nostrum tumulabitur quinquaginta solidos Barchinone. Item, volumus et mandamus die qua tumulabitur corpus nostrum predictum dentur per dictos manumissores nostros pro anima nostra amore Dei mille solidos Barchinone de quibus dentur orfanis maritandis comitatus Urgelli et vicecomitatus Agrensensis et aliorum locorum nostrorum quingenti solidi et residui quingenti solidi dentur pauperibus verecumdantibus terre nostre ut predicatur et eciam dentur per dictos manumissores nostros ultra dictos mille solidos dicta die ducenti solidos Barchinone³ pauperibus qui palam hostianti amore Dei elemosinas [*fol. 43r*] querunt. Item, legamus conventui fratrum predicatorum civitate nostre Balagarii quos habeant aut pro pietancia die qua corpus nostrum tumulatum seu translatum fuerit in monasterio minorissarum quod in eadem civitate construhi volumus centum solidos Barchinone. Item, legamus fabrice ecclesie domus dictorum fratrum predicatorum civitatis Balagarii viginti quinque mille solidos Barchinone sub hac tamen condicione quod dicti fratres de dictis viginti quinque mille solidos teneantur construere seu construhi facere in dicta ecclesia in loco ydoneo unam capellam sub invocacione sancte Trinitatis in altari cuius capelle teneantur celebrare perpetuo qualibet die missas duo fratres perbisterii quorum altera pro anima nostra et parentum nostrorum et nobilis viri Ermengaudi, quondam comitis Urgelli, celebret et altera pro anima d-En Puig, clerici quondam quem in Barchinona suspendi fecimus cum ad id iuxta absolucionem papalem inde obtentam teneamur. Et qualibet die eciam dicti fratres post missam maiorem pro anima nostra teneantur facere absolucionem solempnem diebus festivis exceptis. Item, legamus rectori et presbiteris ecclesie civitatis Balagarii pro anniversario quod faciant anno quolibet pro anima nostra simili die qua obierimus centum solidos Barchinone censuales quos per dictos manumissores nostros in loco ydoneo emi volumus et iubemus. Item, volumus et mandamus quod si probi homines dicte civitatis Balagarii infra spacium quinque annorum a die obitus nostri in antea com-

putandorum construent seu construhi facient in alio loco seu augmentare notabiliter ecclesiam beate Marie de Almatano dicte civitatis dicti manumissores nostri eo tamen dent et solvant et dare et solvere teneantur fabrice ipsius ecclesie tres mille solidos Barchinone qui infra quatuor annos post obitum nostrum persolvantur. Item, legamus⁴ hospitali pauperum civitatis Balagarii predicte mille solidos Barchinone pro pannis lectorum ad opus pauperum emendis. Item, volumus et mandamus quod infra unum annum a die obitus nostri in antea computandum et continue subsequenter dentur, per dictos manumissores nostros de dicta peccunia, duo mille solidi Barchinone amore Dei et pro anima nostra videlicet orfanis maritandis quingenti solidi et pauperibus vercumdantibus quingenti solidi et pauperibus elemosinam palam et passim pro Deo querentibus mille solidi illis tamen qui fuerint comitatus et vicecomitatus predictorum et alterius terre nostre qui per dictos manumissores nostros eligentur.

Item, legamus operi ecclesie de Pontibus quingentos solidos Barchinone qui post obitum nostrum infra duos annos persolvantur. Item, legamus operi pontis Albesie qui solvantur post obitum nostrum infra duos annos quingentos solidos Barchinone. Item, legamus operi ecclesie beate Marie Castillionis Farfanie qui solvantur post obitum nostrum infra duos annos quingen-[*fol. 43v*]-tos solidos Barchinone. Item, legamus fabrice ecclesie Beate Marie de Parellis mille solidos Barchinone qui infra unum annum post obitum nostrum exsolvantur. Item, volumus et mandamus quod ecclesia vocata Sancta Maria de la Çuda sita in castro nostro Balagarii reperetur per dictos manumissores nostros reparacioni cuius ecclesie legamus duos mille solidos Barchinone nisi nos in vitam nostram illam duxerimus reparanda. In quaquidem ecclesia volumus construhi et hedificare⁵ altare beate Marie quod nunc in ea est quoddam altare sub invocatione sancte Barbere et sancte Agate. Item, volumus et mandamus emi per dictos manumissores nostros viginti solidos iaccensis in loco ydoneo de quibus dentur perpetuo anno quolibet clericis qui intererunt vesperis, complete et misse que fieri debent in vespere et festo sancte Barbere decem solidos et residui decem solidi clerici qui intererunt vesperis complete ac misse que celebrari debent vespere et festo sancte Aguate predicte quorum viginti solidi distributionem fieri volumus per rectorem qui fuerit ecclesie Balagarii in parte Ageris. Item, legamus fabrice ecclesie Menargiarum qui infra duos annos⁶ post obitum nostrum persolvantur quingentos solidos Barchinone. Item, volumus et mandamus emi

per dictos manumissores nostros censuale necessarium duabus lampadibus altera quarum ardeat die et nocte coram altari Beate Marie predicte de la Çuda et altera coram altari Sanctarum Barbare et Aguate predictarum. Volumus et mandamus emi per dictos manumissores nostros censuale in loco ydoneo ad opus unius lampadis que ardeat continue die ac nocte ante altare beate Marie de Servoles. Item, volumus et mandamus quod duo cerei ardeant qualibet die ante altare beate Marie de Monteserrato dum missa maior celebrabitur in eodem et pro predictis cereis inibi tenendis et ardentibus volumus emi per dictos manumissores nostros in loco ydoneo centum solidi Barchinone censuales qui solvantur et dentur anno quolibet sacriste ecclesie eiusdem prima die augusti. Item, legamus cuilibet heremitarum montanearum Montisserrati qui tempore obitus nostri vivent pro eorum vestitu triginta solidos Barchinone.

Item, volumus et mandamus quod dictos manumissores nostros instruhi et fieri in castro nostro de Bunyol quedam capella sub invocacione Beate Marie et pro provisione capellani dicte capelle volumus emi ducentos quinquaginta solidos Barchinone censuales qui emanant infra regnum Valencie in loco ydoneo ad cognitionem dictorum manumissorum nostrorum cuius capelle ius patronatum esse volumus illud qui dominus fuerit dicti castri. Item, volumus et mandamus emi per dictos manumissores infra dictum regnum Valencie censuale necessarium ad opus huius lampadis que ardeat nocte dieque ante altare dicte capelle et unius cerei qui ardeat qualibet die dum capellanus dicte capelle missam celebrabit in dicto altari videlicet [*fol. 44r*] ab initio prefacii misse usque⁷ corpus Christi sumatur. Item, volumus emi per dictos manumissores nostros decem solidi Barchinone censuales pro una lampade que ardeat nocte dieque ante altare beate Marie capella castri de Chiva.

Item, volumus et mandamus emi per dictos manumissores nostros quatuor lampadas argenti ponderiis octo marcharum argenti que ponantur ante altare beate Marie Montisserrati. Item, volumus et mandamus per dictos manumissores nostros emi unum calicem ponderis duarum marcharum argenti cum quo celebrentur missa in altari ecclesie sancti Martini Valldolsera qui calix mutatur ad ecclesiam antedictam rectori seu capellani eiusdem. Item, volumus et mandamus emi per dictos manumissores nostros unum calicem cum patena deauratum ponderis duarum marcharum argenti qui detur capellano beate Marie de Pilario Cesaruguste ut cum eo celebretur missa in altari eodem. Item, legamus fratribus Sancte Eulalie loci nostro Acrimontis qui eis dentur die obitus nostri amore

Dei pro pietancia rogantes ut die ipsa et alia pro nostra anima ad Deum orent, centum solidos Barchinone. Item, legamus operi ecclesie Sancte Eulalie predicte ducentos solidos Barchinone. Item, volumus emi per dictos manumissores nostros octo⁸ mille solidos iaccensis censuales pro una lampade que ardeat nocte dieque ante altare beate Marie de Colobor. Item, volumus emi per dictos manumissores nostros unum calicem argenti cum patena deauratum ponderis duarum marcharum argenti qui detur comendatori domus Sancti Anthoni valle Cervarie et celebrentur misse cum eodem in altari sancti Anthoni predicti.

Item, legamus conventui fratrum minorum domus dicte ville Cervarie pro pietancia, rogantes ut orent ad Deum pro anima nostra centum solidos Barchinone. Item, legamus conventui fratrum minorum domus Tarrege pro simili pietancia centum solidos Barchinone. Item, legamus operi ecclesie Undecim Mille Virginum Cervarie predicte centum solidos Barchinone. Item, legamus conventui minorissarum Sancti Danielis civitatis Barchinone quos habeant pro pietancia et orent ad Deum pro anima nostra centum solidos Barchinone. Item, volumus et mandamus emi per dictos manumissores nostros unum pannum aureum de marromach qui detur per eos et ponatur supra vel ante monumentum corporis beate Eulalie civitatis Barchinone. Item, volumus et mandamus emi per dictos manumissores nostros unum pannum aureum de diaspre qui detur et ponatur supra vel ante monumentum sancti Narcisi civitatis Gerunde.

Item, volumus et mandamus dari et solvi per dictos manumissores nostros di-[*fol. 44v*]-lecto consiliario nostro Michaeli Petri Çabata pro quodam libro suo quem penes nos retinuimus mille solidos Barchinone. Item, volumus et mandamus solvi per dictos manumissores nostros Raymundo Vinaderii, legum doctori, in quibus tenemur centum solidos Barchinone. Item, volumus dari et solvi per dictos manumissores nostros preposito Minorisse in quibus sibi tenemur quinquaginta solidos Barchinone. Item, legamus operi monasterii Franquesiarum mille solidos Barchinone. Item, volumus solvi abbati monasterii de Balneolis presenti in quibus sibi tenemur triginta solidos Barchinone. Item, volumus et mandamus emi per dictos manumissores nostros in loco ydoneo censuale necessarium ad opus quatuor cereorum quorum cereorum quilibet sit ponderis quindecim libre ceree de quibus duo ardeant qualibet die ante altare beati Petri Monasterii Ageris et alii duo ante altare beate Marie monasterii Bellipodii videlicet a principio prefacii misse maioris usque corpus Christi per celebrante dictam missam summatur et

in die Sancti Petri per totam missam ardeant ante altare predictum sancti Petri et in festo sancte Marie mensis augusti ante dictum altare Beate Marie monasterii Bellipodii predicti. Item, volumus et mandamus dari per dictos manumissores nostros quinque mille solidos Barchinone qui distribuantur per eos inter pauperes verecundantes et alios qui palam et passim elemosinas querunt cum eos ratione concessionis quam fecimus civitati Balagarii de impositione inibi inponenda, solvi et dari volumus.

Item, ordinamus, volumus et mandamus quod per dictos manumissores nostros construhatur et hedificetur in civitatis nostra Balagarii in loco ydoneo quoddam monasterium monialium⁹ minorissarum quod monasterium et ecclesiam eiusdem fiant cum paretibus terre et argamassa et arcubus lapideis et cohoptis¹⁰ fusteis queque in ecclesia dicti monasterii construhantur tria altaria videlicet altare maius sub invocacione Anunciacionis beate Marie et aliud sub invocaicone sancti Francisci et sancte Clare et aliud sub invocacione Sanctorum Ludovici¹¹ et Anthonii ordinis minorum. Volentes et ordinantes quod in monasterio ipso sint tresdecim domine moniales cum abatissa earumdem que portent, habeant et teneant similem ordinem regulam et habitum quemadmodum tenent habent et portant moniales monasterii minorissarum civitatis Ilerde. Volentes et eciam ordinantes quod per manumissores ipsos emantur patua necessaria ad opus ecclesie et monasterii predictorum empcioni quarum patuorum volumus dari et solvi per dictos manumissores nostros quinquaginta mille solidos Barchinone. Volumus et eciam ordinamus quod per dictos manumissores nostros emantur censualia in locis ydoneis ad cognicionem eorum infra comitatum et vicecomitatum [*fol. 45r*] predictos vel in loca regalibus necessaria ad provisionem monialum et abatisse predictarum videlicet centum quinquaginta solidos Barchinone pro provisione abatisse et cuiuslibet monialum predictarum et sexaginta solidos Barchinone cuiuslibet predictarum pro earum vestitu quodque instrumenta que de empcionibus censualem predictorum fient, tradantur abatisse et monialibus antedictis per manumissores nostros predictos.

Ordinantes et volentes quod sepultura nostra sive monumentum nostrum fiat in predictae ecclesie dicti monasterii. Item, quod dictum monumentum ab uno latere aperte dicte ecclesie ostendatur et videatur et ab alio latere aperte dicti parietis ecclesie respondeatis versus claustrum valeat inspici et videri a volentibus illud inspicere et videre. Volumus ac eciam ordinamus quod dicte abatisse et

moniales orent ad Deum et gloriosissima Virginem, matrem eius, et sanctos ac sanctas Dei pro anima nostra et omnibus parentum et predecessorum nostrorum et celebrari faciant pro eis officia defunctorum tribus diebus perpetuo in qualibet septimana videlicet diebus lune, mercurii et veneris et diebus ipsis absoluciones facere solemnes pro animabus¹² predictis. Item, volumus et eciam ordinamus emi per dictos manumissores nostros quingentos solidos Barchinone censuales in loco ydoneo ad cognitionem eorum qui dentur duobus presbiteris videlicet ducenti quinquaginta solidi cuilibet eorum pro provisione et vestitum eorum, qui presbiteri deserviant in missis celebrandis et aliis divinis officiis ut fieri debeant in monasterio antedicto si et prout dicta abatissa cum eius conventum duxerint ordinandum. Et predicta omnia et singula, debitis et iniuriis exceptis, volumus exequi et fieri de peccunia quam pro anima nostra accipimus ut superius continetur.

Item, volumus et mandamus quod, solutis legatis et aliis superioribus expressatis et per nos pie ordinatis, dentur per dictos manumissores nostros abatisse et conventui monialium prediccorum pro ornamentis altarium prediccorum et pro emendis libris ad faciendum et legendum divina officia in monasterio predicto quatuor mille solidos Barchinone si vero de peccunia predicta pro anima nostra accepta aliquis superaverit illud quantumcumque sit per dictos manumissores nostros ad cognitionem eorum distribui volumus et iubemus. Si vero non sufecerit ad predicta de bonis aliis nostris suppleatur de aliis eciam bonis nostris cuilibet dictorum manumissorum nostrorum pro onere manumissorie predictae duos mille solidos Barchinone. Item, volumus emi per dictos manumissores triginta solidos iaccensis perpetuo censuales in loco ydoneo ad cognitionem manumissorum ipsorum de quibus dentur anno quolibet rectori et clericis ecclesie Balagarii [fol. 45v] pro anniversario quod annis singulis faciant et facere teneantur quintam diem introhitus mensis octobris et si feriata fuerit sequenti non feriata pro anima Eximini Petri d'Ianeç, cuius corpus in cimiterio dicte ecclesie iacet, quindecim solidos iaccensis et residui quindecim solidi dentur abatisse et conventui minorissarum dicte civitate Balagarii anno quolibet pro anniversario quod quolibet anno faciant et facere teneantur dicta die pro anima defuncti predicti. Item, legamus Bernardo Guillelmi d'Entiença filio Poncii Ugonis d'Entiença tres mille solidos Barchinone. Item, legamus Lupo de Antilione de domo nostra duos mille solidos Barchinone. Item, legamus¹³ Pardo de la Casta duos mille solidos Barchinone. Item, legamus Petro

Oliverii, coquo nostro, sexcentos solidos iaccensis. Item, legamus¹⁴ Andree Fresch, coquo inclite dompne comitisse consortis nostre, sexcentos solidos iaccensis. Item, legamus Constancie, domicelle dicte Comitisse, filie nobilis Raymundi de Ripellis quondam, decem mille solidos Barchinone. Item, legamus Agneti, filie Bernardi de Guardia quondam, Sclaremonde, filie Bernardi de Camporrellis, Margarite, filie Guillelmi de Conques quondam, Brunissendi, filie¹⁵ Berengarii de Conques domicellabus dicte comitisse cuilibet eorum tres mille solidos Barchinone. Item, legamus Teresie, filie Poncii Ugonis de Entença quondam, in auxilium maritandi octo mille solidos Barchinone. Et si ipsa Theresia ordinem intrare voluerit in hoc casu legamus sibi tres mille solidos Barchinone tamen. Item, legamus Iacobo, Iohanni et Sanccio filiis Elvire Martini nutricis nostre videlicet dicto Iacobo duos mille solidos Barchinone et cuilibet dictorum Iohannis et Sanccii mille solidos Barchinone. Item, legamus Ana Solana et Solanete, filiis Petri Sola et Ana Rabaça de camara dicte Comitisse, cuilibet earum trecentos solidos Barchinone. Item, legamus pedisecis dicte Comitisse que tempus in eius servicio erunt tempore obitus nostri cuilibet earum ducentos solidos Barchinone. Item, legamus Laurencio Foguet, de domo nostra, centum solidos iaccensis de violario quos ei assignamus dum vixerit in et super redditibus castri de Montefalcona.

Recognoscimus tamen quod egregius vir Bernardus, comes Comenge et vicecomes Turensis quondam, pater inclite dompne Cecilie consortis nostre predicte, promisit nobis dare et pro dote et nomine dotis ipsius triginta quinque mille liberas Barchinone solvendas nobis certis terminis sub modis et formis in instrumentis dotalibus inde factis positis et insertis de quibus nichil hactenus nobis extitit exsolutum. Est tamen certum quod recepimus nomine interesse prime solucionis trescentos scudatos auri volentes quod, si contingat [*fol. 46r*] nos decedere ante dicte dotis totalem solucionem, quod dicta instrumenta dotalia restituantur dicte dompne comitisse, nostre consortis, cum ad aliud eidem non teneamur. Si vero in vita nostra dictam dotem receperimus vel eius partem id quod recipere non contigerit restitui volumus et iubemus dicte dompne comitisse, consorti nostre, cum deodario sibi promisso per nos constituto pro rata quantitatis dicte dotis solute. Disponimus eciam quod, si in casu solute dotis vel partis eius interesse nobis promissum deberetur, quod illud deduceretur de quantitate dicte dotis solute et restituende. Item, legamus dicte domine Cicilie, consorti nostre, omnia vasa argenti et alia universa eidem constante

matrimonio per quoscumque sive per nos sive per alios nostri contemplacione donata et eciam vestes omnes et apparamenti lecti et camere et insuper omnia ornamenta capelle sue. Retinemus tamen nobis coronam quam sibi fecimus tempore solemnizacionis matrimonii predicti. Predicta que damus et legamus sibi, si caste vixerit et sine viro alio, volumus quod omnia predicta que sibi legavimus et donavimus ad heredem nostrum infrascriptum penitus revertantur. Et quod de hoc dicta consors nostra nisi proles comunis nobis et sibi succederet in bonis nostris caucionem idoneam prestare teneatur cum dicta legata sibi tradetur predictae autem domine legamus et dimittimus pro alimentis et aliis sibi necessariis quamdiu caste vixerit et sine viro redditus fructus exitus et¹⁶ proventus¹⁷ castorum et locorum nostrorum de Alcolégia et de Algerre quos iam sibi pro alimentis et aliis predictis assignandos duximus cum codicillo per nos facto in possessione notarii infrascripti firmato quem codicillum et contenta in eo ratificamus et eciam approbamus et ea penitus volumus exequi et compleri prout in eo lacius continetur.

Preterea, si contingat dictam dominam Ceciliam, consortem nostram, esse pregnantem vel in posterum impregnari et ex ipso pregnatu¹⁸ unum filium masculum post mortem nostram vel nobis viventis nasci, eidem filio masculo iure institutionis dimittimus Alcolégia et loca de Oso, de Albalato Ripparie de Cinqua, de Rafals et de Castro Follito ac de Mançanera, de Xestalgar, de Xiva et de Bunyol cum hominibus et feminis habitantibus et habitaturis in eisdem ac cum eorum alchareis, terminis, iuribus et universis pertinentiis eorum et eciam cum mero et mixto imperio et alia iurisdictione quacumque. Et eciam legamus sibi baronia Antillionis cum omnibus et singulis locis eiusdem, cum terminis, pascuis et universis iuribus eiusdem prout nos predicta tenemus, possidemus eciam et habemus et habere debemus et in eis ipsum filium heredem instituimus, dictus autem filius in vexillo et armis teneatur portare [fol. 46v] et facere insignia generis de Entença prout ea domina mater nostra portabat et faciebat et deferat insignia nostra per la orla.

Si vero duos filios masculos postumos vel nobis viventibus de eadem domina nasci contingat, ei quem primo nasci continget dimittimus iure institutionis loca et baroniam predictam, secundo vero dimittimus iure institutionis quadraginta mille solidos Barchinone et ingrediatur aliquem ordinem approbatum. Si vero unicus filius masculus et unica filia postumi vel nobis viventibus nascantur, filio masculo dimittimus Alcolégiam baroniam et alia

loca predicta iure institutionis, filie vero dimittimus viginti mille liberas Barchinone iure institutionis. Si vero plures filii vel filie postumi vel nobis viventibus nascantur nobis ex dicta dompna dimittimus cuilibet eorum qui ultra dictum numerum fuerint iure institutionis in ipso casu videlicet cuilibet masculo quadraginta mille solidos Barchinone et quod egrediantur ordinem approbatum filiabus vero scilicet prime filie quindecim mille liberas Barchinone, secunde autem decem mille liberas dicte monete, tercie vero et cuilibet aliarum que nate fuerint dimittimus iure institutionis decem mille solidos Barchinone et quod intrent ordinem monialium approbatum et eciam duos mille solidos Barchinone de violario cuilibet earumdem ingredientium ordinem antedictum.

Omnia vero bona nostra videlicet comitatum Urgelli et vicecomitatum Ageris et loca de Algerre et de Montefalcone ac feudi Balagarii et alia bona quem habemus prout ea plenius habemus ac eciam possidemus seu ad nos spectare nascuntur aut debent, dimittimus egregio Petro, filio comuni nobis et dicte domine Cicilie, eumque heredem nobis universalem instituimus. Si vero idem Petrus, nobis viventibus, decesserit, filio legitimo masculo ex se ex carnali matrimonio procreato eundem filium eius nobis heredem insituimus. Si vero contingat dictum Petrum filium nostrum vel eius filium qui nobis heres fuerit succedere in Regno Aragonum in eo casu dictum comitatum et vicecomitatum et alia que sibi dimittimus relinquimus secundo scilicet primo nascituro masculo. Si vero dictum Petrum heredem universalem infra pupillarem etatem vel post absque liberis quandocumque decedere contigerit substituimus sibi primo ex nunc nobis nasciturum si fuerit sane mentis alium sequentem nasciturum masculum in ordine geniture. Si vero dictum Petrum heredem et alios masculos filios nostros infra pupillarem etatem vel post quandocumque absque liberis decedere contigerit substituimus eis et cuilibet eorum videlicet in baronia Antillionis, locis Alcolegie, de Oso, de Albalato, de Raffals, de Castrofollito, de Mançanera, de Xestaltar, de Chiva, de Bunyol, d'Algerre, de Montefalcone et in feudo Balagarii [*fol. 47r*] quod emimus a nobili Poncio de Rippellis filiam nostram ex nunc nascituram alia ipsa deficiente infra pupillarem etatem vel alia quandocumque absque liberis sequentem nascitura iuxta ordinem geniture, tunc viventem. Predicti vero comitatus et vicecomitatus, in casu quo filios masculos non habuerimus sed tamen filias, revertantur excellentissimo domino Petro regi Aragonum, fratri nostro vel heredi eius universali regi Aragonum et comiti Barchinone iuxta condiciones et retencio-

nes appositis in donacione nobis facta per serenissimum dominum Alfonso, bone memorie rege Aragonum patrem nostrum, de comitatu et vicecomitatu predictis si tamen secundum ius et iusticiam servande sint et non aliter. Ita scilicet quod in casu quo reverti debeant eidem domino regi, dicte filie nostre honorifice maritentur iuxta earum decenciam de bonis dictorum comittatus et vicecomitatus.

Et, si contigerit nos decedere sine filiis et filiabus vel ulterioribus a nobis per rectam lineam descendantibus, instituimus heredem universalem dictum dominum regem Petrum fratrem nostrum si tunc vixerit alia instituimus heredem filium eius primo nasciturum vel filium eius aliud descendantem masculum qui rege fuerit Aragonum. Et, si filium vel filios masculos dictus dominus rex tunc non habuerit, instituimus heredes nostros filias eiusdem¹⁹ domini regis. Et, si dictus dominus rex vel filii eius masculi vel feminis nobis non supervixerint, instituimus nobis heredem universalem dominam Constanciam, reginam Maioricarum, sororem dicti domini regis et nostram. Si tunc vixerit alios eius filios masculos legitimos exceptis dictis comitatu et vicecomitatu qui in dictis casibus ad dominum regem Aragonum, quicumque sit, cum suis oneribus revertantur seu verti debeant iuxta retenciones predictas. Si autem dictus heres noster aliis masculis vel feminis nobis non nascentibus vel nascentibus et nobis superviventibus vel liberi eius masculi ex legitimo et carnali matrimonio procreati decesserat infra pupillarem etatem vel quandocumque sine liberis ex legitimo et carnali matrimonio procreatis substituimus eidem heredi dictum dominum regem Petrum, fratrem nostrum, et liberos eius masculos vel feminas. Si tunc vixerint alioquin substituimus dicto heredi nostro dominam Constanciam reginam Maioricarum, sororem nostram, vel liberos suos masculos.

Predictis vero casibus quibus nos vel dictus heres noster sine liberis utriusque sexus decesserimus et locus restitutioni domini regis vel filiorum suorum fuerit volumus et ordinamus et, sub hac condicione, insitucionem et substitutionem predictis de ipsis facimus quod si dictus dominus rex frater noster vel liberi eius nobis vel dicto heredi nostro per modum declaratum²⁰ successerint teneantur antequam integre adipiscant²¹ possessionem hereditatis manumissoribus nostris predictis dare et realiter tradere ultra onera suprascripta triginta mille libras Barchinone, quequidem quantitas [fol. 47v] distribuantur suis casibus per dictos manumissores nostros inter nostros domesticos et servitores et dicte dompne comitisse,

consortis nostre, vel nostrorum et eius liberorum iuxta status et merita cuiuslibet et orfanos maritandas et captivos redimendos ac in aliis piis causis ad arbitrium manumissorum predictorum. Simili honeri dandi triginta mille libras Barchinone supponemus dictam dominam Constanciam sororem nostram et liberos eius si locus fuerit substitutioni eorum et cuiuslibet ipsorum iuxta superius anotata. Et, si dominus rex predictus vel eius liberi aut domina Constancia vel eius liberi succedentes nobis vel filiis nostris in dictis casibus contra voluntatem dictorum manumissorum nostrorum et contra presentem ordinacionem adepticerentur possessionem dicte hereditatis aut aliquam violenciam vel iniuriam facerent, in predictis ipsos privatos esse volumus hereditate predicta et eam devalu volumus pauperibus Ieshu Christi et, in eo casu, ipsos pauperes heredes universales instituimus. Et, si plures filios masculos habuerimus in dictis casibus et quemlibet eorum serventur instituciones et substitutiones superius iam facte et per modum in eis declaratum in quibus eos ad invicem substituimus heredes pupillariter, vulgariter et per fideicomissum. Si vero omnes dicti filii nostri masculi sine liberis ex legitimo et carnali matrimonio procreatis decesserint, substituimus ultimo morienti filiam nostram si unica fuerit et omnes si fuerint multe et eas ad invicem substituimus pupillariter vulgariter et per fideicomissum, exceptis dictis comitatu et vicecomitatu in quibus servetur ordinacio per dictum dominum genitorem nostrum facta in donacione per eum de eisdem nobis facta cum suis omnibus si servanda fuerit iuxta superius annotata. Et, si dictus dominus rex vel ei liberi vel dicta domina regina Maioricarum vel eius liberi masculi nobis non supervixerint vel si supervixerint et sine liberis ex legitimo et carnali matrimonio procreatis decesserint, substituimus ultimo ipsorum morienti pauperes Ieshu Christi cum onere quinquaginta mille libris Barchinone que dividantur inter domesticos et servitores nostros et dicte dompne comitisse qui nobis supervixerint vel inter liberos eorundem et orfanos maritandas et pauperes verecundantes ad arbitrium et cognitionem dictorum manumissorum nostrorum.

Denique assignamus et instituimus dictam dominam Ceciliam consortem nostram in tutricem et curatricem filiis nostris et suis comunibus nato et nascituris que personas et bona eorum regat et administret quamdiu caste vixerit et sine viro.

Hoc est autem nostrum ultimum testamentum quod valere volumus iure testamenti vel ultime voluntatis et, si non valet, valebit ut iure testamenti valeat saltem iure codicillorum vel alterius cuiuslibet ultime voluntatis.

Quod est actum [fol. 48r] in loco de Peralada, pridie idus madii, anno Domini M^o CCC^o quadragésimo quarto.

Sig+num nostri infantis Iacobi, illustrissimi domini Alfonsi bone memorie regis Aragonum filii, Dei gracia comitis Urgelli et vicecomitis Agerensis, testatoris predicti qui predicta concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt vocati et rogati nobiles: Berengarius de Ripellis, Simo de Miro et venerabilis Raymundus de Coponibus, Berengarius de Coponibus, Bernardus de Lavinaria, milites, Bernardus de Boxadors, cuius est castrum de Boxadors, et Berengarius Vives, dicti domini infantis cancellarius.

Sig[*signe notarial*]num mei Bernardi de Corronibus, notari publici per totam terram et dominacionem illustrissimi domini regis Aragonum, auctoritate eiusdem qui predictis interfui hecque scribi feci, cum superposito in XXI^a linea ubi legitur «decem solidos» et cum raso et emendato in ultima linea dicti testamenti ante lineam appositionis testium ubi scribitur «nostri et clausi».

1. *Al marge esquerre.* 2. *Precedit de Cerva, ratllat.* 3. *Segueix de palam, ratllat.* 4. *Repetit legamus.* 5. *Segueix altera, ratllat.* 6. *annos, al manuscrit anno.* 7. *usque, al manuscrit ubi.* 8. *Sembla una xifra exorbitant 8.000 s., encara que no sabem quina alternativa proposar.* 9. *Precedit de monili, ratllat.* 10. *cohoperitis, al manuscrit cohoperitis.* 11. *Ludovici, al manuscrit Ledovici.* 12. *Sic.* 13. *Segueix repetició Item, legamus.* 14. *Segueix repetició Item, legamus.* 15. *filie, al manuscrit, fie.* 16. *et, interlineat.* 17. *Segueix et, ratllat.* 18. *Precedit de prenag, ratllat.* 19. *Segueixen, per repetició, filias eiusdem. Apareix cancel·lada només la primera paraula de la repetició, és a dir, filias.* 20. *Precedit de declaracionis, ratllat.* 21. *adipiscant, al manuscrit, adeptiscant.*

17 (14)

1382, desembre, 20. Menàrguens

L'infant Pere, comte d'Urgell i fill del comte Jaume, intercanvia la meitat proindivisa de les seues baronies de Bunyol i Xiva i el lloc de Xestalgar amb el castell de Cervelló i la vila de Piera, propietats de Guillem Ramon de Montcada, comte d'Agosta i Nucària. L'infant en farà dues parts perquè en pugui triar una Guillem Ramon de Montcada.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 48r-54v.

Carta de canbi feta entre lo senyor comte d'Urgell e lo noble en Guillem Ramon de Muncada de les baronies de Xiva e Xestalgar ab lo castell de Cervelló e ab la vila de Appiera.

Lo original de la present carta roman en poder de don Bernat Guillem, notari, tro que mossèn Ot de Muncada haia dat a-n Vicent Nadal translat del testament d'en Bernat Guillem d'Entença.¹

XIII.² In Christi nomine et eius gracia sanctissime. Noverint universi quod nos, Guillelmus Raymundi de Montecateno, comes de Augusta et de Nucaria regni Sicilie, per nos et omnes heredes et successores nostros quoscumque, gratis et ex certa sciencia nostra, non vi mecum aut dolo inducti seu errore lapsi nec in aliquo circumventi, cum presenti publico instrumento propter hec que vos³ inclitus et egregius ac potens vir dominus Petrus, Dei gracia comes Urgelli et vicecomes Agerensis, nobiscum infra permutatis et ex causa permutacionis huiusmodi conceditis, permutamus et ex causa permutacionis concedimus, de et cum [fol. 48v] consensu semper voluntate et laudacione prehabitis a serenissimo domino rege Aragonum, vobis, dicto inclito et egregio domino comiti et vicecomiti et vestris in hiis successoribus imperpetuum ac quibus velitis, castrum et honorem de Cervilione et villam de Sancto Vincencio intra ipsius castri terminos constituta, intra cuius castri terminos est castrum vocatum Castrum Vetus de Cervilione, cum fortaliciis scilicet et hedificiis dictorum castri et ville et cum feudis militibus et dominabus, feudatariis, mansis, villulis, borgiis, hominibus et mulieribus tam christianis scilicet quam iudeis ibi habitantibus et habitaturis⁴ et cum terminis et territoriis, censibus agrariis, decimis, redditibus, firmis, terciis et foriscapiis et laudemiis, mero et mixto imperio et omni alia iurisdiccione alta et baxa, civili et criminali et eius exercicio et cum pace et guerra, hoste et cavalcata et eorum redempcione et cum furcis⁵ et aliis omnibus speciebus et signis meri et mixti imperi et iurisdiccione omnimode et cum franquitate tenendi vel receptandi ibidem criminosos vel bannitos et cum furnis et molendinis et aquis de quibus molunt, aqueductibus et cum exitibus obvencionibus et proventibus quibuscumque et eciam cum omnibus vineis, campis, nemoribus, silvis, pratis, pascuis, venacionibus et devesiis, montibus et planis, fluminibus et aquis, questiis, serviciis adempriviis, usaticis, servitutibus et iuribus realibus et personalibus et aliis quibuscumque et cum quibuslibet dominiis, personarum et reum et cum iuribus comissi et omnibus augmentis et melioramentis et cum iuribus patronatus et cum universis⁶ pertinentiis et iuribus dicti castri et honore de Cervilione et dicte ville de Sancto Vincencio ubicumque sint, longe vel prope, et cum omnibus et singulis aliis iuribus sive rebus apparentibus quecumque

sint et quocumque nomine censeantur, que nos, de iure, usu vel consuetudine aut alio quovis modo, habemus et accipimus habere et accipere debemus, nunc vel in futuro, in predicto castro et honore et in dicta villa de Sancto Vincencio et in aliis partibus seu membris ipsius honoris et intra terminos eorundem vel alia ubicumque ratione dicti castri et honoris predicti quemadmodum si et prout nos ea habemus, tenemus et possidemus et habere, tenere ac possidere debemus et possimus ex largicione et donacione illustris domini infantis Martini, illustrissimi domini regis Aragonum filii, nobis gracie facta et confirmacionibus ipsius domini regis ac etiam dictum ducis ipsius domini regis primogeniti subsequitis et aliter quouomodo.

Et terminantur dictum castrum de Cervilione et eius termini ab una parte usque in medium aque fluminis Lupplicati seu in medio alvei ipsius fluminis et ab alia parte usque scilicet parrochiam sancti Baudilii partim in terminis sacramentalis Regii et partim in terminis castri⁷ de Araprunyano ab alia parte in terminis Hospitalis de Cervilione, ab alia [*fol. 49r*] parte in termino castri de Gilida et partim in terminis Castri de Subirats et alia parte in terminis castri de Corbaria. Et si forsani termini dicti castri de Cervilione pretenduntur ulterius intendimus hec cum illis amplioribus⁸ terminis quos dictum castrum habere debeat circumquaque in presenti permutacionis contractu intelligi et comprehendi.

Item, permutamus ex causa predicta et huiusmodi permutacionis pretextu concedimus de et cum consensu voluntate et laudacione dicti domini regis habitis ut supra continetur vobis dicto domino comiti et vicecomiti et vestris successoribus in hiis quos volueritis villam nostram de Appiaria cum suis terminis et territoriis in diocesi Barchinone constitutam simili cum tota sua baiulia vocata Baiulia Appiarie et cum omnibus castris, populacionibus, fortaliciis, sacrariis, parrochiis, quadris et locis et aliis quibuscumque que nos intra terminos dicte ville et intus ipsam baiuliam et eius limites quomodocumque habemus. Iamdictam itaque villam Appiarie et totam etiam baiuliam Appiarie et omnia castra, villulas, parrochias, fortalicia, quadras, loca et alia quecumque intra terminos dicte ville et limites ipsius baiulie constitutas, cum territoriis et terminis, fortaliciis et hedificiis et cum feudis, castlanis, feudatariis, militibus et dominabus, hominibus et mulieribus tam christianis quam iudeis quam alterius cuiuscumque legis et condicionibus existant in ipsa villa Appiarie et aliis locis predictis eius baiulie et eorum terminis habitantibus et habitauris et cum directis et utilibus dominiis et

quibuslibet superioritatibus et iuribus quibuscumque domini et cum mansis, mansoneriis et bordis, furnis, molendinis, aquis, aqueductibus, piscacionibus, venacionibus, nemoribus et deve-siis, montibus, planis, campis, vineis atque terris et cum cenis, albergiis, censibus agrariis, decimis et aliis redditibus, questiis, terciis, laudimiis, foriscapiis et cum pace et guerra, hoste et cavalcata et earum redempcione et cum mero et mixto imperio et omni alia iurisdiccione alta et baxa, civili et criminali et alia quacumque et eius exercicio et franquitate tenendi vel salvandi ibidem criminosos vel bannitos et cum iuribus patronatus et omnibus et singulis exitibus proventibus et obvencionibus et sdevenimentis serviciis et servitutibus, adempriviis et quibuscumque dominiis personarum et rerum et aliis quibuscumque iuribus tam realibus quam personalibus quam aliis apparentibus et non apparentibus quecumque sint et quocumque nomine censeantur nobis in ipsa villa et baiulia Appiarie et in castro et locis quibuscumque intus ipsam [*fol. 49v*] baiulia constitutis et infra eorum terminos aut alibi racione vel occasione eorum competentibus et competere valentibus seu debentibus quovis modo quatenus et prout nos ea et singula habemus tenemus et possidemus vigore donacionis nobis facte per dictum serenissimum dominum regem habere, tenere et possidere possumus seu debemus et alia qualitercumque supradicta siquidem villa Appiarie et ipsius baiulia et termini earum pretenduntur sive terminantur.⁹

Que predictum vero castrum honoremque de Cervilione et villam de Appiaria ac eius baiuliam cum eorum et cuiuslibet ipsorum¹⁰ terminis et titulis praellegatis nos, Guillelmus Raymundi de Montecatenno supradictus, habemus et possidemus in Catalonia ac in diocesi et vicaria Barchinone ac tenemus ab illustrissimo domino rege Aragonum iamdicto ad feudum honoratum, sine omni servicio seu alicuius servicii prestacione.¹¹

Volentes et concedentes quod de cetrero vos, dominus comes et vicecomes predictus et vestri heredes et successores, ipsum et ipsas perpetuo habeatis et possideatis ad omnes vestras voluntates deinde libere faciendas tanquam baronus et dominus facere potest de rebus similibus feudalibus, et possittis ac valeatis in eis habere et exercere illa iura que nos poteramus et possemus exercere et habere, nunc vel in futurum, si presentem permutacionem nullatenus fecissemus et eciam prout melius et utilius potest dici et intelligi ad vestri et vestrorum sanum, bonum et sincerum intellectum.

Hanc itaque permutacionem castri, villarum, honorum et locorum baiulie et iurium supradictorum nos, dictus Guillelmus

Raymundi de Montecateno, facimus vobiscum comite et vicecomite predicto ad feudum honoratum et sine omni servicio cum et pro medietate pro indiviso omnium et singularum baroniarum, villarum et locorum que vos in alodium habetis in regno Valencie que nominantur baronie de Chiva et de Bunyol et cum medietate loci de Xestagar et terminorum et iurium eorundem et omnium aliorum bonorum que habetis et possidetis et in quibus ius aliquod habetis et possidetis et in quibus in regno Valencie et ex causa permutacionis donacione huiusmodi vobis et vestris facimus et concessionem dantes insuper et renuttentes vobis pure ac simpliciter inter vivos siquid predicta que vobis permutamus plus stimacionis seu valoris¹² valent quod non credimus vel valebunt quam eam que vos nobis infra permutatis et ex causa permutacionis datis et conceditis. Renunciantes itaque super hiis cuicumque iuri seu legi decepcionem ultra dimidiam iuste stimacionis seu valoris corrigenti et beneficio minoris stimacionis seu valoris et omni alii iuri [fol. 50r] et racioni in contrarium facienti. Extrahentes predicta omnia nostra bona et iura superius expressata que vobis dicto titulo donamus et concedimus de iure dominio et posse nostro post habitam formam laudacionem et voluntatem dicti domini Regis ut predicatur ex tunc, eadem omnia et singula, in vos et vestros ac quos volueritis, ius dominium et posse mittimus et trasferimus irrevocabiliter ad habendum perpetuo tenendum et pacifice possidendum et ad omnes vestras et vestrorum voluntates inde libere faciendas ut in rebus feudalibus, sicut supra, sine contradiccione nostri et nostrorum et alterius cuiuslibet persone, salvis semper dominio et iure dicti domini regis, domini alodiarium et directi supradictorum que vobiscum permutamus. Promittimus eciam nos, Guillelmus Raymundi de Montecateno predictus, liberare et quitias reddere vobis, domino comiti et vicecomiti iamdicto, castrum, honorem et villam Cervilione et de Appiaria predictas ab omnibus debitis censualibus et obligacione debitorum que ibi impositis fuerint in castro scilicet et honore de Cervilione per dominam reginam Elionorem, quondam uxorem domini regis nunc regnante, aut per dictum infantem vel per suos in villa vero et baiulia de Appiaria et terminis suis de predictis debitis que imposita vel facta a nobis solum seu dumtaxat fuerint quovis modo.

Convenimus eciam et promittimus in nostra bona fide vobis, domino comiti et vicecomiti supradicto, postquam tamen dictus dominus rex presentem permutacionem vobis expresse firmaviter et laudaviter ut prefertur, nos traditores et deliberos vobis et vestris

quibus volueritis,¹³ pacificam possessionem realem et corporalem honoris baronie et villarum seu locorum de Cervilione, de Appiaria et de Sancto Vincencio et aliorum predictorum et terminorum suorum, obtentaque dicte laudacione ut predicatur et firma regia eciam instrumenta empconum et alia que habuerimus facienda pro complemento et pro bonis titulis honoris seu baronie superius expressorum et permutatorum.

Et super habundanti cautela nunc pro tunc, post dictam regiam laudacionem et firmam, cum hoc presenti publico instrumento, quod unus epistole obtinere volumus omnes dictorum castri, honoris et villarum feudatarios et vasallos, tam de genere militari quam alios quoscumque, ab omni fidelitate, homagio, naturalitate et necessitate quibus nobis tenentur absolventes, mandamus eis expresse et vobis, domino comiti et vicecomito predicto, vel cui volueritis loco vestri, prout tenentur de iure et iuxta usaticos Barchinone et constituciones ac observancias Cathalonie homagium et fidelitatis iuramentum prestent. Et nichilominus, habito consensu, ut premititur, dicti domini regis, nunc pro tunc nos constituimus et confitemur nos pro vobis, dicto domino comite et vicecomite, habere, tenere et possidere castrum et honorem de Cervilione et villas¹⁴ [fol. 50v] Sancti Vicentii et de Appiaria predictas cum eorum terminis et aliis supradictis precario nomine vestri et vestrorum quousque ipsorum castri honoris et villarum et possessionem adeptus fueritis corporalem quam propria auctoritate recipiatis, dicta habita firma domini regis ut predicatur.

Volentes eciam nos, dictus Guillelmus Raymundi, quod ex tunc vassalli, tam generosi quam alii, honoris castrorum et villarum predictarum de omnibus iuribus vobis attendant, pereant et obediant et vos et vestros pro veris dominis et naturalibus inde habeant in omnibus et per omnia prout tenentur de iure et usaticis Barchinone et constitucionibus Catalonie et sicut ante huiusmodi permutacionis contractum nobis tenebantur. Cedentes nichilominus, habita dicta firma ut profertur, nunc ut ex tunc, vobis, dicto domino comiti et vicecomiti et vestris, et notario infrascripto ut publice persone pro nobis et pro personis eciam aliis quarum interest et intererit hec legitime stipulanti et recipienti et pasciscenti virtute et occasione presentis permutacionis totum locum nostrum et iura et acciones nobis qualitercumque in et super predicti pertinentes ac competere debentes et competituras. Quibus pro vestri tuicione et securitate presentis uti possitis et vos deffendere contra quoscumque et tueri, in iudicio et extra, vos et omnis vestros successores in premissis

procuratores tamquam in rem vestram propriam constituendo ad faciendum de et super premissis omnimodas voluntates vestras et de re ut predicatur feudali et pro hiis legitime experiri ulterius comitimus et promittimus vobis quod, habita dicta firma de predicatur, predicta que vobis permutamus, damus et concedimus cum omnibus melioramentis que ibi feceritis, nos, dictus Guillelmus Raymundi et nostra, faciemus vos et quos vos volueritis habere, tenere et possidere in pace cum pertinentiis et iuribus suis in feudum honoratum ut supradictum. Et quod tenebimur vobis et successoribus vestris semper de eviccionem predictorum.

Et, si forsitan aliqua persona moneat vel faceret contra vos vel vestros successores in predictis, aliquo tempore, aliquam questionem, petitionem vel demandam, in iudicio vel extra iudicium, in predictis que vobis permutamus et ex causa permutacionis, damus et concedimus vel in aliquo eorum de super especificatis aut ratione vel occasione ipsorum, convenimus et promittimus vobis, dicto domino comiti et vicecomiti, cum inde scilicet fuerimus requisiti, quod opponemus nos deffensionem vestre et vestrorum in hiis successorum et quod respondebimus satisfacimus et satisfaciamus pro vobis ac quibus velitis cuilibet querelanti et quod in principio litis ac litium suscipiemus in nos onus totius litigii et quod agemus et ducemus causam seu causas nostris propriis sumptibus et periculo ac dampno a principio usque ad finem et ad totalem perfectionem earumdem. Et quod vos et successores vestros [fol. 51r] servabimus in ac super predictis omnino indemnes aut vos vel successores vestri, si volueritis, possitis ipsam causam sive causas agere, tractare et dicere per vos ipsos aut procuratorem sive procuratores vestros¹⁵ et hec sint in eleccione vestri et vestrorum in hiis successorum quam vobis et vestris perpetuo reservatis. Nos enim remittimus vobis et vestris in hiis successoribus ex pacto necessitatem denunciacionis.

Et, si vos vel successores vestri in predictis eligeritis ipsas causam seu causas agere, tractare et ducere per vos ipsos vel procuratorem sive procuratores vestros, convenimus et promittimus vobis quod restituemus et solvemus vobis et vestris successoribus in predictis omnes expensas que, circa litem vel lites et extra, fient et quicquid et quantum a vobis vel vestris successoribus evictum fuerit in totum vel in parte vel etiam diminutum, cum omni dampno et interesse refeccione que inde vos et vestri successores in predictis facietis aut sustinebitis quovis modo sive obtineatis in causa seu causis sive etiam in eisdem subcumbatis. Et credatur vobis et vestris in hiis successoribus super ipsis missionibus, dampnis et interesse

plano et simplici verbo a vobis prestito corporali iuramento. Quodquidem iuramentum, nunc ut ex tunc, vobis deferimus et pro delato haberi volumus de predictis et ex pacto nullo alio probationum genere requisito.

Renunciantes quantum ad hec, gratis et ex certa sciencia, exceptioni doli et in factum et omni alii iuri, rationi et consuetudini contra hec repugnantibus, in super convenimus et promittimus, per nos et nostros successores, vobis quod predicta omnia et singula perpetuo tenebimus et observabimus et quod in aliquo non contraveniemus, faciemus, pasciemur ac machinabimur,¹⁶ directe vel indirecte, aliquo iure, causa vel eciam racione. Et, si contrarium per nos fieret, quod absit, volumus et concedimus quod incidamus et incurramus in penam duarum mille marcharum auri que vobis et vestris penitus adquiratur seu applicetur per nos vobis et vestris persolvendam et dandam. Qua pena soluta vel non aut graciose remissa non ex minus presens permutacionis instrumentum robur obtineat perpetue firmitatis.

Et ut in et super predictis vobis domino comiti et vicecomiti predicto diligentius cautum sic iuramus sponte per dominus Deum et eius Sancta quatuor Evangelia et cru[creu]cem Domini, manibus nostris corporaliter tacta, suprascripta vobisque eciam prestamus homagium ore et manibus, comendatum omnia supracontenta et singula fideliter tenere et observare et eis vel eorum alicui nullo modo contrafacere seu venire de iure vel de facto aut alia quacumque racione sive causa. Hec igitur omnia et singula supradicta nos, Guillelmus Raymundi de Montecateno prefatus, vobis, dicto domino comiti et vicecomiti antefato, et vestris heredibus et successoribus et notario infrascripto ut publice persone pro vobis et pro personis eciam aliis quarum interest vel interesse potuerit in futurum recipienti [fol. 51v] pascienti et legitime stipulanti promittimus et legitime stipulamur et pro supradictis omnibus et singulis nos, dictus Guillelmus Raymundi comes, qui supra attendendis, tenendis firmiterque observandis, vobis, dicto domino comiti Urgelli et vicecomiti Agerensis, et vestris in hiis successoribus et quibus velitis obligamus expresse omnia et singula bona nostra, mobilia et immobilia, quecumque et ubicumque sint habita et habenda.

Versa vice nos Petrus, Dei gracia comes Urgelli et vicecomes Agerensis, dominus locorum seu baroniarum de Chiva et de Bunyol predictarum, intra quarum limites seu terminos sunt loca diversa,

et eciam domino de Xestalgar, intra regnum Valencie constituti, laudantes, approbantes et confirmantes omnia et singula supradicta et eisdem omnibus et singulis constituentes prout melius et plenius superius continentur, non dolo vel inducti nec circumventi ac errore lapsi sed spontanea voluntate ex certa sciencia propter premissa, que vos, nobilis dominus Guillelmus Raymundi de Montechateno, comes de Augusta et de Nucaria regni Cicilie iamdictus, nobis super permutacionem et ex causa permutacionis datis et conceditis permutamus et, ex causa permutacionis, damus et concedimus vobis, dicto nobili Comiti et vestris in hiis successoribus quos voveritis, medietatem pro indiviso dictarum baroniarum de Chiva et de Bunyol ac loci eciam de Xestalgar et omnium eciam locorum et villarum que in dicto Regno Valencie habemus et habere debemus et habuimus actenus sive sint in terminos dictarum baroniarum et locorum predictorum aut extra que in alodium omnia asserimus et facemur nos habere, tenere et possidere. Quarum siquidem medietatem cum universis et singulis predicte medietatis, terminis iuribus suis et pertinenciis vobis, dicto Comiti, damus et concedimus in alodium imperpetuum atque vestris et quibus velitis cum fortaliciis, castris, hedificiis et hominibus et mulieribus generosis et aliis vasallis cuiuscumque generis, status aut condicionis existant et cum dicte medietate mansis, bordis, villulis, villariis, hominibus et feminis, tam christianis, sarracenis quam iudeis in dictis baroniis et locis seu villis ipsarum et in loco eciam de Xestalgar et aliis quibusvis locis vel villis nostris ubicumque infra dictum regnum constitutis, habitantibus et habitaturis et cum territoris, censibus, çofris agrariis, censibus decimis, redditibus, firmis, terciis, foriscapis, laudimiis, furnis, molendinis, mero et mixto imperio et franquitate recipiendi ibidem criminosos seu bannitos et cum omni alia iurisdiccione, alta et *baxea*,¹⁷ criminali et civili et eius exercicio, et cum furcis¹⁸ et aliis speciebus meri et mixti imperi et iurisdiccione omnimode signis,¹⁹ aquis aqueductibus et cum pace et guerra, hoste et cavalcata et earum redempcione, bannis, cotis, exitibus et proventibus quibuscumque trobis invencionibus [*fol. 52r*] et cum omnibus vinneis, terris, campis, nemoribus, silvis, pratis, pascuis, venacionibus et devesis, lapidibus, montibus et planis, fluminibus et aquis, questiis, serviciis, servitutibus, adempriviis, usaticis et iuribus realibus et personalibus et aliis quibuscumque et quibuslibet dominiis personarum et rerum et cum iuribus comissi et omnibus augmentis et melioramentis et cum iuribus patronatus et cum universis pertinenciis et iuribus ad medietatem pro indiviso dictarum

baroniarum et loci de Xestalgär predictorum et aliorum bonorum nostrorum predictorum nobis competentibus ubicumque sive, longe vel prope et cum omnibus et singulis aliis iuribus sive rebus apparentibus et non aparentibus, quecumque sint et quecumque nomine que nos, de iure, usu et consuetudine, foro aut alio quovis modo, habemus et accipimus habere et accipere debemus, nunc vel in futurum habuimus et accepimus hactenus ab anno uno citra in dictis baroniis videlicet in medietate predicta de Chiva et de Bunyol ac loco de Xestalgär et omnibus eciã locis, villis que et quas in alodium, ut est dictum, in dicto regno Valencie habuimus, possedimus immobiles quavis causa et super hominibus earumdem baroniarum et loci de Xestalgär et aliorum locorum et villarum intra ipsum regnum Valencie constitutorum hactenus et nunc et alia ubicumque racione subscriptorum.

Et terminantur videlicet ex parte una in termino loci de Requena, regni Castelle, et in terminis locorum de Xera, de Sot²⁰ et de Xulella; ex parte altera in terminis locorum de Pedralba et de Xestalcamp; ex parte altera in terminis locorum de Ribaröia, de Quart et de Torrent; et ex parte altera in terminis locorum de Turis, de Duabus Aquis et de Cortes.

Volentes, consentientes ac ex pacto promittentes nos, comes et vicecomes prelibatus, quod, tradita per vos aut per ydoneum procuratorem vestrum nobis pacifica possessione et plenaria honore de Cervelione, villarum de Sancto Vincencio, Appiarie baiulie eiusdem et aliorum locorum et terminorum suorum atque iurum que nobis modo et forma pretensis permutatis, infra quindecim videlicet dies inde continuos et proxime sequeturos, dividemus et dividere teneamur dictas baronias de Xiva et de Bunyol et alia loca, villas et res superius expressatas supradicta omnia et singula que vobis, dicto nobili comiti Auguste et Nucarie, permutamus scilicet in duas equales partes que in contractu presentis permutacionis comprehenduntur ad bonum ac sincerum intellectum. Qua divisione supradicta per nos facta, vos, dictus nobilis Raymundus Guillelmi, comes Auguste et Nucarie, prius eligatis et obtetis ac eligere et obtare possitis alteram quam malueritis dictarum duarum partium divisarum ut prefertur cum sic [*fol. 52v*] inter nos et vos invicem fuerit conventum et ipsa medietas per vos preelecta sit vestra et vobis pertineat titulo et pretextu huiusmodi permutacionis et de ipsa medietate per vos ex tunc ut ex nunc et converso²¹ permutacio supradicta facta intelligatur. Quoque eciã, post dictam electionem per vos factam, trademus et tradere promittimus et tenea-

mur incontinenti, per nos aut nostrum sufficientem procuratorem, possessionem pacificam et realem, vel quasi, ipsius medietatis et plenarie tunc videlicet et confestim cum inde fuerimus requisiti mora qualibet quiescente. Predictam itaque medietatem baroniarum de Chiva et de Bunyol ac etiam loci de Xestalgar et omnium etiam locorum et villarum et rerum que in dicto regno Valencie habuimus, habemus et habere debuimus et debemus, in alodium vos et vestri in hiis successores perpetuo habeatis et possideatis ad omnes vestras vestrorumque voluntates inde libere faciendas ut de re vestra propria alodiali et possitis ac valeatis in eis exercere et habere illa iura que nos potuimus, poteramus et possemus exercere et habere nunc vel in futurum ac si permutacionem presentem minime fecissimus et etiam prout melius dici et intelligi potest ad vestri et vestrorum bonum ac sincerum intellectum.

Et ipsam permutacionem nos, dictus comes et vicecomes, facimus vobis, dicto domino comiti de Augusta et de Nucaria supradicto, et quibus velitis dicte medietatis pro indiviso pro honore videlicet et castro de Cervilione, villis de Sancto Vincencio et Appiarie et baiulia eiusdem et iurum earumdem precontentorum. Et, ex causa permutacionis donacionem huiusmodi et concessionem, vobis et vestris facimus, damus insuper et remittimus vobis et vestris, pure ac simpliciter inter vivos, siquid hec que vobis permutamus plus stimacionis vel valoris valent aut valebunt quam illa que nobis de super permutatis et ex causa permutacionis datis et conceditis. Renunciantes scienter super hiis legi seu iuri corrigenti deceptionem ultra dimidiam iuste stimacionis seu valoris et beneficio minoris precii seu, etiam, valoris et cuicumque iuri et racioni contra hec facituri, extrahentes predicta omnia nostra bona et iura superius expressata que vobis dicto titulo in alodium donamus et concedimus de iure dominio et posse nostro. Promittentes vobis, dicto nobili Guillelmo Raymundi de Montechateno, comiti qui supra, liberare ac quitias reddere seu desobligare vobis, dicto domino comiti supradicto, dictam vestram medietatem dictarum baroniarum de Chiva et de Bunyol et aliorum bonorum nostrorum immobilium hactenus et nunc in regno Valencie existencium primo divisam et postquam vos eligeritis eam divisam, ab omnibus debitis, censualibus, obligacione debitorum et ab omni alio onere que ibidem [fol. 53r] impositi fuerint per nos vel alios quoscumque dominos eorumdem qualitercumque convenimus ac promittimus nos, comes et vicecomes supradictus, vobis dicto nobili Guillelmo Raymundi, comiti prefato, quod trademus vel tradi faciemus vobis vel alicui volueritis, prout

superius est narratus et conventum, pacificam possessionem realem et corporalem medietatem baroniarum et loci de Xestalgarr predictarum villarum et terminorum suorum et aliorum bonorum immobilium que in dicto regno Valencie habuimus, habemus et habuerimus quoque in alodium vobis permutamus. Necnon promittimus vobis tradere seu tradi facere omnia instrumenta empcionum et alia faciencia que habuerimus pro bonis titulis et complemento medietatem²² dictarum baroniarum et loci de Xestalgarr et aliorum bonorum nostrorum superius expressatorum et vobiscum, dicto nobili, permutatis.

Et nichilominus, cum presenti instrumento vicem epistole in hiis gerenti omnes dictarum baroniarum de Chiva et de Bunyol et loci de Xestalgarr villarum et locorum et bonorum aliorum per nos in vos supra permutatis feudatarios et vassallos, tam generosos milites et quoscumque alios et eciam quosvis homines, ab omni fidelitate homagio et naturalitate ac necessitate, quibus nobis tenentur et astricti sunt et fuerunt, absolventes mandamus eisdem expresse, et vobis, dicto nobili Guillelmo Raymundi comiti predicto, aut cui loco vestri volueritis, prout tenentur de iure et secundum foros Valencie, usaticos Barchinone et consuetudines et observancias Cathalonie et eciam dicti regni Valencie, homagium et fidelitatis iuramentum prestant.

Preterea nos, dictus comes et vicecomes, serie cum presenti habita dicta possessione baronie de Cervillone et ville de Appiaria et aliorum que nobiscum ut supradicitur permutatis et ex causa permutacionis nobis conceditis, ex tunc et nunc pro tunc, constituimus et confitemur nos pro vobis, dicto comiti, habere, tenere et possidere pro vobis et vestro precario nomine prius et ante dictam medietatem pro indiviso facta vero per nos, ut supradicitur, divisione et per vos sequuta eleccione illam medietatem per vos eligendam et quodcumque electam dictarum baroniarum, villarum, locorum et bonorum predictorum que supra promittimus cum eorum terminis et iuribus ac aliis supradictis donech scilicet ipsius medietatis iamdicte possessionem corporalem et pacificam nactus fueritis seu adeptus. Volentes ac precipientes quod ex tunc dicti vassalli, tam generosi quam alii, baroniarum ville de Xestalgarr villarum et locorum ac aliorum²³ bonorum predictorum et dicte medietatis vestre de omnibus iuribus vobis attendant, pereant et obediant et vos pro veris dominis et naturalibus inde habeant in omnibus et per omnia prout tenentur de iure, foris et observanciis regni [fol. 53v] Valencie constitutionibus et consuetudinibus

Cathalonie vel aliter usitati ante huiusmodi permutacionis contractum nobis tenebantur. Cedentes ulterius vobis, dicto nobili Guillelmo Raymundi, comite supradicto, et vestris et notario infrascripto de publice persone pro nobis et pro personis eciam aliis quarum intersit, intererit et interesse potuerit, recipiendi et legittime stipulanti, virtute et occasione presentis permutacionis, totum locum nostrum iura et acciones nobis qualitercumque pertinentes ac competere debentes et volentes ac eciam competituras in predictis que vobis permutamus et, ex causa permutacionis, damus et concedimus et ratione eorum quibus iuribus et accionibus pro vestri tuicione et securitate uti possitis et vos deffendere contra quoscumque et tueri in iudicio et extra iudicium et alia vos et vestros in hiis successores procuratores vestri rem vestram propriam constituendo ad faciendum de et pro eisdem que vobis permutamus in alodium vestre et vestrorum proprio libitum voluntatis et pro hiis legittime experiri denique convenimus et promittimus vobis quod predicta que vobis permutamus, damus et concedimus, cum omnibus melioramentis que ibi facietis, faciemus vos et quos volueritis habere, tenere et possidere in pace cum pertinentis et iuribus suis in alodium, ut superius est contentum, et quod tenebimur vobis et successoribus vestris semper de earum eviccione sive in totum sive in parte evicta fuerit.

Et, si forsan aliqua persona moveret, faceret vel proponeret contra vos et successores vestros in predictis vel aliquo predictorum ullo unquam tempore questionem, petitionem aliqua vel demandam in iudicio vel extra iudicium aut alia in predictis vel aliquo predictorum que vobis permutamus et ex causa permutacionis damus et concedimus aut ratione vel occasione ipsorum, convenimus et promittimus vobis, dicto nobili Guillelmo Raymundi comiti supradicto, quod, cum fuerimus requisiti, oponemus nos seu opponi faciemus defensionem vestre et vestrorum in hiis successorum et quod respondebimus, satisdabimus et satisfaciamus pro vobis ac quos volueritis cuilibet querelanti, et quod in principio litis ac litium suscipiemus onus totius litigii et quod agemus, tractabimus et ducemus causam seu causas huiusmodi nostris propriis sumptibus a principio usque ad finalem dicissionem earum, et quod nos et successores nostros in hiis servabimus in ac pro predictis penitus sine dampno verum, si vos vel vestri dicti successores volueritis, ipsam causam seu causas ducere, agere et tractare per vos ipsos aut per procuratorem vel procuratores vestros, quod hoc sit eleccione vestri et vestrorum in hiis successorum quam vobis et

vestris proprio servamus. Nos vero remittimus, ex pacto, vobis et vestris successoribus omnem necessitatem denunciandi.

Et, si vos vel successores vestri in predictis ipsam causam seu causa agere, [fol. 54r] ducere et tractare per vos ipsos volueritis vel procuratore seu procuratores vestros, convenimus et promittimus vobis quod restituemus et solvemus vobis et vestris successoribus omnes expensas que circa littem vel lites et extra fient et quicquid et quantum a vobis vel vestris successoribus iamdictis evictum fuerit vel eciam diminutum cum omni damno ac interesse restitutione que inde vos vel vestri in hiis successores facietis aut sustinebitis quovis modo sive obtineatis in causa seu causis sive in eis subcumbatis. Et credatur vobis et vestris successoribus super ipsis missionibus, dampnis et interesse vestro simplici verbo aut prestito corporali iuramento. Quodquidem iuramentum nunc et ex tunc ex pacto vobis deferimus et pro delato haberi volumus.

Et de presenti nullo alio genere probacionum requisito, renunciantes quantum ad hec gratis et ex certa sciencia excepcioni, doli et in factum et omni alii iuri rationi consuetudini contra hec repugnantibus, in super convenimus et promittimus vobis quod predicta omnia et singula perpetuo tenebimus et observabimus et quod in aliquo non contrafaciemus, paciemur ac machinabimur,²⁴ directe vel indirecte, aliquo iure, racione sive causa. Et, si contarium per nos fieret, quod Deus avertat, volumus et concedimus, per pactum validum, quod incidamus et incurramus in penam duarum mille marcharum auri que vobis et vestris penitus adquiratur et aplicetur et per nos vobis ac quibus velitis tradatur et persolvatur. Qua pena huiusmodi soluta vel non soluta aut graciose remissa nichil presens permutacionis instrumentum prepetuam firmitatem obtineat atque robur.

Et, ut subscripta maiorem obtineant firmitatem et vobis dicto nobili diligencius caveatur, iuramus sponte per dictum Deum et eius Sancta quatuor Evangelia et Cru[creu]cem Domini, manibus nostris corporeis tacta, et vobis prestamus homagium ore et manibus comendatum supradicta omnia et singula tenere et observare et eius vel eorum alicui nullatenus contrafacere vel venire de iure seu de facto aut alia quavis racione. Pro quibus omnibus et singulis supradictis nos, Comes et Vicecomes predictus, attendendis, tenendis et fideliter observandis vobis, dicto nobili Guillelmo Raymundi de Montecateno, comite Auguste et Nucarie, et vestris in hiis successoribus et quibus velitis, obligamus omnia et singula bona

nostra mobilia et immobilia seu alia et alodiaria ubique presencia et futura. Premissa itaque omnia et singula nos, dictus comes et vicecomes, dicimus, convenimus et promittimus, pascimur et iuramus vobis, dicto nobili Guillelmo Raymundi de Montechateno, et vestris in hiis successoribus²⁵ in manibus et possessione tabellionis infrascripti ut publice persone pro vobis et pro personis eciam [fol. 54v] aliis quarum interest et intererit recipientis, pasciscentis et legitime stipulantis.

Postremo nos Petrus, comes Urgelli et vicecomes Agerensis, et Guillelmus Raymundi, comes Auguste et Nucarie, contrahentes predicti volumus, convenimus invicem et pascimur quod de omnibus et singulis supradictis fiant duo publica instrumenta per alphabetum divisa quorum unum utrique nostrum tradatur per notarium infrascriptum.

Actum est hoc in loco Menargiarum, die sabbati vicesima mensis decembris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o octuagesimo secundo.

Sig+num nostri Petri, incliti domini infantis Iacobi bone memorie filii, Dei gracia comitis Urgelli et vicecomitis Agerensis predicti qui predicta omnia concedimus, firmamus et iuramus. Sig+num nostri Guillelmi Raymundi de Montechateno, comes de Augusta et de Nucaria predicti, qui predicta omnia concedimus, firmamus et iuramus.

Testes huius rei sunt: venerabiles et circumspecti viri Berengarius de Rexach, Mathias Castilionis, legum Petrus Paschasii in utroque iure doctores et Raymundus Gifre, scutifer.

Sig[*signe notarial*]num mei Nicolai Domenech, auctoritate illustrissimi domini regis Aragonum notarii publici per totam terram et dominacionem eiusdem, qui premissis omnibus interfui, hocque scribi feci et clausi cum suprapositis in lineis X^a «in terminis hospitalis de Cervilione ab alia parte», in XXVIII^a «ut in rebus feudilibus sicut supra», in quinquagesima prima «promittimus et legitime stipulamur», in LXXXI^a «dicto Comite hebere, tenere et possidere pro vobis», in LXXXIII^a «intererit» in penultima linea «instrumenta» et in linea testium «legum». Et cum raso in septuagesima linea ubi scriptus est «propria».

1. *Aquest text està afegit al costat del títol i n'ocupa el marge dret.* 2. *Al marge esquerre.* 3. *Precedit de vobis, ratllat.* 4. *Habitaturis, precedit de hituris amb ratlla damunt la h.* 5. *furcis, al manuscrit, fursis.* 6. *Segueix patrona, ratllat.* 7. *Segueix, repetit, castri.* 8. *Segueix qui, ratllat.* 9. *Segueix un espai en blanc d'un parell de línies on calia especificar les afrontacions.* 10. *Precedit de*

eorum, *ratllat*. 11. Prestacione, *al manuscrit*, prestacionem. 12. *Segueix, ratllat*, et omni alii iuri et rationi in contrarium facienti. Extrahentes predicta omnia nostra bona et iura superius expressata que vobis dicto titulo. 13. *Precedeix, ratllat*, volueritis. 14. *Repetit a continuació, en començar el verso*. 15. *Segueix, ratllat*, comittimus et promittimus. 16. *machinabimur, al manuscrit* maxinabimur. 17. *Sic*. 18. *furcis, al manuscrit*, furnis. 19. *signis, manca al manuscrit*. 20. *Al manuscrit*, Sor. 21. *Converso, al manuscrit* cconverso. 22. *medietatem, al manuscrit*, mediatatum. 23. *Segueix, ratllat*, locorum. 24. *machinabimur, al manuscrit*, maxinabimur. 25. *Segueix, ratllat*, et quibus velitis obligamus omnia et singula bona nostra mobilia et inmobilia.

18 (26)

1386, octubre, 11 (sense lloc)

L'alcaid d'Alpont, Pere del Puig, i el senyor de Xestaltar, Guillem Ramon de Montcada, acorden nomenar àrbitres per tal de resoldre el litigi que mantenen sobre el dret a passar fusta pel riu Guadalaviar (ara riu Túria) i perquè dictin sentència.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 80v-83r.

[*fol. 80v*]

Compromés e sentència fet e donada sobre lo passatge de la fusta de Xestaltar.

XXV.¹ In Christi nomine et eius divina gracia. Sit omnibus notum quod nos Petrus dez Puig, miles et alcaydus ville d'Alpont ex una parte, et Michael Balaguer, ut procurator nobilis Guillelmi Raymundi de Muncada, ex parte altera, ut constat de dicti procuracione per publicum instrumentum factum Chive XX die aprilis, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° quarto, clausum et subsignatum per Bartholomeum Çatoma, notarium publicum per totam terram et dominacionem illustrissimi domini regis Aragonum, habens potestatem hoc et alia faciendi prout notario infrascripto extitit facta fides, cum autem ex litium amfractibus plura sequantur incomoda tam in personis quam in bonis propter hoc ad evitandum incomoda huiusmodi nos partes superius declarate, gratis scienterque et delliberate bonis animis nostris, ac spontaneis voluntatibus, compromittimus ac verum compromissum facimus in vos, honorabiles Aymericum Donat in legibus licenciatum et Raymundum Borrell, iurisperitum et Salvatorem Ferdinandi, notarium cives dicte civitatis Valencie, absentes in veros et legitimos arbitros arbitratores et amicabile compositores a nobis comuniter et concorditer electos, super illa questione que vertitur² [*fol. 81r*] inter nos in curia

Gubernacionis Valencie ut in processu accitato inter nos in dicta curia continetur qui fuit inceptus die iouis in terciis XXIX die mensis marcii anno presenti LXXX° VI° et incidentibus, coherentibus et emergentibus, dependentibus ex eisdem ac connexis, ratione precontenta, ita quod quicquid vos dicti arbitri, arbitratores et amicabile compositorres super questione predicta dixeritis, sentenciaritis seu pronunciaveritis, mandaveritis iure, laude, consilio seu amicabili compositione, stando sive sedendo, in scriptis vel sine scriptis, uni parti nostrum dando vel alteri auferendo aut econverso partibus presentibus vel absentibus, una parte presente et altera absente, citatis vel non citatis, diebus feriatis vel non feriatis, stando vel eundo, ordine iuris et fori pretermisissis latum, gratum et firmum habere promittimus et habemus, sub pena decem florenorum auri Aragonum, dandorum et solvendorum pro pena et nomine pene a parte non parente et inobediente parti presenti et obedienti et dictam vestram sentenciam seu pronunciacionem observati et tenenti.

Quequidem pena si comittatur unaque pars nostrum alteri stipulamur adinvicem solempniter de presenti et dicta pena cotiens comittatur questiones in totum vel partem contra dictam sentenciam pronunciacionem seu arbitratum vestrum modo aliquo veniremus. Et dicta pena eciam, si comissa fuerit, possit peti simul vel divisim cum dicta sententia, pronunciacione seu arbitrato vestro vel eciam separatim et de ipsis possit fieri executio in bonis partis nostrum condempnate prout de sententia in rem iudicatam transacta est fieri assuetum. Qua pena soluta vel non, nichilominus dictam sentenciam seu arbitracionem vestram firma persistent, rato manente pacto, ita quod ad³ arbitrium boni viri nullatenus recurrere valeamus. Imo nos, partes predictae, ex pacto speciali et expresso, renunciamus oppinionem illorum qui dicunt quod arbitrio boni viri non potest quis renunciare. Volumus eciam ac altera pars nostrum alteri invicem et suis concedimus quod non possimus dicere, vel modo aliquo allegare quod sententia dictum arbitrium seu pronunciacionem vestra sit lata contra sensum naturalem vel contra foros vel ius equitatem, imo semper remaneat in suo plenissimo valore et firmitate. Et propter omnibus et singulis sit complendis et firmiter attendendis et propter dicta pena si comittatur obligamus una pars nostrum alteri adinvicem scilicet: Ego, Petrus d-ez Puig, omnia bona mea [fol. 81v] et ego, Michael Balaguer, omnia bona dicti principalis mei mobilia et immobilia, ubique habita et habenda. Inquam, volumus, nos partes predictae, et concedimus quod presens compromissum duret per totam presentem septimanam, renuncians altera pars

nostrum alteri invicem omni iuri, legi, foro, constitutioni, beneficio et auxilio contra hec venientibus.

Quod est actum Valencie, die mercurii X mensis octobris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° sexto. Sig+na nostrun Petri dez Puig et Michelis Balaguer predictorum qui hec concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt Garcia Perez et Iacobus Font, fusterii, Valencie comorantes.

Post hec, eadem die lo dessús dit en Pere d-ez Puig fermà en lo sobredit compromés, presents testimonis en Iacme de Vilarzell, notari, e en Iohan Steve, sparter, ciutadans de València. Consequenter vero dicta die mercuri X mensis octobris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° VI°, fon presentat lo dit compromés per les parts dessús dites als dits honrats àrbitres los quals respongueren que reebien aquell aytant com de fur e raó era reebedor e que eren appellats de fer justícia en e sobre lo dit feyt.

Postmodum vero die iovis ora terciarum vel quasi que era comptat XI dies⁴ mensis octobris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° VI°, denant los dits honrats micer Aymerich Donat e en Ramon Borrell, savi en dret, e en Salvador Ferrando, notari, àrbitres arbitradors e amigables composadors dessús dits, comparech lo dit honrat mossèn Pere d-ez Puig de la una part et lo dit en Miguel Balaguer axí com a procurador del dit noble mossèn Guillem Ramon de Muncada de la part altra. Et encontinent los dits honrats àrbitres arbitradors e amigables composadors presents les parts damunt dites pronunciaren en la forma seguent: On nós n'Aymerich Donat, licenciat en leys, e en Ramon Borrell, savi en dret, e en Salvador Ferrando, notari, ciutadans de la ciutat de València, àrbitres, arbitradors e amigables composadors per les parts dejús scrites elets, vist lo compromés en nós fet e fermat e lo poder en aquell per les dites parts comprometens a nós atribuït e donat et vista una ferma de dret per part del honrat mossèn Pere d-ez Puig, habitador e alcayt de la vila e castell d'Alpont, denant l'onrat mossèn en Pelegrí de Montagut, cavaller regent l'offici de la Governació de [fol. 82r] regne de València proposada sots kalendari de die iovis XXIX mensis marcii, anno presenti, et vist un privilegi o concessió real per part del dit⁵ mossèn Pere d-ez Puig sots lo dit kalendari exhibit⁶ en e per lo qual lo dit mossèn en Pere d-ez Puig pretenie ésser franch e quiti per tota la terra e senyoria del senyor Rey de tota leuda, peatge, portatge, passatge de totes les cosses e mercaderies sues;

vista, en après, altra ferma de dret davant lo dit honrat regent lo dit offici proposada per part del noble mossèn en⁷ Guillem Ramon de Muncada, senyor de la baronia de Chiva e del castell e loch de Chestalgar, en e per la qual és afermat lo dit noble e antecessors de aquell en la dita baronia e castell, del temps⁸ ençà que lo dit regne fon conquest e pres de poder de moros, ésser en possessió de reebre e levar dret de passatge a senyor del dit castell pertanyent de la fusta que passa per lo riu qui passa per lo dit castell e loch de Xestalgar de qualsevol persones passant fusta per lo dit riu segons que les dites coses e altres en la dita ferma de dret proposada sots calendari de II die aprilis anni presentis són pus largament contengudes. Vistes en après moltes e diverses rahons e excepcions *hinc inde* per cascuna de les dites parts proposades per fundar sa intenció. Et vist finalment tot lo procés entre les dites parts actitat, iniciat e començat davant lo dit regent lo dit offici sots lo dit calendari de anno a nativitate Domini M^oCCC^oLXXX^oVI^o vicesima nona die mensis marcii. Et tot ço que per cascuna de les dites parts és stat dit ni adlegat ni en prova treyt e tot ço que en lo dit fait fa a veure e regonèxer, seents com a àrbitres arbitradors e amigables composadors en loch abte e convinent de jutgar, arbitrar e sentenciar, Déus havent denant nostre hulls e los Sants Evangelis d'aquell denant nós posats, enantam a donar sentència en lo dit fait en la forma següent:

Attenent que a cascuna de les dites parts per ocasió de la dita causa e qüestió ha convegut fer moltes grans e diverses messions e despeses e s'esperaven a fer moltes més si la dita causa fos judicialment dicisa e determinada e ha sostenguts molts diverses treballs e affanys e s'esperaven molt més a sostenir, volents evitar les dites messions, despeses e treballs de les parts elegints via de arbitradors e de amigables composadors més que rigor de dret ni de justícia, considerant que lo dret que pertany a la part del dit noble mossèn Guillem Ramon de Muncada per raó del passatge [*fol. 82v*] de la dita fusta del dit mossèn en Pere d'ez Puig no muntaria tant com és la valor o stimació de XII fusts que serien stats preses per part del dit senyor del dit castell de la fusta del dit mossèn en Pere d'ez Puig qui han passada per lo riu. Per tal per aquesta nostra sentència e pronunciació, arbitració summa los dits XII fusts preses per part del dit noble de la fusta del dit mossèn en Pere d'ez Puig passada per lo terme del dit castell valer ajusta e cominal stimació trenta liures de la dita moneda de les quals, feta deducció e retenció per part del dit noble de nou liures que li pertanyen per rahó del

dit passatge, ço és, per cinquanta⁹ fusts un fust o la valor de aquell, restarien e resten que lo dit noble hauria més reebut que no devia reebre per raó del dit dret a ell pertanyent per lo dit passatge vint una liures de la dita moneda. Per tal, per aquesta nostra sentència, pronunciam, arbitram, dehim e manam lo dit en Miquel Balaguer, *dicto nomine*, ésser tengut e deure restituhir e tornar a la part del dit mossèn en Pere d'ez Puig, feta la dita deducció e retenció del dit dret pertanyent al senyor del dit castell, axí com a dret de passatge pertanyent al dit noble de hòmens strangés per raó del dit passatge les dites vint una liures de la dita moneda en los quals donadors e pagadors per lo dit en Miquel Balaguer a la part del dit en Pere d'ez Puig ací en la ciutat de València si açí serà atrobat e si no serà ací atrobat sia tengut metre aquells en poder del justícia civil de la dita ciutat de València d'açí per tot lo present mes d'octubre lo dit en Miquel Balaguer el dit nom per aquesta nostra sentència condemnam de totes les altres coses per part del dit mossèn en Pere d'ez Puig demanandes la part del dit noble per aquesta nostra sentència absolvem.

Romanin la present sentència en sa força, efficàcia e valor. E resnomenys absolvem cascuna de les dites parts de les messions fetes per ocasió de la dita causa e qüestió com la una e l'altra part haien haüda justa causa de pledejar. Pronunciam totes e senegles coses en la dita sentència contengudes per cadauna de les parts damunt dites ésser complides e servades sots la pena en lo dit compromés apposada e contenguda.

Lata pronunciació per los dits honrats jutges die iovis XI mensis octobris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° sexto.

Sig¹⁰++++na nostrum Aymerich Donat, Raymundi Borrell et Salvatoris Ferdinandi, predictorum, qui predictam sentenciam promulgamus.

[fol. 83r] Testes huius rei sunt: Bartholomeus de Vilafrancha et Eximenus d'Eroassí, scutiferii, Valencie comorantes.

Sig[*signe notarial*]num mei Petri Vincencii, auctoritate regia notarii publici per totam terram et dominacionem illustrissimi domini regis Aragonum, qui predictis interfui eaque scribi feci et clausi, loco, die et anno prefixis.

Registrata¹¹ in XIII manu Mandatorum et Empararum, Curie Civilis Valencia de anno M^o DC^o LXXVII°, foleo XVIII°. Ludovicus Añón, notarius.

1. *Al marge esquerre, acompanyat amb un [26] recent.* 2. *Segueix, ratllat,*

inter. 3. Ad, *interlineat*. 4. dies, *al manuscrit, manca*. 5. *Segueix, ratllat, honrat*. 6. exhibit, *al manuscrit, exhibuit*. 7. en, *interlineat*. 8. temps, *al manuscrit, tpms, amb signe abreviatu genèric a sobre*. 9. *Al marge esquerre, una mà dibuixada apunta cap a aquesta línia i una marca sobreescrita es repeteix al mateix marge esquerre per cridar l'atenció*. 10. Sig-, *al manuscrit S-*. 11. *Paràgraf afegit, del final del segle XVII*.

19 (21)

1391, desembre, 11. València

Acord sobre la venda feta per Ot de Montcada a Vicent Nadal de la baronia de Xestalgar per 7.500 florins d'or d'Aragó.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 63v-65r.

Carta dels Capítols fets e fermats entre lo noble mossèn Ot de Muncada de una part e en Vicent Nadal de la part altra sobre la venda de Xestalgar.

XX.¹ In nomine Domini, amen. Cunctis pateat evidenter quod, previo longo tractatu inter partes inferius nominatas de vel super vendicione castri et ville de Xestalgar, examinatoque ac discusso diligenter ac plenarie ipso negocio ac super eo habitis colloquiis pluribus a diversis in eisdem interveniente me notarii subscripto. Tandem cum partes ipse concordassent et firmassent penitus super eodem negocio et mandassent ac fecissent ex eo fieri et ordinari capitula que ac prout inferius describuntur:

«En nom de Déu e de la sua gràcia. Capítols feits e firmats entre lo noble baró mossèn Ot de Muncada, senyor d'Aytona, Mequinença, Seròs, Castellnou e Vilamarxant o en Ramon Joffre en los noms dejús contenguts de una part. E en Vicent Nadal, ciutadà de València de la part altra, sobre la compra de la baronia, del castell e loch de Xestalgar:

- I. Primerament² que'l dit noble, mossèn Ot de Muncada, En Ramon Joffre en nom seu propri e axí com a síndich e procurador de les universitats de Seròs, Aytona e Mequinença, ensemps ab les universitats e aljames de la baronia de Xiva, de Vilamarxant e de Castellnou, e singulars o síndichs d'aquelles e cascuna de les dites universitats per lo tot, façen venda e alienació al dit en Vicent Nadal e als seus del dit castell e baronia de Xestalgar, ab tots sos drets, térmens e pertinències, ab mer e mixt imperi, e exercici d'aquell e tota altra iurisdicció alta e baxa, e axí com a loch poblat a fur d'Aragó e ab privilegi e immunitat de sostenir en aquell bandejats e criminoses,

franch, quit e deliure de tota càrrega de deure e altra qualsevol obligació e de tot linyatge de servitut callada o apparexent que dir o nomenar [fol. 64r] se puxen, los quals lo dit noble n'Ot³ té e posseeix per certa tuïció e encara títol de ja avenguda e empresa entre ells venda fahedora en via de cort al dit noble mossèn n'Ot per los nobles e egregis barons en Guillem Ramon de Muncada, comte d'Agosta e de la Nuara e de dona Aragrança, comtessa del dit comtat e de don Anthoni, comte d'Ardeno e de-n Johan de Muncada, frares d'aquell, de na Elvira e de na Constança de Muncada, fills legítims e naturals de la dita comtessa e del noble en Matheu de Muncada, comte d'Agosta quòndam, e d'altres segons e per la manera que los predecessors d'aquells senyors qui són estats del dit castell e baronia tro a huy lo han tengut e possehit segons que afronta ab lo terme de Xiva, ab lo terme de Xestalcamp, ab lo terme de Pedralba, ab lo terme de Xulella e ab lo terme de Sot per preu de set mília cinchcents florins d'or comuns d'Aragó, ab totes les clàusules necessàries e convinents, largament e bastant e ab evicció expressa a tot profit del comprador

- II. Ítem, que-l dit noble n'Ot⁴ e altres principals venedors dessús dits façen àpocha al dit comprador del dit preu, ço és, que-l han reebut en comptan en tal manera que en loch d'ells e per ells ha donat e pagat en comptan lo dit preu als dits nobles En Guillem Ramon e don Anthoni e altres, als quals era degut tro en concurrent quantitat deguda per lo preu de la baronia de Xiva.
- III. Ítem, que dins spay de huyt dies après que les universitats e aljames de-ls lochs dessús dits situats en regne de València hauran firmada la dita venda e la possessió del dit castell e baronia de Xestalgàr serà deliurada ab acabament al dit comprador, lo dit comprador sia tengut de pagar lo dit preu.
- IV. Ítem, que-ls dits venedors prometen que dins spay de sis meses après que la possessió corporal del dit castell e baronia de Xestalgàr serà liurada al dit comprador, hauran procurat e feït ab acabament que les dites universitats e aljames de Seròs, Aytona e Mequinença e singulars d'aquelles hauran firmada, loada e ratificada la dita venda per lo lur interès, d'aquells dotze mília florins per los quals feren fermança al noble en Jacme de Pallàs, sots pena de duo mília florins d'or comuns d'Aragó, donadors e pagadors al dit comprador per pena e en nom de

pena, dan e interès d'aquell e pagada [fol. 64v] o no pagada la dita pena, resnomenys los dits venedors sien tenguts de fer ab acabament que·les dites universitats e aljames façen la dita ferma, loament e ratificació.

- V. Ítem, que·ls dits venedors sien tenguts de donar e delliurar al dit comprador compliment de totes les cartes e altres títols fahents per la dita baronia, a pròpies despeses dels dits venedors encontinent que la dita possessió del dit castell e baronia serà liurada al dit comprador
- VI. Ítem, que·l dit noble n'Ot⁵ de Muncada prometa e·s oblich en pena de duo milia florins e encara ab sagrament e homenatge, que dins spay de sis meses après que·l noble Guillem Ramon, fill del dit noble n'Ot,⁶ serà vengut a edat complida de vint anys, request per lo dit en Vicent Nadal o procurador d'aquell, ratificata e confirmata la dita carta de venda del dit castell e baronia de Xestalgat e prometa de no contravenir a aquella, la qual pena no pagada o no, resnomenys lo dit noble n'Ot⁷ sia tengut de fer e complir ab acabament que·l dit fill seu farà la dita ratificació loament e ferma.
- VII. Ítem, que si per ventura en alcun temps,⁸ qüestió o demanda serà feta al dit comprador sobre la dita baronia o part d'aquella, que·ls dits venedors, feta a ells o a alcun d'ells intimació o notificació de la dita qüestió o demanda pendran en si la càrrega del plet dins spay d'un mes sots pena de mil florins de la dita ley, o si no la pendran e la dita venda o alguna cosa d'aquella serà evençuda que tot allò sien tenguts restituir e esmenar al dit comprador e als seus ab tots dans e messions.
- VIII. Ítem, que de totes les dites coses sien fetes una e moltes cartes públiques a profit de cascuna de les dites parts, no mudada la substància.»

Propterea die lune, ora completorii que erat, XI mensis decembris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o primo, nobilis et providus vir dominus Otho de Montechateno, miles dominus de Seros et de Aytona, ac venerabilis Raymundus Jofre, alcaydus castri de Vilamarxant, ex una parte e venerabilis Vincencius Natalis, civis Valencie, ex parte altera, gratis et scienter, consulteque ac delibere, ut ipsi omnes dixer-[fol. 65r]-unt et apparebat, premissa capitula et omnia et singula contenta in eis laudantes et approbantes, promiserunt pars parti adinvicem et in subscripto notario ut publice persone nomine ac loco partium ipsarum⁹ et omnium aliorum

quorum interest vel intererit, per pactum specialem solemnem stipulatione ac bona fide validatum, omnia et singula in preinsertis contenta capitulas prout unam quamque partem tangunt et angunt et per eam tenenda, observanda et adimplenda sunt, ut predicatur, sic tenere, observare et complere simpliciter et bona fide sine omni dolo et nil in contrarium facere neque permittere fieri aliquo casu vel aliqua racione. Et pro eis sic tenendis, observandis et adimplendis atque pro exolvendis et satisfaciendis sibi ad invicem omnibus dampnis, expensis et interesse si quam vel si quas unam partem culpa deffertu vel facto alterius partis pro non tenendis, observandis et adimplendis premissis pati vel facere forsitan contigerit, super quibus dampnis, expensis et interesse credatur utrique parti suscipienti vel facienti ea vel eas suo verbo et fide sine testibus et alia probacione obligarunt sibi ad invicem et in dicto notario stipulanti et recipienti ut prius omnia bona et iura earum et utriusque earum mobilia et immobilia ubique sint presenciam et futura. Mandantes, petentes et requirentes partes eedem de hiis omnibus recipi ac confici per me notarium subinsertum duo publica cum similia instrumenta, unum scilicet utrique parti tradenda que omnia fuerunt facta Valencie die, ora et anno superius declaratis.

Presentibus venerabilibus Petro d-Ezpujol, campsores, Raymundo de Salas, mercatore, Valencie civibus, Rossello Soldani, mercatore de nacione florentinorum, Iacobo de Podio, Bartholomeo Rubei, cursoribus et Petro Domenech, baynerio Valencie, vicinis pro testibus ad hec vocatis specialiter et rogatis.

1. *Al marge esquerre, acompanyat d'un [21] recent.* 2. *La numeració romana dels capítols és al marge esquerre, al manuscrit.* 3. *n'Ot, al manuscrit en n'Ot.* 4. *n'Ot, al manuscrit, en n'Ot.* 5. *n'Ot, al manuscrit, en n'Ot.* 6. *n'Ot, al manuscrit, en n'Ot.* 7. *n'Ot, al manuscrit, en n'Ot.* 8. *Temps, al manuscrit tpm, amb signe general de reducció damunt.* 9. *Precedit de predictorum, ratllat.*

20 (15)

1391, desembre, 16. València

Carta de la compra feta per Ot de Montcada de les baronies de Xiva i Xestalgar, per 160.000 sous valencians, en subhasta feta pel governador del Regne, Roger de Montcada. Les baronies havien estat segrestades a Guillem Ramon de Montcada per l'impagament d'uns drets que li reclamaven els familiars.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 54v-58v.

Carta de compra feta per lo noble n'Ot¹ de Muncada de les baronies de Xiva e de Xestaltar de poder de la cort de la Governació de regne de València.

[fol. 55r]

XV.² In Dei eterni nomine, amen. Pateat universis quod nos, Rogerius de Montechateno, miles, illustrissimi domini regis Aragonum consiliarius, gerensvices Gubernatoris in regno Valencie pro inclito domino infante Martino, illustrissimi Petri recolende memorie regis Aragonum filio et, Dei gracia, duce Montisalbi, comite de Luna, domino marchionatus et civitate Sugurbi, dicti domini regis fratre ac in omnibus regnis et terris suis generali Gubernatore, sedule cogitantes super causa et questione que vertebatur in curia nostra inter discretum Guillem de Pallas, notarium procuratorem nobilium domine Aragrante, comitisse de Agosta, regni Cicie, Anthonii de Montechateno, domini³ civitate de Ardeno, Iohanne de Montechateno, Elvire de Montechateno et Constancie de Montechateno, filiorum legitimorum et naturalium dicte comitisse et nobilis Mathei de Montechateno, comitis de Agosta quondam et ut procuratorem substitutum a venerabili Iohanne Pampana, procuratore nobilis Petri de Montechateno, filii dicti nobilis Mathei de Montechateno, comitis supradicti deffuncti, ex parte una agentem et discretum Petrum dez Prats, notarium procuratorem nobilis viri Guillelmi Raymundi de Montechateno, comitis de Agosta domini baronie de Chiva deffendentem ex altera, rationibus in processibus dicte cause iniciado sub kalendario vicesime die mensis septembris anni prope lapsi enarratis per venerabilem Gondisalvum de Roda surrogatum, venerabilis Arnaldi de Vilarnau, domicelli, locumtenentis nostri. Renunciato et concluso in dicta causa partibus supradictis presentibus et ad sentenciam in dicta causa ferendam promite se exhibentibus fuisse diffinitive pronunciatum condempnando dictum Guillemum Raymundi de Montechateno ad delliberandum, dandum et solvendum dicto Guillelmo de Pallas nominibus supratactis quadraginta quatuor mille quadringentos quadraginta quatuor florenos auri comunes de Aragonia et sex solidos, racionibus et causis contentis in dicta sentencia lata in nostra curia Gubernacionis die mercuri secunda mensis iannuarii anno presenti et infrascripto. Attendentes eciam surrogatum predictum instante prefato Guillelmo de Pallas, nominibus sepredictis, execucionem dicte sentencie in rem iudicatam legitime transacte postulante cum litera sua data Valencie terciadecima iannuarii anni iamdicti mandasse dicto Petro dez Prats, procuratore dicti nobilis viri Guillelmi Raymundi de

Montechateno quatenus [fol. 55v] infra decem dies et peremptorie solveret et delliberaret dicto Guillelmo de Pallars nominibus quibus supra, quadraginta quatuor mille quadringentos quadraginta quatuor florenos auri Aragomun et sex solidos principalibus eisdem Guillelmi de Pallars in dicta sententia adiudicatos. Et si secus feceret lapso dicto termino recepta quarumcumque bonorum dicti nobilis viri oblacione ad execucionem debitam procederet in eisdem ut hec et alia in predicta litera et presentacionis ipsius largius expressatur. Considerantes insuper oblacionem fore factam in predicta curia nostra exigente contumacia dicti nobilis viri Guillelmi Raymundi de Montechateno per dictum Guillem de Pallars prefatis nominibus de castro et villa et sarracemssimo sive moreria de Chiva et locis de Miralcamp et de Godella et de Perenxissa infra baroniam de Chiva situatis et de castro moreria sive sarracemssimo⁴ de Xestalgar cum omnibus iuribus eisdem ville et locis pertinentibus et cum toto mero et mixto imperio cum quo predictus nobilis illa habet, tenet et possidet cum titulis cum quibus idem nobilis dictam emit baroniam eamque habet et tenet et cum omnibus iuribus et pertinenciis dicte baronie et cum omni iure et iurisdiccione civili et crimilani si et prout prefatus nobilis eandem baroniam habunt sibique pertinet prout ex serie dicte oblacionis facte sub kalendario vicesimequinte diei predicti mensis ianuarii liquide monstratur eamque per dictum surrogatum fore receptum si et in quantum de foro et racione erat recipienda et non in pluri. Qua oblacione recepta, dictus surrogatus fecit legitime indagari ac per loca assueta civitate Valencie palam et publice subastari voce Sabastiani d'Alpont, curie nostre publice pro sonece sive cursoris nedum per triginta dies in rebus mobilibus subastandis ex fori disposicione congruenter indultos verum et multo plus tempore in publica littigacione sive incautu rite exponendo castrum et Baronia de Chiva et de Xestalgar superius declaratam cum oneribus subinsertis:

Primo cum onere duorum milium ducentorum solidorum regalium Valencie censualium rendalium et annualium, sine laudimio et fatica, tamen cum toto alio pleno iure emphiteotico ac iure eosdem recipiendi, secundum forum dicti regni Valencie, qui per dictum nobilem Guillelmum Raymundi de Montechateno et eius vassallos sive subditos in dicta baronia et locis predictis habitantes fuerunt carricati sive onerati honorabili Azenaris Pardo de la Casta, militi habitatori dicte civitatis Valencie, modo sequenti scilicet: quod universitates dicte baronie⁵ de cum consensu et firma dicti nobilis onerarunt eidem Azenario mille ducentos solidos, residui vero mille

solidi fuerunt eidem onerati per dictum nobilem Guillelmum Raymundi simul cum dictis universitatibus ad quorum solucionem annuatim in certis terminis modo proxime dicto [*fol. 56r*] prestandum dictus nobilis et universitates superius expressate tenentur sub certis penis, pactis, condicionibus, submissionibus et securitatibus in instrumentis publicis inde confectis appositis et declaratis.

Item, cum onere quingentorum solidorum monete pretacte censualium rendalium et anualium absque laudimio et fatica tamen cum toto alio pleno iure emphiteotico et iure percipiendi eosdem, secundum dictum forum Valencie, quos syndici universitatis et aliam predicte ville de Chiva cum licencia voluntate et firma predicti nobilis viri Guillelmi Raymundi de Montechateno vendiderunt et carricarunt nobili domine Blanche Eximenez de Lomberri annue solvendos medietatem nona mensis madii et alia medietatem nona mensis novembris sub certis et aliis securitatibus et cautelis prout in instrumentis publicis inde factis largius continetur.

Item, cum onere impigneramenti predicti loci de Xestalgar facti per nobilem Othonum de Montechateno, militem dominum honorum de Seros, Aytona, de Soses ripparie Sicori, diocesi Illerdensis in principatu Cathalonie, de Mequinencia, Fayyo et Almatret, tamquam tutorem et curatorem datum et assignatum per iusticiam dicte ville de Chiva personis et bonis materiis nobilium Mathei de Montechateno, Isabelis, Iohane et Elionorem de Montechateno, pupillorum filiorum ex legitimo matrimonio dicti nobilis viri Guillelmi Raymundi de Montechateno et nobilis domine Beatricis, eius uxor quondam domineque dicte baronie de Chiva et loci de Xestalgar ab intestato deffuncte, universitatibus predictorum locorum pro earum indempnitate racione duodecim mille florenorum comunium auri de Aragoni quorum pretextum annuatim solvuntur undecim mille solidi de interesse racionibus et causis in dicte indempnitatis instrumento acto in dicto loco de Aytona, vicesimaquinta die february, anno a nativitate Domini M^o CCC^o LXXX° nono, clauso per Petrum Borrell, notarium ville Frague expressatis et prout per sentenciam in predicta nostra curia latam in causa oppositionis facte subastacioni prefixe baronie per dictum Petrum dez Prats, notarium ut procuratorem substitutum venerabilis Raymundi Iaufridi, alcaydi de Vilamarxant syndici procuratorisque dictarum universitatum extit declaratum racionibus in processibus dicte oppositionis iniciato sub kalendario octava die february anni presentis et infra-scripti appositis et contentis. Quodque onus dicti impigneramenti tanto tempore est duturum donech dicte universitates de predictis

duodecim mille florenis et interesse eorumdem dampnorum eciam et missionum inde factarum plenariam et integram habuerint satisfactionem prout in dicto instrumento indemnitate lacius continetur. Nos quoque eandem sententiam propter dicti procuratoris non modicam instanciam [fol. 56v] ad executionem debitam deducentes auctoritate qua fungimur predictam subastacionem publice continuari fecimus cum oneribus desuper declaratis et aliis subsequenter in predicta baronia ad inventis hoc est cum onere quingentorum solidorum monete iamdicte censualium rendalium qui annue fiunt super dicta baronia venerabili Bernardo de Thous.

Item, cum onere quingentorum solidorum monete iamdicte censualium rendalium anno qualibet perpetuo solvendorum discreto Thome Castello, presbitero beneficiato in sede dicte civitate Valencie de beneficio ibidem instituto per venerabilem Iacobum Romeu quondam canonicum prefate sedis sub invocacione beatarum Marie Iacobi et Marie Salome et aliis in dicto beneficio de cetero successoribus

Demum die presenti hora terciarum, presentibus coram nobis in Curia Gubernacionis dicto Guillelmo de Pallars, procuratore prefato, ex una parte cum maximia⁶ instancia dicte baronie vendicionem fieri requirente et Petro Loret nomine procuratorio ut asseruit dicti nobilis Guillelmi Raymundi de Montechateno militis et comitis supradicti ex parte altera ad videndum vendicionem pretacte baronie et tradi baculum ut est moris habita prius relacione a dicto Sabastiano d'Alpont, curritore, qui supra que ipse de mandato dicti surrogati nedum per triginta dies in foro statutos sed eciam per multum tempus exposuerat et nunciaverat per civitatem Valencie supradictam in locis assuetis⁷ venalem totam baroniam predictam cum villa, locis predictis et pertinenciis eorumdem cum oneribus super proxime declaratis et sibi traditis in scriptis et quod, facta legitima subastacione de tota dicta baronia ut prefertur, non invenerat neque invenere poterat aliquem alium in dicta baronia tantum se obtulisset daturum neque daret neque dixisset quantum vos, nobilis vir Othonus de Montechateno miles absens, cuius nomine nobilis Galcerandus de Villanova, miles, ad opus vestri dicti nobilis Otoni visis et recognitis semel et pluries modo et forma cum quibus dicta baronia exponebatur venalis et erat vendenda daturum se obtulit et dixit in dicta baronia cum oneribus dumtaxat dictorum censualium et impignoramenti in scriptura modi et forme ac condicionibus quibus vendicio prelibate baronie erat fienda specificatorum et declaratorum non tamen cum aliis oneribus pro

precio et nomine precii baronie eiusdem centum sexaginta mille solidorum regalium Valencie.

Attendentes inquam quod dictus nobilis, Galcerandus de Villanova, constitutus in nostra presencia, sedentis pro tribunali loco, die, hora et anno subinsertis, faciendo et concedendo verum fore quod nomine et ad opus vestri nobilis viri Othoni de Montechate-[*fol. 57r*]-no absentis dixerat et daturum se obstulerat in dicta baronia pro precio eiusdem dictos centum sexaginta mille solidos regalium Valencie cum oneribus tamen dictorum censualium et impignoramenti sic tamen et cum hoc condicione quod aliqua alia onera ad que illi quorum fuerat, fuit et erat dicta baronia tenebantur et tenerentur et illi seu pro eis baronia predicta in totum vel in partem obnoxii seu obligati existerent vel existant quibusvis titulis modo sive forma vos vel vestri nisi ad onera predicta nullatenus teneamini nec remaneatis obnoxii seu obligati modo aliquo sive forma et quod sub hac condicione et non alia erat paratus eciam emere ad opus vestri dictam baroniam et dare pro precio et nomine precii eiusdem dictorum dictos centum sexagintam⁸ mille solidos ut hec omnia liquide appareret et constant per processum dicte execucionis agitatum in possessione scribe curie nostre. Idcirco auctoritate nostra preinserta tanquam executor iure ordinario nostri officii tenore presentis publici instrumenti perpetuis temporibus valituri et nullo modo revocaturi totam predictam baroniam de Chiva, infra dictum regnum Valencie situatam, prout predicta baronia baronia de Chiva et de Xestalgat et *seu* termini eiusdem confrontantur et terminantur, ex parte una, cum terminis locorum de Sot et de Chera et cum terminis castrorum de Pedralba et de Xulella, ex aliis vero partibus, cum terminis predictae civitate Valencie, de Xestalcamp et de Ribaroja et de Turis et de Bunyol. In et ex quaquidem baronia sunt castrum et villa de Chiva et loco de Miralcamp, de Godella, de Parenxissa et castrum et locus de Xestalgat cum domibus, alchareis, raffallibus, turribus, fortitudinibus, furnis, macellis sive carniceries, tabernis ac aliis hedifficiis constructis ac construendis et cum hominibus et feminis christianis, iudeis et sarracenis cuiuscumque condicionis vel status existant, habitantibus vel habitaturis in villa, locis, alchareis ac terminis baronie predictae. Et eciam cum campis, vineis, ortis, terris cultis et incultis et cum arboribus fructiferis et infructiferis, pratis, marjalibus, pascuis, montibus, silvis, nemoribus⁹ fustis, lignis, venacionibus, aquis, aeductis, cequis, fontibus, stagnis, viveris, pexeris, molendinis et açutis eorundem canalibus et resclusis. Et cum censibus, cenis, cofris,

almagranis, alfardis, coloniis, questiis, exercitibus et cavalcatis ac redempcionibus eorumdem ac penis et multis civilibus et criminalibus et cum redditibus exitibus, proventibus, emolumentis, laudemis et faticis et cum omnibus aliis iuribus servitutibus et serviciis et iurisdiccionibus civilibus et criminalibus et cum omnibus et singulis vocibus, accionibus realibus et personalibus, utilibus et directis, variis sive [fol. 57v] mixtis et aliis quos et que ille quorum dicta baronia fuit hucusque¹⁰ habebant et habere poterant in predictis et pertinentiis eorumdem quibusvis titulis, iuribus sive causis ac racionibus vobis dicto nobili viro Othono de Montechateno absentis et dicto nobili Galcerando de Villanova presenti loco et nomine et ad opus vestri dicti absentis libero animo stipulanti at acceptanti modo et forma superius distincte declaratis tamquam plus danti et offerenti in illo vestrique succesoribus universis quocumque titulo eciam singulariter succedentibus ad imperpetuum cum oneribus dictorum censualium et impignoramenti iura quorum vestri et vestrorum et causam a vobis et vestris habentium periculo et oneri penitus incumbant eo modo et prout dictus nobilis Guillelmus Raymundi de Montechateno universitatesque dicte baronie ad ea tenebantur ab aliis tamen oneribus quibuscumque descendentibus pro factis seu negociis illorum quorum extitit dicta baronia francham et liberam vendimus et concedimus, tradimus seu quasi tradimus precio dictorum centum sexaginta milium solidorum predictae monete deponendorum per nos in posse curie nostre distribuendorum deinceps in solucione dicti crediti ac aliis quibuscumque habentibus ius in precio baronie predictae¹¹ et omnium iurum et pertinentiarum eiusdem cum omnibus et singulis melioramentis inibi factis et fiendis fieri volumus atque fecimus vobis dicto nobili viro Othone de Montechateno absentis et dicto Galcerando de Villanova nomine et ad opus vestri ementi tanquam plus danti et offerenti ut superius enarratur et vestris perpetuo sicut melius dici, scribi et intelligi potest atque possit ad vestri et vestrorum comodum et utilitatem. Excepto et expresse retento et convento quod vos et vestri ac causam habentes a vobis et vestris teneamini et teneantur stare ad onera predictorum censualium et impignoramenti eo modo et prout dictus nobilis Guillelmus Raymundi de Montechateno universitatesque dicte baronie tenebantur.

Et ex causa presentis vendicionis facte per viam execucionis ut predicatur exposcente iusticie providendum duximus ac providemus dictum nobilem Guillelmum Raymundi de Montechateno, comitem supradictum, et suos a possessione sepedicte baronie et omni iure

dominii quod habebat et sibi competebat in eadem de facto expelli et dictam baroniam cum omnibus supradictis et aliis iuribus eiusdem et omnes voces, rationes, et acciones reales et personales, utiles et directas sive mixtis, necnon omnes et singulas iurisdictiones civiles et criminales omniaque singula iura quas et que predecessores dicti nobilis Guillelmi Raymundi de Montechateno et ipsi habebant et habere poterant et debebant qualitercumque et quomodocumque in dicta baronia in vos, dictum nobilem Othonum de Montechateno absentem et Galcerandum de Villanova loco, nomine et ad opus vestri ementem et recipientem et vestros realiter transferri et transferimus [*fol. 58r*] de presenti. Constituentes a modo vos dictum emptorem et vestros in et de predictis omnibus veriter et potentem dominium pleno iure ad habendum, possidendum et expletandum, dandumque et vendendum cui vel quibus volueritis, exceptis personis prohibitis de foro huius regni Valencie et alia faciendum de eisdem in totum vel in parte exinde vestras omnimodas voluntates ut de rebus vestris propriis.

Nos quippe serie presentis vicem in se gerentis epistole auctoritate dicti nostri officii absolventes et absolutos decernentes prout convenit homines totius baronie predicte et unumquemque eorum insolidum ab omni fide iuramento, homagio et fidelitate ad quam seu quas astricti, obnoxii seu obligati extiterint et existant dicto nobili Guillelmo Raymundo de Montechateno et suis quoquomodo pretextu seu ratione dominii percipiendo iniungimus eisdem et cuilibet eorum expresse et de certa sciencia quatenus vos, dictum nobilem Othonum de Montechateno, et quem aut quos volueritis quod eorum domino seu dominis de cetero habeant vobisque et cui seu quibus vos volueritis prestant iuramentum et fidelitatis homagium pareantque et obediant in omnibus et per omnia prout vasallii legitimi sive legales tenentur parere et obedire suo proprio dominio naturali habentes quoque pro soluto habito et recepto precio dicte baronie.

Renunciantes scienter excepcioni peccunie predicte non habite et non recepte et doli necnon beneficio minoris precii et legibus ac foris quibus subvenitur aut subveniri possit modo aliquo deceptis ultra dimidiam iusti precii, cum aliquis alia non apparuerit qui tantum se obtulerit daturum in dicta baronia et iuribus et pertinentiis eiusdem legitime subastatis, ut narratur superius, ob quod, si dicta baronia prout vendita est valet aut valebit plus precio memorato, totum id et quantum et quicquid plus valet seu valebit nunc vel in futurum, vobis, dicto nobili Othono de Montechateno

et vestris, pro dato et concesso providemus cum presenti ratas siquidem atque firmas habentes et haberi volentes perpetuo dictas vendicionem et translacionem promittimus in bona fide dicta baronia cum omnibus pertinentiis eiusdem supra specificatis vobis dicto nobili Othono et vestris et causam a vobis et vestris titulo eciam singulari habentibus facere, habere, tenere et possidere quiete, potenter et in sana pace secundum et ad forum Valencie contra omnes et singulas personas conquerentes et turbare volentes in et super predictis vel aliquo eorumdem tenerique perpetuo de firma et legati eviccione pro presenti vendicione et de omni dampno et interesse. Pro quibus omnibus supradictis venditis seu eviccione eorum omniam et singula bona prefati nobilis viri Guillelmi Raymundi de Montechateno et predecessorum suorum a quibus de premissis habet causam mobilia et immobilia ubique [fol. 58v] habita et habenda et non nostra ducimus obliganda et obligari decernimus et obligamus de presenti.

Quod est actum Valencie, sextadecima mensis decembris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o nonagesimo primo.

Sig¹²+num nostri Rogerii de Montechateno militis gerentis vices Gubernatoris predicti, qui per viam execucionis exigente iusticie hoc publicum instrumentum per subscriptum notarii fieri fecimus atque iussimus.

Testes huius rei sunt: honorabiles Franciscus Munionis, miles, Franciscus Castellani, domicellus, habitatores Valencie et discreti Nicolai Felices et Petrus Basella, notarii cives eiusdem.

Sig[*signe notarial*]num Francisci Calonge, regia auctoritate notarii publici per totam terram et dominacionem illustrissimi domini regis Aragonum ac scribe curie Gubernacionis Valencie pro venerabili Iohanne de Iafero, domicello domino dicte sacribanie, qui predictis interfuit et hec scribi fecit clausitque loco, die et anno prenotatis.

1. N'Ot, *al manuscrit*, en n-Ot, *repetint l'article personal*. 2. *Al marge esquerre*. 3. *domini manca al manuscrit; també pot ésser comiti*. 4. *sarracemismo, al manuscrit, sarracemsino*. 5. *Precedit de ville, ratllat*. 6. *Sic*. 7. *Precedit de supradictis, ratllat*. 8. *Precedit, per error, de sexaginta*. 9. *Segueix, ratllat, silvis*. 10. *Precedit de usque, ratllat*. 11. *Segueix, copiat per error, hanc itaque vendi [canvi de línia] baronie prelibate*. 12. *Sig-, al manuscrit, S-*.

21 (25)

1391, desembre, 16. Castellnou (Castelnovo)

Acord de la universitat i l'aljama de Castellnou, baronia d'Ot de Montcada, per avalar la venda de Xestalgarg feta pel seu senyor

a Vicent Nadal, ciutadà de València. Nomenen Bernat Costa, mercader de València, com a procurador d'ambdues comunitats.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 78r-80v.

Sindicat fet per la universitat e aljama de Castellnou a vendre Xestaltar al honrat en Vicent Nadal.

XXIII.¹ Pateat universis quod die sabbati hora terciarum que fuit sextadecima mensis decembris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o primo, in loco de Castellnou in presencia notarii et testium² subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, convocato generali concilio cum preconizacione publica sono videlicet tube ac voce Benedicti Paschasis, publici preconis dicti loci de Castellnou atque congregato in porticu ecclesie dicti loci ubi et prout moris est alia in ipso loco generale [fol. 78v] concilium convocari et teneri sive celebrari. Nos Petrus Safagundo, iusticia loci predicti, tamquam iusticia actorizans et nomine nostro proprio et Laurencius Ivanyes, Domenicus Valerii, iurati,³ nomine dicti officii et nostro proprio nomine, Egidius de-la Cerda iunior, Dominicus Fillach, Petrus Gallan, Dominicus Paschasis iunior, Garsias Gallan, Andreas Ferdinandi, Dominicus Lafoç iunior, Iohannes de Veo, Dominicus Egidii, Michelis d-Orios, Iacobus d-Exea, Dominicus Riello, Bartholomeus Mari, Egidius de-la Cerda maiorem dierum, Stephanus de Fenolles, Egidius Navarii, Petrus Roderici, Petrus Iust, Petrus Garsias, Andreas Garsias, Iohannes Larii, Egidius Martinez, Garsias Ferrer, Benedictus de Sentper, Bertholomeus⁴ Mari, maiorem dierum christiani vicini dicti loci de Castellnou, et Çaat⁵ Darquos, alaminus, Mahomat Albatnun, iunior, Abdalla Tobar, Ali Abundema, Abrafim Xep, veteres nomine dicte veteranie et eciam nostro proprio nomine, Abolayx Camiç, Mahomat Burga, Çaat Albatne, Mahomat Caadon, Abrafim Xep, iunior, Ali Cale, Falell Abentaher, Façan Tobar, Famet Cobebi, Abdulaziz Alfaqui, Façan Arami, Ali Marchit, Famet Faraig, Çaat Fandon, Çaat Albarder, Ali Alfaqui, Çulayma Belloti, Juceff Abenferriç, Çale Tirati, Famet Borol, Ali Fadal iunior, Abdulatis Gamir, Mahomat Axaech, Ali Fadal, maior dierum, Ali Aborafia, Mahomat Albey, Famet Albatne, Mahomat Albatne, Abdalla Albiari, Çaat Adelill, Ali Çabater, Çaat Mogabar, Çaat Marchit, Juceff Ceyt, Abrafim Albatne, Abdalla Abeale, Mahomat Ludich, Çaat Abulfaye, Famet Alaçdrach, Ali Faquer, Abdalla Cepti, Abrafim Xupiona, Façan Albiari, Mahomat Fandon, Maymon Camiç, Abdalla Albatne, iunior, Ali Mochaer, Çale Abendema, Abdulaçis Abenali, Famet Xumaya, Mahomat Albatne, iunior, Mahomat Çale, May-

mon Maruan, Ali Mochoni, Calim Adelil, Ali Mucey, Mahomat Caeç, Abdulatis Gingelli, sarraceni vicini et habitatores dicti loci de Castellnou ad concilium generalem pro infrascriptis, modo et loco prefatis vocati et congregati pro concilio tenendo tenentesque ac cele-brantes generale concilium et facientes sive representantes totam universitatem et aliamam et omnes singulares dicti loci eo quia sumus due partes et amplius concilii eciam singularium loci predicti aptorum vel idoneorum ad concilium⁶ unanimiter et concorditer, nemine discrepante, attendentes et scientes nobilem et potentem virum dominum Othonem de Montechateno, dominum nostrum et dicti loci de Castellnou, vendidisse, [fol. 79r] alienasse ac concessisse venerabili Vincencio Nadal, civi Valencie, ac suis perpetuo castrum et locum de Xestaltar, situm in Regno Valencie, in alodio francho et libero, cum mero et mixto imperio et omni iurisdictione civili et criminali, alta et baxia, fructibus, redditibus, emolumentis aliisque suis iuribus, terminis et pertinenciis universis, precio septem milium quingentorum florenorum auri comunium de Aragonia ut in publico instrumento dicte vendicionis in posse Bernardi Guillermi, notarii publici Valencie, XI die presentis mensis decembris didistimus plenius contineri predictumque dominum Othonem venditorem obtulisse dare prefato Vincencio, emptori, pro securitate sua et sue empcionis huiusmodi fideiussores salvitatis seu principales obligatos ut principales venditores aliquas personas aut universitates et aliamas locorum suorum et singulares earum et quamlibet et quemlibet ipsarum et ipsorum insolidum de ac super vendicione iamdicta et super contentis in instrumento eiusdem et inter alias universitates adempresse sive rogasse huius loci de Castellnou universitatem christianorum et aliamam sarracenorum ac singulares earum ad faciendum obligacionem principalem ac fideiussorem prefactam. Et pro huius rei delliberacione presens fuisse vocatum concilium et congregatum ac eciam celebratum et, habitis super hoc quieto colloquio et maturo ac digesto concilio, deliberaverimus ipsam principalem obligacionem vel fideiussionem et aliam rem multo maiorem facere pro servicio dicti domini sua exhigente probitate, propterea, gratis et de certa sciencia, consulteque ac delliberate ac certificati de hiis in facto et in iure ac de omni iure dicte universitatis et aliame et nostri ac aliorum earum singularium certiores effecti, cum hoc publico instrumento, vice ac nomine totius universitatis et aliame dicti loci de Castellnou et nostri ac omium aliorum singularium, cuiusvis legis, sexus, etatis et condicionis sint vel fuerint presentium, absentium et futurorum,

sine revocatione aliorum sindicorum et procuratorum, constituimus et ordinamus vos Bernardum Costa, mercatorem civem Valencie licet absentem tamquam presentem procuratorem, sindicum et actorem nostrum et dicte universitatis et aliame ac nostri et aliorum singularium certum et specialem ad suscipendum in vos, loco, vice ac nomine nostri et dictarum universitatis et aliame⁷ ac singularium ipsarum et cuiuslibet nostri et earum ac eorum insolidum unacum universitatibus et aliamis [fol. 79v] cuiusvis aut quorumvis aliorum locorum dicti domini Othonis et sine illis insolidum onus securitatis dicte vendicionis et omnium melioramentum rei vendite per viam principalis obligacionis ut principalem venditorem aut per viam fideiussionis faciendumque ac concedendum huiusmodi principalem obligacionem ut principalem venditorem aut fideiussorem pefatam in vel sub ea forma et modo seu verbis et clausulis quibusvis vobis visum fuerit ad vestram discrecionem ac eciam voluntatem. Et inde omnia et singula bona et iura nostra et dictarum universitatis et aliame ac earum singularium et cuiuslibet nostri ac earum et eorum insolidum obligandum et ad submittendum et supponendum vos et eas et eos universaque ac singula bona et iura nostra et earum ac eorum et cuiuslibet ipsorum quecumque et ubique sint vel fuerint foro, districtui, cohercioni, iurisdiccioni et iudicio cuiusvis iudicis vel iudicum et in quocumque loco vel locis volueritis et nostro et eius ac eorum proprio foro quo ad hec in favorem dicti emptoris renunciandum. Necnon ad renunciandum beneficiis cedendarum et dividendarum accionum et novarum constitutionum ac epistole divi Adriani aliisque auxiliis nobis et dictis universitati et aliame ac eorum singularibus in generali ac speciali competentibus et competituris quoquomodo. Et de premissis omnibus et singulis instrumentum publicum fieri aut ea in instrumento dicte vendicionis continuari et apponi requirendum, volendum et consentiendum et alia demum in et super hiis faciendum et expediendum que in eis vel circa ea fuerint necessaria, opportuna vel expediencia ad vestram discrecionem et voluntatem. Et que nos et tota universitas et aliama predicta et omnes earum singulares facere possemus et possent personaliter constituti. Eciam si maiora vel graviora fuerint superius expressatis que de iure, foro vel consuetudine mandatu speciale requirant liberam et generalem administracionem super hiis et totum locum et vices nostras et dictarum universitatis et aliame et singularium earumdem plenarie concedendo ac comittendo, promittentes in posse notarii subscripti ut publice persone hec a nobis pro illis quorum interest vel intererit recipientis et stipulantis.

Necnon iurantes per dominum Deum et eius Sancta Evangelia⁸ corporaliter ab uno quoque nostrum tacta et per aliquiblam iuxta ritum et morem sarracenorum nos esse in predicto generale concilio duas partes et amplius concilii hoc est singularium dicti loci abtorum vel ydoneorum ad concilium faciendum fere representantes totam universitatem et aliamam ac singulares dicti loci sicut dictum est et habere [fol. 80r] perpetuo ratum et gratum semper quicquid vos in et super premissis aut racione ipsorum feceritis seu procuraveritis nulloque tempore revocare sub bonorum et iurium nostrorum et dicte universitatis aliame et singularium ipsorum omnium ypotecha cum omni renunciacione pariter et cautela.

Que fuerunt acta iurata, laudata et firmata in dicto loco de Castellnou in porticu ecclesie ipsius loci in pleno ac generali concilio convocato congregato et celebrato unanimiter et concorder nemine discrepante ut premissum est, die, hora et anno prenotatis.

Sig⁹+num Petri Safagundo iusticia, sig+na Laurencii Ivanyes et Petri¹⁰ Valerii iuratorum, Sig¹¹++++na Egidii de-la Cerda, iunior, Dominici Fillach, Petri Gallan, Dominici Paschasii, iunior, Garsie Gallan, Andreii Ferdinandi, Dominici Lafoç, iunior, Iohannis de Veo, Dominici Egidii, Micheli d-Orios, Iacobi d-Exea, Dominici Riello, Bartholomei Marin, Egidii de-la Cerda, maior dierum, Stephani de Fenoles, Egidii Navarro, Petri Roderici, Petri Iust, Petri Garsie, Andrei Garsie, Iohannis Lari, Egidii Martinez, Garsie Ferrer, Benedicti de Santper, Bertholomei Marin, maior dierum, christiani vicini dicti loci de Castellnou. Sig¹²+++num Çaat Darquos, alaminus. Sig¹³+++na Mahomat Albatne, iunior, et Abdalla Tobari et Alii Abendema et Abrafim Xep, veterorum. Sig¹⁴+++++na Abolax Camiç, Mahomat Burga, Çaat Albatne, Mahomat Caadon, Abrafim Xep, iunior, Ali Cale, Falel Abentaher, Façan Tobari, Famet Tibibi, Abdulatis Alfaqui, Façan Anami, Ali Marchit, Famet Faraig, Çaat Fandon, Çaat Albarder, Ali Alfaqui, Çuleyma Boloti, Iuceff Abenferit, Çale Tirati, Famet Borol, Ali Fadal, maior dierum, Ali Aborafia, Mahomat Albey, Famet Albatne, Mahomat Albatne, Abdalla Albiari, Çaat Adelill, Ali Çabater, Çaat Mogabar, Çaat Marchit, Juceff Ceyt, Abrafim Albatne, Abdalla Abeale, Mahomat Ludehit, Çaat Abulfaye, Famet Alaçdrach, Ali Faquen, Abdalla Cepti, Abrafim Xupiona, Façan Albiari, Mahomat Fahandon, Maymon Camiç, Abdalla Albanne iunior, Ali Mochaer, Çale Abendema, Abdulatis Abenali, Famet Xumaya, Mahomat Albanne, iunior, Mahomat Çale, Maymon Maruan, Ali Mohoni, Calim Adelil, Ali Meri, Mahomat Çært,

Abdulaziç Guigelli, sarraceni vicini loci de Castellnou qui hec concedimus et firmamus.¹⁵

Testes huius rei sunt: Bartholomeus Serra, escutifer, alcaydus castris dicti loci de Castellnou, Michel Steve, vicinus Ville Regalis, Çaat Alfaqui, sarracenus vicinus d-Almedaxer, et Baxir, sarracenus vicinus loci de Seros, et Jucef Abeale, sarracenus vicinus¹⁶ dicti loci de Castellnou.

[fol. 80v]

Sig[*signe notarial*]num mei Francisci de la Torre, notarii publici auctoritate illustrissimi domini regis Aragonum per totam teram et dominacionem suam qui premissis omnibus et singulis dum sic, ut premittitur, agentur et fuerent unacum testibus supradictis presens fui eaque sic fieri, vidi et audivi ac scripsit et clausitque loco, die et anno precontentis in fidem et testimonium premissorum cum raso et emendato in XI^a linea dicitur «discrepante» et cum supraponito in linea¹⁷ XII^a ubi dicitur «ac suis perpetuo castrum et locum de Xestalgat situm in regnum Valencie», et cum raso et emendato in linea XVII^a ubi dicitur «acte». Et cum supraponito in dicta linea ubi dicitur «domini» et cum supraponito in linea XXIII^a ubi dicitur «et iura». Et cum supraponito in linea XXIX^a ubi dicitur «concilii hoc est singularium dicti loci abtorum vel ydoneorum ad concilium». Et cum raso et emendato in dicta linea ubi dicitur «representantes».

1. *Al marge esquerre, acompanyat d'un [25] escrit recentment.* 2. *testium, al manuscrit, testes.* 3. *iurati, al manuscrit, iuratus.* 4. *Sic.* 5. *Al marge esquerre, escrit recentment, àrabs.* 6. *concilium, al manuscrit, consilium.* 7. *Al manuscrit, aliamam.* 8. *Evangelia, al manuscrit, Evgangelia.* 9. *Sig-, al manuscrit, S-.* 10. *Al començament del document era Dominicus.* 11. *Sig-, al manuscrit, S-.* 12. *Sig-, al manuscrit, S-.* 13. *Sig-, al manuscrit, S-.* 14. *Sig-, al manuscrit, S-.* 15. *Ali Fadal iunior, Abdulatis Gamir, Mahomat Axaech, falten de la llista anterior.* 16. *vicinus, al manuscrit, vicini.* 17. *Precedit d'un XII, ratllat.*

22 (17)

1391, desembre, 20. Vilamarxant

Procuració feta per la universitat de Vilamarxant en favor de Bernat Costa, mercader de València, per intervindre en la venda de Xestalgat feta per Ot de Montcada, senyor de Xiva, Vilamarxant i Castellnou, al ciutadà de València Vicent Nadal per 7.500 florins d'Aragó.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 59r-61r.

Sindicat fet per la universitat de Vilamarxant a-n Bernat Costa, mercader, sobre la venda de Xestalgar.

XVI.¹ Pateat universi quod die mercuri hora vesperorum que fuit vicesima mensis decembris anno a nativitate Domini M^o CCC^o nonagesimo primo, in loco de Vilamarxant, in presencia notarii et testium subscriptorum ad hec specialiter vocatorum et rogatorum, convocato generali concilio cum preconitzacione publica sono videlicet tube ac voce Roderici de Peralta, publici pre-[*fol. 59v*]-coniis dicti loci de Vilamarxant, atque congregato in penis sive rupibus dicti loci et prout moris est alia in ipso loco generale concilium convocari, congregari et teneri sive celebrari, nos Dominicus Adria, iusticia loci predicti, tamquam iusticia auctorizans et nomine meo proprio et Petrus Sanxez, iuratus, nomine dicti officii et meo proprio nomine, Salvator de Mora, Martinus Salvatoris, Iohannes Perez, Petrus Colomines, Iohannes Carroç, Guillelmus Colomines, Eximenus del Puerto, Iohannes Salvador, Andreas Çacalm, Raymundus Tarrago, Mahomat² Ayet, alaminus, Mahomat Futey, Iuceff Açen, vells, Acen Xuayp, Abdolaziç Alfareig, Iuceff Fucey,³ Amet Aydon, Mahomat Hamix, Ali Dorduix, Ali Noat, Mahomat Aciz, Maçot Fat, Abraffim Aleradi, Ali Çapater, Çaat Atagari, Ali Maymo, Acem Abenloben, Hamet el Crespo, Hamet Ezbayla, Xualb, filii de Mahomat Xuayp, Abraffim Alaradi, Çaat Açolloch, Ali Hacdet, Mahomat Dorduix, Hiafia Vaquera, Çaat Mobaxar, Ubequer el Crespo, Eça Alparo, Mahomat el Ferrer, Çaat Almarini, vicini et habitatores dicti loci de Vilamarxant ad concilium generale per infrascriptis modo et loco preffatis vocati et congregati pro concilio tenendo. Tenentes ac celebrantes generale concilium et facientes sive representantes totam universitatem et aliamam et omnes singulares dicti loci eo quia sumus due partes et amplo concilii eciam singularum loci predicti aptorum et ydoneorum ad concilium,⁴ unanimiter et concorditer, nemine discrepante, attendentes⁵ et scientes nobilem et potentem virum dominum Othonem de Montechateno, dominum nostrum et dicti loci de Vilamarxant, vendidisse, alienasse et concecisse venerabili Vincencio Nadal, civi Valencie ac suis perpetuo castrum et locum de Xestalgar situm in regnum Valencie in alodio francho et libero,⁶ cum mero et mixto imperio et omni iurisdiccione civili et criminali, alta et baxia, fructibus, redditibus, emolumentis, aliisque suis iuribus, terminis et pertinenciis universis, precio septem milium quingentorum florenorum auri comunium de Aragonia ut in publico instrumento dicte vendicionis in posse Bernardi Guillelmi, notarii publi-

ci Valencie, undecima die presentis mensis decembris dedimus plenius contineri predictumque dominum Othonem, venditorem obtulisse dare prefato Vincencio, emptori pro securitate sua et sue empcionis huiusmodi fideiussores salvitatis seu principales obligatos ut principales venditores aliquas personas aut universitates et alias locorum suorum et singulares earum et [fol. 60r] quamlibet ac quemlibet ipsarum et ipsorum insolidum de et super vendicione iamdicta et super contentis in instrumento eiusdem, et inter alias universitates ademprasse sive rogasse huius loci de Vilamarxant, universitatem christianorum et aliamam sarracenorum ac singulares earumdem ad faciendum obligationem principalem ac fideiussionem⁷ pretactam, et pro huiusmodi rei delliberacione presens fuisse vocatum concilium et congregatum ac eciam celebratum.

Et, habitis super hoc quieto colloquio et maturo ac digesto concilio, delliberaverimus ipsam principalem obligationem vel fideiussionem et aliam rem multo maiorem facere pro servicio dicti domini sua exigente probitate, propterea, gratis et ex certa sciencia, consulteque ac delliberate, certi ac certificati de hiis in facto et in iure ac de omni iure, dicte universitatis ac nostri et aliorum eius singularium cerciores effecti, cum hoc⁸ publico instrumento, vice ac nomine totius universitatis et aliame dicti loci de Vilamarxant et nostri ac omnium aliorum singularium cuiusvis legis, sexus, etatis et condicionis sint vel fuerint, presentium, absentium et futurorum, sine revocacione aliorum sindicorum et procuratorum, constituimus et ordinamus vos Bernardum Costa, mercatorem civem Valencie, licet absentem tamquam procuratorem, sindicum et actorem nostrum et dicte universitatis et aliame ac nostri et aliorum ac earum singularium certum et specialem, ad succipiendum in vos, loco vice ac nomine nostri et dictarum universitatis et aliame ac singularium ipsarum et cuiuslibet nostri et earum ac eorum insolidum, una cum universitatibus et aliamis cuiusvis aut quorumvis aliorum locorum dicti domini Othonis et sint illis insolidum, onus securitatis dicte vendicionis et omnium melioramentorum rei vendite per viam principalis obligationis ut principalem venditorem aut per viam fideiussionis faciendumque ac concedendum huiusmodi principalem obligationem ut principalem venditorem aut fideiussorem prefatam in vel sub ea forma et modo seu verbis et clausulis quibus vobis visum fuerit ad vestram discrecionem ac eciam voluntatem. Et inde omnia et singula bona et iura nostra et dictarum universitatis et aliame ac earum singularium et cuiuslibet nostri et earum⁹ insolidum

obligandum. Et ad submittendum et supponendum nos et eas et eos universaque ac singula bona et iura nostra et earum ac eorum et cuiuslibet ipsorum quecumque et ubicumque sint vel fuerint foro, districtui, cohercioni, iuris-[*fol. 60v*]-diccioni ex iudicio cuiusvis iudicis vel iudicum et in quocumque loco vel locis volueritis et nostro et eius ac eorum proprio foro quod hec in favorem dicti emptoris renunciandum necnon ad renunciandum beneficiis cedendarum ac dividendarum accionum et novarum constitutionum ac epistole divi Adriani aliisque auxiliis nobis et dictis universitati et aliame ac earum singularibus in generali ac speciali competentibus ac competituris quoquomodo et de premissis omnibus et singulis instrumentum publicum fieri aut ea in instrumento dicte vendicionis continuari et apponi requirendum, volendum et consentiendum. Et alia demum in et super hiis faciendum et expediendum quo in eis vel circa ea fuerint necessaria, opportuna vel expediencia ad vestram discrecionem et voluntatem et que nos et tota universitas et aliama predicta et omnes earum singulares facere possemus et possent personaliter constituti eciam si maiora vel graviora fuerint superius expressatis que de iure, foro vel consuetudine mandatum speciale requirant liberam et generalem administracionem super hiis ac totum locum et vices nostras et dictarum universitatis et aliame et singularium plenarie concedendo ac comittendo.

Promittentes in posse notarii subscripti, ut publice persone, hec a vobis pro illis quorum interest vel intererit recipientis et stipulantis. Necnon iuramus per Deum et eius Sancta Evangelia corporaliter ab unoquoque nostrum tacta et per Alquiblam iuxta ritem et morem sarracenorum nos esse in predicto generali concilio duas partes et amplius concilii, hoc est, singularium dicti loci aptorum vel idoneorum¹⁰ ad concilium faciendum, fore representantes totam universitatem et aliamam ac singulares dicti loci, sicut dictum est, et habere proprio ratum et gratum semper quicquid vos in et super premissis aut racione ipsorum feceritis seu procuraveritis nulloque tempore revocare sub bonorum et iurium nostrorum ac dicte universitatis, aliame et singularium ipsarum omnium ypotecha cum omni renunciacione prout et cautela.

Que fuerunt acta iurata, laudata et firmata in dicto loco de Vilamarxant in rupibus sive saxis ipsius predeclaratis in pleno ac generali concilio convocato, congregato, celebrato unanimiter et concorditer, nemine discrepante, ut premissum est, die, hora et anno prenotatis.

Sig+num Dominici Adria, iusticie. Sig+num Petri Sanhez, iurati. Sig++++na Salvatoris de Mora, Martini Salvador, Iohannis Perez, Petri Colomines, Iohannis Carroç, Guillelmi Colomines, Eximini del Puerto, Iohannis Salvatoris, Andree Çacalm, Raymundi Tarrago. Sig+num Mahomat Ayet. Sig+na¹¹ Mahomat Fucey, Iuceff Hacem, veylls. Sig++++na Acen Xuayp, Abdolaziç Alfarech, Iuceff Fucey, Hamet Aydon, Mahomat Amir, Ali Dorduix, Ali Noaç, Mahomat Aziç, Maçot Fat, Abraffim Ale-[*fol. 61r*]-radi, Ali Çabater, Çaat Açagari, Ali Maymo, Acen Abenloben, Hamet el Crespo, Hamet ez Bayla, Xuayp filii de Mohomat Xuayp, Abraffim Aleradi, Çaat Açoloch, Ali Acdet, Mahomat Dardux, Hiaffia Vaquera, Çaat Mobaxar, Ubequer el Crespo, Aça Alpari, Mahomat el Ferrer, Çaat Almarini. Qui hec concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt: Berengarius Coma,¹² rector ecclesie de Vilamarxant et Guillelmo Coronas, porterus domini regis, Ali Ubeyt, Çuleyme Alffaffar, sarraceni vicini dicti loci de Vilamarxant.

Sig[*signe notarial*]num Petri de Pratis, auctoritate regia notarii publici per totam terram et dominacionem illustrissimi domini regis Aragonum, qui predictis interfuit et hec scribi fecit et clausit loco, die et anno prefixis, cum raso et correcto in XX^a linea videtur «venditorem aut fideiussorem» et cum superposito in eadem linea ubi legitur «seu verbis et clausulis» et cum rasis et emendatis in linea testium ubi fertur «coma marxant».

1. *Al marge esquerre, acompanyat d'un [17] escrit recentment.* 2. *Afegit al marge esquerre, recentment, àrabs. Probablement la mateixa mà que va fer la foliació moderna i la numeració d'alguns documents.* 3. *També pot ésser Futey.* 4. *concilium, al manuscrit, consilium.* 5. *Segueix, ratllat, eciam.* 6. *Segueix, ratllat, alodio.* 7. *Segueix, ratllat, et aliam rem multo moirem facere pro servicio.* 8. *hoc, interlineat.* 9. *Segueix, repetit, et earum.* 10. *idoneorum, al manuscrit ideneorum.* 11. *-na, manca al manuscrit.* 12. *Al manuscrit, la m està emborrallada.*

23 (24)

1391, desembre, 20. Xiva

Acord conjunt de la universitat (els cristians de Xiva i Miralcamp) i l'aljama (els musulmans de Xiva i Godella —ara Godelleta—) de Xiva per avalar la venda de Xestalgar feta per Ot de Montcada a Vicent Nadal, ciutadà de València. Designen Bernat Costa, mercader de València, com a procurador seu.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 76r-78r.

Sindicat fet per la universitat e aljama de Xiva a vendre Xestalgar al honrat en Vicent Nadal.

XXIII.¹ Pateat universis quod, die mercuri hora terciarum que fuit vicesima mensis decembris anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o primo in villa de Xiva, in presencia mei notarii et testium subscriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, convocato generali concilio cum preconizacione publica sono videlicet campane ac voce Assensi Andres, publici preconis dicte ville, atque congregato in quadam platea coram ecclesie dicte ville ubi et prout moris esta alia in ipsa villa generale concilium convocari, congregari et teneri sive celebrari. Nos Franciscus Eximenez, iusticia ville predictae, tamquam iusticia actorizans et nomine nostro proprio Franciscus Marti, Matheus Xando, iurati nomine dicti officii et nostro proprio nomine, Anthonius Vaquer, Martinus Carcasses, Martinus Carpenter, Iohannes Lopez, Petrus Lopez, Petrus Vilar, Iohannes [fol. 76v] Forcaio, Dominicus Millan, Paschasius Steve, Miquel de Campos, Dominicus Borrell, Dominicus de la Foç, Andreas Camarasa, Andreas Mari, Pascasius Beneyto, Raymundus Mari, notarius, Dominicus Guillelmi, Guillelmus Calasañç, Iohannes Tarancon vicini dicte ville de Xiva, Petrus Iossa, Raymundus Iossa, Guillelmus Iossa, Iohannes d'Alepuç, vicini loci de Miralcamp termino dicte ville, Lopo² Aladuyt, alaminus, Mahomat Çumada, iuratus, Ali Almanxar, Çaat Alorqui, Abrafim Alroes, Abrafim el Barber, Abrafim Azmon, Hamet Eçaton, Mahomat Muça, Mahomat Abiaix, Ali Çetrux, Hamet Altaray, Juceff Alfaqui, Hamet Caçim, sarraceni vicini morerie dicte ville de Xiva, Galip Atorralbi,³ alaminus, Mahomat Atech, Mahomat Atorralbi, Lopo d'Habi et Açen Muça, sarraceni vicini loci de Godella, termino ville ipsius ad concilium generalem pro infrascriptis, modo et loco prefatis vocati et congregati pro concilio tenendo tenentesque ac celebrantes generale concilium⁴ et facientes sive representantes totam universitatem et aliamam et omnes singulares dicti loci eo quia sumus due partes et amplius concilii eciam singularium dicte ville aptorum vel ydoneorum ad concilium unanimiter et concorditer, nemine discrepante, attendentes et scientes nobilem et potentem virum dominum Othonem de Montechateno, dominum nostrum et dicte ville de Xiva vendidisse, alienasse ac concessisse venerabili Vincencio Nadal, civi Valencie ac suis perpetuo castrum et locum de Xestalgar, situm in regno Valencie, in alodio francho et libero, cum mero et mixto imperio et cum iurisdiccione civili et criminali, alta et baxia, fructibus, redditibus, emolumentis aliisque suis iuribus, terminis et pertinenciis universis precio septem milium quingentorum florenorum auri comunium de Aragonia ut in publico instrumento dicte vendicionis in posse Bernardi Guillelmi, notarii publici

Valencie, undecima die presentis mensis decembris didicimus plenius contineri, predictumque dominum Othonem venditorem obtulisse dare prefato Vincencio Nadal, emptori, pro securitate sua et sue empcionis huiusmodi fideiussores salvitatis seu principales obligatos ut principales venditores aliquas personas aut⁵ universitates et aliamas locorum suorum et singulares earum⁶ et qualibet ac quemlibet [*fol. 77r*] ipsarum et ipsorum insolidum de ac super vendicione iamdicta et super contentis in instrumento eiusdem et inter alias universitates adempresse sive rogasse dicte ville de Xiva universitatem christianorum et aliamam sarracenorum ac singulares earum ad faciendum obligacionem principalem ac fideiussorem prefactam et pro huius rei delliberacione presens fuisse vocatum concilium et congregatum ac eciam celebratum. Et habitis super hoc quitio colloquio et maturo ac digesto concilio deliberaverimus ipsam principalem obligacionem vel fideiussionem et aliam rem multo maiorem facere pro servicio dicti domini sua exigente probitate, propterea, gratis et de certa sciencia, consulteque ac delliberate ac certificati de hiis in facto et in iure ac de omni iure dicte universitatis ac vestri et aliorum eius singularium certiores effecti, cum hoc presenti publico instrumento vice ac nomine totius universitatis et aliame dicte ville de Xiva et vestri ac omium aliorum singularium cuiusvis legis, sexus, etatis et condicionis sint vel fuerint presentium, absentium et futurorum sine revocacione aliorum sindicorum et procuratorum, constituimus et ordinamus vos Bernardum Costa, mercatorem civem⁷ licet absentem tamquam presentem procuratorem, sindicum et actorem nostrum et dicte universitatis et aliame ac nostri et aliorum singularium certum et specialem ad suscipendum in vos, loco, vice ac nomine nostri et dictarum universitatis et aliame ac singularium ipsarum et cuiuslibet nostri et earum ac eorum insolidum unacum universitatibus et aliamis cuiusvis aut quorumvis aliorum locorum dicti domini Othonis ac sine illis insolidum onus securitatis dicte vendicionis et omnium melioramentum rei vendite per viam principalis obligacionis aut principalem venditorem aut per viam fideiussionis faciendumque ac concedendum huiusmodi principalem obligacionem ut principalem venditorem aut fideiussorem prefatam in vel sub ea forma et modo seu verbis et clausulis quibus vobis visum fuerit ad vestram discrecionem ac eciam voluntatem. Et inde omnia et singula bona et iura nostra et dictarum universitatis et aliame⁸ et earum singularium et cuiuslibet nostri et earum et eorum insolidum obligandum et ad submittendum et supponendum nos et eas et eos

universaque et singula bona et iura nostra et earum ac eorum et cuiuslibet ipsorum quecumque et ubique sint fel fuerint foro, districtui, coher-[*fol. 77v*]-cioni, iurisdictioni et iudicio cuiusvis iudicis vel iudicum et in quocumque loco vel locis volueritis et nostro et eius ac eorum proprio foro quo ad hec in favorem dicti emptoris renunciandum necnon ad renunciandum beneficiis cedendarum ac dividendarum accionum et novarum constitutionum ac epistole divi Adriani aliisque auxiliis nobis et dictis universitatibus et aliame ac eorum singulares in generali ac speciali competentibus ac competituris quovis modo.

Et de premissis omnibus et singulis instrumentum publicum fieri aut ea in instrumento dicte vendicionis continuari et apponi requirendum, volendum et consentiendum et alia demum in et super hiis faciendum et expediendum que in eis vel circa ea fuerint necessaria, opportuna vel expediencia ad vestram discrecionem et voluntatem et que nos et tota universitas et aliama predicta et omnes earum singulares facere possemus et possent personaliter constitui. Eciam si maiora vel graviora fuerint superius expressatis que de iure, foro vel consuetudine mandatu speciale requirantur liberam et generalem administracionem super hiis ac totum locum et vices nostras et dictarum universitatis et aliame et singularium plenarie concedendo ac comittendo, promittentes in posse notarii subscripti ut publice persone hec a nobis pro illis quorum interest vel intererit recipientis et stipulantis. Necnon iuramus per dominum Deum et eius Sancta quatuor Evangelia corporaliter ab unoquoque nostrum tacta ac per Alquiblam iuxta ritum et morem sarracenorum nos esse in predicto generale concilio duas partes et amplius consilii hoc est consiliarium dicti loci abtorum vel ydoneorum ad consilium faciendum fore representantes totam universitatem et aliamam ac singulares dicti loci sicut dictum est et habere perpetuo ratum et gratum semper quicquid per vos in et super premissis aut racione ipsorum feceritis seu procuraveritis nulloque tempore revocare sub bonorum et iurium nostrorum et dicte universitatis aliame et singularium ipsorum omnium ypotecha cum omni renunciacione pariter et cautela.

Que fuerunt acta iurata, laudata et firmata in dicta villa de Xiva, in platea predeclarata in pleno et generali concilio⁹ convocato congregato et celebrato unanimiter et concorditer nemine discrepante ut premissum est, die, hora et anno prenotatis.

Sig+num Francisci Ximenez iusticia. Sig++na Paschasii Marti et Mathei Xando iuratorum, Sig¹⁰++++na [*fol. 78r*] Anthonii Vaquer,

Martini Carcases, Martini Carpenter, Iohannis Lopez, Petri Lopez, Petri Vilar, Iohannis Forcaio, Dominici Millan, Paschasis Steve, Michelis de Campos, Dominici Borrell, Dominici de la Foç, Andree Camarasa, Andree Mari, Paschasis Beneyto, Raymundi Mari, notarii, Dominici Guillelmi, Guillelmi Calasañç, Iohannis Tarranquon vicini dicte ville de Xiva, Sig¹¹++++na Petri Iossa, Raymundi Iossa, Guillelmi Iossa, Iohannis de Lepuç, vicini loci de Miralcamp termino dicte ville. Sig¹²++++na Lopo Aladuyt, alamini, Mahomat Çumada, iurati, Ali Almanjar, Çaat Alorqui, Abrafim Alroes, Abrafim el Barber, Abrafim Açman, Hamet Ecaton, Mahomat Muça, Mahomat Abiaix, Ali Çetnix, Hamet Altaray, Juceff Alfaqui, Hamet Caçim, sarraceni vicini morerie dicte ville de Xiva. Sig¹³++++na Galip Atorralbi, alamini, Mahomat Atech, Mahomat Atorralbi, Lopo de Habi et Haçen Muça, sarraceni vicini loci de Godella, qui hec concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt: Romeus Sanxez, presbiteri vicarius ecclesie de Xiva, Dominicus Redo, oriundus ville Morelle, Çaat Mugim, sarracenus de Liria, Abrafim Albarach, sarracenus de Ribaroga.

Sig[*signe notarial*]num Petri de Pratis, auctoritate regia notarii publici per totam terram et dominacionem illustrissimi domini regis Aragonum, qui predictis interfuit et hec scripsit et clausit loco, die et anno prefixis.

1. *Al marge esquerre, amb un [24] afegit recentment.* 2. *Al marge esquerre, afegit recentment, àrabs.* 3. *Atorralbi, al manuscrit Altoralbi; que corregim a la vista del nom del seu veí Mahomat Atorralbi i de la llista al signa.* 4. *concilium, al manuscrit, consilium.* 5. *aut, interlineat.* 6. *Segueix, ratllat, ad faciendum obligacionem.* 7. *Segueix, ratllat, eiusdem, i sobreescrit i també ratllat, Valencie.* 8. *aliame, al manuscrit aliama.* 9. *concilio, al manuscrit consilio.* 10. *Sig-, al manuscrit S-.* 11. *Sig-, al manuscrit S-.* 12. *Sig-, al manuscrit S-.* 13. *Sig-, al manuscrit S-.*

24 (23)

1391, desembre, 22. Xestalgar

L'aljama de Xestalgar, reunida per manament de Ramon Jofre, alcaid de Vilamarxant i representant d'Ot de Montcada, antic senyor de Xestalgar, nomena procurador seu l'alamí del lloc, Hamet Almaeç, per a prestar jurament de fidelitat al nou senyor, el ciutadà de València Vicent Nadal.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 75r-76r.

[fol. 75r]

Sindicat fet per la aljama de Xestalgar per fer sacrament de feeltat al honrat en Vicent Nadal.

XXII.¹ Cunctis pateat evidenter quod, die veneris que erat XXII dies mensis decembris anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o primo, Abdalla² Duranti iuratus ville Xestalgar, Hamet Hualit, Abdulhuarit Almaeç, Hamet Almaeç, Mahomat Abzey, Abdalla Iuceff, Mofferriç Almaeç, Hacen Hilell, Famet Mas, Iaffar Alboffor, Abdalla Alami, Mahomat Almaeç, Haçan Almorit, Hamet Çaber, Abdulaziz Baquera, Ali Alazrach, Hamet Axir, Mahomat Iuceff, Mahomat Almaeç, Abdalla Germon, Abdalla Almorit, Mahomat Iaffar, Hamet Almaeç, Haçan Alazla sarraceni vicini et habitatores dicte ville ad generale concilium convocati mandato venerabilis Raymundi Joffre, procuratoris nobilis Othonis de Montechateno domini dicte ville, ac congregati in concilio et pro concilio generali tenendo in platea predictæ ville ubi et prout in similibus in dicta villa est usaticum concilium convocari, congre-[*fol. 75v*]-gari et teneri omnes insimul concilium et aliamam fecientes per se et universitatem predictam ac eius singulares presentes et futuros, scienter et consulte, fecerunt, constituerunt ac eciam ordinarunt eorum et totius aliame predictæ et eius singularium sindicum et procuratorem certum et spciale ac eciam ad infrascriptam generalem Hamet Almaeç, alaminum vicinum dicte ville presente, et hunc sindicatum et procuracionem recipientem ad faciendum et prestandum nomine eorum et dicte aliame et ipsius singularium presentium, absentium et futurorum in posse venerabilis Vincencii Natalis, civis Valencie, qui noviter castrum et villa de Xestalgar emit, sacramentum fidelitatis et homagium quod dictum venerabilem Vincerium Natalis et suos perpetuo tenebunt et servabunt ut dictum eorum et predictæ ville et terminorum et pertinenciarum eiusdem cum omnibus iuribus proprietatibus et integritatibus ipsius et eundem Vincencium manutenebunt et defendent contra omnes et singulas personas tamquam dictum eorum et dicte aliame et singularium eiusdem eidemque Vincencio et suis perpetuo de cetero parebunt, obedient et respondebunt de omnibus et singulis redditibus, censibus, tributis agrariis, caloniis obvencionibus dominio iurisdictioni et aliis iuribus universis sibi tamquam domino ipsorum et dicte ville pertinentibus et pertinere debentibus in predicta villa de Xestalgar et termino eiusdem vigore sue empçionis iamdicte. Et generaliter omnia alia et singula in predictis et super ipsis faciendum et libere exercendum que merite nogaçiorum postulant et requirent atque dicta aliama et ipsius singulares facere possent personaliter constitui ac si talia fuerint que mandatum exhigerent speciale liberam et generalem administracionem in predictis omnibus et singulis plenarie comittendo. Ratum, gratum

et firmum premiserunt habere et inviolabiliter observare per se et dictam aliamam Quicquid per dictum³ eorum sindicum et procuratorem in predictis et super ipsis actum fuerit seu eciam procuratum et nullo tempore revocare sub obligatione omnium bonorum eorum et dicte aliame habitorum et habendorum ubique que ad hec scienter et caute obligarunt de presenti.

Quod est actum in Xestalg, die et anno in prima linea contentis.

Sig⁴++++na Abdalla Duranti, iurati, Hamet Hualit, Abdulhuarit Almaeç, Hamet Almaeç, Mahomat Abzey, Abdalla Iuceff, [fol. 76r] Mofferriç Almaeç, Haçan Hilell, Famet Mas, Iaffar Alboffor, Abdalla Alami, Mahomat Almaeç, Haçan Almorit, Hamet Zaber, Abdulaziz Baquera, Ali Alazrach, Hamet Axir, Mahomat Iuceff, Mahomat Almaeç, Abdalla Germon, Abdalla Almorit, Mahomat Iaffar, Hamet Almaeç et Haçan Alazla, predictorum, qui hec concesserunt et firmarunt.

Presentibus Petro de Pratis, notario, Raymundo Oso et Raymundo Peralada, iuniore, vicinis Valencie ac Açen Alafrahi, sarraceno vicino de Vilamarxant, et Hamet Azeroni, sarraceno vicino de Benaguazir, pro testibus ad hoc vocatis specialiter et rogatis.

Sig[*signe notarial*]num mei Bernardi Guillermi, auctoritate illustrissimi domini regis Aragonum notarii publici per totam terram et dominacionem suam, qui predictis instrumenti et hec scripsi clausique loco, die et anno prefixis.

1. Al marge esquerre, amb un [23], afegit recentment. 2. Al marge esquerre, afegit recentment, àrabs. 3. dictum, afegit sobreescrit. 4. Sig-, al manuscrit, S-.

25 (23)

1391, desembre, 22. Xestalg

Acta de la presa de possessió de Xestalg per part de Vicent Nadal, ciutadà de València, de mans del venedor, Ot de Montcada, representat pel seu procurador Ramon Jofre, alcaid de Vilamarxant. Conté els documents de la procuració i de l'acord de venda.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 65v-74v.

[fol. 65v]

Carta de metiment de possessió de Xestalg en la qual és inserta la compra e la procuració de mossèn Ot de Muncada.

In nomine Domini amen. Per hoc publicum instrumentum cunctis pateat evidenter quod cum nobilis et potentis vir Otho de Montechateno, dominus de Mequinença et de Seros, vigore vendicionis et alienacionis per ipsum unacum venerabili Raymundo Joffre, alcaydo de Vilamarxant, cive Valencie, nomine eius proprio et tamquam sindico et procuratore universitatum dictorum locorum de Mequinença et de Seros, ac Bernardo Costa, mercatore cive eiusdem, sindico et procuratore universitatum et aliamarum locorum de Xiva, de Castellnou et de Vilamarxant, venerabili Vincencio Natalis, civi eiusdem, facte de castro et villa de Xestalgar, de Algar et de rupe de Xestalgar que quondam nominari solebat saxum de Xulella et de turre et alcharea de la Endenya et de campo vocato Farsiterg et de campo vocato de la Pera, que omnia sunt in regno Valencie cum turribus, fortaliciis, edificiiis, domibus, terminis, territoriis et pertinenciis eorumdem ac cum omnibus eciam suis honoribus et possessionibus et cum hominibus et feminis ibidem habitantibus et habitaturis cuiuscumque legis, valoris seu condicionis sint vel fuerint et cum censibus, quartis, quintis agrariis, tributis et tercis partibus fructuum et expletorum et cum iusticiis civilibus et criminalibus, mero et mixto imperio et quacumque alia iurisdictione tam alta quam baxia et earum ac eorum exercicio quem sive quas domini dictorum castri, ville ac alcharearum habent et habere debent contra quascumque personas in dictis castro, villa ac alchareis, terminis et proprietatibus eorumdem per foros Aragonie et alia et cum omnibus aliis iuribus, titulis seu privilegiis quovis nomine nuncuperunt, predicto nobili Othoni et [fol. 66r] ceteris dominis dictorum castri, ville ac alcharearum pertinentibus et pertinere debentibus in eisdem prout in publico vendicionis instrumento confecto per notarium infrascriptum XI die decembris presentis anni continetur, deberet tradere, realiter et cum effectum, prefato venerabili Vincencio Natalis possessionem corporalem, vacuum et expeditam, castri, ville et alcharearum predictorum, ad que pro agenda dictus nobilis Otho aliis arduis occupatus negociis non poterat personaliter interesse pro tanto dictum venerabile Raymundum Joffre, procuratorem suum, ad dictum castrum et villam de Xestalgar misit ac eciam destinavit dando et concedendo eidem plenissimam potestatem exequantandi predicta cum publico instrumento ut per tenorem ipsius apperere potest et inferius explicabitur.

«Dies vero veneris hora terciarum que erat XXII dies decembris, anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o primo, existento dicto

venerabili Raymundo Joffre nomine antedicto intra fores sive ianuas exteriores castris predictae ville de Xestalgat predictoque venerabili Vincencio Natalis existente extra fores sive ianuas in presencia mei notarii et testium¹ infrascriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, idem Vincencius Natalis requisivit dictum Raymundum Joffre, nomine antedicto, quatenus traderet sibi possessionem corporalem ac plenariam et potentem castris predictis qui Raymundus Joffre respondens interrogavit dictum Vincencium Natalis si ipso Raymundo quo supra nomine tradente eidem Vincencio castrum predictum, realiter et de facto, teneret se pro integro et satisfacto de et super receptione possessionis dicti castris et omnium iurium et pertinenciarum ipsius qui respondens dixit quod sit. Et hiis verbis iterum et iterum repetitis statim dictum Raymundus Joffre, apertis ianuis dicti castris, accepit per manum dexteram prefatum venerabilem Vincencium Natalis aptumque misit intus castrum predictum ac duxit eum hinc inde per cameras, turre et domos eiusdem tradens dicto Vincencio claves dicti castris, de quibus omnibus dictus [fol. 66v] Vincencius Natalis rediens una cum venerabili Raymundo Joffre ac notari et testibus suscriptis ad ianuas dicti castris acceptis clavibus eiusdem et, eiectis omnibus predictis, ab eodem castro se tenuit pro contento et plenarie satisfacto et in signum predictae possessionis apte clausit ianuas dicti castris eo intus ipsum castrum remanente requisivit sibi fieri et tradi publicum instrumentum per me notarium subinsertum.

Testes sunt qui predictis omnibus vocati et rogati ac presentes fuerunt: Petrus dez Prats, notarius, Raymundus Oso et Raymundus Peralada minor dierum, Valencie vicini.»

«Postea vero predicta dies veneris que erat XXII dies decembris, anno proxime dicto, circa oram meridiei, convocata aliama saracenorum predictae ville de Xestalgat ad mandatum dicti venerabilis Raymundi Joffre, nomine antedicto, in presencia notarii et testium infrascriptorum ac congregatis in concilio et pro concilio generali tenendo in platea dicte ville ubi et prout in similibus in dicta villa est usaticum concilium convocari, congregari et teneri ubi fuerunt presentes persone inferius nominate: primo² Hamet Almaeç, alaminus dicte ville, Abdalla Duranti, iuratus ville eiusdem, Hamet Hualit, Abdulharit Almaeç, Hamet Almaeç, Haçam Hillel, Famet Mas, Jaffar Albofor, Abdalla Alami, Mahomat Almaeç, Haçan Almorit, Hamet Çaber, Abdulaziz Baquera, Ali Alazrach, Hamet Axir, Mahomat Juceff, Mahomat Almaeç, Abdalla Germon, Abdalla Almorit, Mahomat Jaffar, Hamet Almaeç, Haçan Alazla. Et eciam

dictus Hamet Almaeç, tamquam syndicus et procurator totius aliamme dicte ville et singularium eiusdem presentium, absentium et futurorum, ad generale concilium, ut predicatur, congregati et existentes ac facientes et tenentes aliamam et concilium. Et eis, sic ut prefertur, existentibus predictus venerabilis Raymundus Joffre, procurator et procuratorio nomine predicti nobilis Othonis de Montechateno cum publico procuracionis instrumento quod in sui prima figura hostendit, demonstravit et in lingua³ vulgari in dicto concilio legi et explanari fecit per notarium infrascriptum cuius instrumenti series per omnia talis est:

“Notum sit cunctis quod nos Otho de Montechateno, dominus de Seros et de Mequinença, ex certa sciencia, [fol. 67r] consulte per nos et nostros, attendentes nos debere tradere realiter et cum effectu venerabili Vincencio Natalis, civi Valencie, possessionem corporalem seu quasi castri et ville de Xestalgarr, turris de la Endenya, campi de Farsiterg et de Pera per nos eidem venditis ad que per agenda aliis occupatus negociis non possumus personaliter interesse pro tanto de industria et legalitate vestri venerabilis Raymundi Jofre, alcaydi castri nostri de Vilamarxant, plenarie confidentes constituimus, facimus et creamus procuratorem nostrum certum et specialem ac eciam in subscriptis generalem vos eundem Raymundum Jofre presentem et hanc procuracionem recipientem et acceptantem ad inducendum, ponendum, mittendum, tradendum et delliberandum ipsi venerabili Vincencio Natalis vel ciicumque ipse voluerit realiter et de facto possessionem corporalem vel quasi, vacuam et expeditam, predictorum castri et ville de Xestalgarr, turris de la Endenya, campi de Farsiterg et de Pera sitorum infra regnum Valencie que omnia dicto Vincencio vendidimus et alienavimus cum publico instrumento per notarium infrascriptum proxime preterita die confecto ut plenius continetur in illo. Et ad iniugendum et mandandum ex parte nostra alcaydo dicti castri, alamino, iuratis et aliis officialibus, necnon omnibus et singulis vicinis et habitatoribus dictorum castri et ville quod a modo dictum Vincencium Natalis iuxta formam sue emptionis iamdicte habeant, admittant et teneant in et pro vero ac legitimo domino ac naturali ipsorum et dicti castri et ville eique pareant, solvant, hobediant, satisfaciant, respondeant et attendant de et super omnibus et singulis redditibus proventibus, exitibus, sdevenimentis, obvencionibus iurisdiccione mero et mixto imperio et aliis quibuscumque iuribus castri et ville predictorum et terminorum et pertinenciarum ipsius, prout melius et plenius, nobis et predecessoribus nostris dominis dicti castri et ville

parere, obedire, solvere ac satisfacere ac etiam respondere tenebantur. Et [fol. 67v] inde faciant et prestant iamdicto Vincencio Natalis vel alii eius nomine debitum fidelitatis homagium et etiam iuramentum et in signum dicte possessionis tradite et pro possessione omnium premissorum tradendum dicto Vincencio quecumque designancia et operancia tradicionem possessionis eiusdem. Necnon ad absolvendum totaliter et liberandum eosdem sicut nos serie cum presenti absolvimus et etiam liberamus ab omni sacramento homagio et fidelitatis quibus tenerentur nobis pro predictis seu aliquo eorumdem ipsis tamen predicta iuramentum homagium et alia supradicta prestantibus dicto Vincencio Natalis vel alii loco sui et de ac super omnibus supradictis et quolibet eorumdem fieri faciendum nostro nomine et pro nobis publicum seu publica instrumenta et alia quecumque necessaria ad eadem. Et demum ac generaliter omnia alia et singula faciendum et gerendum ad perfectionem tradicionis dicte possessionis necessaria et etiam oportuna que nos facere possemus personaliter constituti. Nos enim, comitentes vobis in et super premissis omnibus et singulis ac dependentibus seu emergentibus ex eisdem vices nostras ac plenariam potestatem etiam tribuentes, promittimus in posse subscripti notarii, tamquam publice persone, nomine omnium quorum interest vel potest ac poterit interesse legitime stipulantis nos ratam, gratam et firmum semper habere quicquid per vos dictum procuratorem nostrum actum, gestum et procuratum fuerit quomodolibet in premissis illudque nullatenus revocare sub bonorum nostrorum omnium ypotecha.”

Quod est actum Valencie XII die decembris anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o primo.

Sig+num nostri Othonis de Montechateno predicti qui hec concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt: nobilis Guillelmus Raymundus de Montechateno, comes Augusta, Bartholomeus de Manso, legum doctor, Iacobus de Podio et Bartholomeus Roig, cursores vicini Valencie.

Sig[*signe notarial*]num mei Bernardi Guillelmi, auctoritate illustrissimi Domini regis Aragonum notarii publici per totam terram et dominacionem suam, qui predictis interfui eaque scripsi et [fol. 68r] clausi loco, die et anno prefixis, cum supraponito in V^a linea ubi scribitur “proxime”.»

Exposuit et dixit verbo ac dedit intelligi ut apparebat qualiter predictus nobilis Otho unacum aliis secum insolidum obligatis

fecerat vendicionem et alienacionem iamdicto venerabili Vincencio Natalis de predicto castro et villa de Xestalgär, de turre de la Endenya, de campo de Farsiterg et de Pera cum omnibus eorum iuribus et pertinenciis cum publico vendicionis instrumento quod eis occulariter demonstravit cuius instrumenti series sic se habet:

«In Dei nomine amen. Noverint universi quod nos Otho de Montechateno, dominus de Mequinença et de Seros, Raymundus Jofre, alcajdus de Vilamarxant, civis Valencie, nomine meo proprio et tamquam syndicus et procurator universitatum de Seros, de Aytona et de Mequinença et singularium earumdem et Bernardus Costa, mercator civis eiusdem, syndicus et procurator universitatum et aliamarum de Xiva, de Vilamarxant et de Castellnou, ut constat de sindicatu et procuracione universitatis et aliame de Chiva cum publico instrumento confecto in dicto loco de Chiva XX die mensis decembris anno infrascripto, clauso et subsignato per Petrus de Pratis, auctoritate regia notarium publicum, constat eciam de sindicatu et procuracione dicti loci de Vilamarxant cum publico instrumento confecto in dicto loco de Vilamarxant XX die mensis decembris anni concurrens clausum et subsignatum per notarium proxime dictum, item eciam constat de sindicatu et procuracione universitatis et aliame de Castellnou cum publico instrumento confecto in dicto loco de Castellnou XVI die presentis mensis et anni clauso et subsignato per Franciscum de la Torre, regia auctoritate notarium publicum, habentes plenum posse et specialem mandatum in dictis nostris procuracionibus infrascripta et alia faciendi ut per inspeccionem earumdem liquidum est videre, gratis et de certa sciencia consulteque ac delliberate certi et certificati plenarie de hiis in facto et in iure ac de toto iure nostri omnium et principalium nostri dictorum Raymundi et Bernardi et cuiuslibet omnium nostrum et ipsorum certiores effecti simul omnes et quilibet nostrum [fol. 68v] insolidum et nos, idem Raymundus et Bernardus, nomine omnium dictorum nostrorum principalium insimul et cuiuslibet eorum insolidum, cum hoc publico instrumento, irrevocabiliter et perpetuo valituro, vendimus et titulo pure perfecte et irrevocabilis vendicionis concedimus, tradimus seu quasi tradimus vobis, venerabili Vincencio Natalis, civi eiusdem civitatis, presenti, ementi, acceptanti, et vestris et qui seu quibus volueritis imperpetuum, per vestrum proprium franchum et liberum alodium et ab omni onere debitorum et aliarum inquietudinum seu obligacionum realium et personalium exemptum et penitus expeditum quitium et immune, castrum et villam de Chestalgär et Algär et Rupe de Chestalgär⁴ que quondam

nominari solebat Saxum de Xulella et turrem et alcharea de la Endenya et campum vocatum de Farsiterg et campum vocatum de la Pera que omnia sunt in regno Valencie situata cum turribus, fortaliciis, edifficiis, domibus, campis, vineis, ortis, terris cultis et incultis, heremis et populatis et cum montibus et montaneis, silvis, nemoribus, devesiis, boalariis, venacionibus, garrigiis, pratis, pascuis, rivis, torrentibus, fontibus, stagnis, vineriis, pexeriis ac pisqueriis rivorum et stagnorum, açutis, resclausis, aquiis, cequiis aquarum ductibus et reductibus, arboribus fructifferis et infructifferis et cum censibus, quartis, quintis agrariis, tributis et tercis partibus fructuum et expletorum, laudimis, faticis, çofris, almagramis, alfaridas, monetatico et cum furnis, molendinis et macellis et cum iusticiis civilibus et criminalibus, mero et mixto imperio et quacumque alia iurisdiccione⁵ tam alta quam baxia et earum⁶ ac eorum exercicio et cum privilegio sive inmunitatis tenendi et receptandi ibidem bannitos et criminosos que sive quas domini dictorum castri, ville ac alcharearum habent et habere debent eis que pertinent et pertinere possunt et debent contra quascumque personas in dictis castro, villa ac alchareis, terminis et proprietatibus eorundem per foros Aragonum et alia et cum exercitibus et cavalcatis⁷ et redempcionibus [*fol. 69r*] eorundem et cum adempriviis ac saliniis et vendicione salis ipsarum salinarum et cum tercia parte decime et cum hominibus et feminis ibidem habitantibus et habitaturis, cuiuscumque legis, valoris seu condicionis sint vel fuerint, et eciam cum plenis dominiis, iuribus et pertinenciis dominis dominorum castri et locorum in eisdem competentibus et competituris. Idquidem castrum et villam de Chestalgar et turris et alcharea vocata la Endenya et campus vocatus Farsiterg et campus vocatus la Pera et eorum termini contiguantur adinvicem et confrontantur ac terminantur cum termino de Chiva, cum termino de Sot, cum termino de Xestalcamp, cum termino de Xulella, cum termino de Pedralba. Et predictum castrum et villa est locus terminatus et pro loco terminato ipsum vobis et vestris vendimus, tradimus et concedimus imperpetuum ut dictum est. Prefatum itaque castrum et villam de Chestalgar et Algar et Rupe de Chestalgar que quondam nominari solebat Saxum de Xulella, turrem et alchaream de la Endenya et campum vocatum de Farsiterg et campum vocatum de la Pera rebus et prerogativis supra declaratis et eciam cum plenis dominiis et iuribus et pertinenciis eorum dominis dictorum castri et locorum in eisdem competentibus et competituris quoquo modo vobis et vestris proprio per francho et libero alodio vendimus et

concedimus, tradimus seu quasi tradimus precio videlicet septem mille quingentorum florinorum auri comunium de Aragonia valentium octuaginta duos mille quingentos solidos monete regalium Valencie quos omnes a vobis numerando habuimus et recepimus et ad totam nostram voluntatem inde bene vestri paccati sumus. Renunciantes scienter omni excepcioni vendicionis predicte per nos vobis non facte a precii predicti a vobis non habiti et non recepti ut predicatur et doli et beneficio eciam minoris precii et duplicis decepcionis et legi illi sive iuri quod subvenit deceptis ultra dimidiam partem iusti precii et omni alii cuilibet iuri, racione predicta venientibus. Et si forte hec vendicio modo plus valet aut valebit parum vel plurium in futurum totum illud quantumcumque sit vel fuerit ex mera [fol. 69v] liberalitate nostra et donacione propria et irrevocabili habita intervivos et ex pacto speciali vobis et vestris damus remittimus diffinimus et absolvimus. Nunc igitur predicta omnia et singula, que vobis vendimus cum terminis, iuribus, proprietatibus, integritatibus et pertinenciis suis, ut predicatur, scienter ex omni nostro nostrorumque iure, posse, dominio et tenedone ac vera, libera et corporali possessione vel quasi, ehicimus et extrahimus de presenti et in vestrum et vestrorum ius, posse, dominium et tenedonem ac veram liberam et corporalem possessionem vel quasi mittimus et trasferimus irrevocabiliter pleno iure. Et incontinenti constituimus nos predicta omnia et singula, que vobis vendimus cum omnibus iuribus, proprietatibus et pertinenciis eorundem vero preclaris nomine possidere seu quasi possidere donec de eisdem plenam et liberam ac corporalem apprehenderitis possessionem quam liceat vobis quandocumque voveritis apprehendere et apprehensam retinere auctoritate vestra propria licencia nostra vel nostrum alterius curie seu alterius cuiusvis iudicis vel persone minime expectata seu eciam requisita ad faciendum de predictis vestras in omnibus proprio libere voluntates. Et ex causa huiusmodi vendicionis et alienacionis, donamus, cedimus et concedimus, transfferimus atque mandamus vobis dicto emptori et vestris proprio omnia loca nostra, iura voces, raciones et acciones reales et personales, ordinarias et extraordinarias, civiles et procuratorias, utiles et directas, varias sive mixtas et alias quascumque quem et quas nos vel quivis nostrum aut principalium nostrorum habemus et habere debemus in predictas que vobis vendimus et contra quasvis personas et res racione eorum. Quibus iuribus, locis, vocibus, accionibus et racionibus realibus et personalibus, utilibus et directis, variis sive mixtis, possitis vos

et vestri uti et experiri in curia et extra curiam aut in iudicio et extra iudicium quemadmodum nos aut alter nostrum vel domini dictorum castri ville et locorum predictorum facere possemus et possent autem huiusmodi vendicionem, donacionem et cessionem. Instituyente inde vos et vestros ex causa dicte vendicionis, donacionis et cessionis amorem verum dominum et potentem [fol. 70r] ut in rem vestram propriam et vobis et vestris penitus adquisitam ad faciendum de predicits vestras in omnibus libere voluntates. Ita quod, ex nunc, vos et vestri eciam successores habeatis predictam vendicionem cum omni suo melioramento facto et faciendo teneatis, possideatis et in pace proprio expletetis, ad dandum, vendendum, impignorandum, obligandum, alienandum, excomutandum et ad omnes vestras et vestrorum voluntates inde cui et quibus volueritis perpetuo faciendas pro ut de re vestra propria francha et libera, sicut melius, plenius, sanius ac utilius potest dici, scribi, cogitari vel intelligi ad vestri et vestrorum comodum et salvamentum.

Mandantes cum testimonio huius publici instrumenti omnibus hominibus et feminis predicte ville ac termini sui aut ibidem terras, possessiones vel bona habentibus et possidentibus, presentibus et futuris quod vos et vestros in verum dictum castri et ville predictorum et terminorum suorum habeant⁸ teneant et cognoscant vobisque et vestris pareant, obediant, satisfaciant et attendant de toto dominio, iurisdiccione redditibus et aliis iuribus domino dictorum castri ville et terminorum suorum pertinentibus, vobisque sacramentum fidelitatis et homagium prestant prout hactenus facere consueverunt et tenentur. Quoniam nos, ipsis hoc complentibus, nunc pro tunc et tunc pro nunc, absolvimus, diffinimus, quitamus et liberamus ab omni fidelitate ac iuramento fidelitatis homagio et vassallagio quibus nobis et cuivis nostrum tenerentur aut teneantur racione castri, ville terminorum et aliorum predictorum, promittentes per nos et nostros omnes insimul et quilibet nostrum insolidum predictam vendicionem, cum omni suo melioramento facto et faciendo, vobis et vestris perpetuo pro franco et libero alodio defendere et salvare vosque ac vestros facere, habere, tenere et possidere quiete potenter et in sana pace contra omnes personas conquerentes vel aliquid perturbantes vim vel querimonia inferentes ad forum Valencie. Et tenemur inde vobis et vestris perpetuo omnes insimul et quilibet nostrum insolidum nominibus ante dominus de firma et legali eviccione huius vendicionis et cuiuslibet partis et particule ipsius et ab omni dampno et interesse ac sumptibus, litis et extra. Ita quod si forte presens vendicio aut

res vendita vel aliqua eius pars sine petitione et iudicio set de facto, vi maiori, pari vel minori seu alia per quemcumque aut quoscumque auferretur vobis vel vestris [fol. 70v] successoribus universalis vel in rem causa, facto vel occasione nostri vel nostrum alicuius de tali ablacione vobis teneamur pacto speciali, ac si res ipsa iudicialiter evinceretur, si vero in ea vel eius parte media vel quacumque alia minima ipsius ullo tempore per aliquem vel aliquos cuiusvis status, dignitatis et condicionis existant vobis vel vestris fieret aut moveretur sive intemptaretur fieri questio aliqua vis forcia, resistencia, potencia, peticio vel demanda, lis seu controversia de iure et vel facto verbo vel scriptis ordinarie sive extraordinarie ac in iudicio vel extra iudicium et tam per oblacionem libelli quam alio quovis modo incontinenti vel saltem infra⁹ unius mensis spacium facta nobis vel alteri nostrum aut nostris sive non facta et eciam non expectata denunciacione vestram quam vobis, per specialem pactum, de presenti ducimus remittendam foro sive iure dicente quod si vendicio evinceretur ante quam evincatur denunciari debeat venditoribus minime obsistente cui renunciamus scienter et expresse ante dampnum datum et in vos vel vestros habitum et susceptum et eciam post eisdem questionibus viribus fortiis, potentiis, resistentiis petitionibus et demandis litibus et controversiis promittimus nos et quilibet nostrum insolidum opponere et omni defensionis vestre et coram iudicibus, personis et officialibus quibuscumque preparare et onus litigi in nos suscipere ac pro vobis et vestris respondere, ius firmare et satisficere nostris et nostrorum propriis missionibus, sumptibus et laboribus et ab inde vos et vestros cum universis iuribus et bonis vestris ab omnibus dampnis, gravaminibus interesse et missionibus penitus custodire. Necnon questiones ipsas, vires, forcias, resistencias, potencias, petitiones, demandas, lites et controversias ac causas omnes et singulas in nos et nostros suscipere, agere, defendere, ducere et tractare ubique. Et in ipsis tam principalibus appellacionum causas continue tantum et tam diu sistere donec per diffinitivam sentenciam a qua ulterius appellari provocari vel supplicari non liceat fuerint omnes et singule fine debito terminate sub pena mille florinorum auri comunium de Aragonia dandorum et aplicandorum vobis et vestris de bonis nostris et alterius nostrum nominibus prelibans insolidum pro pena et nomine pene, dampno et interesse vestro. Qua pena soluta vel non in¹⁰ nominis teneamur atten-[fol. 71r]-dere et complere vobis et vestris omnia et singula supradicta rato manente pacto vel vos aut vestri si volueritis et eligeretis aut eciam in desidiam nostram possitis

causam ipsam et causas, vires, forcias, resistencias, potencias, peticiones, demandas, lites, controversias et questiones per vos seu alium vel alios loco vestri agere, defendere, ducere et tractare vobis et vestris super hoc eleccione servata et tam in principio et medio quam in fine et in quacumque eciam parte litis, totiens quotiens, ubi et quando vobis et vestris visum fuerit et placuerit ac duxeritis eligendum.

Remitentes per pactum specialem vobis et vestris omnem necessitatem premissa vel eorum aliquo denunciandi et si denunciaveritis vel non apellandi et supplicandi et si supplicaveritis vel apellaveritis aun non prosequendi appellaciones et supplicaciones quibusvis foris, iuribus, privilegiis vel consuetudine incontrarium editis obsistentibus nullo modo. Et si vos aut vestri causam vel causas, vires, forcias, resistencias sive¹¹ potencias, peticiones, demandas, et controversias huiusmodi agere, defendere, ducere et tractare eligeritis et super eviccione vel alia contra vos vel vestros pronunciari contigerit et inde dampnum aliquid gravamen vel interesse per vos sustentum extiterit aut missiones facte seu expense vel de vendicione predicta in totum vel partem aut aliter ex ipsa evicta fuerit sive evictum ablatum seu forciatum vi, potencia seu resistencia maiori, coequali seu minori vel alia a vobis seu vestris. Totum id quicquid et quantumcumque sit vel fuerit vobis restituere, reficere et emendare promittimus et teneamur omnis insimul et quilibet nostrum insolidum nominibus antedictis confestim vestre omnimode voluntati omnibus dilacionibus, defensionibus et racionibus pretermittas volentes et vobis concedentes per pactum huiusmodi specialem quod nos ac¹² predictae universitates et aliame et earum singulares neque nostri non possimus dicere vobis aut modo aliquo allegare quod vobis aut vestris facta fuerit vel sit iniuria seu iniusticia si tota predicta vendicio aut pars seu aliquid eiusdem a vobis vel vestris sit evicta, diminuta, ablata seu forciata per vim, resistencia vel potencia alicuius nec per vestri seu vestrorum iudicis, advocati, notarii, scriptoris, sagionis aut cuiusvis alterius persone culpam, negligenciam, impericiam, instrumentum, errorem, dolum, fraudem, desidiam, incuram, contumanciam vel modum alium qualemcumque. Quibus omnibus et aliis adversantibus quibusvis renunciandum, [*fol. 71v*] ducimus de presenti per pactum specialem scienter et expresse imo si contra vos vel vestros racionibus, causis et modis quibuslibet lata fuerit sententia super eviccione predicta postquam nobis aut dictis universitatibus vel aliamentis vel nostris fuerit denunciatum eciamque non expectata denunciacione vestra quam

vobis et vestris remittimus de presenti per pactum speciale ut superius dictum est. Totum id quicquid et quantumcumque sit vel fuerit vobis et vestris ab integro sive obtineatis in causa et causis ipsis sive succumbatis restituere, refficere et emendare promittimus et teneamur, incontinenti, toti vestre voluntati unacum omnibus dampnis, gravaminibus, interesse, missionibus et expensis inde passis et sustenti per vos et vestros atque factis, averandis solo vestro sacramento quod nunc et ex tunc vobis defferimus et pro delato ipsum haberi volumus nullo alio probacionis genere perquisito cui scienter et expresse ducimus renunciandum.

Renunciantes eciam foro et iuri dicenti delacionem iuramenti ante ipsius prestacionem posse revocari, volentes preterea et vobis nominibus antedictis concedentes ac paciscentes super hiis vobiscum firma et solempni stipulacione in hiis interveniente quod ad fiendam vobis et vestris solucionem integram restitutionem et satisfaccionem completam de omnibus et singulis precontentis eciam et subexpressandis sola hostensione presentis publici instrumenti incontinenti realiter et de facto nobis neque universitatibus et aliis predictis nec nostris requisitis, citatis, monitis seu expectatis imo pro conffessis et contumacibus habitis et reputatis hoc pacto precedatur contra nos vel quemlibet nostrum et dictas universitates et alias et earum singulares fiatque execucio in de et super bonis nostris vel cuiuslibet nostrum et rebus et iuribus nostris mobilibus et immobilibus, privilegiatis et non privilegiatis, ubicumque sint et potuerint reperiri per quemcumque iudicem, personam vel officialem secularem tamen quem malueritis et eligeritis super hiis districtui cuius examini iurisdiccioni, cognicioni et execucioni nos et predictas universitates ac alias et earum singulares cum omnibus eorum bonis rebus et iuribus nostris et cuiuslibet nostrum nominibus et auctoritatibus premissis summittimus de presenti et suam in hiis prorogamus totaliter iurisdiccione et foro et iudici ordinario nostris et eius iuris-[*fol. 72r*]-diccioni, hoc casu renunciamus super hiis penitus et expresse facta averacione per vos vel vestros seu alium loco vestri coram ipso iudice, persona vel officiali de premissis omnibus et singulis coniunctim vel divisim sola presentis publici instrumenti ostensione et nudo verbo et si expedierit proprio iuramento quequidem verbalis averacio cum iuramento et ostensio presentis publici instrumenti habeat et habere volumus vim pacti solempniter stipulati et diffinitive sentencie tamquam si esset inde legitime lata que in rem transisset penitus iudicatam vel facta fuisset de ipsis et eorum quolibet condempnacio pene quarti et retro-

clamum ex inde subsecutum. Renunciantes expresse et de certa sciencia omni iuris proferimento et oblacioni, libelli ac litis contestacioni et universis excepcionibus iuris et facti defensionibusque, dilacionibus et probacionibus et alterius cuiusvis sentencie probacioni et totius sentencie appellacioni, provocacioni et supplicacioni et omni processui ordinario ac eciam assignacioni et spacio temporis ad solvendum et bona clara et expedita et cum titulis offerendum et oblacioni ipsorum bonorum moventium et sedentium ac subastacioni legitime eorundem. Nam, cum presenti causa et pacto¹³ omnia bona et iura nostra et cuiuslibet nostrum predictarumque universitatum et aliamarum et¹⁴ singularium, mobilia et immobilia ac semovencia, privilegiata et non privilegiata ubicumque nunc et imposterum sistencia et tam habita quam habenda pro premissis et eorum quolibet coniunctim vel divisim vobis vel vestris exsolvendis restituendis, satisfaciendis et integrandis vendenda, distrahenda, alienanda, locanda et arrendanda ad imperpetuum vel ad certum tempus per iudicem illum personam vel officialem eligendum seu requirendum per vos vel alium loco vestri ut pretangitur voluntati vestre et ipsius posse manu et auctoritate pro huiusmodi execucione sit expedite fienda, nunc pro tunc et ex tunc prout ex nunc, ponimus, mittimus, nominibus et auctoritate premissis, ac offerimus cum presenti ullaque subastacione previa ordinaria et legitima, decem vel triginta dierum aut quavis alia solita vel introducta de iure, foro, privilegio, stilo, usu, racione, constitutione et consuetudine editis vel edendis in contrarium expectatis, minime seu attentis, volentes nominibus et auctoritatibus quibus supra [fol. 72v] per specialem pactum et concedentes ipsa omnia et quecumque bona et iura nostra et cuiuslibet nostrum habita et habenda premissorum causa haberi et teneri pro subastatis tamquam si legitime et ordinarie subastata penitus extitissent, necnon cessantibus omnibus emptoris ecclesiasticis et secularibus elongamentis, supersedimentis, inibicionibus, induccionibus, mandatis, edictis precibus, motu proprio liberalitate seu occidione, guerre, obsidionis, capcionis, ablacionis potencie fortune neccesitatis seu casus alterius cuiuscumque per quospiam editis, impetratis, concessis et factis edendisque impetrandis, fiandis et concedendis ac execucionibus mora dilacionibus et quibuslibet aliis adversantibus.

Quibus omnibus et singulis, ex pacto huiusmodi previo nominibus et auctoritatibus quibus supra, renunciamus expresse ex certa sciencia de presenti, attendentes fore liticum cuilibet ex pacto causa previa licita et honesta iuri suo proprio vel in eius favore

introducito quomodolibet renunciare. Volentes denique et, per pactum huiusmodi specialem, vobis concedentes quod si qua desint in hoc presenti vendicionis, cessionis et concessionis instrumento que per cavillatione alicuius perite persone vel nimiam iuris subtilitatem aliquo tempore vobis vel vestris predictae possent pro apponitis habeantur. Et si qua sint hic scripta que pro tempore vobis aut vestris possent obesse pro non scriptis penitus intelligantur, obscura vero dubia vel ambigua si qua sint vel fuerint in ibi pro tempore adinventata que correccionem, declaracionem, interpretacionem vel emendam mereantur vestri et vestrorum interpretacionis, correccionis, declaracionis et emende arbitrio et voluntati libere comittentur comittanturque ac etiam declarentur pro quibus omnibus et singulis supradictis observandis et tenendis attendendisque et complendis nominibus et auctoritate premissis obligamus vobis et vestris omnes insimul et quilibet nostrum insolidum nos et omnia bona et iura nostra et dictarum universitatum et aliamarum et earum singularium mobilia et immobilia ubique habita et habenda. Renunciantes quantum ad hec beneficio dividende accionis et nove et veteris constitucionis et epistole divi Adriani et legi de principali prius conveniendo et omni alii cuilibet iuri contra hec venienti.

Quod est actum Valencie, XI die mensis decembris anno a nativitate Domini M^o CCC^o XC^o primo.

Sig+num nostri Othonis de Montechateno. Sig+num Raymundi Jofre. Sig+num Bernardi Costa predictorum. Qui hec nominibus predictis concedimus et firmamus.

Testes inde [fol. 73r] Sunt: Petrus d-ez Puiol, campsor, Raymundus de Salas mercator cives Valencie, Rossellus Soldani, mercator florentinus, Iacobus de Podio et Bartholomeus Roig, cursores, et Petrus Domenech, baynerius, vicini eiusdem.

Testes fuerunt firme dicti Bernardi Costa, qui firmavit XXVII dies mensis decembris anno a nativitate Domini M^o CCC^a XC^o secundo in presencia dicti Vincencii Natalis predicti, Iacobus dez Puig et Bartholomeus Roig ac Romeus Cortes et Iacobus del Calbo, cives Valencie.

Sig[*signe notarial*]num mei Bernardi Guillermi, auctoritate illustrissimi domini regis Aragonum notarii publici per totam terram et dominacionem suam qui predictis intefui et hec scribi feci, clausique loco, die et anno prefixis. Cum supraponito in VII^a linea ubi scribitur "civi" et in XXII^a ubi cernitur "possessionem".»

Cuius vendicionis vigore ipse Raymundus Jofre prefixo nomine debebat et tenebatur tradere realiter et cum effectu dicto venerabili Vincencio Natalis possessionem corporalem vel quasi, vacuam et expeditam predicti castri et ville de Xestalgat et de aliis omnibus precontentis cum omnibus eorum iuribus et pertinenciis et cum homagio hominum et feminarum ut in preinserto instrumento vendicionis predicta et alia serius explicantur. Et eis sic dictis ac datis intelligi in effectu superius nominatis incontinenti dictus venerabilis Raymundus Jofre procuratoris nomine quo supra et ex parte dicti nobilis Othonis mandavit eis nomine ipsorum et totius aliame concilii et singularium predicti castri et ville de Xestalgat et termini sui quatenus dictum venerabilem Vincencium Natalis iuxta formam sue empchonis iamdicte in et pro vero ac legitimo domino ipsorum et dicti castri et ville admitterent et tenerent, eique parerent solverent, obedirent, satisfacerent et responderent de et super omnibus et singulis redditibus proventibus, exitibus, esdevenimentis, obvencionibus et aliis quibuscumque iuribus castri et ville predictae et terminorum et pertinenciarum ipsius prout melius et plenius dicto nobili Othoni de Montechateno olim domino ipsorum et predecessoribus ipsius dominis dicti castri et ville parere, obedire, solvere, satisfacere ac etiam respondere tenebantur et inde facerent et prestarent iamdicto Vincencio Natalis vel alii eius nomine debitum fidelitatis homagium et etiam iuramentum.

Cum est ibi presens ipse venerabilis Vincencius Natalis qui paratus erat omnia supradicta recipere et acceptare subiungens dictus Raymundus Jofre quod dictus nobilis Otho iam absolverat dictam aliamam et singularem ipsius eis hoc complementibus [*fol. 73v*] et etiam ipse Raymundus nomine procuratorio antedicto ad cautelam erat paratus iterum nomine dicti nobilis Othonis absolvere et liberare eandem aliamam et singulares ipsius a quibuscumque fidelitatis iuramento et homagio quibus ascripti vel obligati essent iamdicto nobili Othoni vel predecessoribus suis dominis dicti castri et ville racione eorumdem et terminorum, pertinenciarum et iurium predictorum superius vero nominati de dicto concilio post paululum habita deliberacione de premissis ut videbatur unanimiter et concorditer nemine discrepante visa vendicione per dictum nobilem Othonem de Montechateno, dicto venerabili Vincencio Natalis, facta visaque procuracione per ipsum nobilem Othonem dominum olim ipsorum, predicto venerabili Raymundo Joffre facta, et quicquid in dictis vendicione et procuracione continetur licet alia ipsi scirent et dici audivissent ipsam vendicionem fuisse factam per dictum

nobilem Othonem iamdicto Vincencio Natalis et quia eciam predictus Raymundus Jofre procurator dicti nobilis Othonis domini ipsorum premissa volebat et mandabat, dixerunt quod erant parati eadem complere ut per dictum Raymundum Jofre iniuncta et mandata fuerant si eis duo fiebant et firmabantur:

Primum quod dictus Raymundus Jofre, procuratorio nomine premissa, faceret et firmaret eis cum publico instrumento absolutionem et liberationem preexpressam.

Secundum quod dictus Vincencius Natalis cum eodem vel alio instrumento publico iuraret illis foros Aragonie, privilegia, libertates, bonos usus ac çuna et xaram ipsorum et predicti castri et ville et terminorum suorum.

Que duo incontinenti fuerunt facta et firmata per dictos Raymundum Jofre prefixo nomine et per dictum Vincencium Natalis et quemlibet eorum suo casu ac recepta per me dictum notarium cum quodam publico instrumento de hiis ad partem confecto ut plenius continetur in illo. Quibus sit factis statim omnes¹⁵ superius nominati, simul in unum concordantes, nenime discrepante, et eciam dictus Hamet Almaeç, alaminus, tamquam syndicus et procurator aliame predictæ ville de Xestalgär ad infrascripta specialiter constitutus, gratis et de certa sciencia atque delliberate et consulte, dixerunt quod nomine ipsorum in generali et cuiuslibet eorum in speciali et nomine eciam totius concilii [*fol. 74r*] universitatis et aliame castri et ville predictæ et terminorum eiusdem tam masculini sexus quam feminini, presentium, absentium et futurorum cuiusvis legis et condicionis essent recipiebant ac receperunt in et pro vero ac legitimo domino ipsorum et castri et ville predictæ omnium quod terminorum et pertinenciarum ipsius prenominatum venerabile Vincencium Natalis presente et acceptante promiseruntque ac convenerunt in fide ipsorum ac virtute per eos fiendi et prestandi iuramenti et homagii atque per stipulacionem legitimam et solempnem pactumque specialem et expressum hic apponitum dicto venerabili Vincencio Natalis presenti et acceptanti ac mihi notario subscripto ut publice persone hec ab eis legitime stipulanti et recipienti loco et nomine omnium illorum quorum interest intererit aut potest vel poterit interesse quod ex inde haberent et tenerent dictum Vincencium Natalis et suos aut quem seu quos ipse vellet et mandaret et quemlibet suo casu pro vero et legitimo domino ipsorum et castri et ville predictæ et terminorum omnium iurium et pertinenciarum ipsius eique vel cui mandaret et vellet fideliter legaliter et utiliter pro posse ipsorum obedirent,

parent, manutenerent et defenderent atque responderent, solverent et satisfacerent plenarie et integre de et super omnibus et singulis redditibus exitibus, proventibus, sdevenimentis, obvenacionibus et aliis quibuscumque iuribus castri et ville predictorum et terminorum et pertinenciarum ipsorum prout melius et plenius predicto nobili Othoni olim domino ipsorum et predecessoribus ipsius dominis dicti castri et ville erant soliti parere, obedire, solvere, satisfacere et eciam respondere ac eciam ipsi Vincencio Natalis fidelitatem tenerent et observarent in omnibus et per omnis expressa et non expressa in foro Aragonie et alia ac si hic essent de verbo ad verbum descripta eciam et inserta et alia quovis modo vel causa quicumque alius vassallus tenentur aut teneatur homagium aliud fecere et prestare.

Et premissis omnibus et singulis obligarunt dicto Vincencio Natalis et mihi notari stipulanti et ut supra recipienti se et totam dictam aliamam et singulares ipsius omniaque ipsorum bona et iura quecumque presencia et futura. Et pro maiori premissorum firmitate ac robore omnes et singuli superius nominati per ordinem ut supra describuntur pro eos et successores [fol. 74v] eorumdem fecerunt sacramentum pel Alquiblam iuxta more, sarracenorum ac eciam prestarunt dicto venerabili Vincencio Natalis fidem et homagium comendatum manibus ac osculando¹⁶ ore humerum dicti Vincencii in presencia mei notarii et testium¹⁷ infrascriptorum. Quibus sic paratis, incontinenti dictus Vincencius Natalis, utendo viriliter dicta sua adepta possessione, amovit et privavit dictus Hamet Almaeç alaminum et Abdalla Duranti iuratum in eius presencia personaliter constitutos ab eorum officiis mandando eisdem quod de cetero ab eorum officiis minime utantur. Et post paululum habita delliberacione super predictis, cum inveniret predictos officiales fore idoneos et sufficientes ad predicta eorum officia exercenda, idicrco restituit officialibus predictis predicta ipsorum officia. Et postea eadem die et hora prefatus Raymundus Jofre una cum dicto Vincencio Natalis accessit ad hospicium domini dicte ville situm in villa ipsa de Xestalgar et eodem Raymundo Jofre existente intra fores sive ianuas exteriores dictu hospicii prefatoque Vincencio Natalis existente extra dictas fores sive ianuas dictus Raymundus Jofre quo supra nomine in presencia mei notarii et testium¹⁸ infrascriptorum accepit per manum dexteram dictum venerabilem Vincencium Natalis ipsumque misit intus dictum hospiciu tradens eidem claves hospicii antedicti. Qui Vincencius Natalis acceptis clavibus dicti hospicii eiecto ab eodem iamdicto Raymundo Jofre in signum adapte possessionis predictae clausit et postea aperuit ianuas hospicii

prelibati. De quibus omnibus et singulis supradictis tam dictus venerabilis Vincencius Natalis quam dictus venerabilis Raymundus Jofre quo supra nomine petierunt et requisiverunt fieri publicum instrumentum per me notarium infrascriptum in testimonium omnium premissorum.

Que fuerunt facta loco, die et hora superius declaratis. Sig++++na Hamet Almaeç, Abdalla Duranti, Hamet Hualit.¹⁹ Presentibus discreto Petro de Pratis notario, Raymundo Oso, Raymundo Peralada iuniore, vicinis Valencie. Haçen Alafrahi, sarracenus vicinus de Vilamarxant et Hamet Azeroni, sarracenus vicinus de Benaguazir.

1. *Al manuscrit, testes.* 2. *Al marge esquerre, escrit recentment, àrabs.* 3. *lingua, al manuscrit lingua.* 4. *Al manuscrit, manca et Algar et rupe de Chestalgar.* 5. *Amb una línia vertical decorada, al marge esquerre, es vol destacar quatre línies del text iurisdiccione ... contra quascumque.* 6. *Segueix, ratllat, exercicio.* 7. *cavalcatis, al manuscrit, cavalquatis.* 8. *Segueix, ratllat, et.* 9. *infra, interlineat.* 10. *in, interlineat.* 11. *sive, interlineat.* 12. *ac, amb una lletra (f/s) al davant, cancel·lada.* 13. *Al manuscrit, segueix premissis, ratllat.* 14. *Segueix, ratllat, aliamarum.* 15. *omnes, interlineat.* 16. *osculando, al manuscrit, obsculando.* 17. *testium, al manuscrit, testes.* 18. *testium, al manuscrit, testes.* 19. *La prolongació de la línia horitzontal del signa s'estén per damunt dels noms que el segueixen com si els volgués cancel·lar.*

26 (16)

1392, gener, 10. València

Rebut del preu de les baronies de Xiva i Xestalgar, adquirides per Ot de Montcada en subhasta feta per la cort del governador. El preu, 160.000 sous, és satisfet en dues parts: 82.500 els paga Vicent Nadal, que ha comprat Xestalgar, en el mateix acte, a Ot de Montcada, i la resta, 77.500, els fa efectius l'alcaid de Vilamarxant en nom de l'adquirent, Ot de Montcada.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 58v-59r.

Època del preu de les baronies de Xiva e de Xestalgar feta per lo noble mossèn Ot de Muncada.

Noverint¹ universi quod nos Rogerius de Montechateno, illustrissimi domini regis Aragonum consiliarius, gerens vices Gubernatoris in regno Valencie pro inclito domino infante Martino, illustrissimi domini Petri recolende memorie regis Aragonum filio et, Dei gracia, duce Montis Albi, comite de Luna, domino marchionatus et civitatis Sugurbi, dicti domini regis fratre ac in omnibus regnis et terris suis generale gubernatore, scienter et consulte, confitemur et in veritate recognoscimus vobis, nobili viro Othoni de Montechateno militi domino honorum de Seros et de

Aytona in principatu Catalonie, sistencium presenti, et vestris quod volendo solvere illos centum sexaginta mille solidos monete regalium Valencie pro quibus vel quorum precio castrum et baronia de Chiva et de Xestaltar cum locis et alchareis, terminis et territoriis ac iuribus et pertinentiis eiusdem universis et hominibus ac feminis habitantibus et habitaturis in eadem, nos per viam execucionis exposuimus venalem publice et demum legittima subastacione preunte provi-[fol. 59r]-dimus² vendi, exigente iusticie vobis tamquam plus danti et offerenti distracta extit atque vendita realiter et de facto fecistis deponi et liberari in posse nostro ac curia nostra nosque habuimus et recepimus numerando omnes dictos centum sexaginta mille solidos in hunc videlicet modum: quod pro vobis vice ac nomine vestris tradidit nobis nostre voluntati in pecunia realiter numerata venerabilis Vincencius Nadal, civis Valencie,³ octuaginta⁴ duos mille quingentos solidos ex illo precio pro quo vos sibi vendideratis dictum locum seu castrum de Xestaltar cum iuribus et pertinentiis suis et residuum, quod est septuaginta septem mille quingetorum solidorum, tradidit nobis venerabilis Raymundus Jofre, alcajduus castri de Vilamarxant, unde renunciando excepcioni pecunie non numerate non habite et non recepte modo et forma predictis facimus fieri et vobis tradi volumus per notarium infra scriptum in testimonium veritatis presens publicum instrumentum de solucione per vos ut preferitur facta ex dictis centum sexaginta mille⁵ solidis monete supradicte.

Quod est actum Valencie, decima die ianuarii, anno a nativitate Domini M^o CCC^o nonagesimo secundo.

Sig+num Rogerii de Montechateno, militis Gubernatoris predicti, qui hec concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt: venerabilis Raymundus de Salas, Franciscus d'Esparça, Ludovicus d'Alvinya, notarii cives Valencie, Guillelmus Bosch et Sabastianus d'Alpont, portarii curie Gubernacionis.

Sig[*signe notarial*]num Francisci Calonge, regia auctoritate notarii publici per totam terram et dominacionem illustrissimi domini regis Aragonum ac scribe curie Gubernacionis Valencie pro venerabili Iohanne de Iaffero, domicello domino dicte scribanie, qui predictis interfuit et hec scribi fecit clausitque loco, die et anno supradictis.

1. *Al marge esquerre, numeració dels documents recent* [16]. 2. *Providimus, al manuscrit provividimus, per repetició de la síl·laba 'vi' al canvi de pàgina.* 3. *Una mà dibuixada al marge dret apunta cap a aquesta línia.* 4. *Una línia vertical decorada marca, pel marge dret, quatre línies en l'interval octuaginta ... pecunie.* 5. *mille, manca al manuscrit.*

27

1418, juny, 1. Xestalgar

Francesc Sarsuela, senyor de la baronia de Xestalgar, acorda modificar alguns aspectes sobre les prestacions dels seus vassalls.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 83v.

[fol. 83v]

Iesus Christus.¹

Francisco Sarçuela, cavallero e doctor en leyes, senyor del lugar de Xestalgar, haviedo sguart al bien e utilidat de vosotros los alamín, jurados e aljama del dito lugar de Xestalgar e singulares de aquella, presentes, absentes e sdevenidores e por relevar aquella e a vosotros e a cadauno de vos de cargas insuperables, por tenor de la present a todos tiempos firme e valedera, quiero, ordeno e mando por mí e los míos presentes e sdevenidores, que assí commo primero érades tenidos dar a mí por çofra en las obras por mí fasedoras en el dito lugar cinco pehones por cada casa que d'aquí avant vos relaxo graciosament por cada casa dos pehones. Assí d'aquí avant no seades tenidos servir a mí ni a los míos sino con tres pehones por cada casa e seades tenidos darme cinco diners per cadaún pehón, lo que yo más querré. E si más avant de los ditos tres pehones por cada casa haurie mester, que por cadaún pehón vos sia tenido, yo e los míos, dar cinco dineros. E si havía mester bestias más avant de aquellas que per çofra me sedes tenidos dar e servir pora las obras mías e de los míos que por cadauna azembla vos sía tenido, yo e los míos, dar vos siet dineros, assí que hombre con bèstia hayan dotze dineros. La qual provisión e ordi-nación vos prometo por mí e los míos successores tener e complir e no contravenir por alguna causa, manera o razón. E nos, ditos alamín, jurados e aljama por nos e los nuestros presentes, absentes² e advenidores, acceptamos la dita graçia por vos muyt honorable mossén Francisco Sarçuela, senyor nuestro, a nosotros feta, et prometemos complir las ditas cosas segunt desuso se contiene. Et yo, dito Francisco Sarçuela, por tal que aquesto sia más valedero, en testimonio de las ditas cosas vos mando fazer la present con el siello mío seellada. Dado en Xestalgar, primero día de junio en el anyo de la natiuidad de Nuestro Senyor M. CCCC. XVIII°. Francisco Sarçuela.

Dominus³ F. Sarçuela mandavit mihi. Bernardo Oller. Probatum.

1. *En capçalera i adornat.* 2. *Repetit absentes.* 3. *A baix, a la dreta, i emmarcat.*

28

1590, març, 25. Xestalgar

Concòrdia signada pel senyor de Xestalgar, Gaspar de Montpalau, i els seus vassalls sobre diversos aspectes que havien estat objecte de disputa referents a les percepcions senyoriales.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 84r-89r.

[fol. 84r]

Concòrdia feta i fermada entre entre lo molt il·lustre senyor don Gaspar de Monpallau¹ y los síndichs de la universitat del loch de Chestalgar.

In Dei nomine eiusque sacratissime Virginis Mmarie. Amen. Noverint universi quod ego, don Gaspar de Monpalau, miles, dominus baroniarum de Chestalgar, Sot de Chera et Sanz, in civitati Valencie domiciliatus ex una et Ioannes² Bala, iusticia, Franciscus Monfferrique, Ioannes Biota, iurati in anno presenti dicti loci, Michael Pintina, Ioannes Zamar, hermano, Ioannes Mitrig Boamir, Franciscus Avena, Ioannes Mitrig de les Picaderes, Ioannes Araunet Porteta, Ioannes Hubeit de la Scaleta et Ioannes Sabba, ut et tamquam sindici et procuratores universitatis et singularium personarum dicti et presenti loci de Chestalgar, nominati, creati et diputati ad infrascripta, uti constat instrumento recepto per notarium infrascriptum herino die pro nobis et pro tota universitatis³ dicti loci de Chestalgar et singularium illique presentium et futurum, hominorum et feminarum, maiorum et minorum, cuibuscumque sexus, statutu et condicionis sint. Gratis et scienter, thenore presentis publici instrumenti ubique firmiter valituri⁴ interest, intererit aut interesse potest vel⁵ poterit quomodolibet stipulante et recipiente⁶ quod intus super negociis et causis⁷ infrascriptis fuerunt et sunt⁸ inter nos, partes predictas inhita et conventa, tractata,⁹ pactata, concordata et stipulata, capitulata per notarium infrascriptum alta et inteligibili voce in nostri partium predictarum presencia lecta et publicata tenoris sequentis:

«E primerament se diu, y ha de atendre y considerar, que entre nosaltres, dictes parts, se traten y porten en la Real Audiència de la ciutat y regne de València tres causes y litigis, ço és, una de ferma de dret, recurs y demanda ab la qual lo síndich de la dicta universitat

de Chestalgar¹⁰ pretenen que los vehins y particulars de aquella estan en possessió de no pagar quint dels¹¹ préssechs y altres abres e que els hauria de refer lo danny que dits particulars y singulars de Chestalgar han rebut per aver talat los presseguers de les ortes de Chestalgar, de orde del señor de dit lloch pretenent-se per aquell tot lo contrari. E senaladament, que los vassalls de dit lloch estan obligats a pagar y respondre al señor la quinta part de dits préssechs per estar los dits presseguers en terres que donen al señor la quinta part de qualsevol fruits, grans y esplets que¹² fan en aquelles e que per ço, e també perquè haurà tretze anins¹³ que per part de la dicta universitat fonch promès al dit señor de Chestalgar que li pagarien quint de dits préssechs los dits vassalls serien y són tenguts y hobligats, no sols a pagar-li lo quint dels préssechs de huy avant enperò encara de tots [fol. 84v] los anys que han discorreguts des de que lo dit Molt Il·lustre don Gaspar Monpalau prengué la possessió¹⁴ del dit lloch y baronia. E també en pena de comís y altres penes per furs y privilegis del present Regne statuhides per negar dita responsió de la quinta part dels préssechs.

E l'altra e segona causa és també de ferma de dret y recurs ab la qual lo síndich de dicta aljama pretén que los particulars de aquella estarien en possessió de cabbrevar y ser admesos¹⁵ a dit capbreu sens mostrar actes algunes, pretenent lo señor de dit lloch tot lo contrari. E que en cars¹⁶ que per alguna subtilitat de justícia aguessen de ser admessos los dits vasalls a capbrevar sens actes, enperò¹⁷ que açò no·ls scusaria de les causes¹⁸ de comissos y altres penes en què serien encoreguts. E la tercera causa és de recurs emès dels manaments y penes que per part¹⁹ del señor de dit lloch o son procurador foren inposades²⁰ al²¹ jurats de dit lloch en any propassat M D huitanta nou per no haver donat les tandes dels servicis que havien acostumat fer com se·ls havia manat, pretenent lo síndich de dicta universitat que los vassalls y particulars de aquella no tendrien hobligació de prestar tots los servicis que se·ls demanaven, ans bé que lo señor de dit lloch tendria hobligació de mostrar y verificar quins servicis li són hobligats a prestar los dits vassalls, pretenent-se²² per lo señor tot lo contrari y que de temps immemorial ençà los dits vassalls han acostumat de servir y donar tandes de tota manera de servicis tostemps que per lo señor o son procurador són stats demanats. E que axí, seguint dicta obligació, los jurats an costumats²³ manar dictes tandes y servicis sens contradició alguna, segons que pus largament se conté en los processos de dites causes als quals les dites parts se referexen. E que per ço no sols les penes

a d'aquells possades han y dehuen ser executades justament emperò moltes altres per furs y privilegis del present Regne et és²⁴ de justícia disposar.

1.²⁵ Per ço, primerament és estat pactat, clos, avengut y concordat entre dites parts que aquelles y l'altra de aquells hagen de renunciar com ab lo present capítol renunciem als sobredits plets y causes y cascuna de aquelles y a les pretensions y escriptures per les dites parts possades y alegades en los prossesos de dites causes, anul·lant y volent haver per cancel·lats los dits prossesos y les provissions, scriptures y altres qualsevullen en aquells continuades y contengudes de la primera línia fins ha la darrera com si may fossen estades fetes ni continuades.

2.²⁶ Ítem, és estat pactat, avengut, clos y concordat entre les dites parts que lo dit don Gaspar de Monpalau haja de renunciar segons que ab lo present renuncia a la dicta pretenció²⁷ que té de cobrar d'ells,²⁸ vasalls del present lloch, les anyades del quint de dits préssechs discorregudes axí del dia que aquell prengé²⁹ la possessió de dit y present lloch com des del dia que per part de dicta universitat li fonch promès pagar lo quint dels dits préssechs y·ls remet y perdona totes les dictes anyades.

3. [fol. 85r] Ítem, és estat pactat, clos, avengut y cordat³⁰ per entre les dictes parts que los dits síndichs per aquells y per tota la dicta universitat, vehins y habitants de aquella, hagen de renunciar segons que ab lo present renunciem a la dicta pretenció³¹ que tenen de cobrar del dit don Gaspar de Monpalau lo dany que prenen de haver tallat los presseguers de les terres quintades, per ço que los vassalls del present lloch no volien pagar lo quint dels préssechs que·s calien en dictes terres quintades.

4. Ítem³² per quant tots los fruits que·s cullen en les terres de la horta del present lloch paguen y responen a la señoria la quinta part de dits fruits e per dicta rahó és molt conforme a justícia que lo fruit dels presseguers que estan en dites terres quintades paguen y hagen de pagar la quinta part a la señoria. Per ço, és estat pactat avengut y concordat entre les dictes parts que no obstant fins huy no se haja pagat quint de dits préssechs y hagen pretès no pagar dit quint, los dits síndichs per ells y per tota la dicta universitat y particulars de aquella, presents y esdevenidors, majors y menors, axí hòmens com dones, de qualsevol estat y condició sien, regonexent que lo fruit que procedeix dels presseguers que estan en terres quintades den part a la señoria del present lloch, prometen y se

obliguen pagar al señor que huy és, present y aceptant y als que après seran, la sisena part dels préssechs que-s colliran en qualsevol terres quintades del terme del present lloch en esta forma: Ço és que de sis buchs de préssechs que los vassalls del present lloch³³ y cascú de aquells coliran, hagen y sien tenguts de donar al señor del present lloch un buch de dits préssechs, ço és pagant per la valor de cascun de dits buchs que vindran a la part del dit señor tres sous y sis dinés. E si alguns de dits vassalls vendran los préssechs en lo present lloch per arroves, haja a donar axí mateix al señor, de sis arroves una pagant per cascuna arrova tres sous, ab pacte y condició que lo señor del dit present lloch puga pendre per a si los buchs que haurà menester y aquell voldrà dels buch que vendran a la sua sisena³⁴ part puix no sia per a haver-los de vendre ni fer grangeria de aquells.

5. Ítem, és estat pactat, avengut, clos y concordat per y entre les dites parts que lo dit don Gaspar de Monpalau, senyor de lo dit y present lloch, enfranquix y fa franchs als vassalls del present lloch de la dita sisena part dels dits préssechs que es coliran en dictes terres quintades per temps de cinc³⁵ anys³⁶ contadors del dia de huy en avant, axí dels presseguers que huy estan plantats³⁷ com dels que huy avant se plantaran, ab pacte y condició que si algun vassall plantara presseguers en molt excés que, en tal cas, lo señor del present lloch o son procurador, juntament ab los jurats del dit y present lloch, limiten y agen de limitar lo dit excés. E ab pacte també³⁸ e condició que durant los dits cinc³⁹ anys⁴⁰ lo dit señor puga pendre per al servici de sa casa los préssechs que haurà menester francament.

7.⁴¹ Ítem, perquè de huy avant no y haja ocasió de plets entre les dictes parts per ocasió de la partició dels demás fruits que se cullen dins lo terme del present lloch, és estat pactat que en la [fol. 85v] present concòrdia se faça expressa menció⁴² de aquells e, per ço, los dits síndichs confessen⁴³ i en veritat regonexen que han acostumat y estan obligats⁴⁴ com⁴⁵ ara de nou ab la present se obliguen a partir y donar al señor del present lloch dels fruits de la horta del present lloch la quinta part y del secà a la novena excepto los préssechs que han de pagar a la sisena part, com dit és.

7. Ítem, les garrofes y fulla al quint.

8. Ítem,⁴⁶ les olives a la setena part axí en orta com en secà. Ítem, les anous y sebes les partixen al quint y les an de portar a partir a cassa del señor y les sebes se partixen en les portes de la casa dels vassalls.

9. Ítem, sebolles, bajoques, abbergínies, carabasses y altres ortalises que los vassalls fan per a ses cases ne ha de pendre lo señor les que haurà menester per a sa casa.

10. Ítem, mentres y a raïm en les vinyes ne pren lo senyor una sistella gran per lo raïm que los vassalls mengen en ses cases e lo restant raïm se partex a la dozena.

11. Ítem, lo señor pren una⁴⁷ cistella de fruita cada dia per la fruita que los vassalls mengen en ses cases.

12. Ítem, paguen per cada cap de ganado axí cabriu com de lanar un diner excepto los coluts y cabrits que no paguen lo primer anny.

13. Ítem, paguen per cada colmena de abelles un diner.

14. Ítem, paguen per l'olly que faran per a ses cases huit sous per tafulla. Ítem, paguen per cascuna tafulla de alfals set sous y mig.

15. Ítem, és estat pactat y avengut y concordat por y entre les dites parts que lo dit don Gaspar de Monpalau haja y sia tengut, com en lo present se obliga, a admetre a capbrevar als vassalls y abitadors del present lloch sisament per esta primera vegada tant solament sens actes alguns y remetre com en lo present remet, tots y qualsevol comisor y dret de comisar per qualsevol causes causades fins al dia de huy y que haja de fer y fermar acte de stabliment en defaliment de actes a tots los vassalls que no tendran y juraran que no tenien actes de les terres, casses y possessions que aquells y cascú de aquells tenen y poseixen en lo present lloch y terme de Chestalgar.

16. Ítem, és estat pactat, avengut y concordat entre les dictes parts que los dicts síndichs y la universitat del present lloch pagaran com ab lo present prometen pagar al dit don Gaspar de Monpalau, señor del dit y present lloch, y als seus cinch centes lliures moneda reals de València en recompensa y part de les quantitats que lo dit señor podia alcansar, haver y cobrar dels dicts vassalls per rahó del dit capbreu y penes de comís. [*fol. 86r*]

17. Ítem, és estat pactat, avingut y concordat per y entre les dictes parts que no obstant lo síndich de dita universitat haya pretès que lo señor del present lloch tendria hobligació mostrar ab actes los servicis que los vassalls del present lloch tenen obligació de fer e al señor de aquell emperò regonexent los síndichs sobredits per ells y per tota la universitat y singulars de aquella la veritat del

fet, confessen y regonexen en bona fe que los vassalls del dit y present lloch són hobligats servir al señor del present lloch y an acostumat servir de temps ynmemorial a esta part a sos predessersors y ara de nou se hobliguen servir en los servicis, tandes y sofres següents:

18. Primo, an acostumat a donar y ara de nou se obliguen y prometen donar les tandes que seran menester per al servicys⁴⁸ del señor del present lloch per a portar les càrregues que seran menester una jornada alrededor del dit y present lloch pagant lo señor per una jornada de home y cavalcadura dos sous y per mija jornada un sou.

19. Ítem, an acostumat donar y ara de present prometen y se hobliguen donar les tandes que lo señor haurà menester de home fort o pagant-lo per una jornada deu dinés y per mija jornada sinch dinés.

20. Ítem, han acostumat a dar y de nou se hobliguen donar per a cassa del señor y per son servicys lenya tanta com ne haurà menester y en les festes de Nadal lenya grossa la que haurà menester.

21. Ítem,⁴⁹ han acostumat donar al señor y ara de nou se hobliguen donar cascun dijous de cascuna semana un ou per cascuna casa, excepto en la quaresma que no donen ous y en la semana sancta ne deuen y an de donar dos ous per casa⁵⁰ y los vassalls que tenen casa en Landenya donen per cascuna casa un ou cada semana des de Sant Ioan fins a Nadal.

22. Ítem, an acostumat donar al senyor y ara de nou se hobliguen en donar un galina y un polastre⁵¹ per cada cassa cascun any quant lo senyor lo demana escepto les cases se mostren que ab veritat se⁵² mostren no haver tengut gallines y pollastres en nengun temps de·l any, les quals cases y cascuna de aquelles en tal cas hagen de pagar dos sous per dicta gallina y pollastre.

23. Ítem, han acostumat donar y ara se hobliguen filar per al senyor en cascuna cassa, cascun any, una lliura de lli, altra d'estopa francament e si lo senyor voldrà que filen lo lli molt prim, filaran tant solament la lliura de lli. Ítem, an acostumat donar y ara se obliguen [fol. 86v] a donar per ses tandes los llits que per part del senyor se demandaran.

24. Ítem, han acostumat y ara prometen collir les garrofes de les garrofers del señor que té en la costa del castell y portar-les a la casa del señor francament.⁵³

25. Ítem, han acostumat y ara prometen portar a València la part dels fruits que toca a senyor y una jornada entorn del lloch de franch.

26. Ítem, han acostumat y ara de nou se hobliguen portar la part dels fruits a senyor pertanyent y palla de les eres a la casa del senyor de franch.

27.⁵⁴ Ítem, han acostumat y ara prometen donar francament los jornals⁵⁵ de hòmens y bèsties que seran menester per·a les sèquies majors del terme del dit lloch com vinga a càrrech del senyor pagar la cals, madera y mestres.

28. Ítem, han acostumat y ara prometen donar de franch les tandes y jornals⁵⁶ de hòmens y bèsties que seran menester per a les hobres del castell damunt lloch.

29. Ítem, han acostumat y ara de nou prometen donar per a les hobres de la casa y ort del senyor, forn, molí, carneseria, almàsera y altres regalies tans jornals quants haurà menester lo senyor per tanda pagant per un home sinch dinés y per una bèstia set dinés per jornada.

30. Ítem, han acostumat y hara de nou prometen veremar les vinyes del senyor, llaurar les garres, tirar la verema, calsigar, trescolar, traure la brissa, llavar los trulls donant los senyor a cada mula y home que tiraran la verema mig almut de forment y quatre dinés y a cascun d·ells que calsigaran un parell de espartenyas de espart.

31.⁵⁷ Ítem, han acostumat y ara de nou prometen fer present al senyor per·a les festes de Nadal set parells de gallines y tres quarterons de mel, dos càrregues⁵⁸ de carbon, set dozenes de margallons y en les festes de Pasqua un cabrit pagant lo senyor un real valencià.

32. Ítem, los que tenen cases en Lendenya han acostumat y hara prometen donar y fer present al senyor cascun any, en les festes de Nadal, dos gallines, una càregua de carbó, un quarteró de mel y dos dozenes de margallons.

33. Ítem, és estat pactat, avengut y concordat per entre les dictes parts que lo dit don Gaspar de Monpalau haja de remetre segons que ab lo present remet y perdona totes les penes que són estades imposades axí als iurats de·l'any proppassat con de·l'any present per no haver donat les tandes y servicis que per part del senyor los fonch estat demanat segons tenien y tenen obligació.

34. Ítem, és estat pactat, avengut y concordat, per y entre les dictes parts que los presents capítols y cascú de⁵⁹ aquells sien executoris ab renunciació de propi fer y sumissió del for de qualsevol jutge elegidor per les parts dins lo present regne de València conforme [fol. 87r] lo estil y pràctica del notari rebedor de aquells.»

Quibus quidem capitulis lectis et publicatis per notarium infra-scriptum atque intellectis per nos, dictas partes laudantes, aprobantes, facientes et firmantes, omnia et singula in preinsertis capitulis et eorum singulis pactata, conventa, concordata, stipulata atque promissa per nos et successores nostros quoscumque pacto specialii stipulacione solempniter veniente, promittimus et, fide bona, convenimus una pars nostram alteri et altera alteri ad invicem et vicissim atque iuramus ad Dominum Deum Nostrum eiusque Sancta quatuor Evangelia, manibus nostris dexteris epon-te et corporaliter tacta, omnia supra et infrascripta et in prein-sertis⁶⁰ capitulis et eorum singulis singula singulis singulariter⁶¹ et discrimine contenta, devita et enarrata, pactata, contenta, stipu-lata, concordata atque promissa quantum ad unaquaque partium predictarum pertinet⁶² et pertinere et expectare⁶³ videntur simula-rumque singulis referendo, atendere efficaciter et complere, tenere et inviolabiliter⁶⁴ observare prout in dictis capitulis et eorum singulis concordata, pactata, conventa et stipulata⁶⁵ et sunt atque promissa. Et eanullo unque tempore infringere, revocare, contradicere nech nunch⁶⁶ aliquem vel aliquos contravenire palam⁶⁷ vel oculte aliqua racione vel causa. Si vero aliqua pars nostram preinserta capitula et eorum singula et in eisdem contenta, pactata, concordata, sti-pulata⁶⁸ atque promissa non observarent vel adinveneret aut contra promissa venire presumpserit, palam⁶⁹ vel oculte, sichque prein-serta capitula et eorum singula et in eis contenta infringentur et ad debitur et concordatum finem non devinerentur aut si nos, dicte partes, ni interveniente absque aliqua nostri vel nostrarum partium predictarum intimacione, notificacione, requisicione et pro- testacione ultra pennam per iurium, ipso facto, nos, dicte partes, et nostri aut altera nostrum partium predictarum contravenien-do incurramus et incidamus, incidat et incurrat, pennam mille librarum monete regalium Valencie, de bonis partis nostrum in-hobedientis et predicta non observantis exhigendorum et parti nos-trum parenti et hobedienti et predicta observanti aplicandorum, datorum et solvendorum pro pena et nomine pene, damno atque expensis et interesse, ratto semper hoc pacto manete. Itaque exacta dicta pena vel non aut gracione remissa nichilominus predicta om-

nia et singula supra et infracta et in preinsertis capitulis et eorum singulis contenta, concordata, stipulata atque promissa in suis robore maneat et firmitate quequidem pena exigatur et exhiigi possit totiens quotiens fuerit contrafactum. Renunciantes scienter omni⁷⁰ excepcioni rei sich non geste, inhite, concordate, pactate, stipulate atque promisse prout in dictis capitulis et eorum singulis continetur et doli, condicioni sive causa et in stimacioni beneficio iuri, et ligi duentibus que qui factum permittit prestando interesse liberatur et omni alique iuri, foro, privilegio [*fol. 87v*] et consuetudini premissis obvianti. Ad quorum omnium et singulorum super et in forum et emissionum et expensarum si quas fieri contigeret solucionem, satisfaccionem emenda et complementum distringi, compelli seu eciam forciari possimus nos, dicte partes, et nostri adinvicem vicissim per gubernatorem regni Valencie vel alium quemcumque iudicem ibi eligendum, secularem tamen in cuius foro, iudicio et examine omina a predicta et infracta in preinsertis capitulis et eorum singulis contenta, pactata, capitulata atque promissae, nos, dicte partes, et nostri ad invicem et vicissim adimplere, complere, tenere et observare promittimus et teneamus ac si contractus ibi esset celebratus et solucio destinata cuius foro, destrutui, cohercioni et iudicio licet non sit vel fuerit iudex noster ordinarius.

Nos tamen, partes predictae, adinvicem vicissim et omnia bona et iura nostra et nostrorum submittimus⁷¹ et astringimur nostro proprio foro quo ad hic penitus et de certa sciencia renunciando et ligi si convenerit de iurisdictione omnium iudicium propter dicenti iudicium iudicis de quo sit conventum et in quem iurisdictione est quo comodo prorrogata vel ei consensus habitus ante litem contestatam posse revocari et omi alii fori declinatorie fiantque inde per eunde et pro premissis omnibus et singulis supradictis et in fines et preinsertis capitulis et quolibet illorum contentis, stipulatis, pactatis atque promissis vendicio, execucio et distraccio bonorum omnium et iurium nostrorum partium predictis et alterius nostrum nostre mobilium et immobilium privilegatorum habitatorum valque habendorum sine aliqua libelli oblacione, littis, contestacione legitima subastacione aut aliam iuris solempnitate sed ad solam demonstracionem presentis publici instrumenti aut eius exempli quod valere volumus et vim obtinere confessionis iudicialis et sentencie difinitive in rem iudicatam rata acte a qua ulterius appellare vel suplicare non licet neque observetur aut observari oporteat in hiis aliqua iuris solempnitas.

Immo dicta pignora execucio, vendicio et distraxio bonorum iurium predictorum fiant et fieri possint et valeant prout in execucionibus fiscalibus est fieri asietum et de condempnacione pene quantidequa retroclamum extittit subsecutum omni iudiciario ordine protemisso nech admitti possemus aliquas (...) et quibusvis apellationibus iustis, frivolis et iniustis et quibusvis recursibus et correccionibus et iuri eciam apellandi et recurrenti et facultati bonorum accionis immobilium bonis existentibus mobilibus, semoventibus et privelegiatis.⁷² Adicientis nobisque ex dicto pacto consensientes quod liceat nobis partibus predictis et alteri nostrarum partium predictarum pariare iudicium accione, execucione tam in modo, forma, loco et examine quam uno de duobus vel pluribus debitoribus conventi non possit contra alios correos vel obligatos procedi donech primitus conventi bona sunt discussa et nulitus non solvendo et nichilominus comunem de estipulacione predicta roborata promitimus nos dicte partes atque, fide bona, convenimus nobis ad invicem et vicissim quod supradictis omnibus et singulis atendendis et [fol. 88r] complendis a nobis et bonis nostris ad invicem et vicissim habendis, exigendis et recuperandis, aliqua pars nostrum dannum aliquod interesse gravamen vel expensas sustinerit vel fecerit totum id quid quis sit et quantumcumque fuerit nobis et nostris ad invicem et vicissim nostre omnimode voluntate solvere teneamur et reficere super quibusdam gravaminibus sump-tibus interesse et expensis credatur solo simplici iuramento partis nostrum. Que dannum, interesse et expensas fecerit sine testibus et alia probacione quod nunch pro tunch et contra nobis ad invicem et vicissim deferimus et pro delato haberi volumus. Quam iuramenti dilacionem non possimus modo aliquo revocare, revocantes iuridicenti delacionem iuramenti ante ipsius prestacione posse revocari et in eius prestacione partes presentes esse oportere pro quibus omnibus et singulis sich atendendis firmiterque complendis obligamus un pars nostrum alteri et altera alteri ad invicem et vicissim.

Ut ego, dictus don Gaspar de Monpalau, omnia et singula bona mea et nos, omnes supradicti sindici, bona nostra et nostrorum et dicte universitatis et singularium ipsius, mobilia et immobilia, privilegiata et non privilegiata, ubique habita et habenda, renunciantes nos dicti sindici quantu ad hiis beneficiis dividendarum et cedendarum accionum novarum constitucionum epistole divi Adriani et foro Valencie de pincipalis prius conveniendo et nomine mulierum certificati per notarium infrascriptum de iuribus illarum et signanter de beneficio senatus consulti velle iam illi specte renuncia-

mus dotibusque et sponsaliciis illarum et omni alii iuri premissis obvianti et privilegio virtualium renunciantesque eciam remedio legis secunde et de rescindenda vendicione qua subvenitur receptis enormissime seu ultra dimidiam partem iustiprecii et nomine minorum beneficio minoris etatis atque integrum resitucioni et omni alii iurii contra predicta omnia disponenti quomodolibet. In quorum omnium fidem et testimonium volumus nos, dicte partes, per notarium infrascriptum dum publica consimilia fieri instrumenta unum alteri nostrum tradendum.

Quod est actum in loco de Chestalgar, die vicesimo quinto mensis marcii anno a Nativitate Domini M. D. nonagesimo.

Sig⁷³+num mei don Gaspar de Monpalau predicti. Sig⁷⁴++++na nostrum Ioanis Bala, Francisci Monferrique, Ioannis Biota, Michelis Pintina, Ioannis Zamar hermano, Ioannis Mitrig Boamir, Francisci Avena, Ioannis Mitrig de les picaderas, Ioannis Arduchet [fol. 88v] Porteta, Ioannis Ubeit de la Escaleta et Ioannis Sabba predictorum, qui hec nominibus supradictis singula singulis referendo laudamus, concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt: Venerabilis Franciscus Çaragoça, presbiter et rector dicti loci, et Ioannis Mija, scutifer, in dicto loco repertus.

Sig[*signe notarial*]num⁷⁵ meum Pauli Galceran, auctoritatibus Valentina et regia, notarii publici qui predictis interfui eaque recepi et per alium scribere fecit et cum suprapositis in septuagesima octava linea ubi supraonitur «singula suis», et in nonagesima nona ubi supraonitur «oblacionis», et centesima undecima linea ubi supraonitur «vigesimo». Clausi et subsignamur.

Lo⁷⁶ sicne es posà per lo escrivent per inorància.⁷⁷

[fol. 89r]

Taula de les contengudes⁷⁸ en la concòrdia antedicta

1. Conté renunçiasió als plets que-s portaven
2. Renunçia lo señor a ses pretensions
3. Renunçien los vasalls al dany rebut per lo tallar dels arbres
4. Com paguen la part dels préssechs
5. Mercè dels⁷⁹ préssechs per temps de sinch anys⁸⁰
6. Com paguen lo gra de la horta y montanya
7. Com paguen les garrofes y fulla⁸¹

8. Com paguen les olives de horta y secà
9. Com paguen les hortalsises
10. Com paguen lo raïm
11. Collir fruita per casa del señor
12. Com paguen lo dret del ganado
13. Com paguen de les colmenes
14. Com paguen per tafulla de lly
15. Mercè⁸² de capbrevar per la primera vegada
16. Promesa de dinés
17. Pretensió dels⁸³ vasalls de mostrar actes
18. Tandes per portar les càregues una jornada alderedor
19. Tandes de preu una jornada alderedor
20. Tanda de servici de lenya per cassa del señor
21. Costum en donar ous cada semana
22. Costum en donar gallines y polastres
23. Com costumen filar les vassalles
24. Com acostumen collir⁸⁴ les garrofes⁸⁵ de la costa del castell
25. Com acostumen portar a València o una jornada los fruits
26. Com acostumen portar palla⁸⁶ y fruits de la hera a casa del señor
27. Tandes de bras y cavalcadures per al castell
28. Tandes per a les sèquies majors⁸⁷
29. Tandes per a la casa y ort del señor
30. Tanda per a veremar y tot lo demés per la verema
31. Present de la Heneda⁸⁸ per a Nadal
32. Perdó de penes axí alls jurats com los demés vasalls
33. Exequtòries ab renunciació de propi for

1. Monpallau, *al manuscrit*, Monpalla. 2. Ioannes, *al manuscrit*, Ioanes. *La incorrecció es repeteix diverses vegades.* 3. *Segueix, ratllat*, et singularium personarum. *Les deficiències cal·ligràfiques del copista aconsellen prescindir de les desenes de petites correccions que hi ha al llarg del document.* 4. *Segueix un text ratllat: et in aliqui non violandi in aliquo non violando confitemur [sic] et in veritate recognoscumque una pars nostrum alteri et altera alteri ad invicem et vincissimo presentibus et nostris successoribus notario infrascripto pro illis et omnibus aliis quoram, al començament del qual hi ha sobreescrit per la mateixa mà: eso no se avia de borrar.* 5. *interest, intererit aut interesse potest vel, interlineat al damunt d'un*

ratllat il·legible. 6. et recipiente, interlineat. 7. Segueix, ratllat, et causis. 8. Al manuscrit, sun. 9. Al manuscrit, tratata. 10. Segueix, ratllat, han rebut per aver talat los presseguers. 11. Sic. Es repeteix aquesta estructura doblant la l per tot el text; l'hem corregida. 12. Corregit sobre que-s cancel·lant les tres darreres lletres. 13. Sic. 14. Sic. 15. Al manuscrit, amesos. 16. cas, al manuscrit, cars. 17. Sic. 18. Segueix, repetit, de les causes. 19. Esborratllat damunt de present. 20. Sic. 21. Sic. 22. Al manuscrit, pretenenet-se. 23. Sic. 24. Precedit d'una a. 25. Al marge esquerre. 26. Al marge esquerre, com a la resta de la numeració que refereix la taula final. 27. Sic. 28. d'ells, al manuscrit, dels. 29. Sic. 30. Sic. 31. Sic. 32. Al marge dret, 2, per error. 33. Al manuscrit, subratllat, En esta ... lloch. Al marge dret, sisè de présechs. 34. sisena, al manuscrit, cisena. 35. cinc, al manuscrit, sinch. 36. anys, al manuscrit, anns. 37. plantats, al manuscrit, plantàs. 38. també, al manuscrit, tanbé. 39. Al manuscrit, sinch. 40. Al manuscrit, anys. 41. Al marge esquerre, com cada número que encapçala un apartat. Els 13 i 14 estan junts. 42. Al manuscrit, mensió. 43. Una S afegida. 44. Al marge esquerre, quint dels fruits en la orta y en lo secà la novena. 45. Precedeix, ratllat, per com ara de nou. 46. Al marge esquerre, entre el 7 i el 8, olives, i entre el 8 i el 9, anous y sebes. 47. Afegit sobreescrit. 48. Al marge dret, servicis. 49. Al marge dret, ous. 50. Segueix, ratllat, y los vassalls. 51. Segueix, ratllat, per cada. 52. Afegit sobreescrit. 53. Al marge esquerre, port. dels fruits. 54. Al marge esquerre, obres de sèquies. Les entrades 27, 28 i 29 tenen el seu text sobreescrit sobre un altre de ratllat. Aquest fet produeix una errada en la correspondència entre la numeració i la taula final. 55. jornals, al manuscrit, jornalls. 56. jornals, al manuscrit, jornalls. 57. Aquest paràgraf no es troba representat en la taula final, per tant, s'arrossega una errada d'ací endavant. 58. Càrregues, al manuscrit, càregues. 59. Segueix de, repetit. 60. preinsertis, al manuscrit, preincertis. 61. singulariter, al manuscrit singlariter. 62. pertinet, al manuscrit, pretinet. 63. et pertinere et expectare, afegit sobreescrit. 64. inviolabiliter, al manuscrit, inviolabiter. 65. stipulata, al manuscrit, estripulata. 66. nunch, al manuscrit, nuch. 67. palam, al manuscrit, pallam. 68. stipulata, al manuscrit, stripulata. 69. palam, al manuscrit, pallam. 70. preinsertis capitulis et eorum singulis contenta, concordata, stipulata atque promissa in suis robore [maneant] et firmitate quequidem pena exigatur et exhibi possit totiens quotiens fuerit contrafactum. Renunciantes scienter omni, sobreescrit sobre un text raspat. 71. submittimus, al manuscrit, seguit de subpromitur, ratllat. 72. privilegiatis, al manuscrit, privelegiatis. 73. Sig-, al manuscrit, S-. 74. Sig-, al manuscrit, S-. 75. Tot el paràgraf està ratllat. 76. Aquesta anotació es troba sota el signum, ratllat. 77. Sic(!). 78. Al manuscrit, contengude. 79. dels, al manuscrit, dells. 80. anys, al manuscrit, anne. 81. fulla, al manuscrit, fula. 82. mercè, al manuscrit, mersè. 83. dels, al manuscrit, dells. 84. collir, al manuscrit, colir. 85. garrofes, al manuscrit, garofes. 86. palla, al manuscrit, pala. 87. majors, al manuscrit, major. 88. La Hendená és Lendenya/Landenyá, lloc de la baronia.

29

1686, febrer, 8 (sense lloc)

Anotació sobre la creació del vincle dels senyorijs de la família Montpalau, senyors de Xestalgar i Sot de Xera, i relació dels successius titulars fins aleshores.

[A]. Original perdut.

B. CX, f. 90r-90v.

[fol. 89v]

[fol. 90r]

Vincle dels Mompalaus.

Don Gaspar de Mompalau, señor de les Varonies de Gestalgar y Sot de Chera, en son últim testament y codicilis rebuts y publicats per Joachim Martí, notari, en 14 de juny 1600, y 27¹ de mars y 2 de abril 1606 instituí hereva a sa muller Ana Maria Ferrer ab facultat de poder dispondre de dita herència entre sos fills vinculant dites varonies.

En après, la dita Ana Maria Ferrer, usant la dita facultat en contemplació de matrimoni entre don Baltasar de Mompalau y doña Ana Maria Musefi en los capítols matrimonials de aquells rebuts per Jaume Forés, notari, en 18 de dehembre 1606, li féu donació al dit don Baltasar de Mompalau, son fill, de tots los véns recaens en la dita herència.

En après, lo dit don Baltasar de Mompalau, en son últim testament rebut y publicat per Pere Pereda, notari, en 7 de mars 1625 y 25 de agost 1638 instituí hereu universal a don Gaspar de Mompalau, son fill.

En après, lo dit don Gaspar de Mompalau féu son testament en forma de plica encomanat a Joseph Rocafull, notari, publicat per aquell en 15 de mars 1664 y deixa hereva universal de tot lo liure a Dona Antònia Milà de Aragó, sa muller, y en tots los véns vinculats a Dona Maria Mompalau, sa jermana.

En après, la dita dona Maria Mompalau en son últim y darrer testament rebut y publicat per Florencio² [fol. 90v] Palacios, notari, en lo primer y tres de abril 1664 instituí hereva universal a dona Francisca Phelipa Monsoriu y Mompalau, sa filla única.

En après la dita dona Francisca Phelipa Monsoriu y Mompalau ab declaració per lo Justícia Civil de València en 8 de febrer 1666 es declara haver succeït en lo dit vincle.

1. Pot ser 23. 2. Al manuscrit Flo- i afegit al marge inferior -rencio com era costum d'anunciar la paraula incompleta en canvi de pàgina. Al 90v, reprèn Florencio, novament.

Índex del cartulari

[*fol. 1r*]

Carta de donació feta per lo senyor rey en Jacme a-n Rodrigo Ortiç e als seus de la alqueria de Xestaltar; *in prima*.

Carta de venda feta per Rodrigo Ortiç a n'Artal de Huerto, de Xestaltar; *in eadem*.

Carta de donació feta per la muller de n'Artal de Huerto a-n Martín Rodrigo, fill seu, de Xestaltar; *in II^a*.

Compromés feit entre los senyors de Xulella de una part e lo senyor de Xestaltar de l'altra per rahó dels térmens; *in III^a*.

Carta de la població de Xestaltar; *in eadem*.

Carta de la divisió dels térmens de Xulella e de Xestaltar; *in V^a*.

Carta de venda feta per en Martín Roiç de Foces al senyor rey en Jacme del castell e vila de Xestaltar; *in VI^a*.

Carta de venda feta per lo senyor rey en Jacme al noble en Bernat Guillem d'Entença del castell e vila de Xestaltar; *in IX^a*.

Carta de la ferma de dret feta per lo procurador del senyor de Xestaltar contra lo senyor de Pedralba davant lo lochtinent de governador per rahó de la cèquia de Pedralba; *in XII^a*.

Testament del noble don Gombalt d'Entença; *in XIII^a*.

Cartes nubcials fetes entre l'alt inffant n'Amfós, segon nat del molt alt senyor en Jacme, de bona memòria rey d'Aragó, e la molt noble na Teresa d'Entença; *in XXI^a*.

Testament de la alta senyora inffanta dona Teresa d'Entença, muller de l'alt senyor inffant n'Amfós, comtessa d'Urgell; *in XXIII^a*.

[*fol. 1v*]

Testament de l'alt senyor inffant en Jacme, comte d'Urgell; *in XXIX^a*.

Carta de canbi feta entre lo senyor comte d'Urgell e lo noble en Guillem Ramon de Muncada de les baronies de Xiva e de Xestalgar ab lo castell de Cervelló e ab la vila de Appiera; *in XXXVI^a*.

Carta de compra feta per lo noble n'Ot de Muncada de les baronies de Xiva e de Xestalgar de poder de la cort de la governació de regne de València; *in XLIII^a*.

Carta de àpocha del preu de les baronies de Xiva e de Xestalgar feta al noble mossèn Ot de Muncada; *in XLVI^a*.

Sindicat fet per la universitat de Vilamarxant a-n Bernat Costa, mercader, sobre la venda de Xestalgar; *in XLVII^a*.

Carta de donació del mer imperi de Xiva e de Xestalgar feta a l'inffant n'Amfós per lo senyor rey en Jacme; *in XLIX^a*.

Privilegi de la franquea atorgada als vehins de Xestalgar de totes lurs coses; *in L^a*.

Carta de donació del mer imperi de Xiva feta per lo senyor rey n'Amfós a l'inffant en Jacme; *in eadem*.

Carta dels capítols fets e fermats entre lo noble mossèn Ot de Muncada de una part, e en Vicent Nadal de la part altra, sobre la venda de Xestalgar; *in LI^a*.

Carta de metiment de possessió de Xestalgar, en la qual és inserta la compra e la procuració de mossèn Ot de Muncada; *in LIII^a*.

Sindicat fet per la aljama de Xestalgar per fer sagrament de feltat al honrat en Vicent Nadal; *in LXIII^a*.

[*fol. 2r*]

Sindicat fet per la universitat e aljama de Xiva a vendre Xestalgar a l'honrat en Vicent Nadal; *in LXVIII^a*.

Sindicat fet per la universitat e aljama de Castellnou a vendre Xestalgar, a l'honrat en Vicent Nadal; *in LXVI^a*.

Compromés e sentència fet e donada sobre lo passatge de la fusta de Xestalgar; *in LXVIII*?

[Escrit sobre la modificació d'unes prestacions que fan els de Xestalgar atorgat pel seu senyor, Francesc Sarsuela i adreçat als *alamín, jurados e aljama* de la baronia.]

Concòrdia feta y fermada entre lo molt Venerable Senyor don Gaspar de Monpalau y los síndichs de la universitat del lloch de Chestalgar.

[Vincle dels Montpalaus].

Relació dels documents segons l'ordre de còpia del manuscrit

CORRESPONDÈNCIA EDICIÓ-CRONOLOGIA

Relació de documents segons la disposició en el manuscrit

En rodona assenyalen el número del document segons apareixen al manuscrit del *Cartulari de Xestaltar*, i en negreta el número de document segons la disposició cronològica emprada en aquesta edició. Hi incloem la data del document.

1. 1238, juny, 18. València (<i>in obsidione</i>)	1
2. 1255, març, 30 (sense lloc)	2
3. 1277, juliol, 3. València	3
4. 1278, abril, 20. València	4
5. 1284, desembre, 27. Alcosser	5
6. 1286, abril, 8. València	6
7. 1295, juny, 30. València	7
8. 1296, agost, 20. València	8
9. 1299, març, 26. Xestalcamp (<i>in quodam monte</i>)	9
10. 1304, setembre, 12. Alcolea de Cinca	10
11. 1314, novembre, 11. Lleida	11
12. 1327, octubre, 23. Saragossa	14
13. 1344, maig, 14. Peralada	16
14. 1382, desembre, 20. Menàrguens	17

15. 1391, desembre, 16. València	20
16. 1392, gener, 10. València	26
17. 1391, desembre, 20. Vilamarxant	22
18. 1318 (1319), gener, 4. València	12
19. 1318 (1319), gener, 23. Xàtiva	13
20. 1333, setembre, 18. Lleida	15
21. 1391, desembre, 11. València	19
22. 1391, desembre, 22. Xestalgar	25
23. 1391, desembre, 22. Xestalgar	24
24. 1391, desembre, 20. Xiva	23
25. 1391, desembre, 16. Castellnou (Castelnovo)	21
26. 1386, octubre, 11 (sense lloc)	18
27. 1418, juny, 1. Xestalgar	27
28. 1590, març, 25. Xestalgar	28
29. 1686, febrer, 8 (sense lloc)	29

Índex cronològic dels documents

CATÀLEG DELS REGESTS

Anotem, numerats per ordre cronològic, els documents de la nostra edició amb especificació de la data completa i del regest de cada document.

1. 1238, juny, 18. València (*in obsidione*). Jaume I fa donació de l'alqueria de Xestalgar a Rodrigo Ortís i als seus successors.

2. 1255, març, 30 (sense lloc). Rodrigo Ortís ven l'alqueria de Xestalgar a Artal de Huerto i a la seua dona, Sança Roís, per set-cents morabatins alfonsins.

3. 1277, juliol, 3. València. Sança Roís, vídua d'Artal de Huerto, fa donació del castell i l'alqueria de Xestalgar al seu fill Martí Roís per raó del matrimoni projectat amb Elvira, filla de Blasco Maça i Teresa Ximenis, senyors de Vilamarxant. Sança es reserva l'usdefruit de les rendes mentre visqui.

4. 1278, abril, 20. València. El bisbe de València, Jaspert de Botonac, i Martí Roís, fill i hereu d'Artal de Huerto, senyors respectius de Xulella i Xestalgar, trien l'arbitratge de Blasco Maça de Bergua, Hug de Romaní i Bernat de Busquet, perquè delimitin la frontera comuna d'ambdues senyories.

5. 1284, desembre, 27. Alcosser. Carta de poblament de Xestalgar manada fer per Sança Roís de Varea, vídua d'Artal de Huerto i senyora del lloc, al seu capellà, Guillem de Montanyana, amb la demanda que la ratifiqui el seu fill, Martí Roís.

6. 1286, abril, 8. València. Martí Roís de Foces, senyor de Xestalgar, i Jaspert de Botonac, bisbe de València, juntament amb

el capítol de la seu valenciana que deté la senyoria de Xulella, procedeixen a l'amollonament de la frontera comuna. L'acord inclou una regulació sobre la caça per a ambdues comunitats veïnes.

7. 1295, juny, 30. València. Martí Roís de Foces i la seua dona, Eva d'Entença, venen al rei Jaume II el castell i la vila de Xestalgar per 50.000 sous valencians.

8. 1296, agost, 20. València. El rei Jaume II ven Xestalgar a Bernat Guillem d'Entença, representat pel seu procurador, Sanç de Laçano, alcaid de Xiva, per 50.000 sous valencians.

9. 1299, març, 26. Xestalcamp (*in quodam monte*). Rui Sanxis de Calataiud, senyor de Pedralba, és citat en un tossal de Xestalcamp per a llegir-li la resolució feta a Xàtiva el 23 de març de 1299 per Gil de Liori, en nom del procurador dels regnes de València i Múrcia, Jaume de Xèrica, davant la ferma de dret presentada per Eiximèn/Ximèn de Torrocella, alcaid de Xestalgar, en nom del seu senyor, Bernat Guillem d'Entença, queixant-se perquè els de Pedralba havien obert una sèquia dins el terme de Xestalgar per tal de dur aigua a Pedralba i havien capturat dos musulmans del lloc. La resolució ordenava al senyor de Pedralba detenir les obres i tornar els dos presoners que retenia. Rui Sanxis, però, la rebutja al·legant que s'ha obtingut amb falsedats i que els musulmans de Xestalgar van ésser capturats perquè feien malbé la sèquia dins el terme de Pedralba.

10. 1304, setembre, 12. Alcolea de Cinca. Testament de Gombau d'Entença, senyor d'Alcolea de Cinca, de Xiva i Xestalgar, i d'altres llocs, en què institueix hereva universal la seua filla Teresa.

11. 1314, novembre, 11. Lleida. Cartes nupcials entre l'infant Alfons, fill segon del rei Jaume II, i Teresa d'Entença.

12. 1318 (1319), gener, 4. València. El rei Jaume II fa donació del mer imperi al seu fill, l'infant Alfons, a les baronies de Xiva i Xestalgar que havia rebut per dot de la seua esposa, Teresa d'Entença, amb la condició que si les havia de tornar s'anul·laria aquesta donació.

13. 1318 (1319), gener, 23. Xàtiva. Franquícia de lleuda, peatge i altres drets reials atorgada pel rei Jaume II al veïns de Xestalgar.

14. 1327, octubre, 23. Saragossa. Testament de Teresa d'Entença, senyora d'Alcolea de Cinca, de Xiva i Xestalgar, muller de l'infant Alfons i comtessa d'Urgell. Hi institueix hereu universal el seu segon fill, Sanç, i, si de cas hi mancava, el tercer fill, Jaume.

15. 1333, setembre, 18. Lleida. El rei Alfons IV fa donació del mer imperi de Xiva al seu fill Jaume, comte d'Urgell, tal com l'havia rebut de son pare, el rei Jaume II. Jaume d'Urgell havia rebut la baronia pel testament de sa mare, la infanta Teresa d'Entença, els antecessors de la qual, antics senyors de Xiva, no hi exerciren aquella jurisdicció.

16. 1344, maig, 14. Peralada. Testament de l'infant Jaume, comte d'Urgell i fill segon del rei Alfons IV i de la infanta Teresa d'Entença. L'infant és també senyor, entre altres, de les baronies de Bunyol, Xiva i Xestalgar. Hi institueix hereu universal el seu fill Pere.

17. 1382, desembre, 20. Menàrguens. L'infant Pere, comte d'Urgell i fill del comte Jaume, intercanvia la meitat proindivisa de les seues baronies de Bunyol i Xiva i el lloc de Xestalgar amb el castell de Cervelló i la vila de Piera, propietats de Guillem Ramon de Montcada, comte d'Agosta i Nucària. L'infant en farà dues parts perquè en pugui triar una Guillem Ramon de Montcada.

18. 1386, octubre, 11 (sense lloc). L'alcaid d'Alpont, Pere del Puig, i el senyor de Xestalgar, Guillem Ramon de Montcada, acorden nomenar àrbitres per tal de resoldre el litigi que mantenen sobre el dret a passar fusta pel riu Guadalaviar (ara riu Túria) i perquè dictin sentència.

19. 1391, desembre, 11. València. Acord sobre la venda feta per Ot de Montcada a Vicent Nadal de la baronia de Xestalgar per 7.500 florins d'or d'Aragó.

20. 1391, desembre, 16. València. Carta de la compra feta per Ot de Montcada de les baronies de Xiva i Xestalgar, per 160.000 sous valencians en subhasta feta pel governador del Regne, Roger de Montcada. Les baronies havien estat segrestades a Guillem Ramon de Montcada per l'impagament d'uns drets que li reclamaven els familiars.

21. 1391, desembre, 16. Castellnou (Castelnovo). Acord de la universitat i l'aljama de Castellnou, baronia d'Ot de Montcada, per avalar la venda de Xestalgar feta pel seu senyor a Vicent Nadal, ciutadà de València. Nomenen Bernat Costa, mercader de València, com a procurador d'ambdues comunitats.

22. 1391, desembre, 20. Vilamarxant. Procuració feta per la universitat de Vilamarxant en favor de Bernat Costa, mercader de València, per intervindre en la venda de Xestalgar feta per Ot

de Montcada, senyor de Xiva, Vilamarxant i Castellnou, al ciutadà de València Vicent Nadal, per 7.500 florins d'Aragó.

23. 1391, desembre, 20. Xiva. Acord conjunt de la universitat (els cristians de Xiva i Miralcamp) i l'aljama (els musulmans de Xiva i Godella —ara Godelleta—) de Xiva per avalar la venda de Xestalgar feta per Ot de Montcada a Vicent Nadal, ciutadà de València. Designen Bernat Costa, mercader de València, com a procurador seu.

24. 1391, desembre, 22. Xestalgar. L'aljama de Xestalgar, reunida per manament de Ramon Jofre, alcaid de Vilamarxant i representant d'Ot de Montcada, antic senyor de Xestalgar, nomena procurador seu l'alamí del lloc, Hamet Almaeç, per a prestar jurament de fidelitat al nou senyor, el ciutadà de València Vicent Nadal.

25. 1391, desembre, 22. Xestalgar. Acta de la presa de possessió de Xestalgar per part de Vicent Nadal, ciutadà de València, de mans del venedor, Ot de Montcada, representat pel seu procurador Ramon Jofre, alcaid de Vilamarxant. Conté els documents de la procuració i de l'acord de venda.

26. 1392, gener, 10. València. Rebut del preu de les baronies de Xiva i Xestalgar, adquirides per Ot de Montcada en subhasta feta per la cort del governador. El preu, 160.000 s., és satisfet en dues parts: 82.500 els paga Vicent Nadal, que ha comprat Xestalgar, en el mateix acte, a Ot de Montcada, i la resta, 77.500, els fa efectius l'alcaid de Vilamarxant en nom de l'adquirent, Ot de Montcada.

27. 1418, juny, 1. Xestalgar. Francesc Sarsuela, senyor de la baronia de Xestalgar, acorda modificar alguns aspectes sobre les prestacions dels seu vassalls.

28. 1590, març, 25. Xestalgar. Concòrdia signada pel senyor de Xestalgar, Gaspar de Montpalau, i els seus vassalls sobre diversos aspectes que havien estat objecte de disputa referents a les percepcions senyorials.

29. 1686, febrer, 8 (sense lloc). Anotació sobre la creació del vincle dels senyorius de la família Montpalau, senyors de Xestalgar i Sot de Xera, i relació dels successius titulars fins aleshores.

Índex toponomàstic

Fem servir la lletra cursiva per als topònims. Hem reservat les versaletes per a l'antroponímia, i la resta de noms (institucions bàsicament), en rodona.

A

- Abatus monasterii Balneolis, 16
ABEALE, Abdalla, sarracenus de Castellnou, 21
ABEALE, Jucef, sarracenus de Castellnou, 21
ABENALI, Abdulaçis, sarracenus de Castellnou, 21
ABENALÍ, Montcacet, 5
ABENDEMA, Çale, sarracenus de Castellnou, 21
ABENFERRIÇ, Juceff, sarracenus de Castellnou, 21
ABENLOBEN, Acem, habitator de Vilamarxant, 22
ABENTAHER, Falell, sarracenus de Castellnou, 21
ABIAIX, Mahomat, sarracenus vicinus morerie ville de Xiva, 23
ABORAFIA, Ali, sarracenus de Castellnou, 21
ABULFAYE, Çaat, sarracenus de Castellnou, 21
ABUNDEMA, Ali, veter de Castellnou, 21
ABZEY, Mahomat, musulmà de Xestaltar, 24
Açagra, 10
Açagra, hereditamenti de, 11
AÇEN, Jucef, vell de Vilamarxant, 22
AÇEN, Muça, sarracenus vicinus loci de Godella, 23
ACIZ, Mahomat, habitator de Vilamarxant, 22
AÇOLLOCH, Çaat, habitator de Vilamarxant, 22
ACRIMONTE, Guillelmus de, notarius Valencie, 6
ADELIL, Calim, sarracenus de Castellnou, 21
ADELILL, Çaat, sarracenus de Castellnou, 21
Agerensis, vicecomes, 11, 12, 13, 15, 16, 17
Agerensis, vicecomitatus, 16
Ageris, vicecomitatus, v. *Agerensis, vicecomitatus*
AGNES, domicella Cecilie comitisse Urgelli, filia Bernardi de Guardia, 16
AGNETIS, pediseca Teresie de Entença, 14
AGUILANIU, Guillem d', 10
Ahiex, podium de, 6

- Ahivar*, v. *Ayvar*
 ALAÇDRACH, Famet, sarracenus de Castellnou, 21
 ALADRAC, veyl de Xestalgar, 5
 ALADUYT, Lopo, alaminus morerie de Xiva, 23
 ALAFRAHI, Haçen, sarracenus de Vilamarxant, 24, 25
 ALAMAN, Ferrer, 10
 ALAMI, Abdalla, musulmà de Xestalgar, 24, 25
 ALARADI, Abraffim, habitator de Vilamarxant, 22
 ALAZLA, Haçan, musulmà de Xestalgar, 24, 25
 ALAZRACH, Ali, musulmà de Xestalgar, 24, 25
 Albalat, guerra d', 10
 ALBALATO, Geraldus de, canonicus Valencie, 6
 ALBALATO, Iacobus de, sacrista Valencie, 4, 6
Albalatus, 14
Albalatus Ripparie de Cinqua, 16
 ALBARACH, Abrafim, sarracenus de Ribaroga, 23
 ALBARDER, Çaat, sarracenus de Castellnou, 21
 ALBATNE, Abdalla, iunior, sarracenus de Castellnou, 21
 ALBATNE, Abrafim, sarracenus de Castellnou, 21
 ALBATNE, Çaat, sarracenus de Castellnou, 21
 ALBATNE, Famet, sarracenus de Castellnou, 21
 ALBATNE, Mahomat, iunior, sarracenus de Castellnou, 21
 ALBATNE, Mahomat, sarracenus de Castellnou, 21
 ALBATNUN, Mahomat, iunior, veter de Castellnou, 21
 ALBENAXAR, Jucef, alamin d'Alcuçer [Alchoçer], 5
Alberich, *terminus de*, 3
Albesie, *pons*, 16
 ALBEY, Mahomat, sarracenus de Castellnou, 21
 ALBIARI, Abdalla, sarracenus de Castellnou, 21
 ALBIARI, Façan, sarracenus de Castellnou, 21
 ALBOFFOR, Jaffar, musulmà de Xestalgar, 24, 25
Alcana de Benacre, *podium de*, 6
Alcanadre, *molinos de*, 10
Alcanxuela, *podium de*, 6
Alchefar, *terminus de*, 3
Alchoçer, 5
Alchoçer, *castrum et alcheriam de*, 3
Alcolea, 10, 11, 14
Alcolea de Cinqua, v. *Alcolea*
Alcolea, abat d', 10
Alcolea, *baronia de*, 16
Alcolea, *castiello e villa d'*, 10, 16
Alcolea, *dominus de*, 14
Alcolea, *glesias hermitanias de*, 10
Alcolea, *jurados de*, 10
Alcolea, *logar de*, 10
Alcolea, *senyor de*, 10, 11
Alcolea, *terminus de*, 14
Alcolegia, v. *Alcolea*
Alcoleya, v. *Alcolea*
Alcucer, v. *Alchoçer*
 ALDEFONSUS, v. *Alfonsus*, infans
Alendenya, v. *Landenya*
 ALEPUÇ, Johannes de, vicinus loci de Miralcamp, 23
 ALERADI, Abraffim, habitator de Vilamarxant, 22
Alerre, 14
Alfandegella, *castrum et alcharea de*, 8
 ALFAQUI, Abdulaziz, sarracenus de Castellnou, 21
 ALFAQUI, Ali, sarracenus de Castellnou, 21
 ALFAQUI, Çaat, sarracenus vicinus d'Almedaxer, 21
 ALFAQUI, Juceff, sarracenus vicinus morerie ville de Xiva, 23
 ALFAREIG, Abdolaziç, habitator de Vilamarxant, 22
 ALFFAFFAR, Çuleyma, sarracenus loci de Vilamarxant, 22
 ALFONSUS [IV], rex, 15, 16, 16
 ALFONSUS, infans, comes Urgelli et viccomes Agerensis, 11, 12, 13, 14
Algar, *El*, 5, 6, 7, 8, 12, 25
Algerre, 16
Algerre, *castrum et locum de*, 16
Algezira, *terminus de*, 3

- ALMAEÇ, Abdulharit, musulmà de Xestalgar, 25
- ALMAEÇ, Abdulhuarit, musulmà de Xestalgar, 24
- ALMAEÇ, Hamet, alaminus de Xestalgar, 24, 25
- ALMAEÇ, Hamet, musulmà de Xestalgar, 24, 25
- ALMAEÇ, Hamet, musulmà de Xestalgar, sindicus et procurator aljame de Xestalgar, 25
- ALMAEÇ, Mahomat, musulmà de Xestalgar, 24, 25
- ALMAEÇ, Mofferriç, musulmà de Xestalgar, 24
- ALMANXAR, Ali, sarracenus vicinus morerie ville de Xiva, 23
- ALMARIAR, Guillem del, 10
- ALMARINI, Çaat, habitator de Vilamarxant, 22
- Almatret, honor de*, 20
- Almolda, heredamineto del*, 10
- ALMORIT, Abdalla, musulmà de Xestalgar, 24, 25
- ALMORIT, Haçan, musulmà de Xestalgar, 24, 25
- ALMUNIA, Iohannes de, 14
- ALORQUI, Çaat, sarracenus vicinus morerie ville de Xiva, 23
- ALOSIO, Iacobus de, legum doctor, 16
- ALPARO, Eça, habitator de Vilamarxant, 22
- ALPONT, Sebastianus de, curritor, 20
- ALPONT, Sebastianus de, portarius Curie Gubernacionis, 26
- ALROES, Abrafim, sarracenus vicinus morerie ville de Xiva, 23
- ALTARAY, Hamet, sarracenus vicinus morerie ville de Xiva, 23
- ALVINYA, Ludovicus de, notarius Valencie, 26
- ANDREA, fillya de García Péreç de Pomar, 10
- ANGULARIA, Guillelmus de, 11, 15
- AÑÓN, Ludovicus, notarius, 18
- Anteyllo*, v. *Antilione*
- Antiellon*, v. *Antilione*
- Antilione*, 10, 14
- Antilione, baronia de*, 14, 16
- ANTILIONE, Constançia de, 10, 11, 14
- ANTILIONE, Elvira de, abatissa de Casves, 11
- ANTILIONE, Lupo de, 16
- ANTILIONE, Sanccius de, 14
- ANTILIONE, Sibilia de, 14
- ANTILIONE, Vallesus de, 14
- Antillionis*, v. *Antilione*
- Antilló*, v. *Antilione*
- Anunciacionis Beate Marie, altar in ecclesia monasterii monialium minorissarum Balagarii, 16
- APPIARIE, baiulia, 17
- Appiera, vila de*, 17
- ARAÇUR, Egidius de, cavallaricio Theresie de Entença, 14
- Aragó, rey d', v. Aragonum, rex
- Aragón, rey de, v. Aragonum, rex
- Aragonia*, 3
- Aragonie*, v. *Aragonum*
- Aragonum, forum, 3, 19
- Aragonum, regnum*, 11, 16
- Aragonum, rex, 1, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 22
- ARAGRANÇA, v. Aragrante, comitissa de Agosta
- ARAGRANTE, comitissa de Agosta, 19, 20
- ARAMI, Façan, sarracenus de Castellnou, 21
- Araprunyano, castrum de*, 17
- ARAUNET PORTETA, Ioannes, sindicus procurator de Xestalgar, 28
- ARCEZ DE SESSE, Lop, 10
- ARMELLOS, Petrus de, notarius Turolii, 2
- ARMENGAU, don, v. Ermengaudus, comes Urgelli
- ARNALDUS, Ilerdensis episcopus, 15
- ARNALDUS, Urgellensis episcopus, 15
- Artasona*, 14
- ASSENSI, Andres, publicus preco de Xiva, 23
- ATAGARI, Çaat, habitator de Vilamarxant, 22
- ATECH, Mahomat, sarracenus vicinus loci de Godella, 23
- ATORRALBI GALIP, alaminus, sarracenus vicinus loci de Godella, 23
- ATORRALBI, Mahomat, sarracenus vicinus loci de Godella, 23
- AUCLATO, Bernardus de, canonicus Valencie, 6
- Audiència de la ciutat i regne de València, Reial, 28
- Aurego*, 14

- AVENA, Franciscus, syndicus procurator de Xestaltar, 28
- AVERSONE, Bernardus de, notarius, 12
- Avitando*, 14
- AXAECHE, Mahomat, sarracenus de Castellnou, 21
- AXIR, Hamet, musulmà de Xestaltar, 24, 25
- AYDON, Amet, habitator de Vilamarxant, 22
- AYET, Mahomat, alaminus de Vilamarxant, 22
- Aytona, honor de*, 20, 26
- Aytona, senyor d', 19
- Aytona, universitas de, 19
- AYVAR, Per, prebost d'Uesca, 10, 11
- AZERONI, Hamet, sarracenus de Bena-guazir, 24, 25
- AZMON, Abrafim, sarracenus vicinus morerie ville de Xiva, 23
- AZUAR, Per, v. Ayvar, Per
- AZNÁREZ DE CASADA, Martín, 10
- B**
- BACELLER, Guillem, de Çalamera/ Guillem, baceller de Çalamera, 10
- BALA, Ioanes, iusticia de Xestaltar, 28
- Balagarii in parte Ageris, ecclesia, 16
- Balagarii, castrum*, 16
- BALAGUER, Michael, procurator nobilis Guillelmi Raymundi de Montechateno, 18
- BALCARCA, Pero, rector de Presinyena, 10
- BALDOVIN, de Çaragoça, 10
- BALLISTARII, Arnaldus, scriptor porcionis [de l'infant Alfons], 14
- BALLISTARII, Iohannis, 14
- BANCO DE SANTA LIÇARA, Domingo, 10
- BAQUERA, Abdulaziz, musulmà de Xestaltar, 24, 25
- Barbastro, castiello de*, 10
- Barbastro, convento de los frayres menores e predicadores de, 10
- Barbastro, lugar de*, 10
- Barbastro, palacio de*, 10
- BARBASTRO, Sancho, 10
- BARBERA, Paschasius de, 14
- Barchinone, comes, 1, 7, 8, 12, 13, 15, 16
- Barchinone, diocesis, 17
- Barchinone, usatici, 17
- BASELLA, Petrus, notarius, 20
- BASTAÇ, Pero, camiaer de Lérida, 10
- BASTIDA, Franciscus de, notarius, 13
- BAXIR, sarracenus vicinus loci de Seros, 21
- BAYELL, Lorenç, de Alcolea, 10
- Beata Sancta Maria, altar ecclesie Sancte Marie de la Çuda castrum Balagarii, 16
- Beata Marie de Bellipodii, 16
- Beata Marie de Colobor, 16
- Beata Marie de Monteserrato, 16
- Beata Marie de Parellis, ecclesia, 16
- Beata Marie de Pilario Cesarauguste, 16
- Beata Marie, capella castri de Bunyol, 16
- Beataram Marie Iacobi et Marie Salome, beneficium sub invocacione, 20
- Beate Marie de Servoles, altar, 16
- Beate Marie, altar in capella castri de Xiva, 16
- Beate Marie Castillonis Farfanie, ecclesia, 16
- Beate Marie de Almatano civitatis Balagarii, ecclesia, 16
- BEATRIX, Guillelmi Raymundi de Montechateno uxor, 20
- Beatus Petrus, altar monasterii Ageris, 16
- BELESTAR, Raymundus de, decanus valentinus, 4, 6
- BELLOTTI, Çulayma, sarracenus de Castellnou, 21
- Bellpuch, ecclesia de, 14
- Benavarre*, 10
- BENEYTO, Pascasius, vicinus de Xiva, 23
- BERENGARIUS, Barchinone episcopus, cancellarius, 1
- BERNARDUS, comes Comenge et vicecomes Turensis, 16
- BERNAT GUILLEM, don, v. Entença, Bernardus Guillelmus [I] de, 10
- BIOTA, Ioannes, iuratus de Xestaltar, 28
- BLASCHO, Iohanicus, 14
- BLASCOTUS, 14
- BODOYLL, 10
- BOQUINO, Petrus, 14
- BOROL, Famet, sarracenus de Castellnou, 21
- BORRELL, Dominicus, vicinus de Xiva, 23
- BORRELL, Petrus, notarius, 20
- BORRELL, Raymundus, iurisperitus, 18
- BOSCH, Guillelmus, portarius curie Gubernacionis, 26

- BOTONAC, Iazpertus de, episcopus valentinus, 4, 6
 BOXADORS, Beatricis, domicella Theresie de Entença, 14
 BOXADORS, Berengarius de, 14
 BOXADORS, Bernardus de, 16
Boxadors, castrum de, 16
 BOYL, Raymundus de, consiliarius infantis Alfonsi, 14
Bunyol, 16
Bunyol, baronia de, 17
Bunyol, castrum de, 16
Bunyol, terminus de, 20
 BURGA, Mahomat, sarracenus de Castellnou, 21
 BURGALÉS, judío de Serón, 10
 BUSQUETO, Bernardus de, civis Valencie, 3, 4
- C**
- CAADON, Mahomat, sarracenus de Castellnou, 21
Cabeço, El, 6
 CAÇIM, Hamet, sarracenus vicinus morerie ville de Xiva, 23
 CAEÇ, Mahomat, sarracenus de Castellnou, 21
Calafat, El, 5
 CALASANÇ, Guillelmus, vicinus de Xiva, 23
 Calavera, hombres de, 10
 CALBO, Iacobus del, civis Valencie, 25
 CALE, Ali, sarracenus de Castellnou, 21
 CALONGE, Franciscus, notarius, 20, 26
 CAMARASA, Andreas, vicinus de Xiva, 23
 CAMIÇ, Abolayx, sarracenus de Castellnou, 21
 CAMIÇ, Maymon, sarracenus de Castellnou, 21
 CAMPANIS, Guillelmus de, 14
 CAMPI, Franciscus, costurerius Theresie de Entença, 14
 CAMPORRELLIS, Bernardus de, legum doctor, 16
 CAMPOS, Miquel de, vicinus de Xiva, 23
 Capitulus Valencie, 6
 CARCASSES, Martinus, vicinus de Xiva, 23
 CARCASSONA, Guillelmus de, magister medicus, 14
 CARPENTER, Martinus, vicinus de Xiva, 23
 CARROÇ, Iohannes, habitator de Vilamarxant, 22
 CARROCII, Franciscus, 13
 CASA, Bartholomeus de, 14
 Cáseas [Casbas], convent del monasterio de, 10
Caserras, 10
 CASTELLANE, uxor Emmanuelis de Entença, 14
 CASTELLANI, Franciscus, domicellus, 20
Castellar veter, 6
Castelle, regnum, 17
Castellfolit, castiello e villa de, 10
Castellfollit, 14, 16
Castellfollit, villya de, 10
Castellione, castrum et locum de, 11
 CASTELLNOU, Guillem de, 10
 CASTELLNOU, senyor de, 19
 Castellnou, universitas et aliama de, 19, 21, 25
Castellnou, baronia de, 19
 CASTELLO, Thoma, presbiterus, 20
 CASTILIONIS, Mathias, 17
Castilionis, rivus de, 3
 CASTILLIONE, Bernardus de, 16
 Castrinovi, vicecomes, 12
Castro Follito, v. Castellfollit
 CASTRO, Berenguer de, vezino de Monçon, 10
Casves, v. Casvis
 Casvis, monasterium de, 14
Catalonia, v. Cathalonia
Cathalonia, 11, 17
 Cathalonie, Conservancia, v. Cathalonie, Observancia
 Cathalonie, constituciones ac observancia, 17
 Cathalonie, consuetudines et observancia, 17
 Cathalonie, observancia, 11
Cathalonie, principatus, 20, 26
 CECILIA, comitissa Urgellis, 16
 CELIM, veyl de Xestalg, 5
Cellas, Las, 14
 CELUÇA, Filipus de, 11
 CEPTI, Abdalla, sarracenus de Castellnou, 21
 CERDA, Egidius de-la maiorem dierum, christianus vicinus de Castellnou, 21

- CERDA, Egidius de-la, junior, christianus vicinus de Castellnou, 21
- CERDANY, Petrus, portarius, 14
- CERVARIA, Guillelmus de, 11
- Cervilione, castrum de*, 17
- Cervilione, castrum et honorem de*, 17
- Cervilione, castrum vetus de*, 17
- Cervilione, Hospitalis de, 17
- Cesaraugusta*, 14
- CESPUJADES, Bartholomeus de, 14
- CEYT, Juceff, sarracenus de Castellnou, 21
- Chera*, v. *Xera*
- Chest Algar*, v. *Xestalg*
- Chestalg*, v. *Xestalg*
- Chiva*, v. *Xiva*
- Chulella*, v. *Xulella*
- Chullella*, v. *Xulella*
- Chuquer*, v. *Xuquer*
- Cicilie, regnum*, 17, 20
- Cinqua, ribera de*, 10
- CIVADERO, Alfonso, 10
- Clamosa*, 14
- COBEBI, Famet, sarracenus de Castellnou, 21
- Collalbar*, 5
- COLOMINES, Guillelmus, habitator de Vilamarxant, 22
- COLOMINES, Petrus, habitator de Vilamarxant, 22
- Colongo, castellum de*, 3
- Colongo, castrum et villa de*, 3
- COLUMBI, Bernardus, civis Valencie, 8
- COLUMBI, Bernardus, procurator [de Jaume II], 7
- COMA, Berengarius, rector ecclesie Vilamarxant, 22
- COMITIS, Bernardus, de scribania porcionis Theresie de Entença, 14
- CONQUES, Berengarius de, 16
- CONQUES, Guillelmus de, 16
- CONSTANCIA, domicella Cecilie comitisse Urgelli, filia Raymundi de Ripellis, 16
- CONSTANCIA, regina Maioricarum, 14, 16
- CONSTANCIE, domine, v. Antilione, Constancia de
- CONTUT, Luppus de, scriptor Theresie de Entença, 14
- COPONIBUS, Berengarius de, miles, 16
- COPONIBUS, Raymundus de, miles, 16
- Corbaria, castrum de*, 17
- CORÇANA, 10
- CORNELII, Petrus, 1
- CORNELLI, Raymundus, 15
- CORONES, Guillelmus, portarius, 22
- CORRONIBUS, Bernardus de, notarius, 16
- Corsice, rex, 12, 13, 15
- Cortes, locus de*, 17
- CORTES, Romeus, civis Valencie, 25
- COSTA, Bernardus, v. Costa, Bernat, mercader i síndic de Vilamarxant, 21, 22, 23, 25
- CREXENÇA, Domingo, de Barbastro, 10
- CRUÇE, Simo de, notarius Valencie, 9
- Curandi, villya de*, 10
- Ç
- ÇABATER, Ali, sarracenus de Castellnou, 21, 22
- ÇABER, Hamet, musulmà de Xestalg, 24, 25
- ÇABEROLA, Bernardus de, 3
- ÇACALM, Andreas, habitator de Vilamarxant, 22
- ÇALE, Mahomat, sarracenus de Castellnou, 21
- ÇAPATER, Ali, habitator de Vilamarxant, 22
- Çaragoça, convent de Santa Maria del Carmen de, 10
- Çaragoça, convento de los frayres menores e predicadores de, 10
- ÇARAGOÇA, Franciscus, rector de Xestalg, 28
- ÇATOMA, Bartholomeus, notarius, 18
- ÇESCALA, Franciscus, pelliparius Theresie de Entença, 14
- ÇETRUX, Ali, sarracenus vicinus morerie ville de Xiva, 23
- Çot, terminus de*, 3, 7, 8, 19, 25
- ÇUMADA, Mahomat, iuratus morerie de Xiva, 23
- D
- DARQUOS, Çaat, alaminus de Castellnou, 21
- DEZPUIOL, Petrus, campsor, 19
- DIDACI, Ferdinandus, 2
- DIDACI, Ferrandus, v. Didaci, Ferdinandus divi Adriani, epistole, 21, 22, 23

DOMENECH, Nicolas, notarius, 17
 DOMENECH, Petrus, baynerius, 19, 25
 DOMENHOT, cursor Theresie de Entença,
 14
 DONAT, Aymericus, in legibus licenciatus,
 18
 DORDUIX, Ali, habitator de Vilamarxant, 22
 DORDUIX, Mahomat, habitator de Vilamar-
 xant, 22
 DOVETA, Farach, serracenus, 14
Duabus Aquis, locus de, 17
 DURANTI, Abdalla, iuratus ville Xestalgat,
 24, 25

E

EÇATON, Hamet, sarracenus vicinus
 morerie ville de Xiva, 23
 EGIDI, Dominicus, christianus vicinus de
 Castellnou, 21
 EL BARBER, Abrafim, sarracenus vicinus
 morerie ville de Xiva, 23
 EL CRESPO, Hamet, habitator de Vilamar-
 xant, 22
 EL CRESPO, Ubequer, habitator de Vilamar-
 xant, 22
 EL FERRER, Mahomat, habitator de Vila-
 marxant, 22
 ELVIRA, Blaschi Maça et Teresie Eximeni
 filia, 3
 EN PUIG, clericus, 16
 ENNECO, Maria, d'Aranda, 10
 ENTENÇA, Bernardus Guillelmus [I] de, 8,
 9, 10, 11, 12, 17
 ENTENÇA, Bernat Guillem d', v. Entença,
 Bernardus Guillelmus de
 ENTENÇA, Bernardus Guillelmus [II] de, 10
 ENTENÇA, Eva de, 7
 ENTENÇA, fray Guillem d', hermano [de
 Gombau d'Entença], 10
 ENTENÇA, Gombaldus de, 10, 11, 12, 14, 15
 ENTENÇA, Gombalt d', v. Entença, Gombal-
 dus de
 ENTENÇA, Guillem d', 10
 ENTENÇA, Gullelmus de, 11
 ENTENÇA, Teresa d', v. Entença, Theresia
 de, infanta, comitissa Urgelli
 ENTENÇA, Theresia de, infanta, comitissa
 Urgelli, 10, 11, 12, 13, 14, 15
 ENTENÇA, Bernardus Guillelmus, filius
 Poncii Ugonis de Entiença, 16
 ENTENÇA, Emmanuelis de, 14
 ENTENÇA, Guillelmus de, fratris Theresie
 de Entença, 14
 ENTENÇA, Guillem d', fillyo [de Gombau
 d'Entença], 10
 ENTENÇA, Hurraqua d', filia [de Gombau
 d'Entença], 10, 14
 ENTENÇA, Maylleta de, domicella Theresie
 de Entença, 14
 ENTENÇA, Poncius Ugo, 16
 ENTENÇA, Tharesa d', v. Entença, Theresia
 de, infanta, comitissa Urgelli
 ENTIENÇA, v. Entença
 ERMENGAUDUS, comes Urgelli, 10, 11, 14, 16
 EROASSI, Eximenus de, scutiferius, Valen-
 cie comorans, 18
 EROS, Rodrigo d', 10
 ESCORNE, Franciscus, 9
 ESPARBER, Johan, 10
 ESPARÇA, Franciscus de, notarius Valencie,
 26
Espargayra, cabeça de, 6
 ESPLUGUES, Petrus de, subreboosterius
 Theresie de Entença, 14
Exauhe, realum, 3
 EXEA, Iacobus de, christianus vicinus de
 Castellnou, 21
 EXIMENEZ DE LOMBERRI, Blanca, 20
 EXIMÉNEZ D'ONADRE, Sancho, 10
 EXIMENEZ, Franciscus, iusticia de Xiva, 23
 EXIMENI DE ARENOSIO, Blasius, canonicus
 Valencie, 6
 EXIMENI DE TOVIA, Petrus, 9
 EXIMENI, Teresia, Blaschi Maça uxor, 3
 EZBAYLA, Hamet, habitator de Vilamarxant,
 22

F

FADAL, Ali, iunior, sarracenus de Castell-
 nou, 21
 FADAL, Ali, maior dierum, sarracenus de
 Castellnou, 21
 FAINAN, Dafamet, alamin de Xestalgat, 5
 FALCES, Ferrando de, 10
Falco, 10
 FANDON, Çaat, sarracenus de Castellnou, 21

- FANDON, Mahomat, sarracenus de Castellnou, 21
- FAQUER, Ali, sarracenus de Castellnou, 21
- FARAIG, Famet, sarracenus de Castellnou, 21
- Farsiterg, campus de*, 6, 8, 12, 25
- FAT, Maçot, habitator de Vilamarxant, 22
- Fayyo, honor de*, 20
- FELICES, Nicolai, notarius, 20
- FENOLLARIO, Bernardus de, 11
- FENOLLES, Stephanus de, christianus vicinus de Castellnou, 21
- FERDINANDI, Andreas, christianus vicinus de Castellnou, 21
- FERNANDI, Salvator, notarius, 18
- FERRÁNDEZ, Martín, de Vareya, 10
- FERRANDI DE VAREA, Garsias, 2
- FERRANDUS, infans Aragonum, 1
- FERRER, Ana Maria, muller de Don Gaspar [I] de Monpalau, 29
- FERRER, Garsias, christianus vicinus de Castellnou, 21
- FERRERO, Domingo, alcaide de Xestalgar, 5
- Figarueta, lugar de*, 10
- Figarueta, villya e castiello de*, 10
- FILLACH, Dominicus, christianus vicinus de Castellnou, 21
- fillyo de don Guillem Marqués, de Barbastro, 10
- FINESTRIS, Berengarius de, cives Barchinone, 8
- FOÇ, Dominicus de la, vicinus de Xiva, 23
- FOCIBUS, Palazinus de, 14
- FOGUET, Laurentius, 16
- FOLQUET, Franciscus, coquus Theresie de Entença, 14
- FONÇ, Bertran de, cavallero vasall [de Gombau d'Entença], 10
- FONCEA, Blascho de, 10
- FONCEA, Ferrando de, 10
- FONCEA, Gonçalbo, 10
- Font Clara, monasterio de, 10
- FONT, Iacobus, fusterius Valencie, 18
- FONTZ, Bertrán de, 10
- FONTZ, Guillamón de, 10
- FORCAIO, Iohannes, vicinus de Xiva, 23
- FORÉS, Jaume, notari, 29
- Frague, villa*, 20
- Franquesiarum, monasterium, 16
- fratres beatissime Trinitatis Ilerde, 16
- fratrum beate Marie de Carmelo Ilerde, conventus, 16
- fratrum Beati Augusti Ilerde, conventus, 14
- fratrum minorum Cervarie, conventus, 16
- fratrum minorum Ilerde domus, 16
- fratrum minorum Ilerde, conventus, 14
- fratrum minorum Ilerde, domus, 16
- fratrum minorum Tarrage, domus, 16
- fratrum minorum Tarrege, conventus, 16
- fratrum predicatorum Balagarii, conventus, 16
- fratrum predicatorum Balagarii, ecclesia, 16
- fratrum predicatorum Ilerde, conventus, 14, 16
- fratrum sancti Agustini Ilerde, conventus, 16
- fratrum sancti Agustini Ilerde, monasterium, 16
- FRESCH, Andreas, coquo, 16
- FUCEY, Juceff, habitator de Vilamarxant, 22
- FUSTERII, frater Bernardus, confessor Iacobi [I] comitis Urgelli, 16
- FUSTERII, Michaelis, costurerius Theresie de Entença, 14
- FUTEY, Mahomat, vell de Vilamarxant, 22

G

- Galas [Sicilia], hombres de, 10
- GALCERAN, Paulus, auctoritatibus Valentina et regia, notarius, 28
- GALIP(...)R, Mahomat, 5
- GALLAN, Garsias, christianus vicinus de Castellnou, 21
- GALLAN, Petrus, christianus vicinus de Castellnou, 21
- GAMIR, Abdulatis, sarracenus de Castellnou, 21
- GARCÉS DE LEORI, Johan, 10
- GARCÉS DE SOS, Johan, notario, 10
- GARCÉS DE ALFAYA, Iohannes, minucerus Theresie de Entença, 14
- GARCIE, Gondisalvus, 11
- Gardahacim, Algar de*, 6
- Gardicapra, locus de*, 6

- Garrige, Poncilianus, canonicus Valencie, 6
- GARSIAS, Andreas, christianus vicinus de Castellnou, 21
- GARSIAS, Petrus, christianus vicinus de Castellnou, 21
- GAUCERANDI, Bernardus, costurerius Theresie de Entença, 14
- GAUCERANDI, Guillelmus, costurerius Theresie de Entença, 14
- GERALDONE, nutrix Constancie regine Maioricarum, 14
- GERMON, Abdalla, musulmà de Xestalgar, 24, 25
- GERUNDA, Arnaldus de, notarius Balaguerii, 11
- Gestalcampo*, v. *Xestalcamp*
- Gestalg*, v. *Xestalg*
- GIFRE, Raymundus, scutifer, 17
- Gilda*, castrum de, 17
- Gimineles*, 10
- GINGELLI, Abdulatis, sarracenus de Castellnou, 21
- Godalaviar, rivus de*, v. *Guadalaviar, rivus de Godeilla, alqueria de*, 10
- Godella, locus de*, 20, 23
- GOMBALDI, Teresia, soror Theresie de Entença, monialis monasterii de Casvis, 14
- Gorriça, locus de*, 11
- Gorriça, villya de*, 10
- Governació de Regne de València, Cort de la, 20
- Grado, El*, 14
- GRANYÉN, Nicolás de, 14
- Gruessa, villya de*, 10, 14
- Guadalaviar, rivus de*, 2, 3, 5
- Gual*, 10
- GUARDIA, Bernardus de, 16
- Gubernacionis Valencie, curia, 18
- gubernatore generalis, 20, 26
- GUILLAYMET, de Adán de Mayssén, 10
- GUILLEMI, Bernardus, notarius, 25
- GUILLEMI, Bernardus, notarius Valencie, 21, 23
- GUILLEMI, Dominicus, vicinus de Xiva, 23
- GUILLEMI, Periconus, portarius Theresie de Entença, 14
- GUILLEM, Bernat, notari, 17, 22
- GUILLEM, Pero, 10
- GUILLEMONUS, scriba, 1

H

- HABI, Lopo de, sarracenus vicinus loci de Godella, 23
- HACDET, Ali, habitator de Vilamarxant, 22
- HAMIX, Mahomat, habitator de Vilamarxant, 22
- Hendena, La*, v. Landenya
- HILELL, Hacen, musulmà de Xestalgar, 24
- HILLEL, Haçam, musulmà de Xestalgar, 25
- HUALIT, Hamet, musulmà de Xestalgar, 24, 25
- HUBEIT DE LA SCALETA, Ioannes, syndicus procurator de Xestalgar, 28
- HUERTO, Artal de, 2, 3, 4, 5
- Huesca, convent de las menoretas de, 10
- Huesca, convent de Santa María del Carmen de, 10
- Huesca, convento de los frayres menores e predicadores de, 10
- Huesso*, 11, 14, 16
- Huesso, castiellyo e villa de*, 10

I

- IACCA, Elvira de, domicella Theresie de Entença, 14
- IACOBUS [I], comes Urgelli, 14, 15, 16, 17
- IACOBUS [I], rex, 1
- IACOBUS [II], rex, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15
- IACOBUS, dominus de Exerica, procurator regnorum Valencie et Murcie, 9
- IACOBUS, episcopus Ilerdensis, 16
- IACOBUS, filius Elvire Martini, nutricis comitis Iacobi, 16
- IAFFERO, Iohannes de, domicellus, 20, 26
- IASPERTUS, vicecomes Castrinovi, 12
- IAUFRIDI, Raymundus, alcaydus de Vilamarxant, 19, 20, 25, 26
- Ilch, hòmens de, 10
- Ilerda*, 10, 11, 15
- Ilerda, monasterium fratrum minorum, 14
- Ilerdensis, civitas*, v. *Ilerda*
- Ilerdensis, diocesis*, 20
- IOHANNES, filius Elvire Martini, nutricis comitis Iacobi, 16

- IOHANNES, infans, domini regis cancellarius, 12
- IORDANI DE URRIES, Petrus, 14
- IORDANI, Alvarus, miles, 7
- IOSSA, Guillelmus, vicinus loci de Miralcamp, 23
- IOSSA, Petrus, vicinus loci de Miralcamp, 23
- IOSSA, Raymundus, vicinus loci de Miralcamp, 23
- IUST, Petrus, christianus vicinus de Castellnou, 21
- IVANYES, Laurentius, iuratus de Castellnou, 21
- IVARÇ, Berenguer d', 10
- J**
- JACME [I], rey, v. Iacobus [I], rex
- JACME [II], rey, v. Iacobus [II], rex
- JAFFAR, Mahomat, musulmà de Xestalgar, 24, 25
- JANUAS, Pero de, cavallero vasall [de Gombau d'Entença], 10
- JAYME [II], don, v. Iacobus [II], rex
- JAYME, senyor de Exèrica, v. Iacobus, dominus de Exerica, 9
- JOFFRE, Ramon, v. Jaufridi, Raymundus, alcaydus de Vilamarxant
- JOFRE, Raymundus, v. Iaufridi, Raymundus
- JUCCEN, magister medicus, 14
- JUCEFF, Abdalla, musulmà de Xestalgar, 24
- JUCEFF, Mahomat, musulmà de Xestalgar, 24, 25
- justícia civil de València, lo, 29
- L**
- La Endenya*, v. *Landenya*
- LA HORI, Egidius de, tenens locum procuratoris in regno Valencie, 9
- LA HORRI, Gil de, v. La Hori, Egidius de *La Pera*, campus de, 6, 8, 12, 25
- LAÇANO, Sanccius de, miles, alcaydus de Chiva, procurator [de Bernat Guillelm [I] d'Entença], 8
- LAFOÇ, Dominicus, iunior, christianus vicinus de Castellnou, 21
- Landenya*, turris et alcharea de, 5, 6, 8, 12, 25, 28
- Lansano*, terminus de, 3
- LARII, Iohannes, christianus vicinus de Castellnou, 21
- LAVINARIA, Bernardus de, miles, 16
- Lendenya*, v. *Landenya*
- LEOPART, Franciscus, 14
- Lérida*, v. *Ilerda*
- Lérida, convent de Santa Maria del Carmen de, 10
- Lérida, convento de los frayres menores e predicadores de, 10
- Lérida, vispo de, 10
- LESUN, Atho de, 10
- LIÇANA, Raymundus de, 1
- Loma*, La, 6
- LÓPEÇ DE SAVASTIÁN, Domingo, justicia de Uescha, 10
- LOPEZ, Iohannes, vicinus de Xiva, 23
- LOPEZ, Petrus, vicinus de Xiva, 23
- LOPIÇ DE POMAR, Ferrandus, 2
- LOPIÇ DE POMAR, Gundisalvus, 2
- LÓPPEÇ DE VALIMAYAN, Pero, 10
- LOR, Arnaldus, subbotellarius Theresie de Entença, 14
- LORET, Petrus, 20
- LORIÇ, Garsia de, maiordomus [de l'infant Alfons], 14
- LORIÇ, Petrus de, 14
- LUARRI, Guillelmus de, 2
- LUDICH, Mahomat, sarracenus de Castellnou, 21
- LUNA, comes de, 20, 26
- LUNA, Rodericus de, supracquo Theresie de Entença, 14
- LUPI DE OLMEDA, Sancius, notarius, scriptor infantis Petri, 14
- LUPPETI, Bernardo, scriptor Theresie de Entença, 14
- Luppricatus*, flumen, 17
- M**
- MAÇA DE BERGUA, Blaschius, miles, 4
- MAÇA, Blaschus, 3
- Maioricarum, rex, 1, 7, 8
- Mançanera*, 14, 16
- Mançanera*, castiello e villya de, 10

- MANSO, Arnaldus de, subpanicerius Theresie de Entença, 14
- MANSO, Bartholomeus de, legum doctor, 25
- MARCHIT, Ali, sarracenus de Castellnou, 21
- MARCHIT, Çaat, sarracenus de Castellnou, 21
- MARCUS, falconerius Theresie de Entença, 14
- MARGARITA, domicella Cecilie, comitisse Urgelli, filia Guillelmi de Conques, 16
- MARI, Andreas, vicinus de Xiva, 23
- MARI, Bartholomeus, christianus vicinus de Castellnou, 21
- MARI, Bertholomeus, maiorem dierum, christianus vicinus de Castellnou, 21
- MARI, Raymondus, notarius, 23
- MARIA, 14
- MARTI, Franciscus, iuratus de Xiva, 23
- MARTÍ, Joachim, notari, 29
- MARTINEÇ, Gil, 10
- MARTINEZ GODOR, Pero, caverio, cormano e mayordompne [de Gombau d'Entença], 10
- MARTINEZ, Egidius, christianus vicinus de Castellnou, 21
- MARTINI DE ENTIENÇA, Iohannes, 14
- MARTINI DE FONT, Marie, domicella Theresie de Entença, 14
- MARTINI DE LAS ANDAS, Paschasius, 14
- MARTINI DE LUNA, Petrus, 13
- MARTINI DE ORTO, Petrus, 3
- MARTINI, Elvira, nutrix infantis Iacobi [I] comitis Urgelli, 16
- MARTINI, Thoda, nutrix infantis Petri, 14
- MARTINIÇ DE VERGO, Petrus, 11
- MARTINUS, infans, 17, 20, 26
- MARUAN, Maymon, sarracenus de Castellnou, 21
- MAS, Famet, musulmà de Xestalgar, 24, 25
- MASCHARELLI, Olmarius, canonicus Valencie, 6
- MATHEI, Dominicus, canonicus Valencie, 6
- MATHEU, Guillem, d'Albalat, 10
- MATIANI, Andreas, 9
- MAYAL, Arnau, alcaide de Carlet, 5
- MAYMO, Ali, habitator de Vilamarxant, 22
- MAYSEN, Adam de, 10
- Menargiarum, locus de*, 17
- Menargium, ecclesia, 16
- MENARGUES, Periconus de, 14
- MEQUINENÇA, senyor de, 19
- Mequinença, universitas de, 19
- Mequinençia, honor de*, 20
- MERCER, Ramón, 10
- MICHAEL, 14
- MIJA, Iohannes, scutifer, 28
- MILÀ DE ARAGÓ, Antonia, muller de Gaspar [II] de Monpalau, 29
- MILLAN, Dominicus, vicinus de Xiva, 23
- minorissarum Balagueri, monasterium, 16
- minorissarum Ilerde, conventus, 14
- minorissarum Sancti Danielis Barchinone, conventus, 16
- Minorisse, prepositus, 16
- MIR, Berenguer, abat de Alcolea, 10
- Miralcamp, locus de*, 20, 23
- MIRO, Simo de, 16
- MITRIG BOAMIR, Ioannes, syndicus procurator de Xestalgar, 28
- MITRIG DE LES PICADERES, Ioannes, syndicus procurator de Xestalgar, 28
- MOBAXAR, Çaat, habitator de Vilamarxant, 22
- MOCHAER, Ali, sarracenus de Castellnou, 21
- MOCHONI, Ali, sarracenus de Castellnou, 21
- MOGABAR, Çaat, sarracenus de Castellnou, 21
- MOLETO, Guillelmus, de, rector ecclesie Gandie, 4
- MOLINERII, Bernardus, scolarius Theresie de Entença, 14
- MOLLETO, Guillelmus de, canonicus Valencie, 6
- MOMPALAU, v. MONPALAU, 29
- MONCADA, Guillem de, senyor de Fraga, 10
- MONCLÚS, Johan de, de Barbastro, 10
- Monçón, convento de los frayres menores e predicadores de, 10
- MONFFERIQUE, Franciscus, iuratus de Xestalgar, 28
- monialium minorissarum Balagarii, monasterium, 16

- monialium minorissarum Ilerde, conventus, 16
 MONPALAU, Baltasar de, 29
 MONPALAU, Gaspar [I] de, senyor de Xestalgar, 28, 29
 MONPALAU, Gaspar [II] de, 29
 MONPALAU, Maria, 29
 MONSORIU Y MONPALAU, Fancisca Phelipa, 29
 MONTAGUT, Pelegrí de, cavaller regent l'offici de la Governació de regne de València, 18
 montanearum Montiserrati, heremite, 16
 MONTANYANA, Guillelmus de, presbiter, 3, 5
 MONTANYANA, Guillem de, v. Montanyana, Guillelmus de, presbiter
 MONTE ALATUS, Bernardus de, canonicus Valencie, 6
 MONTE SENISIO, Geraldona de, domicella Theresie de Entença, 14
 MONTECATENO, v. MONTECHATENO
 MONTECHATENO, Anthonius de, dominus civitate de Ardeno, 19, 20
 MONTECHATENO, Constancia de, 19, 20
 MONTECHATENO, Elvira de, 19, 20
 MONTECHATENO, Guillelmus de, 1, 11
 MONTECHATENO, Gullelmus Raymundus de, comes de Augusta et de Nucaria, 17, 18, 19, 20, 25
 MONTECHATENO, Iohannes de, 19, 20
 MONTECHATENO, Matheus de, comes de Agosta, 19, 20
 MONTECHATENO, Otho de, 11, 12
 MONTECHATENO, Otho de, miles, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26
 MONTECHATENO, Petrus de, 20
 MONTECHATENO, Rogerius de, miles, consiliarius, gerensvices Gubernatoris in regno Valencie, 20, 26
Montefalcone, 16
Montefalcone, castrum de, 16
 MONTESONO, Andreas de, canonicus Valencie, 6
 MONTHECATENO, v. MONTECHATENO
 MONTIPESULANI, dominus, 1
 MONTISALBI, dux, 20, 26
 Monumentum corporis Beate Eulalie Barchinone, 16
 Monumentum Sancti Narcisi Gerunde, 16
 MORA, Salvator de, habitator de Vilamarxant, 22
Morcat, 14
 MOREYLL, Francesia de, domicella Theresie de Entença, 14
 MOURA, Iacobus de, canonicus Valencie, 6
 MUÇA, Mahomat, sarracenus vicinus morerie ville de Xiva, 23
 MUCEY, Ali, sarracenus de Castellnou, 21
Muçqui, locus de, 11
Muçqui, villya de, 10
 MUGIM, Çaat, sarracenus de Liria, 23
 MUNCADA v. MONTECHATENO
 MUNIONIS, Franciscus, miles, 20
 MUNTANYES, Bernat de, 10
 MUNYOÇ, Dominicus, 9
 Murcie, rex, 8
Murriel, fons de, 6
 MUSEFI, Ana Maria, muller de Baltasar de Monpalau, 29
- N**
- NADAL VINCENCIUS, civis Valencie, dominus de Xestalgar, 17, 19, 21, 23, 25, 26
 NADAL, Vicent, v. Nadal, Vincencius
 NATALIS, Bartholomeus, miles, 7
 NAVARII, Egidius, christianus vicinus de Castellnou, 21
Navarra, 10
Navarre, regnum, 11
 NAVARRO, Garsia, 14
 NAVARRO, Iohannes, 14
 NOAT, Ali, habitator de Vilamarxant, 22
Nucil Almomi, barranquellus de, 6
- O**
- OCENDA, 10
 OLIVERII, Petrus, 16
 OLLER, Bernardus, 27
 OMARGOS, Maria, nutrix Teresie de Entença, 14
 ORBE, Azenarius de, portarius maior Teresie de Entença, 14
 ORES, Sancho d', vizino d'Alcolea, 10
 ORFRESA, filia de Johan de Laçano, 10
 ORIOS, Michelis de, christianus vicinus de Castellnou, 21
 ORRIUS, Petrus de, miles, 7

- ORTIÇ, Rodericus, vegeu ORTIÇ, Rodrigo
 ORTIÇ, Rodrigo, 1, 2
Orto, v. *Huerto*
 OSO, Raymundus, Valencie vicinus, 24, 25
Oso, v. *Huesso*
Osse, v. *Huesso*
 OTGERA, Sibilia, domicella Theresie de Entença, 14
- P**
- PALACIOS, Florencio, notari, 29
 PALAZINI, Guillelmus, portarius Theresie de Entença, 14
 PALLAS, Guillem de, notarius, 20
 PALLÀS, Jacme de, 19
 PAMPANA, Iohannes, procurator Petri de Montchateno, 20
 PANEDA, Johan de, 10
 PANICERO, Pero, 10
 PARDO DE LA CASTA, 16
 PARDO DE LA CASTA, Azenarius, miles, 20
Parenixsa, *alquería de*, 10
 PASCHASIA, pedisseca Teresie de Entença, 14
 PASCHASII, Benedictus, publicus preco loci de Castellnou, 21
 PASCHASII, Dominicus, iunior, christianus vicinus de Castellnou, 21
 PASCHASII, Petrus, 17
 PASSARELA, ALCHERIA DE, 3
 pauperum civitatis Balagarii, hospitalis, 16
 PECA, Alfonsus, 3
Pedralba, 2
Pedralba, *castrum de*, 6, 20
Pedralba, *céquia de*, 9
Pedralba, lo senyor de, 9
Pedralba, *locus de*, 9, 17
Pedralba, *terminus de*, 3, 5, 7, 8, 9, 19, 25
Pelma, *serra de*, 6
Perelada, 16
 PERALADA, Raymundus, Valencie vicinus, 24, 25
Peralta de Alcophea, *heredamiento en*, 10
Perarrica, 10
Peraula, v. *Pedralba*
 PÉREÇ DE LUESIA, Exemén, 10
 PÉREÇ DE POMAR, García, 10
 PÉREÇ D'IANIS, Exemén, 10
 PEREÇ MUNYOÇ, Ferrandus, 2
 PÉREÇ, de Caçtallya, García, 10
 PÉREÇ, Domingo, 10
 PÉREÇ, Guillema, de Contrunyennego, 10
 PÉREÇ, Guillema, de Moriellyo, 10
 PEREÇ, Toda, Roderici Ortiç uxor, 2
 PEREDA, Pere, notari, 29
Perenixsa, *locus de*, 20
 PERES DE MORIELLYO, García, 10
 PEREZ, Garcia, fusterius Valencie, 18
 PEREZ, Iohannes, habitator de Vilamarxant, 22
 PETRA, Bernardus de, 14
Pedralba, v. *Pedralba*
 PETRI ÇABATA, Michaelis, consiliarius comitis Iacobi, 16
 PETRI ÇAPATA, Michaelis, consiliarius infantis Alfonsi, 14
 PETRI DE BUYSAN, Egidius, notarius, scriptor ac sigillum tenentis infantis Petri, 14
 PETRI DE IANEÇ, Eximinus, 16
 PETRI DE NAYNO, Dominicus, portarius Theresie de Entença, 14
 PETRI DE TURRIBUS, Dominicus, portarius Theresie de Entença, 14
 PETRUS, 14
 PETRUS [IV], rex, 16, 20, 26
 PETRUS, archiepiscopus cesaraugustanus, 14
 PETRUS, comes Urgelli et vicecomes Agerensis, 16, 17
 PETRUS, infans, 14
 PINA, Odger de, 10
Pinar, *Lo*, 5
 PINTINA, Michael, syndicus procurator de Xestalgar, 28
 PODIO RUBEÓ, Francesius, portarius Theresie de Entença, 14
 PODIO, Bartholomeus de, scriptor, 15
 PODIO, Iacobus de, cursor, 19, 25
 POMAR, Iohannis de, 14
 POMAR, Johan de, 10
 POMAR, Sancho, 10
Ponçano, 14
 PONCIO UGO, frater Theresie de Entença, 14
 PONTE, Raymundus de, episcopus Valentinus, 8

- Pontibus, ecclesia de, 16
 PONTZ HUC, fillyo [de Gombau d'Entença], 10
 PRATIS, Petrus de/dez, notarius, 20, 22, 23, 24, 25
 PROXIDA, Franciscus de, 13
 PUERTO, Eximenu del, habitator de Vila-marxant, 22
 Pueyo de Bolea, moros de, 10
 PUIG, Petrus dez, miles et alcaydus ville d'Alpont, 18
 PUJADES, Agnetis, domicella Theresie de Entença, 14
 PUJOL, Petrus d-ez, campsor, 25
Puy de Cinqua, 14
- Q**
- Quadrones, Los*, 14
Quart, locus de, 17
Quatuor Cassades, 14
- R**
- RABAÇA, Ana, 16
 RABAÇIE, Iannuarius, notarius Valencie, 7, 8
 RADIO, Benedictus, 14
 RADULFUS, magister, canonicus Valencie, 6
Ráfals, 14, 16
Ráfals, castiello e villa de, 10
Ráfals, villya de, 10
 RAJADELLO, Berengarius de, scriptor porcionis Theresie de Entença, 14
 RAXMAT, Miguel de, 10
 RAYMUNDUS, Valencie episcopus, 12, 13
 REDO, Dominicus, oriundus ville Morelle, 23
 Regni Valencie, forum, 20
Requena, locus de, 17
 RESSA, Guillamón de, 10
 RESSA, Guillem de, 10
 REXACH, Berengarius de, 17
 REXAQUO, Arnaldus de, archidiaconus Xative, 6
Ribagorça, 10
Ribaroja, locus de, 17
Ribaroja, terminus de, 20
 RICARDUS, magister menescallus Theresie de Entença, 14
 RIELLO, Dominicus, christianus vicinus de Castellnou, 21
 RIPLELLIS, Ambrosius de, 11
 RIPLELLIS, Guillelmus Raymundus de, 11
 RIPLELLIS, Poncius de, 11, 16
 RIPLELLIS, Raymundus Bernardus de, 11
 RIPLELLIS, Raymundus de, 15, 16
 RIPULLO, Berengarius de, notarius Valencie, 3
 RIVOSICCO, Raymundus de, 3
 ROCAFFORT, Simón de, 10
 ROCAFULL, Joseph, notari, 29
 RODA, Gondisalvus de, 20
 RODERICI DE FOCIBUS, Martinus, v. ROIÇ, Martinus, 6
 RODERICI DE PERALTA, habitator de Vila-marxant, 22
 RODERICI, Martinus, v. ROIÇ, Martinus
 RODERICI, Petrus, christianus vicinus de Castellnou, 21
 RODERICI, Sanccia, de domo Theresie de Entença, 14
 RODERICI, Sancia, v. ROIÇ, Sancia
 RODRIGO, Martín, v. ROIÇ, Martinus
 ROIÇ DE FOCES, Martin, v. ROIÇ, Martinus
 ROIÇ DE VARENYA, Sanxa, v. ROIÇ, Sancia
 ROIÇ DE VECAYA, Sanxa, v. ROIÇ, Sancia
 ROIÇ, Martinus, 3, 4, 6, 7
 ROIÇ, Sancia, 2, 3, 5
 ROIÇI DE LA ORI, Egídius, 7, 8
 ROIÇ, Bartholomeus, cursor, 25
 ROMANINO, Uguetus de, cives Valencie, 4
 ROMEL, Guillelmus, 1
 ROMEU, Iacobus, canonicus, 20
 ROSSELL, Iacobus, perlerius Theresie de Entença, 14
 ROYO, Johan, clérigo de Barbastro, 10
 RUBEL, Bartholomeus, cursor, 19
 Ruedo [Roda], convent de los monges de, 10
 RUIÇ, Martinus, v. ROIÇ, Martinus
 RUIÇ, Sanxa, v. ROIÇ, Sancia
 RUICI DE LA HORI, Egídius, v. ROIÇI DE LA ORI, Egídius
 RUICI DE FOCIBUS, Martinus, v. ROIÇ, Martinus

S

- SABBA, Ioannes, syndicus procurator de Xestaltar, 28
- SAFAGUNDO, Petrus, iusticia de Castellnou, 21
- SALAS, Raymundus de, mercator, 19, 25
- SALAS, Raymundus de, notarius Valencie, 26
- Salinis, terminus de*, 3
- SALVADOR, Iohannes, habitator de Vilamarxant, 22
- SALVATORIS, Martinus, habitator de Vilamarxant, 22
- SANCCIUS, filius Elvire Martini, nutricis comitis Iacobi, 16
- SANCCIUS, infans, 14
- SANCII DE AYVAR, Petrus, 14
- SANCII DE SOTES, Garsia, 14
- Sancta Barbera et sancta Agata, altaris ecclesie Sancte Marie de la Çuda castrum Balagarii, 16
- Sancta Maria de Chalamera, monasterium dominarum in ecclesia, 14
- Sancta Maria de la Çuda, ecclesia, 16
- Sancta Maria de Monte Serrato, 14
- Sancta Maria de Pilar, ecclesia Cesaruguste, 14
- Sancta Maria de Salis, ecclesia Osce, 14
- Sancta Maria Madalenes, ecclesia castri de Alcolea, 14
- Sancte Eulalie Acrimonti, fratres et ecclesia, 16
- Sancte Trinitatis, capella in domo fratrum predicatorum Balagarii, 16
- Sancte Marie, Montecarmelo Ilerde, conventus, 14
- Sancti Anthoni ville Cervarie domus, 16
- Sancti Baudili, parrochia, 17
- Sancti Francisci et Sante Clare, altar in ecclesia monasterii monialium minorissarum Balagarii, 16
- Sancti Martini Valldosera, ecclesia, 16
- Sancto Vincencio, villa de, 17
- Sanctorum Ludovici et Anthoni ordinis minorum, altar in ecclesia monasterii monialium minorissarum Balagarii, 16
- Sanctus Iohannis, ecclesia de Alcolea de Cinqua, 14
- Sanctus Paulus, Garsia, rector ecclesie Balagarii, 16
- Sanctus Simonis de Pontano, ecclesia, 14
- Sanctus Stephanus de Alcolea, ecclesia, 14
- Sant Johan d'Alcoleya, glesia de, 10
- Sant Matheu* [Sicilia], 10
- Sant Mitrer*, 14
- Santa María de Chalamera, monasterio de, 10
- Santa María, capellya de [a l'església de Sant Joan d'Alcoleya], 10
- SÁNXEÇ, Ferrán, scudero de Ágreda, 10
- SANXEZ, Petrus, iuratus de Vialamarxant, 22
- SANXEZ, Romeus, vicarius ecclesie de Xiva, 23
- SANXIÇ DE CALATAIUBI, Ruicius, dominus de Pedralba, 9
- SANXIÇ DE CALATAU, Ruy, v. SANXIÇ DE CALATAIUBI, Ruicius
- SANXII DE CALATAIUBI, Ruicius, v. SANXIÇ DE CALATAIUBI, Ruicius
- Sanz*, 28
- Saranyena*, 10
- Saranyena, convento de los frayres menores e predicadores de, 10
- SARANYENA, Petrus, cursor Theresie de Entença, 14
- SARÇUELA, Francisco, senyor de Xestaltar, 27
- Sardinie, regnum*, 14
- SARDINIE, rex, 12, 13, 15
- SARRIANO, Bernardus de, consiliarius [de Jaume II], 7, 8
- SASTRE, Petrus, superazemulario Theresie de Entença, 14
- Scarp, monasterio de, 10
- SCINTILLIS, Gilabertus de, 12, 13
- SCLAREMONDA, domicella Cecilie, comitisse Urgelli, filia Bernardi de Camporellis, 16
- SENTPER, Benedictus de, christianus vicinus de Castellnou, 21
- Seros, honor de*, 20, 26
- Seròs, senyor de, 19
- Seròs, universitas de, 19
- SERRA, Bartholomeus, escutifer, alcaydus castri de Castellnou, 21

- SERVENT, Guillelmus, legum doctor, 16
SEXENA, Ramón de, 10
Sicilie, rex, 7
Siet Castella, 14
Sixena, monasterio de, 10
SOLA, Petrus, 16
SOLANA, 14
SOLANA, Ana, filia Petri Sola et Ana Rabaça, 16
SOLANETE, filia Petri Sola et Ana Rabaça, 16
Solbes, terminus de, 3
SOLDANI, Rossellus, mercator florentinus, 19, 25
SOLERIO, Poncius de, civis Valencie, 8
Soridon, locus de, 11
Soses ripparie Sicori, honor de, 20
Sot de Chera, 28
Sot, locus de, 17, 20
Sot, v. Çot
SOTERIIS, Martinus de, 14
STANYETI, Arnaldus, emptor maior Therésie de Entença, 14
STEVE, Johan, sparter de València, 18
STEVE, Michel, vicinus Ville Regalis, 21
STEVE, Paschasius, vicinus de Xiva, 23
Subirats, castrum de, 17
Sugurbi, marchionatus, 20, 26
- T**
- TARANCON, Iohannes, vicinus de Xiva, 23
TAREBONI, Bartholomeus, miles, 7
TARRAGO, Raymundus, habitator de Vilamarxant, 22
TARRASO, Arnaldus, portarius Therésie de Entença, 14
Tartareu, castrum et locum, 11
TERESA, dona, hermana [de Gombau d'Entença], 10
TERESA, fillya [de Gombau d'Entença] que és en Càseas, 10
TERESIA, filia Emanuelis d'Entença, domicella Therésie de Entença, 14
TERESIA, filia Poncii Ugonis de Entença, 16
THARESA, fillya [de Gombau d'Entença] que finqua con dona Teresa [germana de Gombau d'Entença], 10
THOUS, Bernardus de, 20
- TIRATI, Çale, sarracenus de Castellnou, 21
TOBARI, Abdalla, veter de Castellnou, 21
TOBARI, Façan, sarracenus de Castellnou, 21
TOLOSANI, Berengarius, 3
TOLSÁN, Bernat, 10
TORNER, Guillelmus, 14
TORNES, Pere de, capellán en la glesia de Sancta María Magdalena de Castiello de Alcolea, 10
TORRE, Franciscus de la, notarius, 21, 25
TORRELLA, Eximeno, v. Torrocella, Eximinius, 9
Torrent, locus de, 17
TORROCELLA, Eximinius, alcaydus castri de Xestalgar, 9
TORROJA, Guillelmus, portarius Therésie de Entença, 14
Torroza, locus de, 6
TOVIA, Eximinius de, 9
Turis, locus de, 17
Turis, terminus de, 20
TURRELLIS, Periconus de, 14
- U**
- UBEYT, Ali, sarracenus loci de Vilamarxant, 22
Undecim Mille Virginum, ecclesia Cervarie, 16
URGELL, comte d', v. comes Urgelli
URGELL, comtessa d', v. comitissa Urgelli
URGELLENSIS, comes, v. Urgelli, comes, 11
Urgelli, comitatus, 16
Urgelli, comes, 1, 11, 12, 13, 15, 16, 17
Urgelli, comitissa, 14
URRIES, Iacobus, camerarius maior Therésie de Entença, 14
- V**
- Valencia*, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 18, 20, 25, 26, 28
VALENCIA, Michael de, miles, 7
Valencia, regne de, v. *Valencie, regnum*
Valencia, vispe de, 5
Valencie, fora, 17

- Valencie, forum, 2, 7, 8, 20, 25
 VALENCIE, Michel de, 8
Valencie, Regnum, 2, 3, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 28
 VALENCIE, rex, 7, 8, 12, 13, 15
 VALERII, Domenicus, iuratus de Castellnou, 21
 VALLESSENICII, Guillelmus, secrista sedis oscensis, 11
 Vallfarta, hombres de, 10
 VALSENIU, Guillem de, sacristán d'Uesca, 10
 VAQUER, Anthonius, vicinus de Xiva, 23
 VAQUERA, Hiafia, habitator de Vilamarxant, 22
 VAQUERI, Iacobus, 14
Vareya, villa de, 10
Vega, La, 5
Veliç el Blanco, 10
 VEO, Iohannes de, christianus vicinus de Castellnou, 21
 VERUNCO, Guillelmus de, notarius Valencie, 4
Viacamp, 10
 VILAFRANCHA, Bartholomeus de, scutiferius, Valencie comorans, 18
 VILAFRANCHA, Raymundo de, panicerius Teresie de Entença, 14
 VILAMARINO, Bernardus de, archidiaconus Valencie, 6
 Vilamarxant, senyor de, 19
 Vilamarxant, universitas et aliama de, 25
 Vilamarxant, universitat de, 22
Vilamarxant, baronia de, 19
 VILANOVA, Vital de, 11
 VILAR, Petrus, vicinus de Xiva, 23
 VILARIOACUTO, Berengarius de, miles, consiliarius [de Jaume II], 8
 VILARIOACUTO, Poncius de, reposterius Theresie de Entença, 14
 VILARNAU, Arnaldus de, 20
 VILARZELL, Jacme de, notari de València, 18
 VILLANOVA, Galcerandus de, miles, 20
 Villiellas, hombres de, 10
 VINADERII, Raymundus, legum doctor, 16
 VINCENII, Petrus, notarius, 18
 VINCENCIUS, civis Valencie, dominus de Xestalgar, 24
 VINYAS, Ramón de, notario, 10
 VIVES, Berengarius, cancellarius, 16
Vuerto, v. *Huerto*
- X**
- XANDO, Matheus, iuratus de Xiva, 23
Xàtiva, 9, 13
Xàtiva, terminus de, 3
 XEP, Abrafim, iunior, sarracenus de Castellnou, 21
 XEP, Abrafim, veter de Castellnou, 21
Xera, locus de, 17, 20
Xerales, podium de, 6
Xest Algar, v. *Xestalgar*
Xestalcamp, 2
Xestalcamp, locus de, 17
Xestalcamp, terminus de, 9, 19, 20, 25
Xestalgar, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 27, 28
Xestalgar, alcaria de, 2
Xestalgar, aljama de, 5
Xestalgar, baronia de, 17, 20, 26
Xestalgar, castrum de, 4, 6, 20, 26
Xestalgar, castrum et alcheriam de, 3
Xestalgar, castrum et baronia de, 19, 26
Xestalgar, castrum et locum de, 18, 22
Xestalgar, castrum et villa de, 7, 8, 10, 12, 19
 XESTALGAR, lo senyor de, 4, 9
Xestalgar, locus de, 11
Xestalgar, Penna de, 7, 8, 12, 25
Xestalgar, rupe de, v. *Xestalgar, Penna de*
Xestalgar, terminus de, 6, 9
 Xestalgar, universitas et aliama de, 23
Xiva, 2, 12, 14, 15, 16
Xiva, baronia de, 17, 18, 19, 20, 26
Xiva, castrum et baronia de, 26
Xiva, castrum et locum de, 15
Xiva, castrum et villa de, 10, 12
Xiva, terminus de, 3, 7, 10, 19
 Xiva, universitas et aliama de, 19, 23, 25
 XUAYP, Acen, habitator de Vilamarxant, 22
Xufanellos, serra de, 6
Xulella, 1, 2, 6
Xulella, capellán de, 5
Xulella, castrum de, 4, 6, 20
Xulella, locus de, 17
Xulella, Penna de, 7, 8, 12, 25
Xulella, saxum de, v. *Xulella, Penna de*

Xulella, senyor de, 4

Xulella, terminus de, 3, 6, 7, 19, 25

Xullella, v. *Xulella*

XUMAYA, Famet, sarracenus de Castellnou,
21

XUPIONA, Abrafim, sarracenus de Castell-
nou, 21

Xuquer, rivus de, 3

Y

YENEGUEZ DE RUEDA, Per, 10

Z

ZAMAR, Ioannes, hermano, syndicus
procurator de Xestalgar, 28

FUNDACIÓ NOGUERA, constituïda el 20 de juliol de 1976
pel notari de Barcelona Raimon Noguera Guzman

Antics presidents: Raimon NOGUERA GUZMAN
Lluís FIGA I FAURA

Patronat

President: Josep M. PUIG SALELLAS

Vocals: Robert FOLLIA I CAMPS

Joan J. LÓPEZ BURNIOL

Jordi FIGA I LÓPEZ-PALOP

Enric BRANCÓS NÚÑEZ

Francesc-X. FRANCINO I BATLLE

Francesc TORRENT I CUFÍ

Secretari: Lluís JOU I MIRABENT

Director de Publicacions: Josep Maria SANS I TRAVÉ

Publicacions de la Fundació Noguera

Inventaris d'Arxius Notarials de Catalunya

- Vinyet PANYELLA: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Sitges*. Barcelona, 1981.
1. Antoni JORDÀ I FERNÁNDEZ: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Vilafranca del Penedès*. Barcelona, 1983.
 2. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Catàleg dels Protocols Notarials de Lleida*. Barcelona, 1983.
 3. Lluïsa CASES I LOSCOS: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Tremp*. Barcelona, 1983.
 4. Sebastià BOSOM I ISERN i Salvador GALCERAN I VIGUÉ: *Catàleg dels Protocols de Puigcerdà*. Barcelona, 1983.
 5. Pere PUIG I USTRELL i Josep SANLLEHÍ I UBACH: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Terrassa*. Barcelona, 1984.

6. Josefina MOLINERO: *Catàleg de l'Arxiu Notarial de Sabadell*. Barcelona, 1984.
7. Ramon PLANES i ALBETS: *Catàleg dels Protocols Notarials dels Arxius de Solsona*. Barcelona, 1985.
8. Montserrat CANELA i GARAYOA i Montse GARRABOU i PERES: *Catàleg dels Protocols de Cervera*. Barcelona, 1986.
9. Lluïsa CASES i LOSCOS i Imma OLLICH i CASTANYER: *Catàleg dels Arxius Notarials de Vic*. Barcelona, 1986.
10. Joan PAPELL i TARDIU: *Catàleg dels Protocols de Valls*. Barcelona, 1989.
11. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Catàleg dels Protocols Notarials de Barcelona*. Barcelona, 1990.
12. Albert TORRA PÉREZ i M.^a LUZ RETUERTA JIMÉNEZ: *Catàleg dels Protocols Notarials de l'antic districte de Sant Feliu de Llobregat*. Barcelona, 1991.
13. Joan FARRÉ i VILADRICH: *Catàleg dels Protocols de Balaguer*. Barcelona, 1991.
14. J. M. PONS i GURI i Hug PALOU i MIQUEL: *Catàleg de l'Arxiu Històric Notarial d'Arenys de Mar*. Barcelona, 1992.
15. M. TORRAS, B. MASATS, R. VALDENEBRO, L. VIRÓS: *Catàleg dels Protocols Notarials de Manresa*. Volum I. Barcelona, 1993.
16. M. TORRAS, B. MASATS, R. VALDENEBRO, L. VIRÓS: *Catàleg dels Protocols Notarials de Manresa*. Volum II. Barcelona, 1993.
17. Maria Lluïsa CASES i LOSCOS: *Catàleg de l'Arxiu de Protocols del districte notarial de Sort*. Barcelona, 1995.
18. Anna SABANÉS ALBERICH: *Inventari de l'Arxiu de Protocols Notarials del Vendrell*. Barcelona, 1995.
19. Josep M. T. GRAU i PUJOL: *Catàleg del fons notarial del districte de Santa Coloma de Farners*. Barcelona, 1995.
20. M. A. ADROER i PELLICER, J. M. T. GRAU i PUJOL, J. MATAS i BALAGUER: *Catàleg dels Protocols del districte de Girona (I)*. Barcelona, 1996.
21. Marta VIVES i SABATÉ: *L'Arxiu de Protocols del districte d'Igualada*. Barcelona, 1997.
22. Roser PUIG i TARRECH: *Catàleg dels protocols notarials dels antics districtes de Falset i Gandesa*. Barcelona, 2000.
23. Isabel COMPANYYS i FARRERONS: *Catàleg dels protocols notarials de Tarragona (1472-1899)*. Barcelona, 2000.
24. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. 1. Segles XIII-XV*. Barcelona, 2001.
25. Rafel MESTRES i BOQUERA i Núria JORNET i BENITO: *Catàleg dels protocols notarials de Vilanova i la Geltrú*. Barcelona, 2001.
26. Joan FORT i OLIVELLA; Erika SERNA i COBA; Santi SOLER i SIMON: *Catàleg dels protocols del districte de Figueres (I)*. Barcelona, 2001.
27. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVI*. Vol. II. Barcelona, 2003.
28. M. Àngels ADROER i PELLICER, Erika SERNA i COBA, Santi SOLER i SIMON: *Catàleg dels Protocols del districte de Figueres*. Vol. II. Barcelona, 2004.
29. Lluïsa CASES i LOSCOS: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Segle XVII. 1601-1650*. Vol. III. Barcelona, 2004.

Textos i Documents

1. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. I. Barcelona, 1981.
2. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. II. Barcelona, 1982.

3. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. III. 1. Estudi jurídic. Barcelona, 1984.
4. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. III. 2. Diplomatarí. Barcelona, 1984.
5. Antoni UDINA i ABELLÓ: *La successió testada a la Catalunya altomedieval*. Barcelona, 1984.
6. Joan BASTARDAS i PARERA: *Usatges de Barcelona*. Barcelona, 1984 (2.ª edició 1991).
7. Josep Maria PONS GURI: *El Cartorial de Santa Maria de Roca Rossa*. Barcelona, 1984.
8. Jesús ALTURO i PERUCHO: *L'Arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*. Volum I. Barcelona, 1985.
9. Jesús ALTURO i PERUCHO: *L'Arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*. Volum II. Barcelona, 1985.
10. Jesús ALTURO i PERUCHO: *L'Arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*. Volum III. Barcelona, 1985.
11. Arcadi GARCIA i SANZ i Josep Maria MADURELL i MARIMON: *Societats Mercantils a Barcelona*. Volum I. Barcelona, 1986.
12. Arcadi GARCIA i SANZ i Josep Maria MADURELL i MARIMON: *Societats Mercantils a Barcelona*. Volum II. Barcelona, 1986.
13. Tomàs de MONTAGUT i ESTRAGUÉS: *El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*. Volum I. Barcelona, 1987.
14. Tomàs de MONTAGUT i ESTRAGUÉS: *El Mestre Racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*. Volum II. Barcelona, 1987.
15. Germà COLON i Arcadi GARCIA: *Llibre del Consolat de Mar*. Vol. IV. Barcelona, 1987.
16. Josep Maria PONS i GURI: *Les col·leccions de costums de Girona*. Barcelona, 1988.
17. Pere PUIG i ÚSTRELL, Teresa CARDELLACH i GIMÉNEZ, Montserrat ROYES i PUJOAN i Judit TAPIOLAS i BADIELLA: *Pergamins de l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa, 1279-1387*. Barcelona, 1988.
18. Josep FERNÁNDEZ i TRABAL i Joan FERNÁNDEZ i TRABAL: *Inventari dels pergamins del Fons Mercader - Bell-lloc de l'Arxiu Històric Municipal de Cornellà de Llobregat (segles XI-XVIII)*. Volum I. Barcelona, 1989.
19. Josep FERNÁNDEZ i TRABAL i Joan FERNÁNDEZ i TRABAL: *Inventari dels pergamins del Fons Mercader - Bell-lloc de l'Arxiu Històric Municipal de Cornellà de Llobregat (segles XI-XVIII)*. Volum II. Barcelona, 1989.
20. Josep M. PONS i GURI: *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum I. Barcelona, 1989.
21. Josep M. PONS i GURI: *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum II. Barcelona, 1989.
22. Josep M. PONS i GURI: *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*. Volum III. Barcelona, 1989.
23. J. M. PONS i GURI i Jesús RODRÍGUEZ BLANCO: *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric Municipal de Calella*. Barcelona, 1990.
24. Max TURULL i RUBINAT: *La configuració jurídica del municipi Baix-Medieval*. Barcelona, 1990.
25. Maria del Carmen ÁLVAREZ MÁRQUEZ: *La Baronia de la Conca d'Òdena*. Barcelona, 1990.
26. Margarida ANGLADA, M. Àngels FERNÁNDEZ i Concepció PETIT: *Els quatre llibres de la reina Elionor de Sicília a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona*. Barcelona, 1992.
27. Jordi ANDREU i DAUFÍ, Josep CANELA i FARRÉ i M. Àngels SERRA i TORRENT: *El llibre de comptes com a font per a l'estudi d'un casal noble de mitjan segle XV. Primer llibre memorial començat per la senyora dona Sanxa Ximenis de Fox e de Cabrera e de Navalles*. Barcelona, 1992.

28. Josep M. SANS I TRAVÉ: *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*. Barcelona, 1992.
29. Montserrat BAJET I ROYO: *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del "Llibre de les Ordinations"*. Barcelona, 1994.
30. Josep HERNANDO: *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XIV*. Volum I. Barcelona, 1995.
31. Josep HERNANDO: *Llibres i lectors a la Barcelona del segle XIV*. Volum II. Barcelona, 1995.
32. Maria Mercè COSTA I PARETAS: *La casa de Xèrica i la seva política en relació amb la monarquia de la Corona d'Aragó (segles XIII-XIV)*. Barcelona, 1998.
33. Antoni UDINA I ABELLÓ: *Els testaments dels comtes de Barcelona i dels reis de la Corona d'Aragó. De Guifré Borrell a Joan II*. Barcelona, 2001.
34. Ricardo CIERBIDE: *Edició crítica dels manuscrits catalans inèdits de l'orde de Sant Joan de Jerusalem (segles XIV-XV)*. Barcelona, 2002.
35. Agustí ALCOBERRO: *L'exili austriacista (1713-1747)*. Volum I. Barcelona, 2002.
36. Agustí ALCOBERRO: *L'exili austriacista (1713-1747)*. Volum II. Barcelona, 2002.
37. Josep Maria SANS I TRAVÉ: *El Llibre Verd del pare Jaume Pasqual. Primera història del monestir de Vallbona*. Barcelona, 2002.

Textos i Documents. "Maior"

1. Jesús MASSIP I FONOLLOSA i altres: *Costums de Tortosa*. Barcelona, 1996 (format 22×31 cm).
2. Germà COLON i Arcadi GARCIA (†): *Llibre del Consolat de Mar*. Barcelona, 2001.

Estudis

1. AA. DD.: *Estudis sobre història de la Institució Notarial a Catalunya, en honor de Raimon Noguera*. Barcelona, 1988.
2. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*. I. Actes del I Simposi Internacional de 1990. Barcelona, 1991.
3. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*. II. Actes del II Simposi Internacional de 1991. Barcelona, 1992.
4. Àngel MARTÍNEZ SARRIÓ: *Monjos i clergues a la recerca del Notariat. Estudi dels documents llatins de l'abadia de Sankt Gallen (segles VIII-XII)*. Barcelona, 1992.
5. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *Ius proprium - Ius commune a Europa. El dret comú i Catalunya*, III. Actes del III Simposi Internacional de 1992: *Homenatge al professor André Gouron amb motiu de la seva investidura com a Doctor Honoris Causa per la Universitat de Barcelona*. Barcelona, 1993.
6. Arcadi GARCIA I SANZ i Núria COLL i JULIA †: *Galeres mercants catalanes dels segles XIV i XV*. Barcelona, 1994.
7. AA.DD.: *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona, 1994.
8. Belén MORENO CLAVERÍAS: *La contractació agrària a l'Alt Penedès durant el segle XVIII. El contracte de rabassa morta i l'expansió de la vinya*. Barcelona, 1995.
9. Josep M. PUIG SALELLAS: *De remences a rendistes: els Salellas (1322-1935)*. Barcelona, 1996.
10. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya*, IV. Actes del IV Simposi Internacional de 1994: *Homenatge al professor Josep M. Gay Escoda*. Barcelona, 1995.

11. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya, V. Actes del V Simposi Internacional de 1995*. Barcelona, 1996.
12. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya, VI. Actes del VI Simposi Internacional de 1996*. Barcelona, 1997.
13. Jaume CODINA: *Contractes de matrimoni al delta del Llobregat*. Barcelona, 1997.
14. Maria Adela FARGAS PEÑARROCHA: *Família i poder a Catalunya, 1516-1626. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*. Barcelona, 1997.
15. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya, VII. Actes del VII Simposi Internacional de 1997*. Barcelona, 1998.
16. Tomàs LÓPEZ PIZCUETA: *La Pia Almoina de Barcelona (1161-1350). Estudi d'un patrimoni eclesiàstic català baixmedieval*. Barcelona, 1998.
17. Josep M.ª CRUSELLES: *Els notaris de la ciutat de València. Activitat professional i comportament social a la primera meitat del segle xv*. Barcelona, 1998.
18. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya, VIII. Actes del VIII Simposi Internacional de 1998*. Barcelona, 1999.
19. Josep SERRANO DAURA (ed.): *El territori i les seves institucions històriques. Actes de les Jornades d'Estudi*. Volum I. Barcelona, 1999.
20. Josep SERRANO DAURA (ed.): *El territori i les seves institucions històriques. Actes de les Jornades d'Estudi*. Volum II. Barcelona, 1999.
21. Anna RICH ABAD: *La comunitat jueva de Barcelona entre 1348 i 1391 a través de la documentació notarial*. Barcelona, 1999.
22. Aquilino IGLESIA FERREIRÓS (ed.): *El dret comú i Catalunya, IX. Actes del IX Simposi Internacional de 1999: La família i el seu patrimoni*. Barcelona, 2000.
23. AA. DD.: *Actes del II Congrés d'Història del Notariat Català*. Barcelona, 2000.
24. Jordi FIGA I LÓPEZ-PALOP (ed.): *Miscel·lània Lluís Figa i Faura*. Barcelona, 2000.
25. Josep SERRANO I DAURA: *Senyoriu i municipi a la Catalunya Nova. Comandes de Miravet, d'Orta, d'Ascó i de Vilalba i baronies de Flix i d'Entença*. Volum I. Barcelona, 2000.
26. Josep SERRANO I DAURA: *Senyoriu i municipi a la Catalunya Nova. Comandes de Miravet, d'Orta, d'Ascó i de Vilalba i baronies de Flix i d'Entença*. Volum II. Barcelona, 2000.
27. Daniel PIÑOL I ALABART: *El notariat públic al Camp de Tarragona. Història, activitat, escriptura i societat (segles XIII-XIV)*. Barcelona, 2000.
28. Maria VILAR I BONET: *Els béns del Temple a la Corona d'Aragó en suprimir-se l'orde*. Barcelona, 2000.
29. Cristina BORAU: *Els promotors de capelles i retaules a la Barcelona del segle XIV*. Barcelona, 2003.
30. Alfons ZARZOSO: *Medicina i Il·lustració a Catalunya*. Barcelona, 2004.

Acta Notariorum Cataloniae

1. Laureà PAGAROLAS I SABATÉ: *El protocol del notari Bonanat Rimentol de 1351*. Barcelona, 1991.
2. Pere PUIG I USTRELL: *Capbreu primer de Bertran acòlit, notari de Terrassa, 1237-1242*. Volum I. Barcelona, 1992.
3. Pere PUIG I USTRELL: *Capbreu primer de Bertran acòlit, notari de Terrassa, 1237-1242*. Volum II. Barcelona, 1992.

4. J. HERNANDO, J. FERNÁNDEZ, J. GÜNZBERG: *Liber examinationis notariorum civitatis Barchinone (1348-1386)*. Barcelona, 1992.
5. G. GONZALVO, M. C. COLL, O. SAMPRÓN: *El protocol del notari Pere de Folgueres (1338)*. Barcelona, 1996.
6. Rafael GINEBRA I MOLINS: *El Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*. Volum I. Barcelona, 1998.
7. Rafael GINEBRA I MOLINS: *El Manual primer de l'Arxiu de la Cúria Fumada de Vic (1230-1233)*. Volum II. Barcelona, 1998.
8. Miquel FORRELLAD SOLA: *Manual de Francesc Ajac, notari de Sabadell, 1400-1402*. Barcelona, 1998.
9. M. C. COLL, X. CAZENEUVE, J. HERNANDO: *El manual de Joan de Cabreny (1385-1386)*. Barcelona, 1999.
10. Rafel GINEBRA I MOLINS, Anna Maria DE ROCAFIGUERA I GARCIA, Jordi VILAMALA SALVANS: *El manual de 1641 de Joan Francesc Torrellebreta, notari de Vic*. Barcelona, 2001.
11. Joan PAPELL I TARDIU: *El manual de les escriptures públiques d'Ignasi Cases i Ferrer, notari de Valls (1790-1791)*. Volum I. Barcelona, 2001.
12. Joan PAPELL I TARDIU: *El manual de les escriptures públiques d'Ignasi Cases i Ferrer, notari de Valls (1790-1791)*. Volum II. Barcelona, 2001.
13. Miquel TORRAS I CORTINA: *El manual del notari Pere Pau Solanelles de l'escrivania pública d'Igualada (1475-1479)*. Volum I. Barcelona, 2003.
14. Miquel TORRAS I CORTINA: *El manual del notari Pere Pau Solanelles de l'escrivania pública d'Igualada (1475-1479)*. Volum II. Barcelona, 2003.
15. Joan PEYTAVÍ DEIXONA: *El manual de 1700 de Jaume Esteve, notari de Perpinyà*. Barcelona, 2004.
16. Teresa ALEIXANDRE I SEGURA: *El Liber Iudeorum núm. 90 de l'Aleixar (1344-1348)*. Barcelona, 2004.

Llibres de Privilegis

1. Max TURULL I RUBINAT, Montserrat GARRABOU I PERES, Josep HERNANDO I DELGADO i Josep M. LLOBET I PORTELLA: *Llibre de Privilegis de Cervera, 1182-1456*. Barcelona, 1991.
2. J. VALLÉS, J. VIDAL, M. C. COLL i J. M. BOSCH: *El Llibre Verd de Vilafranca*. Volum I. Barcelona, 1992.
3. J. VALLÉS, J. VIDAL, M. C. COLL i J. M. BOSCH: *El Llibre Verd de Vilafranca*. Volum II. Barcelona, 1992.
4. Antoni MAYANS I PLUJÀ i XAVIER PUIGVERT I GURT: *Llibre de Privilegis d'Olot (1315-1702)*. Barcelona, 1995.
5. Marc TORRAS I SERRA: *Llibre Verd de Manresa (1218-1902)*. Barcelona, 1996.
6. G. GONZALVO, J. HERNANDO, F. SABATÉ, M. TURULL i P. VERDÉS: *Els llibres de privilegis de Tàrraga (1058-1473)*. Barcelona, 1997.
7. Christian GUILLERÉ: *Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)*. Barcelona, 2000.
8. Griselda JULIOL I ALBERTÍ: *Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*. Barcelona, 2001.
9. Antoni COBOS FAJARDO: *Llibre de Privilegis de la vila de Figueres (1267-1585)*. Barcelona, 2004.

Diplomatariis

1. Josep MARIA MARQUÈS: *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*. Volum I. Barcelona, 1993.
2. Josep MARIA MARQUÈS: *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*. Volum II. Barcelona, 1993.
3. Pau MORA - Lorenzo ANDRINAL: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de La Real de Mallorca, 1361-1386*. Volum I. Barcelona, 1993.
4. Pau MORA - Lorenzo ANDRINAL: *Diplomatari del monestir de Santa Maria de La Real de Mallorca, 1361-1386*. Volum II. Barcelona, 1993.
5. Maria PARDO I SABARTÉS: *Mensa episcopal de Barcelona (878-1299)*. Barcelona, 1994.
6. Albert BENET I CLARÀ: *Diplomatari de la Ciutat de Manresa (segles IX-X)*. Barcelona, 1994.
7. Esteve PRUENCA I BAYONA: *Diplomatari de Santa Maria d'Amer*. Barcelona, 1995.
8. Pere PUIG I USTRELL: *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomatari dels segles X i XI*. Volum I. Barcelona, 1995.
9. Pere PUIG I USTRELL: *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomatari dels segles X i XI*. Volum II. Barcelona, 1995.
10. Pere PUIG I USTRELL: *El monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa. Diplomatari dels segles X i XI*. Volum III. Barcelona, 1995.
11. Antoni VIRGILI: *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1062-1193)*. Barcelona, 1997.
12. Josep M. MARQUÈS: *Col·lecció diplomàtica de Sant Daniel de Girona (924-1300)*. Barcelona, 1997.
13. Ramon MARTÍ: *Col·lecció diplomàtica de la Seu de Girona (817-1100)*. Barcelona, 1997.
14. Xavier PÉREZ I GÓMEZ: *Diplomatari de la cartoixa de Montalegre (segles X-XII)*. Barcelona, 1998.
15. Andreu GALERA I PEDROSA: *Diplomatari de la vila de Cardona (anys 966-1276)*. Barcelona, 1998.
16. Ramon SAROBE: *Col·lecció diplomàtica de la Casa del Temple de Gardeny (1070-1200)*. Volum I. Barcelona, 1998.
17. Ramon SAROBE: *Col·lecció diplomàtica de la Casa del Temple de Gardeny (1070-1200)*. Volum II. Barcelona, 1998.
18. Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Volum I. Barcelona, 1999.
19. Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Volum II. Barcelona, 1999.
20. Gaspar FELIU i Josep M. SALRACH (dirs.): *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*. Volum III. Barcelona, 1999.
21. Jesús ALTURO I PERUCHO: *Diplomatari d'Alguaire i del seu monestir santjoanista de 1076 a 1244*. Barcelona, 1999.
22. M. Josepa ARNALL I JUAN, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*. Volum I. Barcelona, 2000.
23. M. Josepa ARNALL I JUAN, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*. Volum II. Barcelona, 2000.
24. Pere PUIG, Vicenç RUIZ i Joan SOLER, *Diplomatari de Sant Pere i Santa Maria d'Ègara. Terrassa, 958-1207*. Barcelona, 2001.
25. Antoni VIRGILI (ed.): *Diplomatari de la catedral de Tortosa (1193-1212). Episcopat de Gombau de Santa Oliva*. Barcelona, 2001.

26. Antoni BACH I RIU: *Diplomatari de l'Arxiu Diocesà de Solsona (1101-1200)*. Volum I. Barcelona, 2002.
27. Antoni BACH I RIU: *Diplomatari de l'Arxiu Diocesà de Solsona (1101-1200)*. Volum II. Barcelona, 2002.
28. Josep M. PONS I GURI i Hug PALOU I MIQUEL: *Un cartoral de la canònica agustiniana de Santa Maria del castell de Besalú (segles X-XV)*. Barcelona, 2002.
29. Manuel PASTOR I MADALENA: *El cartulari de Xestalgar: memòria escrita d'un senyoriu valencià*. Barcelona, 2004.